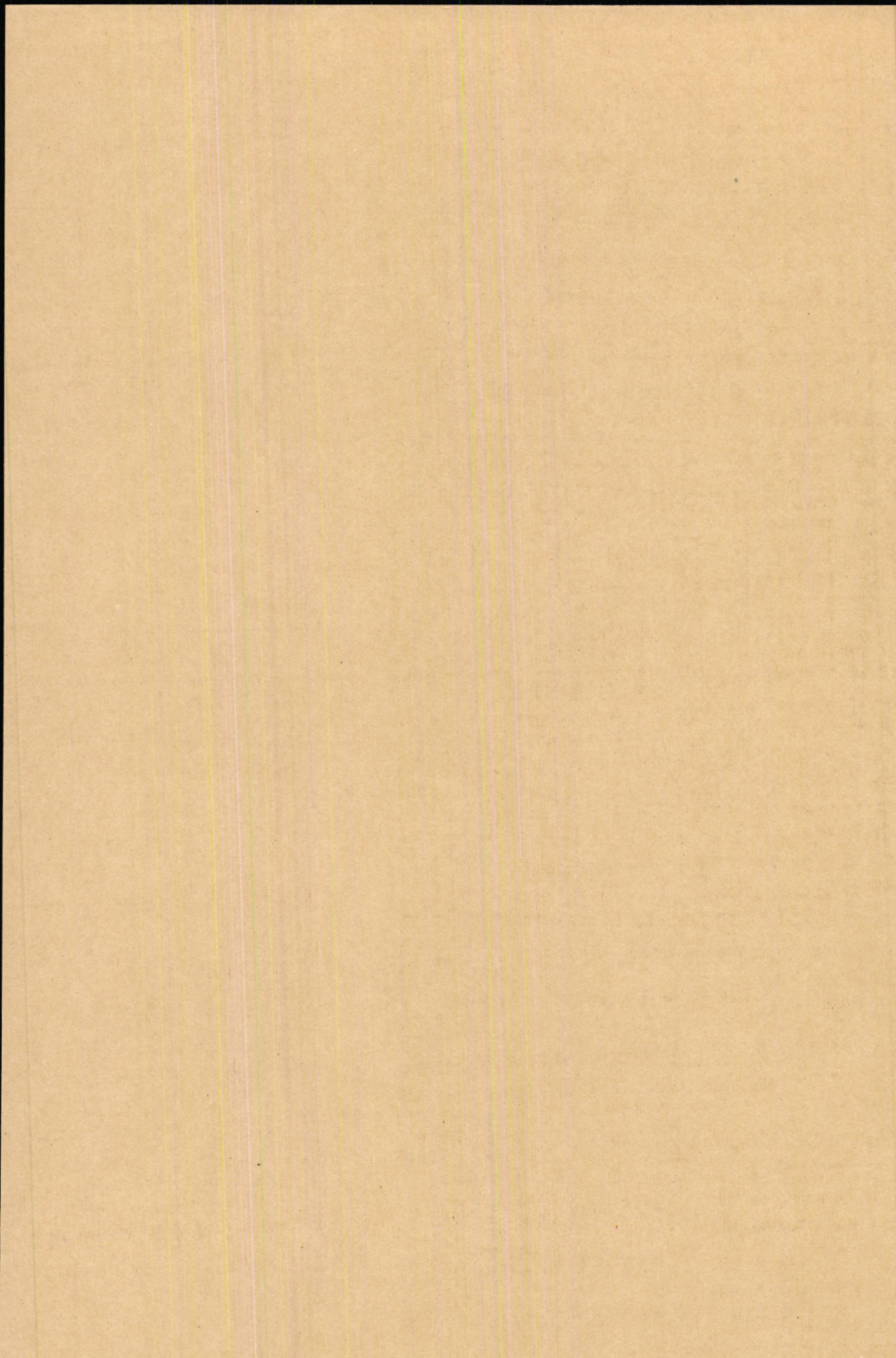


Pekka Louhelainen

**EDUSKUNTA
JA
ELÄKETURVA**



**Eläketurvakeskuksen
tutkimuksia 1972:1**



Pekka Louhelainen

EDUSKUNTA JA ELÄKETURVA

Kirjalliseen materiaaliin perustuva tutkimus eduskuntaryhmien ja kansanedustajien käyttäytymisestä 1960-luvun eläketurvaa kehitettäessä

**Eläketurvakeskus
Helsinki
1972**

ISBN 951-9043-04-7
Eläketurvakeskus Offset 1972

ESIPUHE

Kuusikymmenluku oli laajenevan ja tehostuvan eläkepolitiikan aikaa. Lakisääteisin toimenpitein pyrittiin entistä enemmän lieventämään työkyvyn menetyksestä, vanhuudesta ja perheenhuoltajan kuolemasta johdettavaa taloudellista turvattomuutta. Viime vuosikymmenen eläketurvan kehittymiselle leimaa-antavia olivat työeläketurvan luominen ja kansaneläketurvan tehostuminen. Lähes 10 vuotta sitten, 1.7.1962, astuivat voimaan palkansaaajia koskevat eläkelait TEL ja LEL. Harppaus huoltoapulain 5 §:n mukaisesta työnantajan elatusvelvollisuudesta työeläkkeisiin oli merkittävä. Sen jälkeenkin näitä lakeja on parannettu ja niiden vaikutuspiiriä laajennettu miltei vuosittain. Myös kansaneläkejärjestelmää on täydennetty ja kansaneläkkeitä korotettu niin, että keskimääräinen kansaneläke lähes kaksinkertaistui reaaliarvoltaan kuusikymmenluvun aikana.

Eläkepolitiikan vuosikymmeneksi sanotun kymmenluvun kallistuessa kohti loppuaan Eläketurvakeskuksessa virisi ajatus ryhtyä analysoimaan olemassaolevaa eläkepoliittista materiaalia. Tutkimuskenttä jaet-

tiin sen monitahoisuuden vuoksi kahtia, valtiopäiväasiakirjojen ja sanomalehdistön analysointiin. Käsillä olevan tutkimuksen yleisenä tavoitteena on eritellä eri puolueiden eduskuntaryhmien ja kansanedustajien toimintoja 1960-luvun eläketurvan muotoutumisessa valtiopäivädokumenteja hyväksi käyttäen. Koska tutkimus rakentuu frekvenssianalyysin vaaraan, siihen on kytketty vain lyhyehkö katsaus kuusikymmenluvun eläkepolitiikkaan. Sen sijaan pääasiassa sanomalehdistöä analysoivaan tutkimukseen (Varoma 1971) on kokonaiskuvan hahmottamiseksi liitetty myös laaja työeläkejärjestelmän kehitystä kartoittava järjestelmähistoria. Toisaalta kansaneläkejärjestelmän kehityspiirteet on taltioitu Kansaneläkelaitoksen 30-vuotishistoriikkiin (Salmela 1967), joten asianharrastajille tarjoutuu tilaisuus tarkastella eläkekysymystä kahdesta eri näkökulmasta.

Osuuteni valmistuessa minulla on mieluinen velvollisuus kiittää, ketään unohtamatta, erityisesti seuraavia henkilöitä, joilta olen saanut arvokasta apua työni eri vaiheissa. Osastopäällikkö Margaretha Aarnio on lukenut tutkimuksen käsikirjoituksen, johon hänen tekemänsä, asiantuntemukseen perustuvat huomautukset olen ottanut varteen. Johtaja Jouko Sirkesalon, osastopäällikkö Matti Uimosen ja professori Terho Pulkkisen käsikirjoitukseen tekemät huomautukset ovat osaltaan edistäneet työtäni. Toimistopäällikkö Pertti Laesvuoren sekä tutkijatovereitteni Ari Antikaisen, Ilkka Niemisen ja Pekka Varoman kanssa käydyt keskustelut ovat auttaneet lukuisten pulmien ratkaisuisissa.

Tutkimuksen käytännölliselle toteutumiselle Eläketurvakeskuksen tutkimusosasto on tarjonnut hyvät edellytykset. Fil.yo Liisa Laitinen ja yo Ritva Hintikka ovat suorittaneet suuritöisen aineiston luokituksen ja käytännön laskutyöt, yo Hannele Luontila on laatinut kuvat ja fil. maisteri Raimo Karppinen hoitanut suuren osan tietokoneoperaatioista. Työn kirjoittamisen painoasuun on suorittanut rouva Hilka Kauppi.

Tutkimus esitetään myös yliopistollisena opinnäytteenä, joten olen saanut hyödyllistä kritiikkiä ja perusteltuja parannusehdotuksia työni esitarkastajilta, professori Jan-Magnus Janssonilta ja vt. professori Martti Noposelta.

Helsingissä, toukokuun 31. päivänä 1972

Pekka Louhelainen

SISÄLTÖ

I	JOHDANTO	9
	1. Tutkimuksen esittely	9
	1.1. Tutkimuksen tarkoitus	10
	1.2. Tutkimusaineisto	14
	2. Tutkimuksen tekniikka	16
	2.1. Sisällön erittely	16
	2.2. Analyysin yksikkö	18
	2.3. Mittauksen reliabiliteetti ja validiteetti	20
	2.4. Tulosten esittämistapa	22
	2.4.1. Sisältöanalyttinen aineisto	22
	2.4.2. Äänestyksiä koskeva aineisto	25
II	TUTKIMUSKAUDEN SISÄPOLITIikka JA ELÄKEPOLITIIKAN KEHITTYMINEN	29
	1. Tutkimuskauden sisäpoliittinen tilanne	30
	2. Eläketurvan kehittyminen	34
	2.1. Sukulaisavusta sosiaalivakuutukseen	35
	2.2. Eläkepolitiikka 1960-luvulla	40
	2.2.1. Työeläkejärjestelmän syntyvaiheet	42
	2.2.2. Eläkepoliittisia linjaristiriitoja	48
	2.2.3. Perhe-eläketurvan kehittyminen	52
	2.2.4. Yrittäjien eläketurvan luominen	55
III	HUOMION KOHTEET EDUSKUNTARYHMITÄIN	60
	1. Sisältöluokkien määrittely	61
	2. Huomion määrä aihepiireittäin 1960-luvulla	67
	2.1. Työeläkelausumien aihepiiri	68
	2.2. Kansaneläkelausumien aihepiiri	72
	2.3. Hallituksen esitysten ja niihin liittyvän eduskuntamateriaalin vertailu aihepiireittäin	75
	2.4. Puoluekohtainen tarkastelu huomion kohteista ja mielenkiinnon rakenteen yhdenmukaisuudesta	79
	2.4.1. Työeläkelausumista ilmenevät huomion kohteet puolueittain	81

2.4.2.	Kansaneläkelausumista ilmenevät huomion kohteet puolueittain	86
3.	Huomion määrä aihepiireittäin 1960-luvun eri vaalikausina	90
3.1.	Työeläkelausumien aihepiirien muutokset vaalikausittain	92
3.2.	Kansaneläkelausumien aihepiirien muutokset vaalikausittain	97
3.3.	Puoluekohtainen tarkastelu huomion kohteiden muuttumisesta eri vaalikausina	102
3.3.1.	Työeläkelausumien kohteiden muutokset	102
3.3.2.	Kansaneläkelausumien kohteiden muutokset	105
4.	Yhteenveto kohdeanalyysistä	109
IV	EDUSKUNTARYHMIEN SUHTAUTUMISTAPA	116
1.	Sisältöluokkien määrittely	117
2.	Asennoitumisen suunta 1960-luvulla	122
2.1.	Yleiskuva asennoitumisen suunnasta	123
2.2.	Puoluekohtainen asennoitumistarkastelu aihepiireittäin	124
2.2.1.	Puolueiden asennoituminen työeläkelainsäädäntöön	125
2.2.2.	Puolueiden asennoituminen kansaneläkelainsäädäntöön	135
3.	Asennoitumismuutokset 1960-luvun kuluessa	145
3.1.	Työeläkelainsäädäntöä koskevat asennoitumismuutokset aihepiireittäin	145
3.2.	Kansaneläkelainsäädäntöä koskevat asennoitumismuutokset aihepiireittäin	149
3.3.	Puoluekohtaisten suhtautumismuutosten tarkastelu	153
3.3.1.	Puolueiden asennoituminen työeläkelainsäädäntöön kuusikymmenluvun ensimmäisellä ja viimeisellä vaalikaudella	153
3.3.2.	Puolueiden asennoituminen kansaneläkelainsäädäntöön kuusikymmenluvun ensimmäisellä ja viimeisellä vaalikaudella	160
4.	Asennoitumisen perusteleminen	166
4.1.	Perusteluanalyysin ongelmista	166

4.2. Perustelujen useus	168
5. Yhteenveto asennoitumisanalyysistä	170
V EDUSKUNTARYHMIEN JA NIIDEN JÄSENTEN ÄÄNESTYSKÄYTTÄYTYMINEN	176
1. Äänestysten määrä ja kohteet	177
2. Eduskuntaryhmien äänestyskäyttäytyminen	178
2.1. Ryhmäyhtenäisyyden ilmeneminen	178
2.1.1. Ryhmäyhtenäisyydet 1960-luvulla	178
2.1.2. Ryhmäyhtenäisyyksien muutokset eri vaalikausina	180
2.2. Eduskuntaryhmien välisten etäisyyksien ilmeneminen	182
2.2.1. Ryhmien etäisyydet 1960-luvulla	183
2.2.2. Ryhmien etäisyyden vaihtelu eri vaalikausina	186
3. Kansanedustajien käyttäytyminen eläketurvasta äänestettäessä	190
3.1. Yleiskuva edustajien äänestyskäyttäytymisestä	194
3.2. Edustajien väliset korrelaatiokertoimet	196
3.3. Äänestyskäyttäytymisen faktorit ja niihin perustuva edustajien ryhmittely	197
3.3.1. Edustajien käyttäytymisen yhdenmukaisuus työeläkeäänestyksissä	201
3.3.2. Edustajien käyttäytymisen yhdenmukaisuus kansaneläkeäänestyksissä	207
3.4. Faktorikuvausten vertailu	211
4. Yhteenveto eduskuntaryhmien ja kansanedustajien äänestyskäyttäytymisestä	219
VI JOHTOPÄÄTELMÄ	222
1. Eläketurvan edistymisestä	222
2. Tutkimusaineistosta	223
3. Mittauksen reliabiliteetista ja validiteetista	225
4. Puolueista ja 1960-luvun eläkepolitiikasta puolueohjel- mien, lehdistön ja eduskuntamateriaalin valossa	229
LIITTEET	247
LIITETAULUT	289
LÄHTEET	327

I JOHDANTO

Lieneeköhän sattuma, että eläkelainsäädäntöä uudistetaan aina vaalien kynnyksellä.
(Irma Rosnell eduskunnassa 2.6.1969)

1. TUTKIMUKSEN ESITTELY

Kymmenen vuotta sitten eräässä väitöskirja-arvostelussaan Borg (1962, 126-129) kirjoitti, että Suomessa on tehty perin harvoja valtio-opillisia tutkimuksia, jotka empiiriseen aineistoon nojautuen pyrkisivät kuvaamaan tai selittämään poliittisen elämän tosiasiallista rakennetta ja prosesseja. Samalla hän painotti, että tällaisia tutkimuksia tarvittaisiin, jotta voitaisiin luoda edes jossain määrin systemaattinen kokonaiskuva Suomen poliittisesta elämästä.

Kuluneina vuosina tilanne ei ole oleellisesti muuttunut. Tosin on todettava kansanedustajien käyttäytymiseen äänestystilanteissa tai heidän aktiivisuutensa muihin ilmenemismuotoihin, kuten aloite- ja järjestö-

aktiivisuuteen kohdistuneiden tutkimusten määrän kasvu (Martikainen 1970, 30). Sen sijaan eduskunta-asiakirjojen tekstisisältöön ei, yhteiskuntatieteitä ajatellen, ole liiemmästi kajottu. Tervasmäen (1964) väitöskirja on ainoa laaja tämän tyyppinen tutkimus, mutta sekin rakentuu enemmän Butlerin (1958) suosittaman kollaashitektiikan kuin sisällön erittelyn tarjoaman kvantitatiivisen analyysin varaan. Edellistä oleellisesti suppeammista tutkimuksista mainittakoon Huuhtasen (1970) selvitys valtion tulo- ja menoarvion lähetekeskusteluista vuosina 1964-67.

1.1. Tutkimuksen tarkoitus

Käsillä olevan tutkimuksen tarkoituksena on eritellä poliittisten puolueittemme toimintaa eläkepolitiikan vuosikymmeneksi mainitun (esim. Pulkkinen 1969 a, 816-818) 1960-luvun voimakkaasti politisoituneen eläketurvan muotoutumisessa. Tutkimus on kohdistettu kuusikymmenlukuun, koska tuolloin suomalainen eläketurva edistyi voimakkaasti, työeläkejärjestelmä syntyi ja kehittyi, valtion ja kirkon sekä kuntien eläkejärjestelmät uudistettiin, perhe-eläketurva luotiin ja kansaneläkejärjestelmään tehtiin parantavia täydennyksiä useaan otteeseen. Tarkastelu on rajoitettu sosiaalivakuutuksen keskeisimpiin aloihin, työeläke- ja kansaneläkelainsäädäntöön. Kahtiajaon kiintoisuutta lisää muun ohella, että työeläkeiden kehitystä säätelevät suurelta osalta työmarkkinajärjestöt, joiden

merkitys kansaneläkkeiden kehittämisessä on selvästi vähäisempää.

Tieteelliseltä kannalta katsoen tutkimusongelma on poikkitieteellinen, mikä sinänsä on täysin luonnollista, koska ongelmat erittäin harvoin ovat puhtaasti taloudellisia, sosiaalipoliittisia tai valtio-opillisia (Myrdal 1969, 10). Ongelman ydin liittyy kylläkin keskeisesti valtio-oppiin, politologiaan, jonka tutkimuskentässä se sijoittuu poliittisia tapahtumasarjoja, politiikan luomista selvittelevään lohkoon (Jansson 1959, 3-6; R. Helenius 1971, 34-35). Luonteeltaan käsillä oleva empiirinen tutkimus on tietoainesta tuottava, kuten useat uutta aluetta kartoittavat selvitykset.

Puolueiden toimintaa eläkepoliittisissa ja ylipäätään poliittisissa kysymyksissä voidaan tarkastella usealta eri tasolta. Voidaan tutkia ohjelmakirjallisuutta, puoluelehdistöä tai eduskuntatyöskentelyä. Ohjelmakirjallisuus antaa kuvan puolueiden periaatteellisista kannanotoista, puoluelehdistö heijastelee puolueiden johdonmukaisuutta periaatteiden "sarjallisessa" noudattamisessa ja eduskuntatyöskentely osoittaa puolueiden tosiasiallisen käyttäytymisen (Borg 1963, 3-4). Koska tämän tutkimuksen tavoitteena on eritellä puolueiden toimintaa eläkelainsäädännön muotoutumisessa, tässä on päädytty vaihtoehtoista viimeiseen, joskin puoluelehdistöä ja ohjelmia käytetään hyväksi johtopäätelmiä tehtäessä.

Eduskunnan toiminnan tarkastelun lähtökohtana on se tosiseikka, että useimpien edustuksellisen hallitusjärjestelmän omaksuneiden valtioiden edustuslaitokset, Suomen eduskunta mukaan lukien, ovat jo kehityksen varhaisessa vaiheessa sivuuttaneet sen liberaalista valtioihannetta edustavan

tilan, jossa edustuslaitos on tarkoitettu koostuvaksi yksilöistä ilman etukäteen omaksuttuja poliittisia sidonnaisuuksia ilmaisevia ryhmiä. Esimerkiksi Suomen yksikamarinen eduskunta ei ole laisinkaan kokenut "esipoliittista" olotilaa (Nyholm 1961, 9). Näin ollen eduskuntaryhmät ovat meillä vuoden 1907 valtiopäivistä lähtien muodostaneet eduskuntatyöskentelyn perusyksikön (Teljo 1949, 231). Sen vuoksi jäljempänä tarkastellaan yksittäisten edustajien sijasta ryhmien käyttäytymistä eläkepolitiikan kysymyksiä ratkottaessa.

Tutkimukseen on sisällytetty puolueet, jotka ovat olleet edustettuina kaikilla 1960-luvun valtiopäivillä eli:

- Suomen kansan demokraattinen liitto (Skdl)
- työväen ja pienviljelijäin sosialidemokraattinen liitto (Tpsl)
- Suomen sosialidemokraattinen puolue (Sdp)
- keskustapuolue (Kes)¹⁾
- liberaalinen kansanpuolue (Lkp)¹⁾
- ruotsalainen kansanpuolue (Rkp)
- kansallinen kokoomus (Kok)

1) Maalaisliiton ylimääräisessä puoluekokouksessa 17. 10. 1965 hyväksyttiin puolueelle uusi nimi, keskustapuolue. Liberaalinen kansanpuolue perustettiin 30. 12. 1965 Suomen kansanpuolueen ja vapaamielisten liiton työn jatkajaksi. Suomen kansanpuolueen eduskuntaryhmän toiminta on tässä luettu Lkp:n tiliin.

Tarkasteltaessa 1960-lukua kokonaisuutena puolueista käytetään nykyisiä nimityksiä.

Poikkeuksen edellä sanotusta muodostaa eläkeäänestyksiä koskeva tarkastelu, jossa ryhmitellään myös yksittäisiä edustajia sen seikan selvittämiseksi, onko puoluekanta eläkepoliittisissa äänestyksissä edustajien äänestyskäyttäytymiseen ensisijaisesti vaikuttava tekijä.

Edellä sanottiin tutkimuksen yleisteemana olevan valottaa poliittisten puolueiden eduskuntaryhmien toimintaa 1960-luvun työeläke- ja kansaneläkelainsäädännön muotoutumisessa. Aiemmin todettiin tutkimuksen myös olevan tietoaainesta tuottava. Näin ollen tutkimuksen lähtökohdiana eivät ole hypoteesit vaan kysymykset, joita syntyi tutkimusajatuksen kehittelyn myötä. Kun otetaan huomioon jäljempänä esitettävä sisältö-analyttisen tutkimuksen alueen jaottelu ja aiheeseen liittyvien äänestysten sisällyttäminen tutkimukseen, voidaan ongelmat, joihin tällä tutkimuksella haetaan vastauksia, määritellä seuraavasti:

1. Mihin asiakohteisiin on kiinnitetty huomiota 1960-luvun eläketurvaa luotaessa?
2. Miten eri asiakohteisiin on suhtauduttu?
3. Miten suhtautumista on perusteltu?
4. Miten on käyttäydytty eläketurvasta äänestettäessä?

Näin määriteltyjä yleisiä ongelmia tarkennetaan kutakin ongelmaa käsittelevän luvun alussa, joten tässä yhteydessä ei vielä ole aiheellista lähteä ongelmia tarkemmin yksilöimään.

1.2. Tutkimusaineisto

Tarkastelukulman valinnasta johtuen tutkimusaineiston muodostavat eduskunnan pöytä- ja asiakirjat sekä näiden liitteet. Pöytäkirjat sisältävät eduskunnan täysistunnoissa käydyt keskustelut ja suoritettut äänestykset. Asiakirjoihin on taltioitu käsittelyn virikkeet eli hallituksen esitykset tai poikkeustapauksissa, eduskunta-aloitteet niihin liittyvine valiokuntamietintöineen sekä eduskunnan päätökset. Liitteisiin sisältyvät laki-, toivomus- ja raha-asia-aloitteet. Näistä dokumenteista on tutkittaviksi poimittu kaikki 1960-luvun työeläke- ja kansaneläkelainsäädäntöön liittyvät puheenvuorot, mietintöjen vastalauseet, aloitteet ja äänestykset. Tutkimusaineisto sisältää siis eduskuntadokumenteista kaiken sen, mikä voidaan kirjata edustajan ja sitä tietä puolueen tiliin. Aloitteiden ja vastalauseiden sijoittaminen jonkin puolueen nimiin on riippuvainen ensimmäisen allekirjoittajan puoluekannasta. Tutkimusaineistoon on lakialoitteista sisällytetty vain muuhun materiaaliin vertailukelpoisin osa, perustelut. Todettakoon samalla, että hallituksen esityksiä vertailuaineistona käytettäessä menettely on ollut sama kuin lakialoitteiden kohdalla eli vain perusteluosa on sisällytetty tarkasteluun. Puheenvuorot, vastalauseet ja aloitteet käsitellään yhdessä omana kokonaisuutenaan, johon sisällön erittelyä sovelletaan. Äänestykset käsitellään ja tulokset niistä esitetään sisältöanalyytisestä aineistosta erillään.

Eduskuntatyön painopiste on valiokunnissa. Niiden pöytäkirjat

ovat kuitenkin päätöspöytäkirjoja, joissa on vain lyhyitä mainintoja käyte-
tyistä puheenvuoroista. Tämän vuoksi valiokuntien pöytäkirjat jätetään
tarkastelun ulkopuolelle. Koska eduskunnan pöytäkirjoissa toistuvat valio-
kunnissa ilmenevät mielipiteet, tehty ratkaisu tuskin on tuloksia vinoutta-
va (ks. Tervasmäki 1964, 282).

Tutkimusaineistosta puhuttaessa painotettakoon, ettei tämä mah-
dollista koko eläkepoliittisen päätöksentekoprosessin¹⁾ analysointia (ks.
Jansson 1970, 224-225). Tutkimuksen lähtökohtana pidettiin sitä,
että eduskunnalla on paitsi valtiosäännön edellyttämiä toimintoja, myös
yleisluontoisia, kansanvaltaisten arvojen toteuttamiseen liittyviä tehtäviä.
Eräs tällainen on toimia kansakunnan julkisena keskustelufoorumina, tehtä-
vä, joka vuosien saatossa on säilyttänyt ensiarvoisen merkityksensä huoli-
matta puolueyhymien kiinteytymisestä ja joukkotiedotuksen tehostumisesta
(Nousiainen 1960, 229) ja huolimatta eduskunnan tosiasiallisen vallan
väitetyistä kaventumisesta, minkä eräs kansanedustaja on ilmaissut seuraa-
vasti:

"Tässäkin yhteydessä on edelleen teroitettava sitä, että on vali-
tettavaa, että meillä sosiaalipolitiikka on viety palkkapolitiik-
kaksi. Työmarkkinajärjestöt sitä hoitelevat ja säätelevät, ja me
olemme täällä postikonttoreina." (Ptk 1968, 1979-1980).

1) Uuden oikeusnormin asettamiseen tähtäävän lainsäädäntöprosessin virik-
keet ovat yleensä poliittisen sektorin ulkopuolella (ks. Eklin 1971,
73). Esimerkiksi työehtosopimusneuvottelujen yhteydessä on ruvettu
sopimaan myös eläketurvan kehittämisestä (ks. luku II).

2. TUTKIMUKSEN TEKNIikka

2.1. Sisällön erittely

Sisällön erittelyn englanninkielinen nimitys "content analysis" antaa aiheen olettaa, että kysymyksessä on omintakeinen tutkimusmenetelmä. Näin ei asian laita kuitenkaan ole, vaan sisällön erittely eroaa muusta sosiaalitieteellisestä tutkimuksesta lähinnä tutkimuskohteensa ja -aineistonsa vuoksi (Eskola 1967, 107). Tosin alan asiantuntijat eivät ole täysin yhtä mieltä sisällön erittelyn yksityiskohtaisesta määritelmästä, mutta tutkimusotteen käytännöllishakuisuudesta ollaan samanmielisiä (Krippendorff 1969, 4). Sen sanotaan olevan yksinkertaisesti vain eräs tapa hankkia aineistoa tekstien ja vastaavien tuotteiden tulkintaa varten (Deese 1969, 39). Pietilän (1969, 1) hyvin lyhyen, yleisen ja yksinkertaisen määrittelyn mukaan sisällön erittely on ihmisen minkä tahansa henkisen tuotteen sisällön tieteellistä tutkimista. Jo näistä määrittelmistä käy ilmi, että sisällön erittelyä voidaan käyttää apukeinona tutkittaessa minkä tahansa kommunikoivan toiminnan tuottamaa tiedotetta, vaikka useimmat sisällön erittelyn esimerkit koskevat massatiedotusvälineitä (ks. Budd 1967).

Sisältöanalyttisen tutkimuksen aluetta voidaan jaotella useampaankin kriteeriin nojautuen, mutta ilmeisesti käyttökelpoisimman jaotte-

luperustan tarjoaa kommunikaatiotutkimuksen perinteisen kaavan laven-
nettu muoto: kuka sanoo kenelle, mitä, miten, miksi ja
millä vaikutuksella (vrt. Borg 1964, 113). Tässä kaavassa mitä
ja miten viittaavat sanottuun, sen ominaisuuksiin, kohdat kuka ja
miksi sanojaan sekä kohdat kenelle ja millä vaikutuksella
sanotun vastaanottajaan (Pietilä 1969, 6; Jansson 1970, 225).

Eduskuntadokumentteja tutkittaessa sanoman lähettäjä (kuka)
tiedetään. Vastaanottaja (kenelle) on ensi kädessä eduskunta, mutta
kun lähdetään siitä toteamuksesta, että eduskunnan eräs funktio on toimia
kansakunnan julkisena keskustelufoorumina (Nousiainen 1970, 229),
vastaanottajina ovat viime kädessä äänestäjät. Käsillä olevan tutkimuksen
pääpaino on näiden kahden välisessä informaatiossa, joten tutkimus sisältää
sanottuun viittaavat kaavan kohdat mitä ja miten. Kumpikin kysy-
mystyyppi vaatii oman, toisistaan poikkeavan sisältöanalyttisen lähesty-
mistavan, mitä-kysymyksiä selvitetään kohdeanalyysillä, miten asen-
noitumis- ja perusteluanalyysillä¹⁾ (Pietilä 1969, 15-16).

Kohdeanalyysin avulla pyritään toisin sanoen selvittämään, mitä
asia-aiheita on tuotu esiin eläkelainsäädäntöön liittyvissä eduskuntadoku-
menteissa. Toinen sisältöanalyttisten tutkimusten muoto on selvittää

1) Borg (1964, 111) tosin katsoo motivaatio- ja argumentointianalyysin,
joista tässä käytetään yhteisnimitystä perusteluanalyysi, antavan vas-
tauksen miksi-tyyppisiin kysymyksiin. Näkemuserolla ei kuitenkaan
ole merkitystä perusteluanalyysin käytännölliseen suorittamiseen.

kommunikaation ilmaistemien asenteiden suunta ja voimakkuus. Koska seuraavassa tarkastellaan yksilöiden sijasta ryhmien eri asioihin kohdistamia negatiivisia tai positiivisia kannanmäärittelyjä, käytetään asenteen sijasta yleisempää sanontaa asennoituminen ja näin ollen puhutaan asennoitumisanalyysistä (vrt. Borg 1964, 192). Perusteluanalyysin suppeana tavoitteena on seuraavassa selvittää, esitetäänkö asennoitumisen tueksi myös perusteluja. Käsillä olevan tutkimuksen sisältöanalyttinen osa kohdistuu siis yksinomaan kommunikaation ilmissisältöön. Näin ollen tässä voidaan sanoa käytettävän "puhdasta" sisällön erittelyä erotuksena "lavennetusta", jossa pyrittäisiin sanoman perusteella tekemään johtopäätöksiä myös lähettäjän ja vastaanottajan ominaisuuksista (Maletzke 1963, 64).

2.2. Analyysin yksikkö

Sisältöanalyttisissä tutkimuksissa on käytetty varsin monenlaisia yksikköjä. Perinteisesti on sitä paitsi oltu taipuvaisia katsomaan yksikköjen valinta juuri sisällön erittelylle ominaisena metodisena ongelmana. Jos kuitenkin lähtökohtana pidetään sitä, että sisältöanalyttinen mittaus eroaa muusta sosiaalitieteellisestä luokitus- ja mittausmenettelystä vain tutkimuskohteensa ja -aineistonsa vuoksi, ei ole tarpeen erotella niin monenlaisia yksikköjä kuin klassisessa sisällön erittelyssä. Itse asiassa käsit-

1) havaintoyksikkö, sisältöluokka ja luokitus- tai analyysiyksikkö ovat riittäviä (Borg 1964, 123-126).

Kirjallisessa aineistossa luokitusyksikkönä voi olla yksityinen sana tai lausuma (esim. Borg 1964), tekstikappale (esim. Paavonsalo 1969) tai koko artikkeli, uutinen (esim. Hemánus 1966; Vehmas 1964). Tässä tutkimuksessa luokitusyksikkönä käytetään lausumaa, jolla ymmärretään jotain aihetta koskevaa, ajatuksellisen kokonaisuuden sisältävää toteamusta. Sen suppein muoto on lause, mutta se voi olla myös useamman lauseen kokonaisuus (Berelson 1952, 138). Käytännössä lausuma on useasti sama kuin kieliopillinen virke.

Tutkimusaineisto sisälsi kaikkiaan 7 335 lausumaa, joista vajaa kolme prosenttia, 218 lausumaa, oli tutkittavan asian kannalta täysin irrelevantteja, minkä vuoksi ne jätettiin tarkastelun ulkopuolelle. Siten analysoitavia lausumia oli kaikkiaan 7 117, joista 2 713 työeläkelainsäädäntöön ja 4 404 kansaneläkelainsäädäntöön liittyvää. 2) Edellä todettiin tutkimusaineiston olevan eriaineksista siinä mielessä, että se koostuu puheenvuoroista, aloitteista ja vastalauseista. Näiden kolmen havaintoyksikkötyypin esiintymisuseus tutkimusaineistossa on seuraavan-

-
- 1) Sisältöanalyttiset yksikkökäsitteet on määritelty liitteessä 1.
 - 2) Koska lausumien lukumäärän perusteella on vaikea arvioida tutkimusaineiston suuruutta, niin todettakoon vertailun vuoksi, että Borgin Suomen puolueideologioita (1964) käsittelevä sisältöanalyttinen tutkimus perustuu aineistoon, jossa on 1 064 lausumaa.

lainen:

	työeläkelausumat	kansaneläkelausumat
puheenvuorot	1 968	2 727
aloitteet	648	1 582
<u>vastalauseet</u>	<u>97</u>	<u>95</u>
yhhteensä	2 713	4 404

Lopuksi mainittakoon vielä, että käytettäessä hallituksen esityksiä, tai täsmällisemmin ilmaistuna esitysten perusteluosia vertailumateriaalina, myös ne analysoidaan lausumittain.

2.3. Mittauksen reliabiliteetti ja validiteetti

Kysymys sisällön erittelyn reliabiliteetista, mittavälineen kyvystä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia, ei periaatteessa eroa yleisestä pysyvyyden ongelmasta, joka liittyy kaikkeen yhteiskuntatieteelliseen mittaamiseen. Sisältöanalyttisten tutkimusten yhteydessä luokituksen reliabiliteetin tärkeyttä on vain syytä erityisesti painottaa, koska niissä tutkija itse toimii tavallaan mittavälineenä, mittausvaiheessa hän lukee ja luokittaa (Eskola 1962 a, 114).

Reliabiliteetin käsite ei ole yksiulotteinen, vaan siitä voidaan erottaa osatekijöinä mittavälineiden yhtäpitävyys, mittavälineen tarkkuus, objektiivisuus ja pysyvyys. Sisällön erittelyssä mittavälineen tarkkuus ja

objektiivisuus, joita yhdessä on tapana kutsua luokitusreliabiliteetiksi, ovat keskeisimmät.

Joskaan reliabiliteetin riittävyyden tai riittämättömyyden määrittämiseksi ei ole täsmällisiä normeja (Eskola 1962 b, 62-64; Osgood 1959, 52), peukalosääntönä voidaan pitää, että luokitusreliabiliteetti on riittävän korkea, jos kokonaisreliabiliteetti, muuttujakohtaisten osareliabiliteettien keskiarvo, ylittää 80 prosentin rajan. Tosin siitäkin voidaan tietää, jos muuttujat ovat sen luonteisia, ettei niiden kovin luotettava mittausta ole mahdollista ja toisaalta taas tutkimusongelma niin kiintoisa, ettei sen selvittämisestä kannattaisi luopua pelkästään muuttujien tietynasteisen epäreliabilisuuden vuoksi (Pietilä 1969, 102-103).

Tämän tutkimuksen luokitusreliabiliteetin laskeminen ja tulokset on esitetty liitteessä 3. Se on todettava vähintään tyydyttäväksi, sillä kokonaisreliabiliteetti oli 83.2 %.

Edellä mainittu reliabiliteetin osatekijä, mittavälineiden yhtäpitävyys, jota kutsutaan myös sisältöluokkien yhtenäisyydeksi, on likeinen sisältövaliditeetin käsitteelle. Käyttäytymistieteissä validiteetilla tarkoitetaan sitä, miten hyvin jonkin teoreettisen käsitteen operatiiviset määritelmät vastaavat käsitteen sisältämää ominaisuutta, validiteetti on toisin sanoen sitä korkeampi, mitä paremmin pystytään mittaamaan mitattavaksi tarkoitettua asiaa (Pietilä 1969, 88).

Validiteetti ei "puhtaassa" sisällön erittelyssä, jollaista tässä tutkimuksessa käytetään, ole läheskään niin pulmallinen kuin "lavennetussa"

sisällön erittelyssä, jossa pyritään tekemään päätelmiä myös sanoman lähettäjistä ja vastaanottajista. Edellisen tapauksen validiteetissa on ensisijaisesti kysymys siitä, onko kuhunkin sisältöluokkaan luettu kaikki siihen kuuluvat analyysiyksiköt ja toiseksi vastaavatko nämä yksiköt kyseisen sisältöluokan tarkoittamaa asiaa ja ovatko ne sen kannalta "yhtä painavia" (Pietilä 1969, 90-91).

Empiirisenä keinona sisältövaliditeetin tarkistamiseksi on antaa usean henkilön sijoittaa tiettyjä lausumia tiettyihin luokkiin. Mitä useammin sama lausuma joutuu samaan sisältöluokkaan, sitä validimpi se on luokan kannalta ja mitä yksimielisempi lausuman sijoitus on, sitä korkeampi on sisältövaliditeetti.

Käsillä olevan tutkimuksen sisältövaliditeetti pyrittiin saamaan mahdollisimman korkeaksi muokkaamalla luokitusrunгон laatimista varten suoritettun esianalyysin pöytäkirjojen avulla yksityiskohtainen luokitusohje, jossa oli esimerkkejä paitsi kuhunkin sisältöluokkaan luettavista lausumista myös sellaisista lausumista, joita kyseiseen luokkaan ei saanut sisällyttää.

2.4. Tulosten esittämistapa

2.4.1. Sisältöanalyttinen aineisto

Tulosten esittämiseen on käytetty paitsi frekvenssitauluja, graafisia esityksiä, korrelaatiolaskelmia ja indeksilukuja myös ryväsanalyysiä

(cluster analysis), joka on eräs muuttujajoukon kuvaamiseen soveltuva menettely. Menettelyn tavoitteena on saattaa korrelaatiomatriisi sellaiseen muotoon, että yksityisten kerrointen sijasta voidaan tarkastella matriisin kokonaisrakennetta. Pyrkimyksenä on tunnistaa ja tulkita matriisiin syntyvät rypäät eli sellaiset korrelaatioiden ryhmittymät, joille on ominaista, että niihin kuuluvat muuttujat korreloivat voimakkaasti keskenään, mutta heikosti tai eivät ollenkaan ulkopuolelle jäävien muuttujien kanssa. Käytännössä rypäiden tunnistaminen tapahtuu B-kertoimen (coefficient of belonging) avulla. Se ilmaisee rypäeseen sisältyvien muuttujien välisten korrelaatiokertoimien keskiarvon ja näiden samojen muuttujien sekä rypään ulkopuolelle jääneiden muuttujien välisten korrelaatiokertoimien keskiarvon suhteen. Jotta rypäs voidaan hyväksyä ratkaisuksi, B-kertoimen on ylitettävä tietty alaraja, jollaiseksi on asetettu arvo 1.30. Mikään vakioraja mainittu arvo ei ole, koska kertoimen suuruus riippuu muun muassa muuttujien lukumäärästä ja laadusta¹⁾ (Fruchter 1954, 14).

1) Tutkimustehtävästä johtuen tässä tapauksessa ei ryhmitellä muuttujia vaan havaintoyksikköjä. Koska molemmissa tapauksissa kuitenkin voidaan soveltaa samoja menetelmiä (Borg 1964, 298-300; Pietilä 1970, 117) ja koska muuttujien ryhmittely on yleisempää kuin havaintoyksikköjen, ryväanalyysiä selvitetessä puhutaan muuttujien ryhmittelystä. Ryväanalyysin tekniseen suorittamiseen ei tässä enemmälti puututa, koska siitä on seikkaperäisiä selvityksiä edellä mainittujen teosten lisäksi esimerkiksi Marinin tutkimuslauseesta "Looginen vai tekninen analyysi?".

Ryväsanalyysiä voidaan käyttää faktorianalyysin asemasta "pienen" korrelaatiomatriisien ollessa kyseessä (Heinilä 1961, 105; Borg 1965, 40). Jälkimmäisessä tutkimuksessa todettiin, että ryväsanalyysiä käytettäessä raja pienen ja suuren matriisin kesken on kymmenen muuttujan vaiheilla. Tässä ryhmiteltäviä eduskuntaryhmiä on seitsemän.

Asennemittauksissa on käytetty monentyppisiä asteikkomittareita (Eskola 1967, 210-219). Esimerkiksi kommunikaation kokonaissuunnan määrittämiseksi on kehitetty ns. asennoitumiskerroin, josta Borg (1968, 13-14) käyttää nimitystä imbalanssin kerroin (coefficient of imbalance). Se perustuu olettamukseen, että kommunikaation sisältö voidaan jakaa ensin kahteen luokkaan; tutkittavalle ongelmalle relevantteihin ja ei-relevantteihin lausumiin. Tämän jälkeen koko relevantti aineisto voidaan luokitella kolmeen asenneluokkaan; suotuisaan, neutraaliin ja epäsuotuisaan. Kerroin ilmaisee määrällisesti asenteen kallistumisen suotuisaan tai epäsuotuisaan ¹⁾ (ks. Anckar 1971, 34-35).

1) Kertoimen laskukaavat ovat seuraavat (Janis-Fadner 1949, 169):

$$C_f = \frac{f^2 - fu}{rt} \quad (f > u)$$

$$C_u = \frac{fu - u^2}{rt} \quad (f < u)$$

jossa f = sisällön suotuisat yksiköt
 u = sisällön epäsuotuisat yksiköt
 t = kokonaissisällön yksikköjen lukumäärä
 r = relevantin sisällön yksikköjen lukumäärä

Asennoitumiskerrointa on kuitenkin arvoiteltu siitä, että lausumien lukumäärä pääsee vaikuttamaan asenteen voimakkuuteen, kerroin ei toisin sanoen pysty erottamaan asenteen useutta ja intensiteettiä toisistaan (Pool 1959, 41). Sen vuoksi asennoituminen onkin useasti mitattu eri tavoin konstruoitujen indeksien avulla (esim. Lampikoski 1968, 67-68; Antikainen 1972, 67). Tässä tutkimuksessa on käytetty asennoitumisindeksiä, joka on muodostettu seuraavasti:

$$A_i = \frac{P_+ - P_-}{N}$$

jossa P_+ = luokan hyväksyvien lausumien lukumäärä
 P_- = luokan arvostelevien lausumien lukumäärä
 N = luokan kaikkien lausumien lukumäärä

2.4.2. Äänestyksiä koskeva aineisto

Eduskuntaryhmien sisäinen yhtenäisyys eläkepoliittisissa ratkaisuissa on mitattu koheesioindeksillä, jonka laskukaava on:

$$K_i = 2 \times \left(\frac{100 \times M_v}{T_v} - 50 \right)$$

jossa M_v = ryhmän äänestäneen enemmistön lukumäärä
 T_v = ryhmän kaikki kantansa ilmaisseet

Indeksi on pienimmillään - lukuarvoltaan 0.0 - silloin, kun puolet ryhmän jäsenistä äänestää "jaa" ja puolet "ei". Lukuarvo 100.0 saavutetaan, kun ryhmä yksimielisesti äänestää käsiteltävän asian puolesta tai sitä vastaan. Laskemalla eri äänestyksissä saatujen koheesioindeksien aritmeettinen keskiarvo saadaan ryhmäkoheesio pitemmältä ajanjaksolta. Lienee syytä painottaa, että koheesioindeksi on yksinomaan suhteellisuusmitta, jolle ei voi antaa absoluuttisia arvoja sisältävää merkitystä, koska indeksin arvoon vaikuttaa yhden edustajan enemmistön kannasta poikkeava äänestäminen pienessä ryhmässä enemmän kuin suuressa (Nyholm 1961, 24).

Puolueiden välisiä suhteita tarkastellaan suhdelukuihin perustuvan erilaisuusindeksin avulla, joka on muodostettu seuraavasti:

$$E_i = \frac{100 \times J_A}{T_A} - \frac{100 \times J_B}{T_B}$$

jossa J_A = ryhmän A "jaa" äänten lukumäärä

T_A = ryhmän A kantansa ilmaisseet

J_B = ryhmän B "jaa" äänten lukumäärä

T_B = ryhmän B kantansa ilmaisseet

A:lla merkitään puoluetta, jonka "jaa" äänten suhteellinen osuus on suurempi tai yhtä suuri kuin vertailevan puolueen B.

Indeksin arvo vaihtelee nollan ja sadan välillä, mitä pienempi se on, sitä yhtenäisempää puolueiden äänestyskäyttäytyminen on. Useam-

pia äänestyksiä koskeva erilaisuusindeksi on yksittäisten äänestysten indeksien aritmeettinen keskiarvo (Rice 1928, 210-211; Nyholm 1970, 8-11).

Kansanedustajien äänestyskäyttäytymistä tutkitaan "käännettyllä" faktorianalyysillä ja saatuja faktorikuvauksia verrataan symmetrisellä transformaatioanalyysillä. Faktorianalyysin tavoite on periaatteessa sama kuin ryväanalyysin, tiivistää havaintoyksiköt alkupeleistä harvalukuisemmiksi havaintoyksikköryhmiksi, jotka koostuvat keskenään samankaltaisista havaintoyksiköistä. Ryväanalyysi korvataan faktorianalyysillä, koska ryhmiteltäviä havaintoyksiköitä on kansanedustajien äänestyskäyttäytymistä tutkittaessa huomattavan paljon. Edellä mainittiin, että ryhmittelymenetelmänä käytetään "käännettyä" eli Q-tyyppistä faktorianalyysia. Sen käytön edellytykset ovat samat kuin faktorianalyysin yleensäkin. Ainoa ero tavanomaisen ja Q-tyyppisen faktorianalyysin välillä on, että edellisessä lähtökohtakorrelaatiot ovat muuttujien riippuvuuksia ilmaisevia lukuja ja jälkimmäisessä havaintoyksikköjen samankaltaisuuksia osoittavia. Faktorointi on suoritettu pääakseliratkaisuna, joka on rotatoitu symmetrisen transformaatioanalyysin edellyttämällä varimaxmenetelmällä.

Faktorointi on suoritettu erikseen työeläke- ja kansaneläkeäänestysten osalta ja tuloksena on saatu kummassakin tapauksessa viiden faktorin muodostama faktoriavaruus. Jotta näitä kahden eri faktorianalyysin antamia tuloksia voitaisiin verrata toisiinsa, faktoriavaruudet on saatettava keskenään vertailukelpoisiksi, samoiksi. Tätä muuntamista ja sen jälkeen

tapahtuvaa tulosten vertailua varten on kehitetty transformaatioanalyysin nimellä kulkeva analyysimenetelmä.

Käytössä on kolme toisistaan jossain määrin poikkeavaa tapaa transformaatioanalyysin suorittamiseksi: naiviin, relativistiseen ja symmetriseen malliin perustuvat menetelmät. Käsillä olevaa tutkimusta varten näistä valittiin symmetrinen transformaatioanalyysi, koska menetelmä antaa saman tuloksen riippumatta siitä, mikä valitaan transformaation suunnaksi. Analyysin tulos ei toisin sanoen riipu siitä, kumpi faktoriavaruus, työeläke- vai kansaneläkeäänestysten, valitaan siksi perusavaruudeksi, joksi toinen faktoriavaruuksista muunnetaan (ks. Mustonen 1966).

II TUTKIMUSKAUDEN SISÄPOLITIIKKA JA ELÄKEPOLITIIKAN KEHITTYMINEN

Tulonjakokamppailua 1960-luvulla eivät ole voittaneet suurituloiset eivätkä pienituloiset, eivät maataloudenharjoittajat eivätkä palkansaajat, vaan tuotannon ulkopuolella oleva väestö.

(Pekka K u u s i eduskunnassa 13.6.1969)

Kuusikymmenluku valittiin tutkimuskaudeksi nimenomaan eläkepoliittisen kehityksen ajanjaksona, mutta myös sisäpoliittisesti viime vuosikymmen oli moni-ilmeinen. Jos epätarkkuus sallitaan, voitaneen sanoa, että 1960-luvun alussa elettiin repivän sisäpolitiikan aikaa, vaalikaudella 1962-65 erimielisyydet vähitellen laantuivat ja vuosikymmenen viimeisellä vaalikaudella suoritettiin sisäpoliittinen jälleenrakennustyö. Taustaksi tulevalle tarkastelulle suoritetaan seuraavassa lyhyt kuusikymmenluvun sisäpolitiikan kartoitus.

1. TUTKIMUSKAUDEN SISÄPOLIITTINEN TILANNE

Kesän 1958 vaalien seurauksena eduskunta sai vasemmistoenemistön, joskin niukan, ensimmäistä kertaa itsenäisen Suomen historiassa. Eduskunnan tosiasiallinen kokoonpano ei kuitenkaan vaalikaudella 1958-61 ollut vaalien tulosten kaltainen.

Taulu 1. Edustajapaikkojen jakautuminen puolueittain 1960-luvulla edustajavaalien tulosten perusteella.

Puolue	Vaalikausi		
	(1958) - 61	1962 - 65	1966 - 69
Skdl	50	47	41
Tpsl	3	2	7
Sdp	48	38	55
Kes	48	53	49
Lkp	8	13	9
Rkp	14	14	12
Kok	29	32	26
Muut	-	1	1
Yhteensä	200	200	200

Lähde: Suomen Tilastollinen Vuosikirja 1966

Suomen sosialidemokraattisessa puolueessa käydyn suuntataistelun seurauksena 10 Sdp:n listoilta valittua edustajaa liittyi kohta vaalien jälkeen ryhmä 94:ään, sosiaalidemokraattiseen oppositioon, joka toukokuussa

1959 järjestäytyi Tpsl:ksi. Myöhemmin valtiopäivien aikana vielä yksi Sdp:n edustaja siirtyi puolueen oppositioon, joten 1960-luvun alussa Tpsl:n eduskuntaryhmän suuruus oli 14 edustajaa ja Sdp:n 37. Keskustapuolueen, tuon aikaisen maalaisliiton, edustus oli tosiasiallisesti 47, koska puolueen listoilta valittu Veikko Vennamo suljettiin heti valtiopäivien alkaessa eduskuntaryhmän työskentelyn ulkopuolelle kurinpidollisista syistä kolmeksi kuukaudeksi, eikä hän palannut enää ryhmään. Hän oli mukana perustamassa Suomen pientalonpoikien puoluetta helmikuussa 1959 toimien sen ainoana kansanedustajana puheena olevan vaalikauden loppuun.

Vaalien jälkeen muodostettu K. A. Fagerholmin porvarienemmistöinen hallitus kaatui jo alkuvuodesta 1959 yöpakkasiksi sanottuihin ulkopoliittisiin vaikeuksiin (Virtola *in* 1969, 39-41). Sen korvasi V. J. Sukselaisen vähemmistöhallitus, jossa 14 maalaisliittolaisen ministerin lisänä oli Rkp:n Ralf Törnngren ammattiministerinä. Kesällä 1961 Sukselaisen lähes kaksi ja puoli vuotta istunut ministeristö joutui eroamaan pääministerin esitettyä eronpyyntönsä Helsingin hovioikeuden niin sanotussa kansaneläkelaitoksen asuntojutussa antaman päätöksen vuoksi. Tilalle astui Martti Miettusen vähemmistöhallitus, johon 12 maalaisliittolaisen ministerin lisäksi kuului kolme ammattiministeriä (Nousiainen 1970, 306).

Kuusikymmenluvun alun, erityisesti vuoden 1961 poliittista tilannetta voitaneen luonnehtia jopa termillä "myrskyisä". Vuoden 1962 säännömukaiset edustajavaalit sekä ennen kaikkea tasavallan presidentin vaalisijamiesvaalit nostattivat tunteita. Alkukeväästä 1961 muodostettiin

niin sanottu Honka-liitto, jonka tavoitteena oli kilpailla istuvan presidentin kanssa tulevilla vaaleilla. Liiton muodostivat sosiaalidemokraatit, kokoomus, vapaamielisten liitto ja Suomen pientalonpoikien puolue, jota paitsi siihen kuului myös osia molemmista kansanpuolueista (Lindblom 1969, 161-162; Junnila 1962, 56-58). Presidenttiehdokkaakseen nämä valitsivat oikeuskansleri Olavi Hongan. Syksyn kuluessa lähestyvät valitsijamiesvaalit antoivat yhä selvemmän leiman politiikkaan. Etukäteen arvioiden kuta kuinkin tasapäiset Kekkonen ja Hongan vaaliliitot kävivät kampanjaa, joka keskittyi ennen kaikkea Suomen ja Neuvostoliiton suhteisiin. Niin ikään lähinnä Berliinin kysymyksen tiimoilta kiristynyt kansainvälinen tilanne heijastui maahamme, kun Neuvostoliitto lokakuun lopulla jätti Suomen hallitukselle nootin, jossa ehdotettiin konsultaatioita toimenpiteistä molempien maiden rajojen turvaamiseksi. "Noottikriisin" seurauksena eduskunta hajotettiin marraskuun 14. päivänä 1961 ja puolitoista viikkoa myöhemmin Honka ilmoitti luopuvansa presidenttiehdokkaudestaan.

Maaliskuussa 1962 pidettyjen ennen aikaisten vaalien seurauksena ei-sosialistiset puolueet saivat selvän enemmistön eduskuntaan. Vaalien jälkeen muodostettu Ahti Karjalaisen porvarillinen enemmistöhallitus, jota oli täydennetty kolmella SAK:n ammattiministerillä, oli hallitusvastuussa vuoden 1963 lopulle. Karjalaisen ministeristön tilalle astui Reino Lehdon virkamieshallitus, jonka syyskuussa 1964 korvasi Johannes Virolaisen porvarillinen enemmistöhallitus. Kaikki vasemmistopuolueet olivat siis koko

vaalikauden 1962-65 oppositioasemassa, joskin Karjalaisen hallituksen ammattiministerit Onni Koski, Onni Närvänen ja Olavi Saarinen olivat lähellä Tpsl:a.

Vaalikaudella 1962-65 poikettiin siitä Suomen monipuoluejärjestelmässä noudatettavasta yleisestä periaatteesta, ettei valtaa keskitetä yhdelle puolueelle. Vastoin yleistä käytäntöä maalaisliitto sai vaalikauden alkaessa haltuunsa sekä eduskunnan puhemiehen että pääministerin paikat. Se oli omiaan kiristämään maalaisliiton ja Suomen sosialidemokraattisen puolueen suhteita, jotka olivat "jäätäneet" jo syksyllä 1957, kun Sukselainen täydensi hallitustaan viidellä Sdp:n vähemmistön edustajalla.

Vuonna 1966 säännönmukaiset edustajavaalit suoritettiin ensimmäistä kertaa heinäkuun sijasta maaliskuussa edellisen vuoden lopulla tehdyn vaalilain muutoksen johdosta. Maalisvaalien seurauksena eduskunnan voimasuhteet muotoutuivat vasemmiston hyväksi 103-97. Eduskunnan tosiasiallinen kokoonpano ei kuitenkaan koko vaalikautta 1966-69 ollut taulussa 1 esitetyn kaltainen. Keskustapuolueella oli vaalituloksista poiketen suurimman osan vaalikautta 50 edustajaa ja Lkp:lla kahdeksan, koska Lkp:n listoilta valittu Juho Tenhiälä siirtyi heinäkuussa 1966 keskustapuolueeseen. Kaksilla viimeisillä 1960-luvun valtiopäivillä Skdl:n eduskuntaryhmän suuruus oli 42 ja Tpsl:n kuusi, koska puolueiden muodostaman vaaliliiton sisäisten vertailulukujen perusteella Tpsl:n Olli Uotin kuoleman jälkeen hänen paikkansa sai Skdl:n Kauko Tamminen.

Vaalien jälkeen muodostettiin Rafael Paasion vasemmistoenem-

mistöinen hallitus, jossa kolmen vasemmistopuolueen lisäksi oli edustettuina keskustapuolue. Hallitusneuvottelut ja kansanrintamahallituksen muodostaminen aiheuttivat vilkasta mielipiteiden vaihtoa, siirtyiväthän Skdl lähes kaksikymmenvuotisesta ja Sdp koko 1960-luvun jatkuneesta oppositioasemastaan hallitusvastuuseen. Sitä paitsi Tpsl sai puolueen ensimmäisen virallisen ministerin, jonka ympärille polemiikki paljolti keskittyikin. Esimerkiksi kokoomus teki tuloksettoman välikysymyksen oikeusministeri Aarre Simosen sopivuudesta valtioneuvoston jäseneksi (Ptk 1966, 187-188). Istuvan presidentin selvään voittoon päättyneiden valitsijamiesvaalien jälkeen keväällä 1968 muodostettu Mauno Koiviston hallitus nojautui vieläkin laajempaan parlamentaariseen pohjaan kuin edeltäjänsä, siinä olivat edustettuina vasemmistopuolueiden ja keskustapuolueen lisäksi ruotsalainen kansanpuolue. Kuusikymmenluvun viimeisen vaalikauden hallituksilla oli siis takanaan erittäin selvä eduskunnan enemmistö, Paasion hallituksen puolueilla oli 153 ja Koiviston hallituksen puolueilla 165 edustajapaikkaa.

2. ELÄKETURVAN KEHITTYMINEN

Tämän päivän ihminen pitää itsestään selvänä, että yhteiskunta on velvollinen turvaamaan niiden henkilöiden toimeentulon, jotka eivät siihen itse kykene. Tällaista asennetta voidaan perustella kahdestakin nä-

kökulmasta. Ensinnäkin siihen velvoittaa nykyinen sosiaalipoliittinen ajattelu humanisista ja moraalisisista syistä. Toiseksi huolenpito vanhuksista on ilmaus kiitollisuuden tunteesta, jota aktiiviväestö tuntee edellistä sukupolvea kohtaan sen suorittamasta työstä. Lisäksi taloudellisten mahdollisuuksien paraneminen on vaikuttanut ratkaisevasti yhteiskunnan kykyyn huolehtia epäaktiivista väestöstään (Pulkkinen 1966, 7). Näin ei asiaa laita ole kuitenkaan aina ollut.

2.1. Sukulaisavusta sosiaalivakuutukseen

Vanhuuden, työkyvyttömyyden tai niihin verrattavien syiden vuoksi ahdinkoon joutuneiden auttaminen on kaikkina aikoina muodostanut mittavan yhteiskunnallisen ongelman. Luontoistalouden vallitessa perhe ja suku muodostivat kiinteän kokonaisuuden, joka huolsi vanhuksensa ja vammaisensa. Elinkeinotoiminnan kehittyessä ja monipuolistuessa ihmiset joutuivat yhä enenevästi pois suvun piiristä. Sukulaisapu ei enää pystynyt takaamaan turvallisuutta, joten kävi välttämättömäksi ryhtyä kehittämään muuttuneiden olosuhteiden vaatimia turvajärjestelmiä.

Nykyaikaisen vakuutuksen alkujuurina voidaan pitää ammattikuntien piiristä alkunsa juontavia järjestelyjä. Niiden tarkoituksena oli avunanto keskinäisyyden pohjalta siten, että itse kukin oli velvollinen avustamaan yhteisön jäsentä onnettomuuden tapahtuessa, mutta toisaalta oli myös

itse oikeutettu saamaan apua tarvitessaan. Keskinäinen avunanto kehittyi ja yleistyi keskiajan kiltojen yhteydessä.

Ammattikuntapohjalla syntyneet vakuutus- ja avustusjärjestelmät eivät enää viime vuosisadalla tapahtuneen teollistumisen ja ammattikuntalaitoksen lakkaamisen jälkeen vastanneet vallitsevaa tarvetta. Tuolloin tulivat keskeisiksi ne sosiaalipoliittiset toimenpiteet, joihin valtiovallan taholta ryhdyttiin yhteiskunnallisen hädän torjumiseksi. Julkinen sosiaalipoliittikka rajoittui kuitenkin kauan lähinnä köyhäinhoitoon, jolla oli jo pitkät, kirkon armeliaisuustoimintaan pohjautuvat perinteet.

Köyhäinhoitojärjestelmä ei ollut enempää yksilön kuin yhteiskunnakaan kannalta tyydyttävä ratkaisu. Tämä koski ennen kaikkea yhä kasvavaa työväestöä, jonka toimeentulon oleellisen perustan muodosti perheen työkuntoisten jäsenten ansiotulo. Jos se menetettiin vanhuuden, työkyvyttömyyden tai perhehuoltajan kuoleman vuoksi, jouduttiin välittömästi kurjuuteen. Sosiaalisten riskien toteutumisesta johtuvaan turvattomuuteen ryhdyttiin valtiovallan toimenpitein tekemään parannuksia ensimmäisenä Bismarckin Saksassa 1880-luvun alussa (Pentikäinen 1964, 17-18; Bremme 1961, 13-14). Sosiaalivakuutuksen ajatus levisi sitten nopeasti Saksasta muualle Eurooppaan.

Suomessa eläketurvan kehittyminen oli hitaampaa kuin useimmissa muissa läntisen Euroopan maissa, mihin pääsyynä lienee maamme elinkeinorakenteen maatalousvaltaisuus. Vanhuuden ja työkyvyttömyyden turvan saamisen edellytykset olivat agraarivaltaisessa yhteiskunnassa pe-

rinteisistä syistä paremmat kuin siellä, missä valtaosa ihmisistä oli teollisten elinkeinojen palveluksessa. Toisena kehitystä hidastavana tekijänä oli ilmeisesti vanhusten suhteellisen määrän vähäisyys verrattuna esimerkiksi muihin Pohjoismaihin. Kun meillä kuluvan vuosisadan alussa oli 65 vuotta täyttäneitä 5.4 % koko väestöstä, Ruotsissa heitä oli jo 8.5 % (Pulkinen 1969 b, 11-14).

Joskin Suomen kansaa koskeva vakuutus pakollisena järjestelmänä on vielä suhteellisen nuori, kysymys kansanvakuutuksesta on toki ollut ajankohtainen viime vuosisadan lopulta lähtien. Jo vuonna 1889 asetettiin komitea tutkimaan vanhuusvakuutuksen toteuttamismahdollisuuksia (Salmela 1967, 6). Myös poliittiset puolueet olivat kiinnostuneita eläkekysymyksestä. Esimerkiksi sosiaalidemokraattisen puolueen edustajakouksen vuonna 1907 hyväksymässä vaaliohjelmassa ehdotettiin valtion kustantamaa yleistä vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutusta. Ehdotuksen mukaan miltei jokaiselle 55 vuotta täyttäneelle olisi suoritettu vuotuisena eläkkeenä vähintään 350 markkaa, joka olisi ollut noin puolet tuonaikaisen ulkotyöntekijän eli ammattitaidottoman rakennus- ja sekatyömiehen vuositulosta. Eläkemenoja eivät tosin valtion tulot kokonaisuudessaankaan olisi riittäneet peittämään (Hjelt 1907, 3-5; Siipi 1967, 30).

Eläkevakuutuksen pitkään synty- ja kehitysvaiheeseen nivoutui myös kaksi keskeistä periaatekysymystä. Keskusteltiin yhtäältä, tulisiko vakuutuksen koskea vain palkansaajia vai pitäisikö se ulottaa koskemaan myös itsenäisiä yrittäjiä ja näitä avustavia perheenjäseniä. Toisaalta poh-

dittiin, olisiko järjestelmä rakennettava vakuutus- vai huoltoperiaatteelle (Pulkkinen 1969 b, 68-69). Kauan oltiin työväenvakuutuksen kannalla, sillä viime vuosisadan lopun ja 1900-luvun ensi vuosikymmenien sosiaali- poliittisen ajattelutavan mukaisesti erityisesti palkansaajien katsottiin olevan eläketurvan tarpeessa. Vasta 1920-luvulla ilmestyneessä sosiaaliva- kuutuskomitean mietinnössä (Komiteanmietintö 1921:22) ehdotet- tiin koko kansaa koskevaa vakuutusta, jollaisena järjestelmä vuonna 1937 toteutettiin. Uuteen kansaneläkejärjestelmään omaksuttiin vakuutus- periaate, jolloin vakuutusmaksujen ja etuuksien välillä vallitsi vastaavuus. Huoltoperiaatteen mukaisen järjestelmän, jossa eläkkeet olisivat olleet riippumattomia suoritetuista vakuutusmaksuista, katsottiin aiheuttavan val- tiolle ja kunnille liian suuria kustannuksia. Tosin myös huoltoperiaate si- sällytettiin uuteen järjestelmään siten, että vähävaraisille myönnettiin valtion ja kuntien kustantamia lisäeläkkeitä (Salmela 1967, 10).

Kansaneläkelain säätämistä keväällä 1937 on sanottu siksi kään- nekohdaksi, josta nykyaikainen sosiaaliturvapolitiikka Suomessa alkoi ke- hittyä (Koivunen 1967, 1). Pakkosäästämiseen ja henkilökohtaisiin tileihin perustuva eläkejärjestelmä tuotti kuitenkin pettymyksen. Eläkkeitä ei onnistuttu korottamaan niin suuriksi, että ne olisivat turvanneet eläke- läisille edes vähimmäiselintason. Rahan arvon romahdus saattoi epäilyk- senalaiseksi ja ankaran arvostelun kohteeksi myös säästämiseen ja rahas- tointiin perustuvan järjestelmän kokonaisuudessaan (Pulkkinen 1969 b, 70).

Tyytymättömyys johti siihen, että vuonna 1945 kansaneläkelaitos ehdotti valtioneuvostolle toimenpiteisiin ryhtymistä eläketurvan tehostamiseksi ja järjestelmän yksinkertaistamiseksi. Vielä samana vuonna valtioneuvosto asetti toimikunnan valmistelemaan ehdotuksia, miten sosiaalivakuutusjärjestelmää olisi kehitettävä silmällä pitäen sitä, että tuotannon kannalta tärkeitä sosiaalivakuutuksen haaroja ja sairaushuoltoa tehostetaan. Lisäksi toimikunnan tehtävä edellytti, että koko sosiaalivakuutus ja siihen läheisesti liittyvä osa huoltojärjestelmää saataisiin mahdollisimman yhdenmukaiseksi ja keskitetyksi sekä tarkoituksenmukaisesti ja taloudellisesti toimivaksi (Komiteanmietintö 1954:8, 3).

Sosiaalivakuutuskomiteana tunnetun toimikunnan mietinnön pohjalta laadittu esitys johtikin sitten kansaneläkelainsäädännön täydelliseen uudistamiseen vuonna 1956. Hallituksen esitys (1955:36) kansaneläkelainsäädännön perustui ansaintaperiaatteelle, eli eläkkeen määrä on mitoitettava sen mukaisesti, mitä vakuutetulle vakuutusmatemaattisesti laskien tulee niiden tuloihin suhteutettujen maksujen perusteella, jotka hän itse ja hänen työnantajansa suorittavat. Monivaiheisen eduskuntakäsittelyn jälkeen uuteen kansaneläkelakiin omaksuttiin kuitenkin hallituksen esityksestä poiketen tase-eläkelinja, jota täydennettiin huollonomaisilla tukieläkkeillä. Tuolloin kansaneläkejärjestelmä menetti vakuutuksen luonteensa, kuten esimerkiksi Mäntylä (1964, 675), Pulkkinen (1969 b, 70) ja Purola (1968, 14) painottavat. Lähinnä syntyhistoriansa vuoksi kansaneläkejärjestelmä kuitenkin yhä luetaan sosiaalivakuutuksen osaksi (Auvinen 1971, 49).

Työsuhteeseen pohjautuvalla eläkevakuutustoiminnalla on perinteet avustuskassojen piirissä. Myöhäsyntyisempiä ovat eläkesäätiöiden ja vakuutusyhtiöiden myöntämät eläkevakuutukset. Lisäksi monet työnantajat, ennen kaikkea valtio ja kunnat, ovat maksaneet eläkkeitä juoksevina kuluinaan (Pentikäinen 1967, 181). Vapaaehtoista tietä työsuhde-eläketurvan piiri kasvoi kuitenkin hitaasti. Järjestelmä oli lisäksi hajanainen, joten kaivattiin toimintaa yhtenäistäväää lakia, joka saattaisi kaikki toisen palveluksessa olevat henkilöt ansioihin suhteutetun eläketurvan piiriin. Vaatimukset yksityisoikeudellisessa työsopimussuhteessa olevien työntekijöiden eläkeoikeudesta saivat pontta vuoden 1956 jälkeen, jolloin kansaneläkejärjestelmässä luovuttiin ansiotasoeläkkeiden periaatteesta ja jolloin merimiehille luotiin lakisääteiset työsuhde-eläkkeet (Pulkkinen 1969 b, 75-76).

2.2. Eläkepolitiikka 1960-luvulla

Seuraava tarkastelu suoritetaan pääasiallisesti eläkekomitean, eläketurvakomitean ja sosiaalipoliittisen ohjelmatoimikunnan mietintöjen pohjalta, koska niiden perusteella luotiin 1960-luvun eläketurvan merkittävät, joskaan ei ainoat parannukset¹⁾: työeläke-, yrittäjäeläke- ja yleinen per-

1) Liitteeseen 4 on kerätty tutkimuskaudella suoritettut eläketurvan parannukset.

he-eläketurva. Tarkastelun tavoitteena on paitsi luoda yleiskuva kuusikymmenluvun eläkepolitiikasta myös osoittaa eläkepolitiikan ja puoluepolitiikan keskinäinen yhteys. Sen vuoksi on aiheellista tarkentaa ne tekijät, joiden voidaan ajatella ohjaavan puolueiden toimintaa eläkepolitiikassa ratkaisuisissa.

Poliittisten puolueiden eränä toimintaperiaatteina on edistää aatteellisia pyrkimyksiään yhteiskunnassa ja myöntää aineellisia etuja kannattajilleen, minkä ne tekevät palkkion toivossa, sillä puolueiden tavoitteena on houkutella äänestäjiä (Nousiainen 1970, 33; MacIver 1963, 214). Puolueet olettavat, että niillä on yhtenäinen kannattajien ydinjoukko, joka muodostaa valitsijoiden enemmistön. Se puolestaan saa puolueet omaksumaan sellaiset toimintaperiaatteet, jotka sisältävät oletetun ydinjoukon etujen turvaamisen (Molin 1967, 143). Viime vuosikymmenen eläkepolitiikassa esiintyivät sekä aatteelliset että aineelliset etunäkökohdat. Eduskunnan valvoman, keskitetysti hoidetun kansaneläkejärjestelmän rinnalle kehittyi paljolti työmarkkinaosapuolten politiikasta riippuvainen, hajahallittu työeläkejärjestelmä. Edellisen piiriin kuului koko kansa, jälkimmäinen koski ennen kaikkea palkansaajia.

Kuusikymmenluvulla voimakkaasti politisoituneen eläkekysymyksen keskeisenä pulmana näyttääkin olleen eläkepolitiikan kustannusten jakaminen. Jommankumman järjestelmän, kansaneläke- tai työeläkelinjan, voimistumisen pelättiin aiheuttavan kustannusten epäoikeudenmukaista jakautumista ja uusia tulonsiirtoja väestöryhmältä toiselle. Kuitenkaan ei

edes tiedetä, miten kustannukset loppujen lopuksi jakautuvat aktiiviväestön kannettavaksi, koska eläkkeisiin käytettävät varat kootaan eri lähteistä; valtiolta, kunnilta, työnantajilta ja vakuutetuilta itseltään (Pulkinen 1969 b, 244).

2.2.1. Työeläkejärjestelmän syntyvaiheet

Lakisäateisen työeläketurvan kehittäminen alkoi vuonna 1956. Tuolloin, kansaneläkelain täydellisen uudistamisen jälkeen, SAK:n, STK:n ja valtiovallan kesken käytyjen yleislakon sopimusneuvottelujen seurauksena¹⁾ valtioneuvosto asetti pääasiassa painostusjärjestöjen ja puolueiden edustajista koostuvan, sosiaaliministeriön edustajan puheenjohtolla toimivan komitean tutkimaan työsuhteessa olevien eläkekysymystä ja tekemään

1) SAK:n tuolloinen puheenjohtaja Vihtori R a n t a n e n (Työeläke 1971:4) muisteli tapahtumia näin: "Luulen, että vuoden 1956 yleislakon päättämisen neuvotteluissa herätettiin ajatus palkkatyöntekijöitä koskevan eläkejärjestelmän luomisesta. Jos en väärin muista niin siinä yhteydessä kun käytiin neuvotteluja hallituksen johdolla, esitettiin SAK:n taholta hallitukselle yhtenä lakon lopettamista helpottavana toimenpiteenä asian tutkimista hallituksen toimesta. Tätä eivät STK:n edustajatkaan vastustaneet. Mitään papereita siitä ei tehty, mutta joulukuussa komitea asetettiin asiaa selvittämään. Tästä se lähti liikkeelle. Työeläkkeen saamisen teki tarpeelliseksi se, että sitä vaatimatontakin eläketurvaa, jota kansaneläke edusti, vesitettiin saman vuoden aikana muuttamalla kansaneläkkeet tasaeläkkeiksi."

asian johdosta tarpeelliseksi havaittavia ehdotuksia. Toimeksiantoon eivät siis sisältyneet yrittäjät. Likimain neljän vuoden työskentelyn jälkeen eläkekomitea jätti mietintönsä (Komiteanmietintö 1960:11) elokuun lopussa 1960. Ensin toimikunta totesi, että yhtäläinen oikeus sosiaalietuihin oli muillakin kuin komitean toimeksiantoon sisältyneillä ryhmillä. Periaatteellisena kannanottonaan toimikunta sitten esitti tarkoituksenmukaiseksi ryhtyä toimenpiteisiin yksityisessä työsuhteessa olevien työntekijöiden eläketurvan kohentamiseksi niiltä osin, joilta se vielä oli epätydyttävällä kannalla. Edelleen todettiin, että mikäli eläketurva järjestettäisiin pakollisin toimenpitein, olisi syytä edetä varovaisesti kehittämällä eläkejärjestelyjä asteittain ja tekemällä niiden aloittaminen ja rahoittaminen joustavaksi. Kuitenkin vähin, mitä olisi tehtävä, olisi erillisten ja huonosti yhteensoveltuvien lakien korjaaminen ja organisaation puitteiden luominen myöhempää, pitemmälle menevää kehitystä varten (Komiteanmietintö 1960:11, 37-38).

Toimikunnan konkreettisen ehdotuksen, työntekijäin eläkelain, ydin oli, että huoltoapulain viidennen pykälän mukainen työnantajan elatusvelvollisuus tuli korvata kiinteiden eläkkeiden järjestelmällä siten, että työnantaja velvoitettaisiin kustantamaan työntekijöilleen vanhuus- ja työkyvyttömyyseläke. Perhe-eläkkeestä sen sijaan oli komitean mielestä luovuttava toistaiseksi. Soveltamispiirin rajaamisen vuoksi komitea katsoi tarkoituksenmukaiseksi, että eläkkeiden rahoituksesta vastaisivat vain työnantajat. Komitea ei pitänyt myöskään tarkoituksenmukaisena keskittää

työeläkejärjestelmän organisaatiota kansaneläkelaitokseen, vaan piti parempana, että työnantaja saisi itse päättää, ottaako hän eläkevakuutuksen vakuutusyhtiössä vai perustaako joko yksin tai yhdessä muiden työnantajien kanssa eläkekassan tai eläkesäätiön. Eri eläkelaitosten toiminnan yhtenäisyyden ja tehokkuuden aikaansaamiseksi esitettiin perustettavaksi valvonta- ja opastustoimintaa hoitava elin, eläketurvakeskus (Komiteanmietintö 1960:11, 63-66).

Toimikunnan ehdotus oli lähes yksimielinen, vain maalaisliiton kansanedustaja Nestori Kaasalainen ja Maataloustuottajain keskusliiton edustaja Torsten Murén esittivät eriävän mielipiteen. Siinä he lausuiivat, ettei komitean ehdottama järjestelmä vastannut niitä tarkoituksia, joille vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkekysymyksen tuli tulevaisuudessa rakentua. Esittämättä mitään konkreettista vaihtoehtoa toimikunnan mietinnölle, MTK:n ja sen yhteistoimintapuolueen (ks. Huuska 1968, 50) edustajat vain ehdottivat, että tulisi kehittää järjestelmä, joka takaisi kaikille sosiaalista turvaa tarvitseville yhteiskunnan jäsenille kohtuullisen vanhuuden ja työkyvyttömyyden päivien eläkkeen (Komiteanmietintö 1960:11, 80).

Syyskuussa 1960 edustaja Veikko Kokkola yhdessä viiden muun sosiaalidemokraatin kanssa tiedusteli maalaisliittolaiselta vähemmistöhallitukselta, aikoiko se antaa esityksen yksityisoikeudellisessa työsopimussuhteessa olevien työntekijäin eläkekysymyksen järjestämiseksi. Vastaukseen sosiaaliministeri ilmoitti, että eläkekomitean mietinnöstä oli pyydet-

ty laitosten ja järjestöjen lausunnot ja että niiden saavuttua valtioneuvosto ryhtyisi viipymättä käsittelemään asiaa (Ptk 1960, 1340-1341). Kun valtioneuvosto ei vuoden 1960 kuluessa, huolimatta muiden etujärjestöjen paitsi MTK:n myönteisistä lausunnoista, antanut esitystä työntekijäin eläkeläiksi, jätettiin seuraavien valtiopäivien alkaessa kuusi työsuhde-eläketurvan järjestämiseen tähtävää lakialoitetta ja maalaisliiton asiaan liittyvä toivomusaloite. Ainoastaan Suomen pientalonpoikien puolueen edustaja pidättäytyi aloittamasta. Lakialoitteet pohjautuivat eläkekomitean mietintöön, paitsi Skdl:n aloite, joka poikkesi ratkaisevasti muista. Hajahallitun ja rahastoivan järjestelmän asemesta Skdl ehdotti kansaneläkelaitokseen keskitettyä organisaatiota ja jaotusjärjestelmää¹⁾. Aloitteet lähetettiin 21.2.1961 työväenasiainvaliokuntaan²⁾. Valiokunnan käsittelyn pohjaksi äänestettiin Kokkolan (Sdp) aloite, johon tehtiin itse eläketurvan osalta vain pienehköjä asiallisia muutoksia eräiden muodollisten korjausten lisäksi. Lakialoitteen yksityiskohtaisen käsittelyn yhteydessä Atte Pakkanen ilmoitti

-
- 1) Eläkkeiden maksamiseen tarvittavien varojen kerääminen voi periaatteessa tapahtua kahta eri menetelmää käyttäen. Jaotusjärjestelmässä eläkevakuutusmaksuja kootaan vain sen verran kuin tarvitaan juoksevien eläke- ja hallintomenojen peittämiseksi. Rahastoivalle järjestelmälle puolestaan on ominaista, että rahaston ja sen korkotuoton avulla kyetään maksamaan sitoumukset myös siinä tapauksessa, että maksutulon saaminen ja eläkkeen karttuminen lakkaa.
 - 2) Valiokunnan nimi muutettiin seuraavan vuoden alusta sosiaalivaliokunnaksi.

maalaisliiton kannan koko työntekijäin eläkelakiin riippuvan sen toisen pykälän sisällöstä. Kokkolan aloitteen mainittu pykälä kuului seuraavasti:

"Jos jollakin työalalla on tavanomaista, että työntekijät työn laadusta johtuen ovat saman työnantajan palveluksessa kuusi kuukautta lyhyemmän ajan, voidaan, jollei tämän lain mukaiset vähimmäisehdot täyttävää eläketurvaa ole järjestetty työehtosopimusteitse kahden vuoden kuluessa lain voimaan tulosta, asetuksella säätää, että työnantajan, jonka on yrityksensä laadun huomioon ottaen katsottava kuuluvan tämän työalan työntekijäin, on sen estämättä, ettei työntekijän työsuhde olekaan jatkunut kuuden kuukauden pituista aikaa, järjestettävä mainitut ehdot täyttävä eläketurva myös kuutta kuukautta lyhyemmän työsuhteen osalta jokaiselle työntekijälleen, joka on työsuhdetta edeltäneen kalenterivuoden aikana ollut mainittuun työalaan kuuluvan työnantajan työssä vähintään 100 työpäivää. Asetuksella voidaan myös säätää, millä tavoin eläketurva on järjestettävä, niin myös milloin työntekijällä, jonka työkyvyttömyyden pääasiallisena syynä on ennen työsuhteen alkamista saatu sairaus, vika tai vamma, ei ole oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen tämän työsuhteen perusteella." (Liitteet 1961, 1027-1028).

Pakkasen ehdotus lain toiseksi pykäläksi oli:

"Eläketurvasta metsä- ja uittotoissa, rakennustyössä, satamatyössä tai muulla niihin verrattavilla kausiluontoisilla työaloilla, joissa työntekijät ovat saman työnantajan palveluksessa vuosittain kuusi kuukautta lyhyemmän ajan, säädetään erikseen."

Valiokunnan selvä enemmistö, sosiaalidemokraatit muiden muassa, hyväksyi maalaisliiton ehdotuksen, jota vastustivat vain Tpsl:n ja Skdl:n

edustajat. Päätös antoikin aiheen Skdl:n Johannes Mustosen toteamukselle:

"Valiokunnan enemmistö on näyttänyt sopineen Pakkasen ehdotuksesta." (Työväenasiainvaliokunta, ptk 17.5.1961).

Pakkasen ehdotuksesta lisättiin myös mietinnön perusteluihin maininta siitä, että hallitus kiireellisesti selvittää mahdollisuudet eläketurvan järjestämiseksi kausiluontoisilla työaloilla ja selvityksen pohjalta antaa esityksen niin ajoissa, että se on mahdollista toteuttaa samanaikaisesti muun eläketurvaa koskevan lainsäädännön kanssa. Työväenasiainvaliokunnan mietintöön liittyi Skdl:oon kuuluvien jäsenten vastalause, jossa ehdotettiin edustaja Ville Pessin lakialoitteen hyväksymistä.

Suuren valiokunnan yhdyttyä työväenasiainvaliokunnan mietintöön, eduskunta hyväksyi työntekijäin eläkelain 2.6.1961.

Työntekijäin eläkelakia säädettäessä kritisoiitiin voimakkaasti lain soveltamispiirin suppeutta. Jo ennen lain kolmatta täysistuntokäsittelyä valtioneuvosto asettikin komitean tutkimaan, miten TEL:ssä tarkoitettu eläkejärjestelmä olisi ulotettava koskemaan myös metsä- ja uittotyössä ja muilla näihin verrattavilla työaloilla työskenteleviä sekä laatimaan ehdotuksen asian vaatimiksi lainsäädäntötoimenpiteiksi. Kausityöntekijäin eläkekomitea, kuten toimikunta itseään nimitti, laati ehdotuksen lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelaiaksi ripeässä tahdissa ja jätti lakia koskevan osamietintönsä valtioneuvostolle 5.9.1961 (Komitean mietintö 1961:28).

Kausityöntekijäin eläkekomitean mietintö noudatteli peruslinjoiltaan eläkekomitean mietinnön henkeä. Sitä voidaankin pitää vain eläkekomitean mietintöön kohdistuneen arvostelun aiheuttamana lisämietintönä. Kausityöntekijäin eläkekomitean mietintöön pohjautuvan hallituksen esityksen lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelainsäädäntöä eduskunta hyväksyi pienin muutoksin 12.12.1961. Työntekijäin eläkelait, TEL ja LEL, astuivat voimaan 1.7.1962.

2.2.2. Eläkepoliittisia linjaristiriitoja

Työntekijäin eläkelakien hyväksymisen myötä muotoutui kaksi eläkepoliittista ryhmittymää. Vastakkain olivat keskitetysti hoidetun kansaneläkejärjestelmän ja hajahallintomuotoa edustavan työeläkejärjestelmän kannattajat. Maataloustuottajain keskusliitto ja sen yhteistoimintapuolueeksi todettu keskustapuolue, tuolloinen maalaisliitto¹⁾, tukivat kansaneläkejärjestelmää, kun taas työeläkejärjestelmän tukijoina olivat SAK ja STK yhdessä porvarillisten puolueiden ja sosiaalidemokraattien kanssa. Lehtikirjoittelusta päätellen Skdl:lla ja Tpsl:lla oli eläkepoliittisen linjan valit-

1) Työntekijäin eläkelakien astuessa voimaan puolueen pää-äänenkannattaja tosin antoi tunnustusta tehdyille ratkaisulle. Linjan tarkistus ilmeni vasta puolitoista kuukautta myöhemmin (esim. Maakansa 1.7.1962 ja 19.8.1962).

semisvaikeuksia puolueväen ja ammattiyhdistysväen vetäessä eri suuntiin (Varoma 1971, 21-22).

Eduskunta-asiakirjojen valossa sekä Skdl:n että Tpsl:n edustajien kannanotot olivat työeläkejärjestelmän vastaisia. Ainoana ryhmänä Skdl vastusti työntekijäin eläkelakiesityksen hajahallittua organisaatiomuotoa. Ryhmä piti ehdotettua vakuutuskoneistoa raskasotteisena ja kalliina. Sen sijalle Skdl:n edustajat ehdottivat jo Pessin lakialoitteessa keskitetysti hallittua kansanvakuutusta, joka tulisi jättää kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi. He perustelivat ehdotustaan sillä, että tiettävästi sairausvakuutus aikanaan tullaan kytkemään kansaneläkelaitokseen, ja jos sinne uskottiin myös työeläkkeiden hoitaminen, laitoksesta kehittyisi sosiaaliturvahallinnon keskus, jolloin välttyttäisiin eri laitosten keskinäiseltä selvittelyltä ja paperisodalta (Ptk 1961, 865-866).

Myös ryhmä 94:n ympärille muodostunut Suomen sosialidemokraattisen puolueen oppositio, joka toukokuussa 1959 järjestyi työväen ja pienviljelijöiden sosialidemokraattiseksi liitoksi, suhtautui TEL- ja LEL-esityksiin jotakuinkin penseästi. Puolueen eduskuntaryhmän kriittisyyteen saattoi osaltaan vaikuttaa, että TEL ja sitä tietä koko työeläkejärjestelmä luotiin Sdp:n aloitteen pohjalta. Kuten edellä todettiin, vuoden 1958 vaalien jälkeen 11 Sdp:n edustajaa siirtyi Tpsl:n ryhmään, joten vuoden 1962 vaalit muodostuivat ensimmäiseksi kannatuksen mittaustilaisuudeksi emäpuolueen ja siitä lohjenneen oppositioryhmän kesken.

Eläkepoliittiset linjaristiriidat jatkuivat koko kuusikymmenluvun

ajan. Ne tosin tasoittuivat, joskaan eivät tyystin laantuneet vuosikymmenen lopulla. Seuraavaan on koottu eräitä näkyvimpiä esimerkkejä näistä järjestelmärivistiriidoista.

Lokakuussa 1963 eduskunta hyväksyi kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomuksen johdosta laaditun sosiaalivaliokunnan mietinnön kiireellisestä kokonaiseläkeuudistuksesta. Siinä esitettiin selvitettäväksi, voidaanko luoda sellainen kokonaiseläkejärjestelmä, jonka piiriin kuuluisivat myös työeläkejärjestelmän ulkopuolelle jääneet väestöryhmät. Ehdotusta tukivat maalaisliiton, Skdl:n ja Tpsl:n edustajat. Seuraavien valtiopäivien yleisenä aloiteaikana maalaisliiton eduskuntaryhmä teki lakialoitteen, joka sisälsi ehdotuksen kansaneläkelaitoksen hoitamasta ja valvomasta kokonaiseläkejärjestelmästä.

Keväällä 1965 kansaneläkelaitoksen hallitus antoi valtion eläkesääntökomitean mietinnöstä lausunnon, jossa se suositteli eläkejärjestelmien keskittämistä kansaneläkelaitokseen. Laitoksen lisätty hallitus ei kuitenkaan hyväksynyt lausuntoehdotusta. Vuoden 1966 vaalien jälkeisten valtiopäivien alussa keskustapuolueen eduskuntaryhmä uudisti kokonaiseläkejärjestelmää koskevan lakialoitteensa. Aloitteen perusteluissa todettiin muun ohessa, ettei työeläkejärjestelmä ole osoittautunut organisaatioltaan tarkoituksenmukaiseksi, minkä vuoksi sosiaaliturvan kehittämisen olisi tärkeitä kansaneläkelaitoksen hoitaman kansaneläkelain ja sairausvakuutuslain pohjalta. Vuoden 1966 aikana vilkastui keskustelu lakisäätöisen tapaturma- ja liikennevakuutuksen ottamisesta valtion haltuun. Kun kes-

kusteluun liitettiin useasti myös työntekijäin eläkelait, ammattijärjestöt ryhtyivät toimenpiteisiin. Ne jättivät eduskuntaryhmien puheenjohtajille kirjelmän, jossa valtiovaltaa varoitettiin järjestöllisistä toimenpiteistä, mikäli työeläkejärjestelmä otettaisiin valtion haltuun. Seuraavan vuoden tammikuussa ammattijärjestöt puuttuivat uudemman kerran eläkekysymyksen. Palkansaajien keskusjärjestöt jättivät valtioneuvostolle kirjelmän, jossa ilmoittivat vastustavansa jyrkästi eläketurvakomitean vähemmistön kantaa (ks. sivut 57-58).

Ilmeisesti ammattijärjestöjen avoin puuttuminen eläkepolitiikkaan oli omiaan vaikuttamaan siihen, että 1960-luvun viimeisellä vaalikaudella järjestelmäristiriidat eivät enää olleet yhtä selvästi esillä kuin aikaisemmin. Osaltaan siihen vaikutti myös perhe-eläke- ja yrittäjäeläketurvan kohoaminen mielenkiinnon keskeisiksi kohteiksi vuoden 1966 jälkeen. Näkyvimpänä osoituksena siitä, ettei järjestelmäerimielisyyksissä kuitenkaan päästy yhteisymmärrykseen kuusikymmenluvun lopullakaan, oli heinäkuussa 1971 julkisuuteen päässyt tieto, jonka mukaan pääministeri Ahti Karjalaisen toimeksiannosta sosiaali- ja terveysministeri Pekka Kuusi, kansaneläkelaitoksen pääjohtaja Jaakko Pajula ja työeläkelaitosten liiton puheenjohtaja Teivo Pentikäinen olivat laatineet suosituksen eläkejärjestelmien yhteistyön kehittämiseksi. Suositus sisälsi runko-ohjelman kansaneläke- ja työeläkejärjestelmän väliseksi työnjaoksi ja kummankin järjestelmän kehittämiseksi niin, että syntyy tarkoituksenmukainen valtakunnallinen kokoniseläkejärjestelmä.

2.2.3. Perhe-eläketurvan kehittyminen

Perhe-eläketurvan kehittyminen alkoi talven 1966 työehtosopimusratkaisusta. Tuolloin ensimmäistä kertaa SAK:n ja STK:n väliseen työehtosopimusratkaisuun liitettiin kirjallinen sopimus sosiaalisista järjestelyistä eli sosiaalipaketista, jollainen sen jälkeen on ollut jokaisen työmarkkinaratkaisun osana. Vuoden 1966 sosiaalipaketin keskeinen sisältö oli sopimus työntekijäin eläkelakeihin liitettävästä perhe-eläketurvasta, jonka työnantajat kustantavat.

Kohta sen jälkeen, kun hallitus kesäkuussa 1966 oli antanut edellä mainitun sosiaalipaketin mukaisen esityksen TEL:iin ja LEL:iin liitettävästä perhe-eläkkeestä, sosiaaliministeriö asetti toimikunnan laatimaan ohjelmaa tarpeelliseksi katsottavien sosiaalipoliittisten toimenpiteiden toteuttamista varten. Komitea otti nimekseen sosiaalipoliittinen ohjelmatoimikunta. Sen jäsenet olivat hallituspuolueiden kansanedustajia, kansaneläkelaitoksen keskustapuolueeseen lukeutuvaa johtajaa lukuun ottamatta. Asettamiskirjelmässä toimikunnan edellytettiin käsittelevän ensimmäisten kysymysten joukossa kysymystä perhe-eläketurvan järjestämisestä kansaneläkejärjestelmän puitteissa niiden väestöryhmien osalta, joiden kohdalla tätä kysymystä ei ole muun lainsäädännön puitteissa hoidettu. Huhtikuussa 1967 Pekka Kuusen johdolla työskennellyt komitea sai valmiiksi yksimielisen ehdotuksensa yleiseksi perhe-eläkelajiksi (Komiteanmietintö 1967: A 11).

Sosiaalipoliittisen ohjelmatoimikunnan mietinnön valmistuttua hallitus asetti ministerivaliokunnan valmistelemaan eduskunnalle annettavaa perhe-eläkelakiesitystä. Ministerivaliokunta poikkesi toimikunnan mietinnöstä ehdottamalla eläkkeet myönnettäviksi tarveharkinnan perusteella vastoin keskustapuolueen näkemystä. Ministerivaliokunnan mietinnön jälkeen meni puolisen vuotta mielipide-erojen sovitteluun, ennen kuin Paasion hallitus tammikuussa 1968 antoi yleistä perhe-eläkettä koskevan lakiesityksen. Hallituspuolueet eivät olleet päässeet yksimielisyyteen vielä silloinkaan, kun hallituksen esitys annettiin. Enemmistö oli sillä kannalla, että leskeneläkettä olisi maksettava ilman tarveharkintaa vuosi edunjättäjän kuoleman jälkeen. Keskustapuolueen ministerit olivat tasa-eläkkeen kannalla ja Tps:n ministeri ehdotti puolen vuoden tasaeläkeaikaa ennen tarveharkinnan soveltamista (Valtioneuvosto, ptk 4.1.1968).

Vuoden 1968 valtiopäivien alkaessa tehtiin seitsemän perhe-eläkkeen säätämiseen tähtäävää lakialoitetta. Sekä kokoomuksen että Sdp:n edustajat jättivät kaksi aloitetta, Lkp:n, Skdl:n ja keskustapuolueen edustajat yhden. Hallituspuolueiden aloitteiden eroavuudet voidaan karkeasti ottaen ilmaista käsiteparilla "tarveharkintainen - tasasuuruinen". Vasemmistopuolueiden aloitteissa tähdennettiin tarveharkinnan soveltamista perhe-eläkkeisiin alusta alkaen. Keskustapuolue ajoi aloitteessaan tasasuuruisen peruseläkkeen linjaa, toisin sanoen perhe-eläkkeestä ehdotettiin kaikille edunsaajille samansuuruista, toimeentulon turvaavaa peruseläkettä, jolle ansioihin suhteutetut lisäeläkkeet rakentuisivat.

Presidentinvaalien jälkeen muodostettu Koiviston hallitus sai perintönä Paasion ministeristön perhe-eläkelakiesityksen. Hallitus asetti perhe-eläkekysymystä pohtimaan uuden ministerivaliokunnan, johon kuuluvan valtiovarainministerin pyynnöstä esityksen käsittely eduskunnan sosiaalivaliokunnassa keskeytettiin keväällä 1968. Syksyyn mennessä ministerivaliokunta oli päättänyt valtion kireään rahatilanteeseen vedoten, että laki tulisi voimaan asteittain. Sosiaalivaliokunta pääsi jatkamaan työtään vasta joulukuun alussa sen jälkeen, kun hallituspuolueiden neuvotteluissa oli saatu varatuksi vuoden 1969 budjettiin 17,5 milj. mk perhe-eläkkeisiin. Summan laskettiin riittävän vain kolmen kuukauden eläkesuorituksiin, joten lain voimaantuloajankohta määräytyi sen mukaisesti (Sosiaalivaliokunta, ptk 5.12.1968).

Muutamassa päivässä valiokunta sai sitten mietintönsä valmiiksi. Mietintö erosi hallituksen esityksestä ennen kaikkea sikäli, että leskeneläkettä ehdotettiin maksettavaksi tasasuuruisena kuuden kuukauden ajan. Hallituksen esityksessä tasaeläkkeinen aika sen sijaan oli 12 kuukautta. Huomautettakoon, että mietinnön perusteluissa valiokunta kehotti hallitusta tutkimaan mahdollisuuksia sisällyttää myös miespuoliset lesket edunsaajina lain piiriin. Molemmat oppositiopuolueet, Lkp ja kokoomus, sekä keskustapuolue liittivät vastalauseensa valiokunnan mietintöön. Opposition edustajien vastalauseissa leskeneläke ehdotettiin suoritettavaksi tarveharkinnan nojalla alusta alkaen. Keskustapuolueen vastalauseessa esitettiin tasaeläkkeiseksi ajaksi hallituksen esityksen tapaan yhtä vuotta (Sosiaaliva-

liokunta, mietintö 1968:16).

Perhe-eläkelain eduskuntakäsittely, joka vei lähes vuoden, saatettiin loppuun 16.12.1968. Sosiaalivaliokunnassa sovitun muodon saanut laki vahvistettiin seuraavan vuoden tammikuussa ja astui voimaan 1.10.1969.

2.2.4. Yrittäjien eläketurvan luominen

Yrittäjäeläketurvan puuttuminen oli kuusikymmenluvun eläketurvan suurimpia aukkoja. Ongelma tunnettiin ja tunnustettiin, mutta ratkaisuyritykset kilpistyivät kysymykseen, kuka eläketurvan rahoittaa. Työeläkkeiden rajaamista palkkatyöntekijöitä koskeviksi perusteltiin sillä, että työntekijät luopuivat työeläkejärjestelmän syntyvaiheessa sen suuruudesta palkankorotuksesta kuin mitä työeläkemaksuina heidän puolestaan myöhemmin suoritetaan. Työntekijän eläkelain mukainen eläke katsottiin siis työntekijän ansaitsemaksi palkaksi, jonka maksaminen on vain siirretty myöhäisempään ajankohtaan, eläkeikään. Eläke tulkittiin näin ollen osaksi työntekijän kokonaispalkasta. Tähän tulkintaan nojautuen työmarkkinaosapuolet vaativat yrittäjiä rahoittamaan oman eläketurvansa ilman valtion tukea. Keskustapuolue ei hyväksynyt edellä olevaa tulkintaa, vaan katsoi, että työeläkemaksut ovat vain yksi kustannustekijä, jonka työnantajat siirtävät muiden kustannusten tavoin hintoihin ja jonka siten kaikki kuluttajat, koko kansa maksaa.

Yrittäjäeläkelait tulivat ajankohtaisiksi jo vuoden 1961 lopulla, jolloin eduskunta hyväksyessään LEL:n kehotti hallitusta ryhtymään toimenpiteisiin sellaisen lainsäädännön aikaansaamiseksi, joka takaisi omaa työtään tekeville viljelijöille, pienyrittäjille ja muille työsuhde-eläkelainsäädännön ulkopuolelle jääneille ryhmille työsuhde-eläkkeitä vastaavan eläketurvan (Ptk 1961, 2023). Kuitenkin vasta vuoden 1966 eduskuntavaalien edellä asetettiin toimikunta selvittämään työeläkejärjestelmän ulkopuolelle jääneiden eläketurvan tarvetta sekä tekemään ehdotuksen siitä, miten näille voitaisiin järjestää tyydyttävä eläketurva. Toimikuntaa, joka otti nimekseen eläketurvakomitea, evästettiin valtioneuvoston päätöksellä, että sen on työssään kiinnitettävä erityistä huomiota eri pienyrittäjäolojen sekä vapaitten ammattien harjoittajien edustajien esittämiin näkökohtiin. Eläketurvakomitean ensimmäinen, ja ainoaksi jäänyt, osamietintö oli tammikuun lopulla 1967 valmistunut ehdotus maatalousyrittäjien ja muiden yrittäjien eläkeläiksi (Komiteanmietintö 1967:B2).

Toimikunta ehdotti yrittäjäeläkelakeihin sovellettavaksi työntekijäin eläkelakien periaatteita kuitenkin siten, että eläketurvan rahoitus tapahtuisi vakuutettujen suorittamin vakuutusmaksuin. Maksu olisi samaa tasoa kuin työntekijäin eläkevakuutuksessa eli aluksi 5 % eläkkeen perusteena olevasta tulosta. Maatalousyrittäjien osalta komitea edellytti, että maatalouspoliittisten järjestelyjen yhteydessä maatalouden saamasta tuloista tahi määrärahoista osa käytetään maatalousyrittäjien eläkevakuutuksen tukemiseen. Tällä edellytyksellä voitaisiin maatalousyrittäjien maksua

alentaa niin, että se tilan koosta riippuen olisi 2-4 % eläkkeen perusteena olevasta tulosta (Komiteanmietintö 1967:B 2, 69).

Viisijäsenisen eläketurvakomitean mietintöön liitettiin kaksi eriävää mielipidettä, kansaneläkelaitoksen edustajan Jaakko Pajulan sekä Maataloustuottajain keskusliiton Bruno Mattilan. Asetelma oli poliittisesti sikäli mielenkiintoinen, että toimikunnan keskustapuoluelainen puheenjohtaja Juho Tenhiälä¹⁾ kuului yhden äänen enemmistön muodostaneeseen ryhmään, kun taas toiset puolueen tukijoiksi luettavat jäivät vähemmistöksi.

Pajulan perusajatus oli, että yleisen työkyvyttömyys- ja vanhuusvakuutuksen osalta kiireisin tehtävä on kansaneläkejärjestelmän uudistaminen ja kehittäminen. Kansaneläkkeestä muodostuisi peruseläke, joka maksettaisiin kaikille eläkkeen saajille tasaeläkejärjestelmän periaatteen mukaisesti samansuuruisena. Työ- ja virkamieseläkejärjestelmän piiriin kuuluvat saisivat peruseläkkeen lisäksi omien eläkejärjestelmiensä mukaiset työtuloihin suhteutetut työ- ja virkaeläkkeet, kuitenkin siten, että näistä eläkkeistä olisi "leikattava" pois ylieläkkeiksi katsottava osa. Myös omaa työtään tekeville ehdotetaan kansaneläkelaitoksen hoitamaa lisäeläkejärjestelmää, jolla turvattaisiin keskimääräisen tulotason ylittävien aktiiviaikaiset kulutustottumukset eläkkeelle siirtymisen jälkeen (Komiteanmietintö 1967:B 2, 145-149). Myös Mattila eriävässä mielipi-

1) Toimikunnan asettamisen aikaan Tenhiälä oli vielä liberaalisen kansanpuolueen jäsen, mutta heinäkuussa 1966 hän siirtyi keskustapuolueeseen.

teessään asettui kannattamaan kansaneläkkeen kehittämistä tasasuuruiseksi peruseläkkeeksi, joka antaisi kohtuullisen vähimmäistoimeentulon. Vastan jälkeen olisi mahdollista suunnitella ja toteuttaa työsuhde- ja virkamieseläkejärjestelmän ulkopuolelle jääneiden lisäeläkejärjestelmä (Komiteanmietintö 1967:B 2, 190).

Kuusikymmenluvun viimeisten valtiopäivien avajaispuheessa tasavallan presidentti käsitellessään kevätistuntokauden tärkeimpiä lakiesityksiä ilmoitti hallituksen suunnittelevan esityksen antamista yrittäjien eläketurvan järjestämiseksi (Ptk 1969, 18). Kohta asetettiin ministerivaliokunta valmistelemaan asiaa. Yrittäjäeläkekysymystä kehitettiin eläketurvakomitean mietinnön pohjalta, joskin lopputulokseltaan hallituksen kanta jonkin verran poikkesi toimikunnan ehdotuksesta. Suurin eroavuus oli siinä, että 9.5.1969 annetussa hallituksen esityksessä maatalousyrittäjien eläkelain piirin ulkopuolelle jäivät vain alle kahden maatalousmaahehtaarin tilat, kun toimikunnan asettama raja oli neljä hehtaaria. Maatalousyrittäjien eläketurvan rahoittamista koskeneista perusteluista oli hallituksen esityksessä jätetty pois se eläketurvakomitean valtion rahoitusosuudelle asettama edellytys, että osa maatalouden saamasta tulosta käytetään eläkevaikutuksen tukemiseen.

Sosiaalivaliokunta hyväksyi hallituksen esityksen yrittäjäeläkelainsäädännön muuttamiseksi sellaisenaan ja teki maatalousyrittäjien eläkelakiesitykseen ensimmäisessä käsittelyssä 29.5. vain kaksi muutosta. Sylvi Saimon (Kes) ehdotuksesta eläkkeeseen vaikuttavan työtulon jakamissääntöä isännän

ja emännän kesken muutettiin joustavammaksi kuin hallituksen esityksessä. Ilmo Paanasen (Sdp) aloitteesta asetettiin "katto" valtion erityistuelle siten, että yli 20 maatalousmaahehtaarin tilojen viljelijät olisivat maksaneet vakuutusmaksut täyden perusprosentin mukaisina. Edellinen muutos hyväksyttiin yksimielisesti, jälkimmäinen vasemmiston äänin 9-8 (Sosiaalivaliokunta, ptk 29.5.1969). Seuraavana päivänä lakiesitysten ollessa sosiaalivaliokunnan toisessa käsittelyssä edellä mainittu Paanasen ehdotuksesta syntynyt 10 §:n 1 momentin muutos hylättiin ja palattiin hallituksen esityksen linjalle. Vasemmisto luopui Paanasen ehdotuksesta, koska keskustapuolueen taholta oli hallituspuolueiden yhteisneuvottelussa ilmoitettu, ettei yrittäjien eläkelakien sekä kansaneläkejärjestelmään liittyvien tukilisän, asumistuen ja lapsen hoitotuen muodostaman sosiaalipaketin mui-
kaan osia¹⁾ hyväksytä, jos MYEL:iin tehdään muutoksia (Ptk 1969, 1044, 1110). Yrittäjäeläkelait hyväksyttiin 17.6.1969, vahvistettiin seuraavan kuukauden 14. päivänä ja astuivat voimaan vuoden 1970 alussa.

1) Nippuratkaisun kansaneläkejärjestelmään liittyvät osat pohjautuivat eläkejärjestelmäkomitean toiseen osamietintöön (1969:B 33) ja kehitysvammakomitean ensimmäiseen osamietintöön (1968: B 61). Ennen kaikkea asumistuen, joka oli tarkoitettu pääasiassa vuokralalla asuville eläkkeen saajille, ennakoitiin suuntautuvan asutuskeskukseen (esim. Suomen Sosialidemokraatti 7.3.1969).

III HUOMION KOHTEET EDUSKUNTARYHMITÄIN

Keskustelu, jolla eduskunta on viime päivinä saatellut lain valmistumista, on ollut mielenkiintoinen ja monia eläkepolitiikan periaatekysymyksiä ja niitä koskevia erimielisyyksiä valaiseva.

(Anna-Liisa Tiekso eduskunnassa 16.12.1968)

Sisältöanalyttisen tutkimuksen alueen jaottelu on perinteisesti suoritettu käyttämällä hyväksi kommunikaatiotutkimuksen kaavaa: kuka sanoo kenelle, mitä, miten, miksi ja millä vaikutuksella. Tutkimuksen tehtävänä on vastata joko kaikkiin tai vain joihinkin esitetyistä kysymyksistä. Sisältöanalyttisissä sovellytyksissä mitä-tyyppiset kysymykset ovat olleet yleensä hallitsevia, jopa niin, että sisältöanalyttinen tutkimus on joskus määritelty pyrkimykseksi vastata mitä-tyyppiin kysymyksiin (Berelson 1952, 13).

Käsillä olevassa luvussa pyritään niin ikään vastaamaan kohdeanalyysin avulla mitä-tyyppiin kysymyksiin, toisin sanoen mihin asia-

aiheisiin ja missä määrin eduskunnassa on kiinnitetty huomiota työeläke- ja kansaneläketurvaa kehitettäessä 1960-luvulla.

1. SISÄLTÖLUOKKIEN MÄÄRITTELY

Tutkimusaineistoa aihepiireittäin eriteltäessä ensimmäinen ja tutkimuksen onnistumisen kannalta oleellinen toimenpide on sisältöluokkien määrittely, sillä sisältöanalyttisen tutkimuksen on todettu seisovan tai kaatuvan luokituksensa mukana (Budd 1967, 39). Sisältöluokkien määrittely voidaan periaatteessa suorittaa kahdella tavalla, toisaalta asetettuihin hypoteeseihin tai systemaattiseen käsitejärjestelmään pohjautuvana luokkien ennaltamäärittelyinä, toisaalta tutkittavan aineiston esianalyysiin perustuvana jälkikäteismäärittelyinä (Pietilä 1969, 44). Käytännössä kumpaakaan menettelyä ei juuri koskaan voida soveltaa puhtaana, vaan molemmat näkökohdat ovat yleensä vaikuttamassa sisältöluokkien muotoutumiseen (Borg 1964, 133).

Tässä tutkimuksessa käytetty, porrastettu luokitusrunko perustuu paitsi tutkittavan aineiston esianalyysiin myös vuoden 1937 kansaneläkejärjestelmän täydellistä uudistamista ehdottaneen sosiaalivakuutuskomitean (1954:8) ja työntekijäin eläkelain ja sitä tietä koko työeläkejärjestelmän luomisen hahmottaneen eläkekomitean (1960:11) mietinnöissä käytettyjen jaotusten sekä eläketurvakeskuksessa laaditun va-

kuutusoikeuden päätösten hakemiston muodostamaan systemaattiseen käsitetjärjestelmään. Luokitusrunko tyyppiesimerkkeineen¹⁾ ja selvitys luokituksen suorittamisesta on liitteenä 2.

Tutkimusaineiston sisältöä aihepiireittäin kuvattaessa käytetään seuraavaa jaottelua:

1. Valtiollinen toiminta. Luokka sisältää eduskunnan, hallituksen, opposition, puolueiden ja painostusryhmien toimintaan viittaavat lausumat.

"Ilmeisesti nykyinen hallitus on halunnut antaa suurelle yleisölle sellaisen käsityksen, että se on sosiaalisen edistyksen kannalla, mutta tosiasiallisesti tämä uusi esitys ei osoita sosiaalista mieltä, vaan päinvastoin pyrkii vaikuttamaan eduskunnan mielipiteisiin, että eduskunta ei hyväksyisi esitystä edes sen mukaisena, mitä tähän asti eduskunnan elimissä ovat päätökset syntyneet." (Ptk 1964, 1196).

2. Eläkepolitiikka. Luokkaan on luettu sellaiset sosiaali- ja talouspoliittiset lausumat, jotka liittyvät eläkekysymykseen yleensä.

"Luulen, että hyvin hyödyllinen tulee olemaan myöskin kuuden viikon päästä ilmestyvä dosentti Terho Pulkkinen kirja Suomen kansan eläketurvasta. Tämä Sosiaa-

1) Esimerkeiksi on poimittu sekä liiteosaan että tekstiin sellaisia lausumia, jotka kaksi koulutettua luokittelijaa on sijoittanut yhtäpitävästi johonkin sisältöluokkaan.

lipoliittisen yhdistyksen toimeksiannosta ja työsuhde-eläkejärjestelmän ja kansaneläkejärjestelmän rahoittamana ilmestyvä tutkimus on nähdäkseni hyvin hyödyllinen silloin, kun harkitaan, mikä tästä eteenpäin todella on eläkepolitiikassa kaikkein keskeisintä." (Ptk 1968, 2117).

3. Käsiteltävä lakikokonaisuus. Luokka sisältää koko käsiteltävään lakiin tai lakiesitykseen viittaavat lausumat.

"Kansaneläkelaisissa on monia sellaisia heikkouksia, joi-
ta pitää saada parannetuksi ja niistä täytyy tehdä aloit-
teita ja pyrkiä saamaan niitä eduskunnan käsittelyyn." (Ptk 1964, 1732).

"Esillä olevat hallituksen esitykset maatalousyrittäjien
eläkeläiksi ja yrittäjien eläkeläiksi ovat lopultakin
täällä eduskuntakäsittelyssä, ja toivon mukaan loppu-
tulos on tyydyttävä." (Ptk 1969, 1046).

4. Soveltamispiiri. Luokka sisältää käsiteltävän lain tai lakiesityksen henkilöpiiriä koskevat lausumat. Soveltamispiirin kriteereinä eläkelaeissa on käytetty ammattiasemaa (palkansaajat, yrittäjät), sukupuolta (naislesket), "tuotantoasemaa" (vanhukset, työkyvyttömät), tuloja ja ikää (eläkeikälausumat eivät sisälly soveltamispiiriin).

"Kun suuri valiokunta käsittelee asiaa, niin toivon, että lain 1 §:n piiriin, jossa luetellaan nämä edunsaajat, lisätään täysimääräisen vanhuudentuen saajat." (Ptk 1965, 1461).

"Lain piiriin kuuluu yrittäjä, joka on täyttänyt 18 vuotta. Lain voimaan tullessa jäävät kuitenkin sen ulkopuolelle ne yrittäjät, jotka ovat täyttäneet 65 vuotta, näin tapahtui myöskin työsuhde-eläkelakien voimaan tullessa." (Ptk 1969, 1110).

5. Eläke-edut. Luokkaan on luettu käsiteltävän lain tai lakiesityksen mukaisia materiaalisia etuja koskevat lausumat, joihin on sisällytetty myös eläkeikää koskevat maininnat. Näin ollen eläke-eduiksi on katsottu eläkkeen suuruus (markkamäärät, prosentit ja kalleusryhmät), eläkelajit ja eläkkeiden rakenne (perhe-eläke, kuntoutus), "eläketekniset" edut (indeksisidonnaisuus) ja eläkeikä.

"Mitä tulee väitteeseen siitä, että eläkkeiden arvo rahanarvon alenemisen johdosta on menettänyt merkityksensä, niin vakauttamisen yhteydessähän nimenomaan eläkkeet sidottiin indeksiin, joten ne ovat seuranneet juuri indeksisidonnaisuuden johdosta rahanarvon muutoksia." (Ptk 1969, 3295).

"Vanhuuseläkkeen ikäraajaksi esitetään mietinnössä 65 vuotta. Kun on kysymys ruumiillisen työn tekijöistä, tätä ikärajaa on pidettävä ehdottomasti liian korkeana. Oikeus vanhuuseläkkeen saamiseen pitäisi työntekijällä olla jo silloin, kun hän on täyttänyt 60 vuotta." (Ptk 1961, 869).

6. Eläketurvan rahoitus. Luokka sisältää sekä periaatteelliset kannanotot rahastoinnista (rahastoiva järjestelmä, jaotusjärjestelmä) että eläkkeiden rahoittajaa (vakuutetut,

työnantajat) ja maksun suuruutta koskevat lausumat.

"Rahastointijärjestelmään sisältyvät ja yhteiskunnan kokonaisuuden kannalta vakavat haitat on pyrittävä poistamaan. Tätä silmällä pitäen on syytä harkita siirtymistä jaotusjärjestelmään, joka merkitsee sitä, että vakuutusmaksuna kootaan vuosittain vain eläke-menot peittämään riittävä määrä." (Toivomusaloite 1964:304).

"Koruton, mutta eräille ilmeisesti epämieluisen totuus on se, että kuluttajat nämä vakuutusmaksut lopullisesti maksavat, tehtäköön asioista miten hienoja teorioita tahansa." (Ptk 1966, 831).

7. Eläkejärjestelmien hallinto. Luokkaan on luettu organisaatiomuotoa (keskitetty ja hajahallittu organisaatio), hallintoelimä, valitusmenettelyä ja varojen sijoitusmekanismeja, "pääomien ohjailua" käsittelevät lausumat.

"Nimenomaan sosiaalivakuutuksen kannalta on todettava, että desentralisaatio tarjoaa asioita ratkaistaessa paremmat mahdollisuudet kuin keskitetty järjestelmä paikallisten olosuhteiden ja vakuutettujen olojen selvittämiseen." (Lakialoite 1966:294).

8. Muut lausumat. Luokka sisältää pääasiassa lain tai lakiehdotuksen voimaantuloa ja väliaikaisuutta sekä siirtymäkautta (voimaantulopäivästä siihen hetkeen, jolloin laki saavuttaa täysimääräisen tehonsa) koskevia lausumia. Kuitenkaan luokka ei ole niin puhtaasti aikaan liittyvistä lausumista koostu-

va, että se voitaisiin nimetä luokan keskeisen sisällön perusteella, kuten edellä luetellut sisältöluokat.

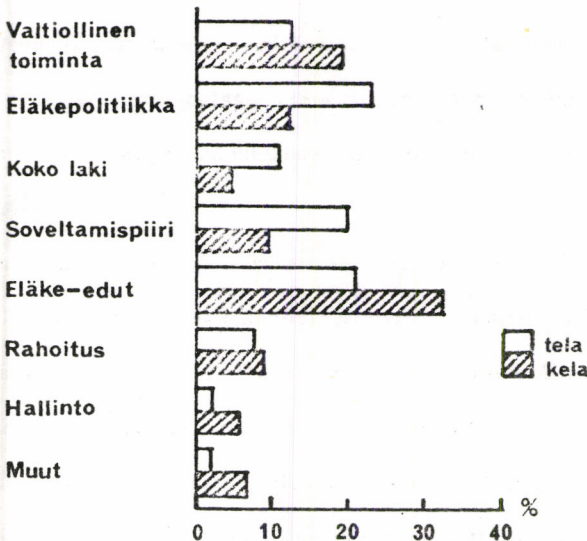
"Voimaantulosäännös on niin ikään lainmuutoksessa jätetty auki, vaikka yhtä hyvin olisi voitu kirjoittaa se voimaantulevaksi 1.9.1963 lukien. Silloin avuttomat ja hoidettavat kansaneläkkeensaajat olisivat varmasti saaneet pienen lisän eläkkeisiinsä jo tämän vuoden aikana." (Ptk 1963, 1190).

"Näin ollen tämä laki on käsitykseni mukaan hyväksyttävä. Mutta niin kuin valiokunnan perusteluissa sanotaan - lakihan on tarkoitettu olemaan vuoden voimassa - kysymys on toimenpiteestä, joka on väliaikainen." (Ptk 1966, 1119).

Keskeinen luokituksen onnistumista kuvaava mittaluku, luokitusreliabiliteetti, oli kohdeluokituksen osalta 83.8 %, jota on pidettävä vähintään tyydyttävänä. Reliabiliteetin riittävyyden tai riittämättömyyden määrittämiseksi ei tosin ole täsmällisiä normeja, mutta peukalosääntönä on pidetty, että reliabiliteetti on riittävän korkea, jos luokituksen kokonaisreliabiliteetti ylittää 80 prosentin rajan (Pietilä 1969, 102). Luokakohtaiset osareliabiliteetit, joiden painotettu keskiarvo on kohdeluokituksen kokonaisreliabiliteetti, on esitetty liitteessä 3.

2. HUOMION MÄÄRÄ AIHEPIIREITTÄIN 1960-LUVULLA

Johdantoluvussa sanottiin 1960-luvun eläkepolitiikan tarkastelu rajattavan sosiaalivakuutussektorin keskeisimpiin aloihin, työeläke- ja kansaneläkejärjestelmään. Niitä koskevan tutkimusaineiston sisällön jakautuminen aihepiireittäin kuusikymmenluvun kolmena vaalikautena on esitetty tauluissa 7 (s. 93) ja 8 (s. 98), joiden koonnositiedot on havainnollistettu kuvassa 1. Sen perusteella 1960-luvun eläketurvaan liittyvä eduskuntamateriaali osoittautuu koostuvan ennen kaikkea eläke-etuja, valtiollista toi-



Kuva 1. Työeläke- ja kansaneläkelausumien sisällön suhteellinen jakautuminen aihepiireittäin 1960-luvulla.

mintaa, eläkepolitiikkaa ja soveltamispiiriä käsittelevistä lausumista, joiden osuus on noin 80 % koko aineistosta. Kuva havainnollistaa myös, että työeläkelainsäädäntöön liittyvät lausumat eli työeläkelausumat kohdistuvat kansaneläkelausumia tasaisemmin eri aihepiireihin.

2.1. Työeläkelausumien aihepiiri

Käsillä olevan tutkimuksen aineistoa luokiteltaessa on käytetty porrastettua luokitusrunkoa. Sanonnalla tarkoitetaan sitä, että luokitusrunko sisältää useamman yleisyystason sisältöluokkia, tässä tapauksessa pääluokkia, jotka jakautuvat alaluokkiin¹⁾. Seuraavassa kuvataan eduskunnan mielenkiinnon rakennetta ensin pääluokittain ja kuvaa pyritään sitten selkeyttämään maininnoilla kohdeluokkien yksityiskohtaisesta sisällöstä.

Pääluokittaisen tarkastelun perusteella on todettavissa, että yleinen eläkepolitiikka, kokonaisvaltainen näkemys eläkepolitiikasta, oli eduskunnan mielenkiinnon pääkohteena 1960-luvun työeläketurvaa luotaessa (kuva 1). Eläkepoliittisten lausumien osuus kaikista työeläkelausumista oli vajaa neljännes (23.2 %). Seuraavina, vain pari-kolme prosenttiyksikköä edellisestä, olivat eläkelakien sisältöön kiinteästi liittyvät eläke-edut

1) Asia havainnollistuu liitteenä 2 olevasta luokitusrungosta.

ja soveltamispiiri. Suuruusjärjestyksessä neljäntenä huomion kohteena oli edellisiä löyhemmin eläketurvaan liittyvä luokka, valtiollinen toiminta (12.7 %). Viime vuosina on julkisuudessa paljonkin keskusteltu sekä eläke-rahastoista että lakisääteisen eläkejärjestelmän hallinnollisesta rakenteesta (Kaikkonen 1970, 16-18). Eduskunnan näihin asiakohteisiin kiinnittä-
mä huomio oli kuitenkin vähäistä, työeläkelausumista 7.7 % käsitteli eläke-
keiden rahoitusta ja 2.1 % hallintoa.

Alakohdittain edellä mainittujen pääluokkien rakennetta eriteltäessä on havaittavissa, että eläkepoliittisista lausumista, joita oli kaikkiaan 629, sosiaalipoliittisiksi luonnehdittavia oli valtaosa (86.3 %) ja talouspoliittisiksi luonnehdittavia vain runsas kymmenennes (13.7 %). Näistä esimerkkeinä mainittakoon seuraavat:

"Tästä tutkimuksesta tulemme saamaan eläkepolitiikkaamme harjoittamista varten ikään kuin kiinteän maapohjan jalkojemme alle, vasta näitten tietojen varassa on nähdäkseni mielekäs, määrätietoinen eläkepolitiikka mahdollinen." (Ptk 1966, 827).

"Tämä olisi ollut erikoisesti maatalouspoliittisesti nurja suuntaus, joka olisi merkinnyt tilakoon suurentumisen hidastumista, siis aivan päinvastaista kuin mihin vasemmistoveljemme sanovat pyrkivänsä." (Ptk 1969, 1018).

Eläke-etulausumista (n = 577) lähes kolme neljäsosaa (74.7 %) oli eläkkeen suuruutta käsitteleviä ja vain 7.6 % viime aikojen päiväkohtaista ongelmaa, eläkeikäkysymystä sivuavia. Muiden eläke-etulausumien, lähinnä eläkelajeja ja eläkkeiden rakennetta käsittelevien, osuus oli 17.7 %.

"Nyt saadaan aikaan tosin vain osaratkaisu, jonka lähtökohtana oli viime talvena työmarkkinaosapuolten suunnitelma perhe-eläkkeen aikaansaamiseksi työsuhteissa oleville." (Ptk 1966, 774).

Soveltamispiiriin liittyvistä lausumista (n = 546) kaksi viidesosaa (40.8 %) käsitteli työeläkelakien henkilöpiiriä rajoittavia ikä- tai tuloehtoja.

"Erittäin valitettava puutteellisuus on näidenkin eläkelakien kohdalla se, että lain voimaan tullessa eläkeiän jo täyttäneet tahi sitä ennen työkyvyttömiksi tulleet jäävät kokonaan uuden järjestelmän ulkopuolelle." (Ptk 1969, 1015).

Niin ikään kaksi viidesosaa (40.1 %) soveltamispiirilauseumista kohdistui niihin rajoituksiin, joita ammattiasema tai työsuhteen kesto on asettanut työeläkelakien piiriin pääsemiselle.

"Työntekijäin eläkelaki lisää sosiaalista turvallisuutta olennaisesti siellä missä varmuus pysyvän työsuhteen muodossa jo ennestäänkin on suurin, mutta jättää ulkopuolelleen maamme talouselämälle monia tärkeitä työaloja, kuten metsä- ja uittotyöt ja muut näihin verrattavat alle kuusi kuukautta vuosittain kestävät kausiluontoiset työt." (Ptk 1961, 1073).

Soveltamispiirilauseumien viimeinen viidesosaa (19.1 %) sivusi ennen kaikkea perhe-eläketurvaan liittyvää alakohdetta, sukupuolta eläkelakien soveltamiskriteerinä.

"Kun yrittäjäeläkelait hyväksyvät sekä miehet että naiset yrittäjiksi ja tältä pohjalta siis myöskin eläkemaksujen suorittajiksi, en voi ymmärtää, miksi heitä ei samantarvoisina hyväksytä perhe-eläkkeen suhteen edun-

saajina ja edunjättäjinä." (Ptk 1969, 1112).

Politologisesti erityisen kiinnostavan luokan, valtiollisen toiminnan (n = 344), lausumista yli puolet (56.5 %) sivusi eduskuntatyötä.

"Näin ei, ikävä kyllä, nyt tapahtunut. Äänestyspäätöksellä aloitteet hylättiin ja siten pahoin horjutettiin kansanedustajain aloiteoikeuden kunnioittamista." (Ptk 1963, 1503).

Runsas viidennes (20.9 %) valtiollisen toiminnan lausumista kosketteli puoleita. Hallituksen ja opposition suhteisiin viittaavien lausumien osuus oli 14.5 %. Painostusryhmiin viittaavien lausumien osuutta (8.1 %) voidaan pitää alhaisena, kun otetaan huomioon työmarkkinajärjestöjen osuus työeläkelainsäädännön kehittämistyössä. Työehtosopimusneuvottelujen yhteydessähän on varsinaisten palkka- ja työehtosioiden ohessa 1960-luvulla ruvettu sopimaan myös eläketurvan kehittämisestä ja sen toteuttamisen kannalta olennaisesta osatekijästä, rahoitustavasta (ks. luku II).

"On myöskin aiheellista korostaa työmarkkinajärjestöjen aivan ratkaisevaa osuutta esillä olevien lakien valmistelussa. Viime talven palkkaneuvottelujen yhteydessä sovittiin sitovasti edellä mainitun eläkejärjestelmän aikaansaamisesta." (Ptk 1966, 770).

Rahoituslausumista, joita oli 209 eli vajaa kahdeksan prosenttia kaikista työeläkelausumista, lähes puolet (45.9 %) kosketteli kysymystä, kuka eläketurvan maksaa. Vakuutusmaksun suuruuteen viittaavien lausumien osuus oli 34.5 % ja rahastointijärjestelmää periaatteellisena kysymyksenä kosketteli viidennes (19.6 %) rahoituslausumista.

2.2. Kansaneläkelausumien aihepiiri

Päälukittaisen tarkastelun perusteella voidaan todeta, että eläke-edut olivat kuusikymmenluvun kansaneläketurvaa kehitettäessä eduskunnan mielenkiinnon kiistattomana pääkohteena, miltei kolmannes lausumista (32.3 %) kohdistui kansaneläkelainsäädännön mukaisiin etuisuuksiin (kuva 1). Kahden seuraavaksi kiintoisimman luokan, valtiollisen toiminnan (19.2 %) ja eläkepolitiikan (12.4 %), yhteenlaskettu osuuskaan ei yltänyt eläke-etujen osuuteen. Soveltamispiiri (9.7 %) ja eläketurvan rahoitus (9.2 %) olivat järjestyksessä seuraavina, kuta kuinkin tasaveroisina huomion kohteina. Todettakoon myös kansaneläkejärjestelmän hallintoon viittaavien lausumien vähäisyys, 5.6 % kansaneläkelausumista. Pääasiassa kansaneläkelainsäädännön voimaantulosäännöksiä ja väliaikaisuutta käsittelevän muut-luokan osuus oli 6.9 % lausumista.

Alakohteittain edellä esitettyjen päälukokien rakennetta eriteltyessä on havaittavissa, että eläke-etulausumista, joita oli kaikkiaan 1 419, neljä viidesosaa (83.1 %) kohdistui eläkkeen suuruuteen joko välittömästi tai "välillisesti". Välittömästi eläkkeen suuruuteen kohdistuvat lausumat, 33.3 % eläke-etulausumista, olivat sellaisia, joissa suoranaisesti mainittiin eläkkeen suuruus.

"Tukilisien korotus 25 markalla kuukaudessa on terve-tullut." (Ptk 1969, 3555).

Välillisesti eläkkeen suuruuteen vaikuttaviksi lausumiksi, joita oli 49.8 %

eläke-etulausumista, määriteltiin sellaiset, joissa kiinnitettiin huomiota eläkkeen suuruuteen vaikuttaviin tekijöihin, kuten tulo- ja omaisuusrajoihin sekä etuoikeutettuihin tuloihin.

"Tämän lisäksi esitettiin, että tukiosia vähentäväksi vuosituloksi ei enää laskettaisi oman asunnon etua eikä sotilasvammalain mukaisia korvauksia, ylimääräisiä sotaeläkkeitä ja rintamamieseläkkeitä." (Ptk 1965, 1461).

Eläkkeiden rakenteeseen ja eläkelajeihin viittaavien eläke-etulausumien osuus oli 12.3 %.

"Lesken toimeentuloa taas voidaan ratkaisevasti kohentaa antamalla tarvittavaa koulutustukea. Tätä koulutustukimahdollisuutta pidänkin erittäin hyvänä esityksenä hallituksen esityksessä ja nimenomaan aktiivisena sosiaalipolitiikkana." (Ptk 1968, 2017).

Työeläkejärjestelmään kohdistuvan tarkastelun tavoin tässäkin voidaan todeta, että eläkeikään viittaavat lausumat jäivät vähäisiksi, vain 4.6 % kansaneläkejärjestelmään liittyvistä eläke-etulausumista oli eläkeikää sivuavia.

Valtiolliseen toimintaan viittaavista lausumista (n = 846) lähes kolme viidesosaa (59.4 %) kohdistui eduskuntatyöhön.

"Arvoisat kansanedustajat! Missä on idealismia, siellä esiintyy myös moralismia. On siis luonnollista ja ymmärrettävää, että eräät vasemmistolehdet, joiden ideologia perustuu idealismiin, ovat kansaneläkkeiden tukilisien korottamista koskevassa asiassakin tunteneet tarvetta ryhtyä "syntisjahtiin", häpeäpaaluihin syvien

kansankerrosten katseltavaksi on haluttu sitoa erityisesti ne oppositiopuolueiden edustajat, jotka ovat osallistuneet asian käsittelyyn sosiaalivaliokunnassa." (Ptk 1966, 421).

Neljännes (25.3 %) lausumista käsitteli hallituksen ja opposition suhteita. Puolueita sivusi 13.6 % ja painostusryhmiä 1.7 % valtiollisen toiminnan lausumista.

Eläkepoliittisista lausumista (n = 546) neljä viidesosaa (81.1 %) oli sosiaalipoliittisiksi luonnehdittavia ja yksi viidesosa (18.9 %) talouspoliittiseksi luonnehdittavia.

Kolme viidesosaa (58.8 %) soveltamispiiriin luetuista lausumista, joita oli kaikkiaan 427, kohdistui niihin rajoituksiin, joita sukupuoli asettaa perhe-eläketurvalle.

"Miespuolinen yksinäinen leski ei olisi saanut eläkettä muutoin kuin siinä tapauksessa siis, että olisi ollut puolisonsa elatuksen varassa." (Ptk 1968, 2003).

Muut soveltamispiirilauseumat koskettelivat ikään perustuvia rajoituksia.

"Oikein ei voi olla avunsaannin katkaiseminen henkilöltä, joka on täyttänyt lain voimaan tullessa 65 vuotta." (Ptk 1963, 1149).

Eläketurvan rahoitukseen liittyvistä lausumista (n = 407) kaksi kolmannesta sivusi kysymystä, kuka kansaneläketurvan kustantaa ja yksi kolmannes vakuutusmaksun suuruutta.

2.3. Hallituksen esitysten ja niihin liittyvän eduskuntamateriaalin vertailu aihepiireittäin

Edellisissä kohdissa todettiin, että pääluokittain tarkasteltuna työeläkelainsäädäntöön liittyvät lausumat jakautuivat kansaneläkelausumia tasaisemmin eri aihepiireihin (kuva 1). Ero saattaa johtua pelkästään siitä, että eduskunnassa käsiteltävien asioiden virikkeinä olevissa esityksissä eri aihepiirejä painotetaan eri tavoin. Sen vuoksi seuraavassa pyritään selvittämään, onko eduskunnan mielenkiinnon jakautuminen eri aihepiirien kesken riippuvainen käsittelyn perusteena olevan esityksen aihepiirien jakumasuhteista.

Asioiden vireillepano valtiopäivillä voi tapahtua tasavallan presidentin tai eduskunnan taholta tehdyllä aloitteella. Nämä kaksi vireillepanotapaa eivät kaikissa suhteissa kuitenkaan ole tasaveroisia. Hallituksen esityksille ei ole asetettu sellaisia rajoituksia kuin eduskunta-aloitteille. Tällainen menettely on tavanomaista parlamentaarisesti hallituissa maissa, joissa hallituksen tehtäväksi katsotaan virikkeiden ja ehdotusten antaminen eduskunnalle sekä sen työn johtaminen (Nousiainen 1961, 35). Eduskunnan aloitevaltaa voidaan siis pitää muodollisesti toissijaisena. Käytännössä toissijaisuus esiintyy erittäin korostuneesti. On esimerkiksi laskettu, että 1960-luvun alkuvuosien laeista vain yksi prosentti on syntynyt eduskunnan aloitteesta (Hetemäki-Noponen 1963, 93). Käsillä olevan tutkimuksen piiriin kuuluvista laeista yksi, työntekijäin eläkelaki, on sää-

dettä eduskunta-aloitteen perusteella.

Kansanedustajat voivat käyttää aloitevaltaansa vain varsinaisilla valtiopäivillä ja silloinkin täydessä laajuudessaan vain määrättyjen aikarajojen puitteissa. Laki-, toivomus- ja raha-asia-aloitteet on tehtävä ensimmäisillä vaalien jälkeisillä valtiopäivillä viimeistään neljäntenätoista päivänä ja muilla varsinaisilla valtiopäivillä viimeistään kymmentenä päivänä valtiopäivien avajaisista. Tätä aikaa kutsutaan yleiseksi aloiteajaksi. Yleisen aloiteajan jälkeen aloitetta ei voi tehdä, ellei jokin valtiopäivillä sattunut tapaus anna siihen suoranaista aihetta. Käytännössä yleisen aloiteajan jälkeiset aloitteet rajoittuvat hallituksen esitysten yhteydessä tehtäviin lakialoitteisiin sekä valtion tulo- ja menoarvioesityksen yhteydessä jätettäviin raha-asia-aloitteisiin (Nousiainen 1961, 44-45).

Suoritettavaa tarkastelua varten hallituksen esitysten perusteluosat on luokiteltu kohdeluokittain. Taulun 2 tiedoissa TEL:n virikkeenä olevan lakialoitteen perusteluosan kohdeluokituksen tulokset esitetään yhdistettyinä hallituksen esityksiin. Eduskuntaa koskevan aineiston muodostavat puheenvuorot, vastalauseet ja yleisen aloiteajan jälkeen tehdyt aloitteet. Yleisenä aloiteaikana jätetyt aloitteet ovat tarkastelun ulkopuolella, koska niiden suoranaisena virikkeenä on vain harvoin hallituksen esitys. Poikkeuksen edellä sanottuun muodostavat ne vuoden 1968 valtiopäivien yleisenä aloiteaikana tehdyt lakialoitteet, jotka tähtäsivät yleisen perhe-eläkelain säätämiseen. Ne jätettiin 4. 1. 1968 annetun hallituksen esityksen jäl-

keen, joten aloitteiden laatijoilla oli mahdollisuus tutustua hallituksen ai-keisiin.

Taulu 2. Hallituksen esityksen sisällön ja niihin liittyvän eduskuntamateriaalin sisällön jakautuminen aihepiireittäin. Prosenttia.

Huomion kohteet	Työeläkkeet		Kansaneläkkeet	
	Hallitus	Eduskunta	Hallitus	Eduskunta
Valtiollinen toiminta	0.3	16.0	-	27.5
Eläkepolitiikka	8.8	24.2	11.7	13.0
Lakikokonaisuus	2.8	11.0	1.1	5.6
Soveltamispiiri	23.4	19.6	12.9	10.2
Eläke-edut	38.8	15.8	48.5	24.7
Rahoitus	10.5	9.6	15.2	8.3
Hallinto	14.1	1.2	5.3	5.0
Muut	1.3	2.6	5.3	5.7
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0

Lausumien lukumäärä	363	2 160	264	2 978
---------------------	-----	-------	-----	-------

Tutkimusaineiston rajaaminen edellä kuvatulla tavalla johtaa siihen, että tässä yhteydessä käsiteltävän aineiston luonne, verrattuna koko materiaaliin, yleistyy eli valtiolliseen toimintaan ja eläkepolitiikkaan kiinnitetyn huomion suhteellinen osuus kasvaa eläkelainsäädännön osapiirteiden kustannukselle. Ilmiö johtuu siitä, että propagandistisuudesta huolimatta tarkastelun ulkopuolelle jäävät aloitteet kohdistuvat joko elä-

kelainsäädäntöön kokonaisuudessaan tai sen johonkin osapiirteeseen. Tässä käytettävän aineiston pääosan muodostavat puheenvuorot, jotka ovat luonteeltaan rönsyilevämpiä kuin kirjalliset aloitteet. Viimeksi mainittujen laaja-alaisuutta rajoittaa sitä paitsi valtiopäiväjärjestyksen 32 §:n säädos: "Älköön erilaisia asioita pantako yhteen kirjoitukseen".

Työeläkelainsäädäntöä koskevien hallitusten esitysten ja niihin liittyvän eduskuntamateriaalin vertailusta aihepiireittäin voidaan ensinnä todeta, että hallituksen esityksissä eläke-edut olivat huomion keskeisenä kohteena. Myös soveltamispiiri, hallinto ja rahoitus olivat niissä suhteellisesti useammin mainittuja kuin eduskuntadokumenteissa, jotka olivat luonteeltaan edellisiä yleisempiä, yli 40 % lausumista oli eläkepolitiikkaa tai valtiollista toimintaa sivuavia. Voidaanpa kärjistetysti sanoa, ettei eduskunta "ärsyttämälläkään" ottanut kantaa työeläkejärjestelmän hallintaan. Kun organisaatiolausumien osuus hallituksen esityksissä oli 14.1 %, eduskunta-aineistossa vastaava osuus oli 1.2 %. Mielenkiinnon kohteiden suuruusjärjestys hallituksen esityksissä ja eduskuntamateriaalissa oli järjestykskorrelaatiolla (r_S) ilmaistuna .048, eli eduskuntamateriaalin sisällön jakautuminen aihepiireittäin oli täysin riippumaton hallituksen esitysten sisällön aihepiireittäisestä jakautumasta.

Kansaneläkelainsäädäntöä koskevan eduskuntamateriaalin ja sen virikkeen aineosien jakaumasuhteiden keskinäinen riippuvuus oli yhtä vähäistä kuin edellä, $r_S = .184$. Lähes puolet hallituksen esitysten lausumista kohdistui eläke-etuihin vastaavan osuuden ollessa eduskunta-aineiston

osalta vajaa neljännes. Niin ikään rahoitukseen ja soveltamispiiriin oli edellisissä kiinnitetty enemmän huomiota kuin jälkimmäisessä. Valtiolliseen toimintaan sen sijaan hallituksen esityksissä ei puututtu, mutta eduskuntapuheenvuoroissa se muodosti toiseksi suurimman luokan, eduskunta käytti tilaisuutta puhuakseen puoluepolitiikkaa.

Eräänä tekijänä eduskuntamateriaalin ja sen virikkeen aihepiirien jakaumasuhteiden selvään eroon tässä tapauksessa lienee puhutun ja kirjoitetun tekstin luontaisen eroavuuden lisäksi, että hallituksen esitykset ovat muotosidonnaisempia kuin eduskunnan puhevalta. Käsitystä tukee havainto, että hallituksen esitysten ja 1960-luvun eläkepoliittisten eduskuntaloitteiden mielenkiinnon kohteiden suuruusjärjestyksestä laskettu järjestykskorrelaatio (r_S) oli työeläkelainsäädännön osalta .690 ja kansaneläkelainsäädännön ollessa kyseessä .887. Eduskunnan työjärjestyksessä (39 §) tosin on säädetty, että kunkin puhujan on tarkoin pysyttävä käsiteltävänä olevassa asiassa, mutta kaikesta päätellen puhemiehet ovat tulkinneet sananvapautta hyvin laajasti.

2.4. Puoluekohtainen tarkastelu huomion kohteista ja mielenkiinnon rakenteen yhdenmukaisuudesta

Mielenkiinnon rakenne-eroja puolueittain selvitetäessä lähdetään siitä, että eduskunta koostuu ennemminkin puolueyhmittymistä kuin yksi-

tyisistä edustajista, joten seuraavassa analysoidaan puolueiden eduskuntaryhmiä yksittäisten edustajien sijasta. Eduskuntaa koskevat lait eivät tosin suoranaisesti mainitse ryhmiä, mutta ne on usealla tavalla de facto tunnus-
 tettu. Eduskuntaryhmillä on ollut keskeinen asema eduskunnan toiminnassa vuodesta 1907 lähtien (Nousiainen 1970, 219). Tarkastelun kohteiksi on valittu niiden puolueiden eduskuntaryhmät, jotka ovat olleet edustettuina kaikilla 1960-luvun valtiopäivillä; Suomen kansan demokraattinen liitto, työväen ja pienviljelijäin sosialidemokraattinen liitto, Suomen sosialidemokraattinen puolue, keskustapuolue, liberaalinen kansanpuolue, ruotsalainen kansanpuolue ja kansallinen kokoomus. Seuraavan asetelman indeksiluvut¹⁾ antavat kuvan eduskuntaryhmien ulospäin näkyvästä, koko 1960-lukua koskevasta aktiviteetista. Niiden perusteella voidaan todeta

	työeläkkeet	kansaneläkkeet
Skdl	1.0	1.0
Tpsl	2.7	2.3
Sdp	1.3	1.3
Kes	0.7	0.8
Lkp	1.2	1.0
Rkp	1.4	1.6
Kok	0.5	0.4

1) Indeksi on muodostettu siten, että kunkin puolueen lausumien lukumäärä on jaettu puolueen paikkamäärällä. Koko aineiston näin laskettua keskiarvoa on merkitty ykkösellä, johon puolueiden arvot on suhteutettu.

Tpsl:n ja Sdp:n sekä molempien kansanpuolueiden edustajien olleen keskimääräistä sanavalmiimpia ja keskustapuolueen sekä erityisesti kokoomuksen edustajien keskimääräistä harvasanaisempia tutkittavan aineiston puitteissa.

2.4.1. Työeläkelausumista ilmenevät huomion kohteet puolueittain

Eläkepolitiikka, eläke-edut ja soveltamisiiri olivat aihepiireistä keskeisimpiä 1960-luvun työeläketurvaa kehitettäessä. Kunkin puolueen eduskuntaryhmän kohdalla ainakin kaksi, useimmilla kaikki kolme, mainituista osatekijöistä oli kolmen kiintoisimman kohteen joukossa (taulu 3). Keskeisin huomion kohde tosin vaihteli puolueittain. Vasemmisto pani pääpainon eläke-etuihin, Lkp soveltamisiiriin ja muut porvarilliset puolueet eläkepolitiikkaan. Todettakoon myös Skdl:n, Tpsl:n ja kokoomuksen soveltamisiiri- ja Sdp:n eläkepoliittisten lausumien suhteellinen runsaus sekä ei-sosialististen puolueiden rahoituskysymykseen kiinnittämän huomion enemmyys vasemmistoon verrattuna.

Missä määrin eri puolueiden eduskuntaryhmien mielenkiinnon kesken voidaan kokonaisuudessaan havaita eroavuuksia tai samankaltaisuuksia, on parhaiten selvitettävissä havaintoyksikköjen ryhmittelyn avulla. Jo varhemmin mainituista syistä ryhmittelymenetelmäksi on valittu ryväsanalyysi. Sen edellyttämä riippuvuuslukujen matriisi on esitetty liitetau-

Taulu 3. Työeläkelausumien sisällön jakautuminen aihepiireittäin ja puolueittain (eduskuntaryhmittäin) 1960-luvulla. Prosenttia.

Huomion kohteet	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp	Kok
Valtiollinen toiminta	14.4	14.5	12.0	13.9	8.4	12.8	8.9
Eläkepolitiikka	16.5	9.5	22.6	38.8	14.3	30.2	24.4
Lakikokonaisuus	10.9	11.8	10.1	10.0	7.7	9.9	15.5
Soveltamisiipiiri	23.7	29.4	18.0	12.2	33.3	13.2	22.5
Eläke-edut	24.6	30.3	26.4	8.9	20.2	16.1	16.4
Rahoitus	6.2	2.3	6.3	11.7	9.5	12.0	8.0
Hallinto	2.2	-	2.6	1.3	3.6	2.5	1.9
Muut	1.5	2.2	2.0	3.2	3.0	3.3	2.4
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Lausumien lukumäärä	625	221	783	461	168	242	213
---------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

lussa 5 ja matriisiin järjestyminen rypäisiin¹⁾ taulussa 4.

Ryväsanalyysin tavoitteena on saattaa korrelaatiomatriisi sellaiseen muotoon, että yksittäisten kerrointen sijasta voidaan tarkastella mat-

1) Ryväsanalyysin tuloksen luotettavuuden tarkistamiseksi suoritettiin Kolmogorov-Smirnov-testi (Siegel 1956, 127-136). Se vahvisti ryväsanalyysillä saatua tulosta. Testin mukaan keskustapuolueen ja Rkp:n muodostama kokonaisuus, rypään I ydinmuuttujat, erosi aihepiireittäin tarkasteltaessa selvimmin muista. Havainto- ja odotusarvon suhde oli yhden prosentin riskitasolla 2.577. Kun sanottuihin puolueisiin lisättiin kokoomus, mainittu suhde laski hieman, 2.379, mutta oli vielä selvästi korkeampi kuin muiden puolueyhdistelmien kohdalla.

riisiin kokonaisrakennetta. Pyrkimyksenä on tunnistaa ja tulkita matriisiin syntyvät rypäät, toisin sanoen sellaiset korrelaatioiden ryhmittymät, joille on ominaista, että niihin kuuluvat havaintoyksiköt korreloivat voimakkaasti keskenään mutta heikosti tai eivät ollenkaan ulkopuolelle jäävien havaintoyksikköjen kanssa. Käytännössä rypäiden tunnistaminen tapahtuu B-kertoimen avulla. Se ilmaisee rypäeseen sisältyvien havaintoyksikköjen välisten korrelaatiokertoimien keskiarvon ja näiden samojen muuttujien sekä rypään ulkopuolelle jääneiden havaintoyksikköjen välisten korrelaatiokertoimien keskiarvon suhteen. Jotta ryväs voidaan hyväksyä ratkaisuksi, B-kertoimen on ylitettävä tietty alaraja, jollaiseksi on asetettu arvo 1.30. Mikään vakioraja mainittu arvo kuitenkaan ei ole, koska kertoimen suuruus riippuu muun muassa havaintoyksikköjen lukumäärästä ja laadusta (Fruchter 1954, 14).

Taulu 4. Puolueiden (eduskuntaryhmien) ryvästyminen työeläkelausumista ilmenevän mielenkiinnon rakenteen samankaltaisuuden perusteella 1960-luvulla.

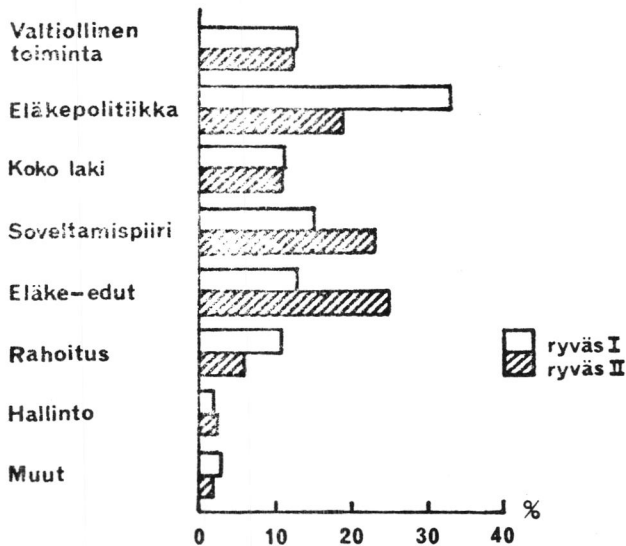
I Keskittyneen huomion ryväs

	Kes	Rkp
Rkp	.948	
Kok	.731	.823
\bar{r}	=	.834
B	=	1.500

II Eriytyneen huomion ryväs

	Skdl	Tpsl	Sdp	Lkp
Tpsl	.948			
Sdp	.930	.804		
Lkp	.866	.858	.715	
Kok	.827	.671	.850	.767
\bar{r}	=	.824		
B	=	1.613		

Rypäät voitaneen parhaiten tulkita ja havainnollistaa niihin sisältyvien puolueiden mielenkiinnon kohteiden keskiarvokuvaajalla ¹⁾ kuvan 2 tapaan. Keskittyneen huomion puolueiden rypääksi voidaan kutsua ryväs-tä I, jonka muodostavat ei-sosialistiset puolueet lkp:ta lukuun ottamatta.



Kuva 2. Taulun 4 rypäisiin sisältyvien puolueiden (eduskuntaryhmien) lausumien sisällön keskimääräinen suhteellinen jakautuminen aihepiireittäin 1960-luvulla.

Ryväs I (Kes, Rkp ja Kok)

Ryväs II (Skdl, Tpsl, Sdp, Lkp ja Kok)

1) Tässä käytettyä yleisempi, joskin vähemmän havainnollistava, ryväs-analyysin tulosten kuvaamistapa on esittää graafisesti muuttujien välisten korrelaatioiden profiilit (Fruchter 1954, 16).

Ryvästä II puolestaan saatetaan nimittää eriytyneen huomion puolueiden rypääksi. Sen muodostavat vasemmistopuolueiden ohella Lkp ja kokoomus, joten rypäät ovat osittain lomittaisia, joskin on todettava lomittaisuuden aiheuttajan, kokoomuksen, liittyvän kaikkein löyhimmin kumpaankin rypääseen.

Ensimmäiseen rypääseen sisältyvien puolueiden mielenkiinto kohdistui erittäin korostuneesti eläkepolitiikkaan, noin kolmannes aineistosta kuului sanottuun luokkaan. Luokka oli keskimääräiskuvaajassa niin korostunut, että kahden seuraavaksi suurimman luokan yhteenlaskettu osuus jäi useita prosenttiyksikköjä pienemmäksi. Rypääseen sisältyvien puolueiden eduskuntaryhmien mielenkiinto eläkepolitiikkaan ei kuitenkaan ollut peräisin täysin samalta ajankohdalta. Keskustapuolueen edustajien eläkepoliittisista lausumista yli 85 sadannesta ajoittui 1960-luvun viimeiseen vaalikauteen, jolloin työeläkelakeihin liitettiin perhe-eläketurva ja luotiin yrittäjäin eläkelait. Ruotsalaisen kansanpuolueen ja kokoomuksen ryhmien lausumat jakautuivat tasaisemmin eri vaalikausille, mutta myös niiden lausumien painopiste oli vaalikaudella 1966-69.

Eriytyneen mielenkiinnon puolueiden rypäässä päähuomio kohdistui sekä työeläkelakien sisältöön kiinteästi liittyviin eläke-etuihin ja soveltamispiiriin että eläkepolitiikkaan. Nuo kolme luokkaa sisälsivät yli 65 % kaikista lausumista. Tässä oli toki eroja puolueittain ja ajallisesti. Voidaan esimerkiksi todeta, että Tpsl:n kohdalla valtiollinen toiminta sijoittui mielenkiinnon rakenteen kolmanneksi kohteeksi eläkepolitiikan si-

jasta. Työeläkelakien syntyvaiheessa, vuoden 1961 valtiopäivillä, puolueen edustajat kritisoivat nimittäin voimakkaasti "emäpuolueensa" Sdp:n toimintaa eläkepoliittisissa ratkaisuisa (ks. luku II).

"On syytä lopuksi kajota vielä tämän asian poliittiseen puoleen. Kun eilen suuren valiokunnan kokouksessa yritimme saada aikaan tässäkin mainittuja asiallisia muutoksia, ilmeni, että leskisläinen eduskuntaryhmä on tehnyt tässäkin asiassa kaupat porvarien kanssa (Skdl:n ryhmästä: Se Honka-puolue!)." (Ptk 1961, 870; Tpsl).

Muista toisen rypään puolueista poiketen Lkp:n mielenkiinnon keskeinen kohde oli työeläkelakien soveltamispiiri johtuen ennen kaikkea siitä aktiivisuudesta, jota puolueen edustajat yrittäjäeläkelakien käsittelyn yhteydessä osoittivat.

"Kun yrittäjäeläkelait hyväksyvät sekä miehet että naiset yrittäjiksi ja ansiotulon hankkijoiksi ja tältä pohjalta siis myöskin eläkemaksujen suorittajiksi, en voi ymmärtää, miksi heitä ei samanarvoisina hyväksytä perhe-eläkkeen suhteen edunsaajina ja edunjättäjinä." (Ptk 1969, 1112; Lkp).

2.4.2. Kansaneläkelausumista ilmenevät huomion kohteet puolueittain

Edellä mainittiin eläke-etujen olleen 1960-luvun kansaneläketurvaa kehitettäessä eduskunnan mielenkiinnon kiistattomana pääkohteena,

jopa niin, että kahden seuraavaksi suurimman luokan yhteenlaskettu osuus jäi eläke-etujen osuutta pienemmäksi. Kokoomus erosi selvimmin todetusta yleislinjasta, puolueen eduskuntaryhmä kiinnitti enemmän huomiota valtiolliseen toimintaan ja eläkepolitiikkaan kuin eläke-etuihin. Muiden puolueiden osalta erot eivät sen sijaan olleet läheskään yhtä selviä (taulu 5), minkä vuoksi suoritettiin ryväanalyysi. Sen edellyttämä korrelaatiomatriisi on esitetty liitetaulussa 5 ja matriisin ryvästyminen taulussa 6.

Taulu 5. Kansaneläkelausumien sisällön jakautuminen aihepiireittäin ja puolueittain (eduskuntaryhmittäin) 1960-luvulla. Prosenttia.

Huomion kohteet	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp	Kok
Valtiollinen toiminta	22.2	18.5	15.1	19.0	16.7	21.1	27.0
Eläkepolitiikka	6.8	12.0	15.9	12.6	11.3	11.2	21.1
Lakikokonaisuus	4.2	4.9	4.8	5.6	4.5	3.6	4.8
Soveltamispiiri	8.9	15.9	14.6	5.7	12.6	5.2	1.9
Eläke-edut	37.1	29.9	31.2	31.3	34.2	33.9	18.9
Rahoitus	9.7	2.3	7.0	12.9	8.6	10.8	11.9
Hallinto	4.8	3.3	4.8	8.0	5.4	7.0	5.2
Muut	6.3	13.2	6.6	4.9	6.7	7.2	9.2
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

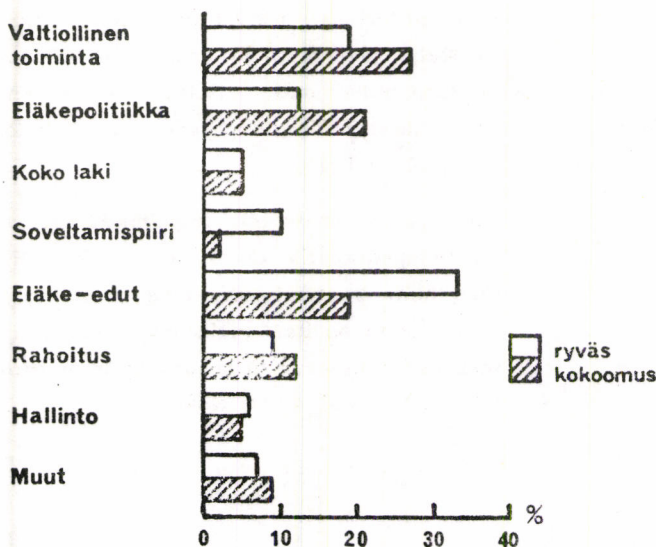
Lausumien lukumäärä	1 051	308	1 229	879	222	445	270
---------------------	-------	-----	-------	-----	-----	-----	-----

Taulu 6. Puolueiden (eduskuntaryhmien) ryvästyminen kansaneläkelausumista ilmenevän mielenkiinnon rakenteen samankaltaisuuden perusteella 1960-luvulla.

	Rkp	Kes	Skdl	Lkp	Sdp
Kes	.987				
Skdl	.975	.951			
Lkp	.941	.926	.966		
Sdp	.872	.864	.886	.971	
Tpsl	.805	.734	.856	.904	.915
	\bar{r} =	.904			
	B =	1.453			

Ryväsanalyysin tulos on tulkittu ja havainnollistettu kuvassa 3. Rypäeseen sisältyville puolueille oli ominaista mielenkiinnon voimakas keskittyminen eläke-etuihin, noin kolmannes kaikista lausumista. Suuruusjärjestyksessä toisen ja kolmannen mielenkiinnon osatekijän yhteenlaskettu osuus oli yleisesti ottaen pienempi kuin eläke-etuihin kiinnitetyn huomion osuus. Rypään ydinmuuttujiin, Rkp:een ja keskustapuolueeseen, muita heikommin korreloivan Tpsl:n mielenkiinnon pääkohde ei kuitenkaan ollut yhtä korostunut kuin rypään muiden puolueiden.

Ryväsanalyysin perusteella kokoomus jää rypään ulkopuoliseksi havaintoyksiköksi, koska kokoomuksen edustajat kiinnittivät päähuomion valtiolliseen toimintaan muiden suosimien eläke-etujen ollessa vasta kolmannella sijalla. Valtiollisen toiminnan korostuminen kokoomuksen lau-



Kuva 3. Taulun 6 rypäeseen sisältyvien puolueiden (eduskuntaryhmien) ja kokoomuksen ryhmän lausumien sisällön keskimääräinen suhteellinen jakautuminen aihepiireittäin 1960-luvulla.

Rypäs (Skdl, Tpsl, Sdp, Kes, Lkp ja Rkp)

sumissa johtui ennen kaikkea syksyllä 1966 kansaneläkelain väliaikaisen muuttamisen yhteydessä syntyneestä kiistasta kokoomuksen ja vasemmiston kesken. Tuolloin vaaleja edeltäneen hallituksen toinen valtiovarainministeri Erkki Huurtamo joutui vasemmiston moitteiden kohteeksi menettelystään valtion eläkelain säätämisen yhteydessä keväällä 1966 ja kokoomuksen ryhmä toki puolsi edustajaansa.

"Ed. Kuusi väitti muun ohessa, että valtiovarainministeriön virkamiehet ja myös silloinen toinen valtiova-

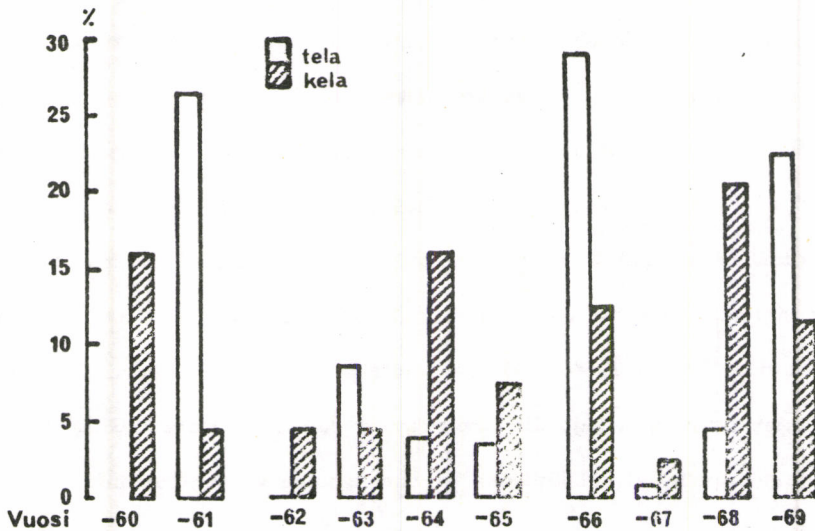
rainministeri harhauttivat eduskuntaa valtion eläkelain käsittelyn yhteydessä ja onnistuivat salakuljettamaan lainsäädäntöön jotain sellaista, joka merkitsisi eläkepolitiikan riistäytymistä hyväksyttäviltä linjoilta." (Ptk 1966, 1137; Kok).

"Enempiin yksityiskohtiin menemättä voidaan jo edellä sanotun perusteella todeta, että tohtori Kuusi syyttäessään muita erehtymisestä, erehdyttämisestä ja harhaanjohtamisesta on itse syyllistynyt asian niin yksipuoliseen esittämiseen, että se jos mikään on harhauttamista." (Ptk 1966, 1139; Kok).

3. HUOMION MÄÄRÄ AIHEPIIREITTÄIN

1960-LUVUN ERI VAALIKAUSINA

Vaalikausi on se luontevalta tuntuva aikayksikkö, jota seuraavassa käytetään kuvattaessa tutkimusaineiston ominaisuuksien ajallisia muutoksia 1960-luvulla. Tällöin vaalikautta 1958-61 kutsutaan kuusikymmenluvun ensimmäiseksi vaalikaudeksi. Tauluissa ensimmäisen vaalikauden alkamisvuosi merkitään sulkuihin osoituksena siitä, ettei koko vaalikausi sisälly tutkimuksen piiriin. Ensimmäistä vaalikautta koskevana on myös aiheellista sanoa, että ensimmäiset työeläkelainsäädäntöön liittyvät asiakirjat ovat vuodelta 1961. Mainittu seikka näkyy myös liitetauluun 2 perustuvasta kuvasta 4.



Kuva 4. Työelä- ja kansaneläkelausumien suhteellinen jakautuminen vuosittain.

Tarkasteltaessa havaintoaineiston jakautumista vaalikausittain, voidaan työelä- ja kansaneläkelausumista todeta, että painopiste oli tarkasteltavan ajanjakson viimeisellä vaalikaudella (taulut 7 ja 8). Työeläkelausumista lähes 60 % ajoittui viimeiselle vaalikaudelle, 26.6 % tarkastelujakson ensimmäiselle ja 16.3 % sen toiselle vaalikaudelle. Kuvan 4 perusteella osoittautuu työeläkelainsäädäntöön liittyvä havaintoaineisto keskittyvän vuosiin 1961, 1966 ja 1969. Eniten havaintoaineistoa syntyi siten työeläkejärjestelmää luotaessa, perhe-eläketurvaa säädettäessä sekä

yrittäjäeläkkeitä aikaansaataessa. Kahden viimeksi mainitun osuminen vaalikauteen 1966-69 selittää sen erottumisen muista vaalikausista. Kansaneläkelausumien jakautuminen eri vaalikausien osalle oli edellä todettua tasaisempaa, joskin painopiste oli yhä vaalikaudella 1966-69; aineistosta 20.5 % ajoittui tarkastelujakson ensimmäiselle, 32.3 % toiselle ja 47.3 % kolmannelle vaalikaudelle. Kullakin vaalikaudella oli huippuvuotensa, ensimmäisellä vuosi 1960, keskimmaisella 1964 ja viimeisellä vuosi 1968. Vuosina 1960 ja 1964 eläkkeiden määriä korotettiin, lain soveltamispiiriä laajennettiin sekä kajottiin rahoituskysymykseen ja vuonna 1968 säädettiin yleinen perhe-eläkelaki, joka kasvatti sanotun vuoden havaintoaineistoa yli 900 lausumaan.

3.1. Työeläkelausumien aihepiirien muutokset vaalikausittain

Tarkasteltaessa muutoksia, joita työeläkelausumien aihepiirien jakaumasuhteissa ajanmittaan on tapahtunut, voidaan ensinnäkin todeta mielenkiinnon pääkohteen vaihdelleen vaalikaudesta toiseen. Tarkastelujakson ensimmäisellä vaalikaudella päähuomio kohdistui soveltamispiiriin, toisella eläke-etuihin ja viimeisellä eläkepolitiikkaan yleensä (taulu 7).

Taulu 7. Työeläkelausumien sisällön jakautuminen aihepiireittäin 1960-luvun eri vaalikausina. Prosenttia.

Huomion kohteet	Vaalikausi			Koko 1960-luku
	(1958)-61	1962-65	1966-69	
Valtiollinen toiminta	14.5	15.6	11.0	12.7
Eläkepolitiikka	12.6	15.6	30.3	23.2
Lakikokonaisuus	13.2	10.0	9.7	10.6
Soveltamispiiri	27.8	23.5	15.6	20.1
Eläke-edut	21.2	27.8	19.4	21.3
Rahoitus	4.2	5.0	10.1	7.7
Hallinto	4.3	1.6	1.2	2.1
Muut	2.2	0.9	2.7	2.3
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0

Lausumien lukumäärä	722	442	1 549	2 713
---------------------	-----	-----	-------	-------

Syynä siihen, että soveltamispiiri oli mielenkiinnon keskeisimpänä kohteena tarkastelujakson ensimmäisellä vaalikaudella, oli TEL:n ja LEL:n syntyvaiheissa vuonna 1961 käyty vuolas mielipiteiden vaihto kausiluontoisissa työsuhteissa olevien eläketurvasta (ks. luku II 2.2.1.).

"Kuutta kuukautta lyhyempiä työsuhteita ei tämän ehdotuksen mukaan tulisi ollenkaan ottamaan huomioon. Ehdotuksen mukainen laki ei näin ollen tulisi kuin aivan poikkeustapauksissa koskemaan rakennustyöläisiä, metsä- ja uittotyöläisiä, satamamiehiä ja muitakaan, joiden työsuhde samaan työnantajaan aina kerrallaan muodostuu kuutta kuukautta lyhyemmäksi." (Ptk 1961, 832).

"Lait koskevat vain niitä, jotka saavat ansiota palkkatyöstä, jotenka huomattava osa niitä vaikeassa asemassa olevia kansalaisia, joiden tulotaso on kovin pieni, huomattava osa pienviljelijäväestöä jää lain ulkopuolelle siltä osin kuin he tekevät työtä omilla tiloillaan sa ... " (Ptk 1961, 1959).

Päähuomion kiintyminen eläke-etuihin tarkastelujakson keskimäisellä vaalikaudella johtui vanhimpien ikäluokkien eläkkeiden korottamisesta ja eläkkeiden yhteensovitusäännösten muuttamisesta vuosina 1963 ja 1964.

"Uusilla säännöksillä pyritään ehkäisemään, että toimeentulominimien rajalla elävien työntekijäin kokonaiseläketurva ei tulisi tämän yhteensovituksen takia riittämättömäksi työeläkkeen muodostuessa kansaneläkevähennyksen jälkeen olemattomaksi tai ainakin merkityksettömäksi. " (Ptk 1963, 1503).

"... nykyisten maksuperusteiden puitteissa on kaikki edellytykset huomattaviinkin eläke-etujen parantamisiin verrattuna siihen, mitä tähän mennessä on tapahtunut. " (Ptk 1964, 1385).

Eläkepolitiikan kohoaminen mielenkiinnon pääkohteeksi vaalikaudella 1966-69 johtui paitsi vuonna 1966 työntekijäin eläkelakeihin ehdotetun perhe-eläketurvan käsittelyn yhteydessä käydystä eläkepolitiikan kiireellisyysjärjestystä koskeneesta keskustelusta myös seuraavana vuonna julkistetuista eläketurvakomitean ja sosiaalipoliittisen ohjelmatoimikunnan mietinnöistä. Edellisessä tehtiin ehdotus yrittäjäeläkelaeista ja jälkimmäisessä yleisestä perhe-eläkelaista, jotka vielä puheena olevan vaalikau-

den kuluessa toteutettiin, joskin toimikuntien ehdotuksista jonkin verran poiketen (ks. luku II 2.2.3. ja 2.2.4.).

"Kuten on jo todettu, niin selvästi voidaan havaita, kuinka eräs maamme sosiaaliturvajärjestelmän näkyvimmistä aukoista sen jälkeen, kun yleinen sairausvakuutus on toteutettu, on koko väestön peittävän perheläkejärjestelmän puuttuminen." (Ptk 1966, 770).

"Olkoon nyt seuraavana kiireellisyysvuorossa nykyisten eläkejärjestelmien täydentäminen juuri niiltä kohdin, jotka ovat jääneet pahimmin jälkeen muista, mutta luovuttakoon tässä vaiheessa valmiiksi rakennettujen järjestelmien osien purkamisaikeista ja muuttamissuunnitelmista." (Ptk 1966, 775).

"Tällöin osoittautuu eläkepoliittisesti kiireisimmäksi se, että saadaan maahan yleiset perheläkkeet ja että voidaan kansaneläkejärjestelmän nykyisiä työkyvyttömyyseläkkeitä saada kohotetuksi." (Ptk 1966, 829).

Mielenkiinnon kohteiden ajallisia muutoksia tarkasteltaessa on syytä mainita, että sekä eläkepolitiikkaan liittyvien lausumien että rahoituslausumien suhteellinen osuus kasvoi vaalikausi vaalikaudelta. Rahoituslausumien korostuminen viimeisellä vaalikaudella johtui vuonna 1969 säädettyjen yrittäjäeläkelakien rahoituksen herättämästä mielenkiinnosta (ks. luku II 2.2.4.) ja ylipäätään siitä huomiosta, jota puolueet ovat ruvenneet osoittamaan rahastoinnin periaatteelle. Saman suuntauksen Varoma (1971) totesi erityisesti eläkepoliittisissa pakinoissa kuusikymmenluvun lehdistöä tutkiessaan.

"Jos yrittäjiltä kerättävät vakuutusmaksut eivät riitä eläkkeisiin - näin tulee tietysti käymään, ellei yrittäjien ikärakenne aikaa myöten muutu edullisemmaksi - valtio kustantaisi tarvittavan erotuksen." (Ptk 1969, 706).

"Maatalouden harjoittajista voidaan suurten tilojen omistajien katsoa pääsevän suhteellisesti vähäisemmällä eläkemuksilla kuin pienviljelijät, muut pienyrittäjät puolestaan maksavat kovemman maksun kuin ammattiveljet ja -sisaret maatalouden puolella." (Ptk 1969, 1016).

"Rahastoiminen on yksityisen yritteliäisyyden piiristä lainattu periaate, jota sosiaalivakuutuksen yhteydessä täytyy pitää vanhanaikaisena ja tarpeettomana." (Ptk 1966, 831).

Lakikokonaisuuteen, soveltamispiiriin ja erityisesti toimeenpano-organisaatioon liittyvien lausumien suhteellinen osuus vastaavasti laski ajan myötä. Organisorisista lausumista suurin osa kohdistui tarkastelujakson ensimmäiseen vaalikauteen, jolloin tehtiin periaatteellinen ratkaisu työeläkejärjestelmän hallintomuodosta.

"... me kansandemokraatit olemme jättämässämme aloitteessa ja myöskin tämän asian käsittelyn kaikissa vaiheissa olleet sitä mieltä, että tällaisen kansanvakuutuksen täytyy olla keskitetysti hoidettu ja sitä tietä päästävä joustavaan asioiden hoitoon." (Ptk 1961, 865-866).

"Mitä tulee työntekijäin eläkelain toteuttamiskoneistoon, mistä nimenomaan kommunistit ovat olleet voimakkaasti eri mieltä, siinä suhteessa voidaan mallina

pitää heidänkin erityisesti hyväksymää merimieseläkeiden alalla toteutettua järjestelmää. Se tekee mahdolliseksi myös työntekijäin tehokkaan osallistumisen hallintoon." (Ptk 1961, 1066).

"Eläkkeiden maksamista ja siihen liittyviä tehtäviä voi parhaalla mahdollisella tavalla hoitaa kansaneläkelaitos, jolla on valmis koko maata käsittävä organisaatio ja koulutettu henkilökunta." (Lakialoite 1961:152).

Hallintolausumien osuuden suhteellinen supistuminen ajan mittaan on näennäisesti ristiriitainen luvun II (2.2.2.) toteamukseen, että työeläkejärjestelmän synty oli kuusikymmenluvun kuluessa voimistuneen eläkepoliittisen keskustelun alkuna. Näennäinen ristiriita selittyy kuitenkin siten, että myöhempinä vuosina hajahallitun ja keskitetyn organisaatiomuodon ympärillä käyty kiista tapahtui rahastoinnin periaatetta sekä ennen kaikkea yleisiä eläkepoliittisia näkemyksiä selvittelevällä tasolla. Ristiriidat heijastuivatkin eläkepoliittisten ja rahastointiin viittaavien lausumien kasvuna.

3.2. Kansaneläkelausumien aihepiirien

muutokset vaalikausittain

Kansaneläkelausumista noin kolmannes kullakin vaalikaudella kohdistui eläke-etuihin, joskin osuus laski hienoisesti ajan mittaan. Toi-

Taulu 8. Kansaneläkelausumien sisällön jakautuminen aihepiireittäin 1960-luvun eri vaalikausina. Prosenttia.

Huomion kohteet	Vaalikausi			Koko 1960-luku
	(1958)-61	1962-65	1966-69	
Valtiollinen toiminta	27.3	19.2	15.7	19.2
Eläkepolitiikka	4.7	2.7	22.4	12.4
Lakikokonaisuus	5.0	3.7	5.2	4.7
Soveltamisiiri	9.8	9.4	9.9	9.7
Eläke-edut	33.9	32.9	31.1	32.3
Rahoitus	10.4	10.8	7.7	9.2
Hallinto	4.2	12.4	1.5	5.6
Muut	4.7	8.9	6.5	6.9
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0

Lausumien lukumäärä	900	1 421	2 083	4 404
---------------------	-----	-------	-------	-------

sena, myös selvästi erottuvana mielenkiinnon kohteena, oli tutkimusjakson kahdella ensimmäisellä vaalikaudella valtiollinen toiminta ja vaalikaudella 1966-69 eläkepolitiikka (taulu 8). Näin ollen voidaan todeta, että 1960-luvun lopulla voimistunut eläkepoliittinen keskustelu heijastui molempiin tutkittaviin järjestelmiin.

Tutkimusjakson ensimmäisen vaalikauden eläke-etulusumista suuri osa oli vuodelta 1960, jolloin kansaneläkelain mukaisia tukiosia korotettiin 20 prosentilla hallituksen esittämän 10 prosentin sijasta.

"Erilaisia vaihtoehtoja harkittuaan hallitus on tullut siihen tulokseen, että nyt käytettävissä olevat varat olisi keskitettävä tukiosien täysien määrien korottamiseen, jolloin varat tulisivat tehokkaasti käytetyiksi juuri vähävaraisimpien eläkkeensaajien hyväksi." (Ptk 1960, 55).

Seuraavan vaalikauden eläke-etulausumista kaksi kolmasosaa oli vuosilta 1964 ja 1965, jolloin muun ohella vanhuuseläkkeeseen oikeutetuille alettiin maksaa avuttomuuslisää ja kansaneläkelainsäädännön mukaisesti etuisuuksiin liitettiin tukilisät.

"Hallituksen esitys tukilisän maksamisesta luo yhden uuden eläke-edun jo monien entisten lisäksi. Nykyisen kansaneläkelain mukaisia eläkemuotojahan ovat jo ns. vanhuuseläke, johon kuuluvat perusosa ja tukiosa, työkyvyttömyyseläke, johon niin ikään kuuluvat perusosa ja tukiosa, avuttomuuslisä, hoitolisä, vanhuudentuki, ja nyt tulee tämä tukilisä." (Ptk 1965, 1460).

Valtaosa vaalikauden 1966-69 eläke-etulausumista oli sen kahdelta viimeiseltä vuodelta, jolloin säädettiin yleinen perhe-eläkelaki (ks. luku II 2.2.3.) ja kansaneläkelainsäädännön mukaisesti etuisuuksiin liitettiin asumistuki ja lapsen hoitotuki (ks. luku II 2.2.4.).

"Hallituksen esityksessä ehdotetaan perhe-eläke mitoitettavaksi lesken osalta muiden tulojen perusteella tarveharkinnan pohjalta, koska kysymyksessä on vähimmäistoimeentulon turvaamiseen tähtäävä perhe-eläkejärjestelmä. Tämä tarveharkinta tulisi vastaamaan kansaneläkejärjestelmässä, johon ehdotettu perhe-eläke niveltäisi, sovellettua tarveharkintaa." (Ptk 1968, 2007).

Valtiolliseen toimintaan liittyvien lausumien suhteellinen runsaus ensimmäisellä vaalikaudella johtui pääasiassa vuonna 1960 eduskunnassa käydystä, työväenasiainvaliokunnan työskentelyä koskeneesta väittelystä. Tuolloin valiokunnan vähemmistönä olevat ei-sosialistiset jäsenet syyttelivät vasemmistoa yksipuolisuudesta asiantuntijoiden kuulemisessa.

"Se yksipuolisuus, jota työväenasiainvaliokunta on asiantuntijoita kuullessaan osoittanut, on hämmästyttävä. Kun on kysymys niin suurista muutoksista lakiin ja ennen kaikkea suurista menojen lisäyksistä hallituksen esitykseen verrattuna, olisi vähintä, mitä valiokunnalta vaaditaan, kuulla asiantuntijana sitä osapuolta, jolle lain hyväksytyä suurin vastuu tulee." (Ptk 1960, 1455).

"Herrat ministerit arvostelivat meitä lain ensimmäisessä käsittelyssä erittäin ankarasti siitä, että valiokunnassa on pidetty liian kiirettä eikä ole haluttu kuulla niitä ja niitä asiantuntijoita, vaikka valiokunta kuunteli yli viisi viikkoa ainoastaan vain asiantuntijoita." (Ptk 1960, 1534).

Seuraavalla vaalikaudella Virolaisen ministeristö peruutti Lehdon virkamieshallituksen esityksen kansaneläkelain muuttamisesta ja antoi sijalle oman esityksensä. Toimenpide vauhditti eduskuntaa ruotimaan yksittäisten edustajien tekemisiä ja sanomisia, Skdl:n hallitukselle ehdottama epäluottamuslause kuitenkin hylättiin.

"... esitys, jonka hallitus on nyt antanut, jos eduskunnan enemmistö sen tulee tämäntapaisena hyväksymään,

on todellakin varsin suuri huononnus siihen, mistä sosiaalivaliokunta on saanut mietintönä valmiiksi ja jonka hallitus ilmoitti peruuttavansa." (Ptk 1964, 1197).

"Enemmän vielä ihmettelen sitä, että suhteellisen suurta rohkeutta omaava ed. Wickman vielä viime perjantaina halusi asian pöydälle suuressa valiokunnassa. Pöydällepanoon oli myöskin suuren valiokunnan kokouksen puheenjohtaja Sukselainen niin innostunut, että hän ei malttanut edes antaa puheenvuoroa sitä pyytäneille." (Ptk 1964, 1566).

"Asia on mielestämme siksi vakava, että tässä yhteydessä hallitukselle on annettava muistutus kuolevaisuudesta." (Ptk 1964, 1733).

Joskaan yleisesti ottaen hallintoon ei liiemmästi kiinnitetty huomiota, organisatoriset lausumat nousivat mielenkiinnon kolmanneksi kohteeksi tarkastelujakson keskimmaisella vaalikaudella. Tuolloin jo mainittu Virolaisen hallituksen esitys, johon sisältyi myös ehdotus organisatiomuutoksesta, aktivoi eduskunnan keskustelemaan kansaneläkelaitoksen lainoitustoiminnasta ja muutoksenhakutiestä.

"Meidän mielestämme, jos kerran lähdetään kansaneläkelakia tältä osin muuttamaan, siinä pitäisi noudattaa jo eduskunnan aikaisemmin hyväksymää lausumaa, joka merkitsi sitä, että lainoja voitaisiin myöntää halpakorkoisina pitkäaikaisina lainoina sekä vanhusten että työkyvyttömien asuntojen rakentamista varten, joten tältä osin tämä lakiesitys on todellakin entistään paljonkin huonompi." (Ptk 1964, 1197).

3.3. Puoluekohtainen tarkastelu huomion kohteiden muuttumisesta eri vaalikausina

Eduskuntaryhmien ulospäin näkyvää aktiviteettia puolueen lausumien lukumäärään ja paikkalukuun perustuvan indeksin¹⁾ avulla mitattaessa, voidaan sekä työeläke- että kansaneläkelainsäädäntöä koskevana todeta, että Sdp:n ja Rkp:n indeksi oli jokaisella vaalikaudella suurempi kuin 1.0 ja vastaavasti keskustapuolueen ja kokoomuksen pienempi kuin 1.0, minkä lisäksi Tpsl:n indeksi oli kansaneläkelainsäädännön ollessa kysymyksessä ykköstä suurempi tarkastelujakson kullakin vaalikaudella. Todettakoon myös molempia lainsäädäntöjä koskevana Skdl:n passivoituminen ja Lkp:n selvä aktivoituminen viimeisellä vaalikaudella aikaisempiin verrattuna, minkä ansiosta Lkp:n indeksi yliti ainakin arvoon 1.0 koko 1960-lukua tarkasteltaessa.

3.3.1. Työeläkelausumien kohteiden muutokset

Tarkasteltaessa edellä työeläkelausumien aihepiirien jakaumasuh-teissa ajan myötä tapahtuneita muutoksia, todettiin kahdella ensimmäisellä vaalikaudella soveltamspiiriä ja eläke-etuja koskettelevien lausumien muodostaneen noin puolet kaikista lausumista. Kolmannen vaalikauden

1) Indeksi on muodostettu siten, että kunkin puolueen lausumien lukumäärä on jaettu puolueen paikkamäärällä. Koko aineiston näin laskettua keskiarvoa on merkitty ykkösellä, johon puolueiden arvot on suhteutettu.

samaa ilmiötä tarkastellaan puolueittain (liitetaulu 3), voidaan ensimmäistä vaalikautta koskevana todeta, että kaikki eduskuntaryhmät olivat TEL:n ja LEL:n syntyvaiheessa kiinnostuneita soveltamisperiiristä. Sen ohella vasemmisto ja Lkp, tuolloinen Suomen kansanpuolue, kiinnittivät huomiota eläke-etuihin, muut puolueet eläkepolitiikkaan.

Kysymystä, missä määrin eduskuntaryhmien mielenkiinnon rakenteet kokonaisuudessaan olivat toistensa kaltaisia vaalikaudella 1958-61, selvitettiin ryväanalyysin avulla. Liitetaulun 6 korrelaatiomatriisiin pohjautuvan analyysin perusteella todetaan puolueiden ryhmittyvän kahdeksi rypääksi. Ensimmäiseen sisältyvät vasemmistopuolueet ja Lkp ($\bar{r} = .765$; $B = 1.530$), toiseen ei-sosialistiset puolueet Lkp:ttä lukuun ottamatta ja Sdp, tosin sen heterogeenisimpana osiona, ($\bar{r} = .745$; $B = 1.414$).

Toiselta vaalikaudelta on todettavissa (liitetaulu 3) Tpsl:n ja Lkp:n ryhmien passiivisuus, ne eivät nelivuotiskautena 1962-65 tuottaneet ainoatakaan tutkimuksen kannalta relevanttia työeläkelausumaa. Sosiaalidemokraatit ja Skdl:n edustajat jatkoivat ensimmäisellä vaalikaudella omaksumansa linjaa, lausumista noin puolet kohdistui eläke-etuihin ja soveltamispiiriin. Rkp kohdisti huomionsa eläke-etuihin jopa suhteellisesti useammin kuin Skdl ja toi rahoituskysymykset mukaan keskusteluun. Kokoomuksen edustajien keskeisimmät huomion kohteet olivat eläkepolitiikka, korostuneesti, ja soveltamispiiri. Valtiollista toimintaa ja eläkepolitiikkaa koskevat lausumat muodostivat lähes 60 % keskustapuolueen eduskuntaryhmän kaikista lausumista. Ilmiö selittyy siten, että vuonna 1963 vasemmis-

ton arvosteltua sosiaalivaliokunnan menettelyä eräiden aloitteiden hylkäämiskysymyksessä valiokunnan keskustapuoluelainen, silloinen maalaisliittolainen, varapuheenjohtaja selosti täysistunnossa valiokunnan tapahtumia.

"Ed. Hostilan puheenvuoron alkuosaan on sikäli tässä yhteydessä syytä puuttua, koska hän arvosteli asian käsittelyä valiokunnassa ja antoi sen kuvan, että siellä jollakin tavalla olisi estetty esillä olevien lakiesitysten ja edustajien aloitteiden perusteellinen käsittely." (Ptk 1963, 1504; Kes).

"Tämä ei nyt aivan pidä paikkaansa, koska valiokunta ei rajoittanut edes asiantuntijain kuulemista. Kaikkia niitä asiantuntijoita, joita valiokunta halusi kuulla myöskin oli mahdollisuus sinne kutsua, ja tällä tavalla tältä osin yhteisymmärryksessä asia eteenpäin vietiin." (Ptk 1963, 1504; Kes).

Vaalikaudella 1962-65 puolueiden mielenkiinnon rakenne oli siis monimuotoisempi kuin edellisellä vaalikaudella. Liitetauluun 6 pohjautuvan ryväanalyysin perusteella todetaan eduskuntaryhmien järjestyvän kolmeksi pieneksi, osittain lomittaiseksi rypääksi. Ensimmäisen rypään muodostavat Skdl ja Sdp ($\bar{r} = .799$; $B = 3.459$), toisen Rkp ja kokoomus ($\bar{r} = .639$; $B = 2.458$) ja kolmannen keskustapuolue, kokoomus ja Skdl ($\bar{r} = .434$; $B = 1.471$). Tpsl ja Lkp vaikenivat tyystin puheena olevalla vaalikaudella.

Tarkastelujakson viimeisellä vaalikaudella eläkepoliittinen keskustelu vilkastui. Sitä kävivät ensi kädessä sosiaalidemokraatit sekä keskustapuolueen ja Rkp:n edustajat. Näitä myötäili Skdl:n ryhmä, joka kuitenkin lausunnoissaan sivusi useammin eläke-etuja kuin eläkepolitiikkaa. Tpsl:n,

Lkp:n ja kokoomuksen lausumat keskittyivät soveltamisiin ja eläke-etuihin, joskin niissä oli selviä ajallisia eroja. Tpsl:n lausumat olivat peräisin vuodelta 1966, jolloin työeläkejärjestelmään liitettiin perhe-eläkkeet, Lkp:n ja kokoomuksen lausumista suurin osa liittyi yrittäjäläkeläisten käsittelyyn vaalikauden viimeisillä valtiopäivillä. Todettakoon myös keskustapuolueen työeläkeläisten, erityisesti maatalousyrittäjien eläkeläisten, rahoitukseen kohdistama mielenkiinto.

Ryväsanalyysin perusteella voidaan todeta puolueiden ryhmittyvän vaalikaudella 1966-69 kahdeksi osittain lomittaiseksi rypääksi, joskin on todettava lomittaisuuden aiheuttajan, Skdl:n, liittyvän kumpaankin rypäeseen muita puolueita löyhemmin. Ensimmäiseen rypäeseen sisältyvät Rkp, keskustapuolue, Sdp ja Skdl ($\bar{r} = .840$; $B = 1.721$), toiseen Tpsl, Lkp, kokoomus ja Skdl ($\bar{r} = .807$; $B = 1.627$).

3.3.2. Kansaneläkelausumien kohteiden muutokset

Kansaneläkelausumien sisältöä edellä vaalikausittain eriteltäessä todettiin, että noin kolmannes lausumista kullakin vaalikaudella kohdistui eläke-etuihin. Suuruusjärjestyksessä toinen huomion kohde oli kahdella ensimmäisellä vaalikaudella valtiollinen toiminta ja kolmannelle vaalikaudella eläkepolitiikka. Kahden keskeisimmän kohteen osuus kaikista lausumista oli ensimmäisellä vaalikaudella yli 60 % ja seuraavilla vaali-

kausilla yli 50 %. Kun samaa ilmiötä tarkastellaan puolueittain (liitetaulu 4), voidaan ensimmäisen vaalikauden osalta todeta, että kokoomus ja Lkp erottuivat muista. Kokoomuksen mielenkiinnon kiistaton painopiste oli valtiollisessa toiminnassa, minkä lisäksi puolueen eduskuntaryhmä kiinnitti eläkepolitiikkaan muita kohteita runsaammin huomiota. Lkp:n, silloisen Suomen kansanpuolueen, mielenkiinnon keskeiset kohteet olivat hallinto ja eläke-edut, kun muut puolueet lausumissaan keskittyivät eläke-etuihin ja valtiolliseen toimintaan. Kokoomuksen erottuminen muista johtui siitä, että puolueen eduskuntaryhmä esiintyi aktiivisesti edellä mainitussa, vuonna 1960 tapahtuneessa työväenasiainvaliokunnan menettelyä koskeneessa keskustelussa. Lkp:n harvalukuisten lausumien kohdistuminen voittopuolisesti toimeenpano-organisaatioon johtui arvostelusta, jonka puolueen puheenjohtaja kohdisti kansaneläkelaitoksen toimintaan, erityisesti sen sijoitustoimintaan, eduskunnan käsitellessä kansaneläkelain muutoksia vuonna 1960.

"Ei tietysti ole tiedossa, kuinka paljon näitä sijoituksia tapahtuu tämän vuoden kuluessa, mutta epäilemättä joitakin miljardeja taasen nämä kansaneläkelaitoksen investoinnit lisääntyvät ja voimakkaasti lähenemme sitten sadan miljardin markan rajaa." (Ptk 1960, 1540; Lkp).

Eduskuntaryhmien mielenkiinnon kokonaisrakenteen samankaltaisuutta osoittavaan korrelaatiomatriisiin (liitetaulu 7) pohjautuvan ryväsanalyysin perusteella havaitaan kaikkien vasemmistopuolueiden, keskustapuolueen, tuolloisen maalaisliiton ja Rkp:n ryhmittyvän vaalikaudella

1958-61 erittäin selvästi Lkp:sta ja kokoomuksesta erottuvaksi rypääksi ($\bar{r} = .815$; $B = 5.031$). Liberaalinen kansanpuolue ja kansallinen kokoomus jäävät toisistaan erillään oleviksi rypään ulkopuolisiksi havaintoyksiköiksi, kuten edellä sanotun perusteella oli odotettavissa.

Tutkimusjakson keskimmaisella vaalikaudella eläke-edut olivat kaikkien puolueiden, Lkp:tta lukuun ottamatta, mielenkiinnon pääkohteena. Lkp:n kohdalla valtiollinen toiminta sijoittui eläke-etujen edelle siksi, että suuri osa puolueen lausumista ajoittui vuoteen 1964, jolloin käytiin edellä mainittu, valtiolliseen toimintaan kohdistunut keskustelu Virolaisen ministeristön peruutettua edeltäjänsä esityksen kansaneläkelain muuttamisesta. Puolueiden mielenkiinnon rakennetta kokonaisuutena tarkasteltaessa on todettava, etteivät puolueet vaalikaudella 1962-65 ryhmyty yhtä selvästi toisistaan erottuviksi kuin edellisellä vaalikaudella. Tosin ryväanalyysin perusteella keskustapuolue, ruotsalainen kansanpuolue ja kansallinen kokoomus järjestyvät yhdeksi rypääksi ($\bar{r} = .863$; $B = 1.387$) ja vasemmistopuolueet toiseksi ($\bar{r} = .838$; $B = 1.289$), joten liberaalinen kansanpuolue jää rypäiden ulkopuoliseksi havaintoyksiköksi, mutta rypäiden tunnistamiskyn-¹⁾nys, B-kerroin, on huomattavasti alhaisempi kuin vaalikaudella 1958-61.

1) Kun ryväanalyysin B-kerroin on lähellä sen minimirajaksi esitettyä arvoa 1.30, joka ei kuitenkaan ole mikään vakioraja (Fruchter 1954, 14), on kovin harkinnanvaraista, hyväksytäänkö ryvä ratkaisuksi vai ei. Tällaisissa tapauksissa rypään mielekkään tulkinna vaatimus tulee korostuneesti esiin.

Kokoomusta lukuun ottamatta kaikkien puolueiden mielenkiinnon painopiste oli kolmannellakin vaalikaudella eläke-eduissa. Kokoomusryhmä kiinnitti enemmän huomiota valtiolliseen toimintaan kuin eläke-etuihin johtuen edellä kuvatusta "Huurtamon tapauksesta". Skdl:n, Tpsl:n, keskustapuolueen sekä Rkp:n suuruusjärjestyksessä toisena mielenkiinnon kohteena oli valtiollinen toiminta ja Sdp:lla eläkepolitiikka eduskuntaryhmän jäsenten monisanaisten eläkepoliittisten "katsausten" vuoksi.

"Totean, että sosiaalipoliittisessa ja nimenomaan eläkepoliittisessa ajattelussamme näyttää olevan edelleen vaarallisessa määrin sekavuutta. Ministeri Linnamon johtama eläkepoliittinen laaja toimikunta toivottavasti saa aikaan ehdotuksen, joka vihdoinkin katsoo maan koko eläkepolitiikkaa yhtenäisellä tavalla, ilman että siinä suuret eläkejärjestelmät enää omine erikoisintresseineen pääsevät aiheuttamaan vinoa eläkepoliittista ajattelua." (Ptk 1968, 2116; Sdp).

"Luulen, että hyvin hyödyllinen tulee olemaan myöskin kuuden viikon päästä ilmestyvä dosentti Terho Pulkkinen kirja Suomen kansan eläketurvasta. Tämä Sosiaalipoliittisen yhdistyksen toimeksiannosta ja työsuhde-eläkejärjestelmän ja kansaneläkejärjestelmän rahoittamana ilmestyvä tutkimus on nähdäkseni hyvin hyödyllinen silloin, kun harkitaan, mikä tästä edespäin todella on eläkepolitiikassa kaikkein keskeisintä." (Ptk 1968, 2117; Sdp).

Lkp:n toisena mielenkiinnon kohteena oli soveltamispiiri sen seurauksena, että puolueen edustajat ehdottivat useaan otteeseen nais- ja miesleskien tasa-arvoisuutta perhe-eläkelain käsittelyn yhteydessä vuonna 1968.

"En ymmärrä sellaista lainsäätäjää, joka jättää lain ulkopuolelle jonkin väestöryhmän sillä perusteella, että se on merkityksettömän pieni ryhmä. Tässä on kysymys ennen kaikkea periaatteesta, mikä käsittääkseni on lainsäädännössä ensisijainen, eikä selitykseksi suinkaan riitä se, että mies yleensä kykenee paremmin kuin nainen huolehtimaan leskenäkin perheestään." (Ptk 1968, 2015; Lkp).

"Eduskunta voi vielä kertaalleen miettiä, onko järkeä ja mieltä enää tässä asiassa panna miehiä ja naisia eri karsinaan, kun heidät sentään työntekijöinä ja palkanansaitsijoina on tahdottu hyväksyä tasavertaisiksi." (Ptk 1968, 2016; Lkp).

Puolueiden mielenkiinnon kokonaisrakenteet olivat vaalikaudella 1966-69 kuitenkin niin toisiaan muistuttavia, että kokoomusta lukuun ottamatta kaikki puolueet ryhmittivät yhdeksi rypääksi ($\bar{r} = .840$; $B = 1.453$).

4. YHTEENVETO KOHDEANALYYSISTÄ

Johdantoluvun motossa esiintyvä kysymys oli aiheellinen. Työ-eläkejärjestelmän kaikki neljä osalakiä - TEL, LEL, MYEL ja YEL - säädettiin vaalikauden viimeisillä valtiopäivillä. Ne syntyivät sitä paitsi eduskunnan paineisimpana työ kautena, joksi Sipponen (1967, 127) on todennut joulukuun sekä touko-kesäkuun. Kansaneläkejärjestelmää 1960-luvulla täydentäneistä laeista muut paitsi perhe-eläkelaki säädettiin niin

ikään vaaleja edeltäneillä valtiopäivillä. Tukilisälaki vuodelta 1965 hyväksyttiin marraskuussa, muut kansaneläkejärjestelmää täydentävät lait sen sijaan eduskunnan kiirekuukausina. Todettakoon vielä, että mainittua tukilisälakia lukuun ottamatta kaikki työeläke- ja kansaneläkejärjestelmään kuusikymmenluvulla liitetyt lait säädettiin vasemmistoenemmistöisen eduskunnan aikana.

Käsillä olevan luvun tavoitteena oli eritellä, mihin asia-aiheisiin ja kuinka paljon eduskunnassa kiinnitettiin huomiota työeläke- ja kansaneläketurvaa 1960-luvulla kehitettäessä. Saatujen tulosten perusteella voidaan sanoa, että yleinen eläkepolitiikka, kokonaisvaltainen näkemys eläkepolitiikasta, oli eduskunnan mielenkiinnon pääkohteena 1960-luvun työeläketurvaa luotaessa. Eläkepoliittisten lausumien osuus kaikista työeläkelausumista oli vajaa neljännes. Seuraavina suuruusjärjestyksessä olivat eläkelakien sisältöön kiinteästi liittyvät eläke-edut ja soveltamispiiri. Suuruusjärjestyksessä neljäntenä huomion kohteena oli edellisiä löyhemmin eläkepolitiikkaan liittyvä luokka, valtiollinen toiminta. Viime vuosina on julkisuudessa paljonkin keskusteltu sekä eläkerahastoista että lakisääteisen eläkejärjestelmän hallinnollisesta rakenteesta. Kuitenkin eduskunnan näihin asiakohteisiin kiinnittämä huomio oli vähäistä, työeläkelausumista 7.7 % käsitteli eläkkeiden rahoitusta ja vain 2.1 % hallintoa.

Eläke-edut olivat kuusikymmenluvun kansaneläketurvaa kehitettäessä eduskunnan mielenkiinnon kiistattomana pääkohteena, miltei kolmannes lausumista kohdistui kansaneläkelainsäädännön mukaisiin etui-

suuksiin. Kahden seuraavaksi kiintoisimman luokan, valtiollisen toiminnan ja eläkepolitiikan, yhteenlaskettu osuuskaan ei yltänyt eläke-etujen osuuteen. Soveltamispiiri ja eläketurvan rahoitus olivat järjestyksessä seuraavina, kutakuinkin tasaveroisina mielenkiinnon kohteina. Todettakoon myös kansaneläkejärjestelmän hallintoon viittaavien lausumien vähäisyys, 5.6 % kansaneläkelausumista.

Selvitettäessä ongelmaa, oliko eduskuntamateriaalin sisällön jakautuminen eri aihepiirien kesken riippuvainen käsittelyn muodollisen virikkeen, hallituksen esityksen tai poikkeustapauksessa eduskunta-aloitteen, sisältämien aihepiirien jakaumasuhteista, saatettiin todeta, ettei näin ollut. Eduskuntadokumenttien ja niiden virikkeiden mielenkiinnon kohteiden keskinäinen suuruusjärjestys oli siinä määrin erilainen, että järjestykskorrelaatio (r_s) oli työeläkelainsäädännön kohdalla .048 ja kansaneläkelainsäädännön osalta .184.

Eri eduskuntaryhmien mielenkiinnon rakenteen samankaltaisuutta ryväsanalyysin avulla selvitettäessä, todettiin eroavuuksia 1960-luvun työeläke- ja kansaneläkelainsäädännön välillä. Edellisessä ryhmät ryvästyivät kahdeksi, osittain lomittaiseksi rypääksi. Ensimmäisen muodostivat keskustapuolueen, ruotsalaisen kansanpuolueen ja kansallisen kokoomuksen ryhmät, joille oli yhteistä mielenkiinnon kohdistuminen korostuneesti eläkepolitiikkaan. Toiseen rypääseen sisältyivät vasemmistopuolueiden ryhmien lisäksi liberaalisen kansanpuolueen ja kansallisen kokoomuksen ryhmä tähänkin. Rypään puolueille oli yleisesti ottaen ominaista mielenkiin-

non jakautuminen pääasiassa kolmen kohteen - eläke-etujen, soveltamispiirin ja eläkepolitiikan - kesken. Kansaneläkelainsäädännön ollessa kysymyksessä kokoomus jäi muiden muodostaman rypään ulkopuoliseksi havaintoyksiköksi. Rypään puolueille oli yhteistä mielenkiinnon voimakas keskittyminen eläke-etuihin, kun taas kokoomuksen päähuomio kohdistui valtiolliseen toimintaan. Valtiollisen toiminnan korostuminen kokoomuksen lausumissa johtui paljolti syksyllä 1966 kansaneläkelain väliaikaisen muuttamisen yhteydessä syntyneestä kiistasta kokoomuksen ja vasemmiston kesken. Tuolloin vaaleja edeltäneen hallituksen kokoomuslainen toinen valtiovarainministeri joutui vasemmiston syytösten kohteeksi menettelytään valtion eläkelain säätämisen yhteydessä keväällä 1966 ja kokoomuksen ryhmä puolsi edustajaansa.

Työeläkelausumien sisällön aihepiirien jakaumasuhteissa ajan myötä tapahtuneita muutoksia tarkasteltaessa, todettiin kahdella ensimmäisellä vaalikaudella soveltamispiiriä ja eläke-etuja koskettelevien lausumien muodostaneen noin puolet kaikista lausumista. Kolmannen vaalikauden keskeisimmät huomion kohteet olivat eläkepolitiikka ja eläke-edut. Kun samaa ilmiötä tarkasteltiin puolueittain, voitiin ensimmäistä vaalikautta koskevana todeta, että kaikki puolueet olivat TEL:n ja LEL:n syntyvaiheessa kiinnostuneita soveltamispiiristä. Sen ohella vasemmisto ja Lkp, tuolloinen Suomen kansanpuolue, kiinnittivät huomiota eläke-etuihin, muut puolueet eläkepolitiikkaan.

Toiselta vaalikaudelta oli todettavissa Tpsl:n ja Lkp:n ryhmien

passiivisuus, ne eivät nelivuotiskautena 1962-65 tuottaneet ainoatakaan tutkimuksen kannalta relevanttia työeläkelausumaa. Sen sijaan Skdl:n ja Sdp:n edustajat jatkoivat ensimmäisellä vaalikaudella omaksumaansa linjaa, lausumista noin puolet kohdistui eläke-etuihin ja soveltamisiin. Ruotsalaisen kansanpuolueen ryhmä kohdisti huomionsa eläke-etuihin jopa suhteellisesti useammin kuin Skdl ja toi rahoituskysymykset mukaan keskusteluun. Kokoomuksen edustajien keskeisimmät huomion kohteet olivat eläkepolitiikka, korostuneesti, ja soveltamisiin. Valtiollista toimintaa ja eläkepolitiikkaa koskevat lausumat muodostivat lähes 60 % keskustapuolueen eduskuntaryhmän kaikista lausumista. Vaalikaudella 1962-65 puolueiden mielenkiinnon rakenne oli siis monimuotoisempi kuin edellisellä vaalikaudella, joskin lausumia oli lukumääräisesti selvästi vähemmän kuin edellisellä vaalikaudella.

Tarkastelujakson viimeisellä vaalikaudella eläkepoliittinen keskustelu vilkastui. Sitä kävivät ennen muita sosiaalidemokraatit sekä keskustapuolueen ja Rkp:n edustajat. Näitä myötäili Skdl:n ryhmä, joka kuitenkin lausumissaan sivusi useammin eläke-etuja kuin eläkepolitiikkaa. Tpsl:n, Lkp:n ja kokoomuksen lausumat keskittyivät soveltamisiin ja eläke-etuihin, joskin niissä oli selviä ajallisia eroja. Tpsl:n lausumat olivat peräisin vuodelta 1966, jolloin työeläkejärjestelmään liitettiin perhe-eläkkeet, Lkp:n ja kokoomuksen lausumista suurin osa liittyi yrittäjäläkeläkien käsittelyyn vaalikauden viimeisillä valtiopäivillä. Kokoomuksen ja Lkp:n edustajat ehdottivat yrittäjien eläkelakia muutettavaksi siten, että myös

eläkeiän sivuuttaneet yrittäjät olisivat maatalousyrittäjien tavoin saaneet oikeuden kustantaa itselleen eläketurvan. Toisaalta he ehdottivat, että myös miesleskeä pidettäisiin MYEL:n ja YEL:n mukaisen perhe-eläkkeen edunsaajana. Hallituksen esityksessä perhe-eläkkeen edunsaajapiiri oli samanlainen kuin työntekijäin eläkelaeissa, joiden mukaan perhe-eläke kuuluu vain naisleskille ja lapsille. Todettakoon myös keskustapuolueen kohdistama mielenkiinto työeläkelakien, erityisesti maatalousyrittäjien eläkelain, rahoitukseen.

Kansaneläkelausumien sisältöä vaalikausittain eriteltäessä havaittiin, että noin kolmannes lausumista kullakin vaalikaudella kohdistui eläke-etuihin. Suuruusjärjestyksessä toinen huomion kohde oli kahdella ensimmäisellä vaalikaudella valtiollinen toiminta ja kolmannella vaalikaudella eläkepolitiikka. Kahden keskeisimmän kohteen osuus kaikista lausumista oli ensimmäisellä vaalikaudella yli 60 % ja seuraavilla vaalikausilla yli 50 %. Kun samaa ilmiötä tarkasteltiin puolueittain, todettiin ensimmäisen vaalikauden osalta, että kokoomus ja Lkp erottuivat muista. Kokoomuksen mielenkiinnon kiistaton painopiste oli valtiollisessa toiminnassa, minkä lisäksi puolueen eduskuntaryhmä kiinnitti huomiota eläkepolitiikkaan muita kohteita runsaammin. Lkp:n, silloisen Suomen kansanpuolueen, mielenkiinnon keskeiset kohteet olivat hallinto ja eläke-edut, kun muut puolueet lausumissaan keskittyivät eläke-etuihin ja valtiolliseen toimintaan.

Tutkimusjakson keskimmaisella vaalikaudella eläke-edut olivat

kaikkien puolueiden, Lkp:ta lukuun ottamatta, mielenkiinnon pääkohteena. Lkp:n kohdalla valtiollinen toiminta sijoittui selvästi eläke-etujen edelle, koska suuri osa puolueen lausumista ajoittui vuoteen 1964, jolloin käytiin valtiolliseen toimintaan kohdistunut keskustelu Virolaisen ministeristön peruutettua edeltäjänsä esityksen kansaneläkelain muuttamisesta.

Kolmannellakin vaalikaudella kaikkien puolueiden mielenkiinnon painopiste oli eläke-eduissa paitsi kokoomuksen, jonka edustajat kiinnittivät enemmän huomiota valtiolliseen toimintaan kuin eläke-etuihin. Skdl:n, Tpsl:n, keskustapuolueen sekä Rkp:n suuruusjärjestyksessä toisena mielenkiinnon kohteena oli valtiollinen toiminta ja Sdp:n eläkepolitiikka eduskuntaryhmän jäsenten monisanaisten eläkepoliittisten "katsausten" vuoksi. Lkp:n toisena mielenkiinnon kohteena oli soveltamispiiri sen seurauksena, että puolueen edustajat ehdottivat useaan otteeseen nais- ja miesleskien tasa-arvoisuutta perhe-eläkelain käsittelyn yhteydessä vuonna 1968.

IV EDUSKUNTARYHMIEN SUHTAUTUMISTAPA

Kokonaisuutena on nyt esillä olevaan uuteen yrittäjäläkejärjestelmään suhtauduttava myönteisesti.

(Juho Tenhiälä eduskunnassa 3.6.1969)

Huomion kohteiden kuvaamisen ohella useasti käytetty sisältöanalyttisen tutkimuksen muoto on selvittää, miten erilaisiin asiakohteisiin tutkittavissa tiedotteissa suhtaudutaan. Kysymyksessä on tällöin kommunikaatioprosessin kaavan *miten*-tyyppisiin kysymyksiin vastaaminen, joka edellyttää asenteiden suunnan selvittämistä. Asenteista on eri aikoina esitetty erilaisia määritelmiä (Y. Helenius 1971, 33), mutta yleisesti ottaen asenteet voidaan määritellä yleistetyiksi näkökannoiksi, joihin liittyy joko positiivinen tai negatiivinen suhtautuminen (Katona 1951, 35; Lasswell 1952, 37; Shaw-Wright 1967, 4-5). Koska tässä tutkimuksessa ei puhuta asenteista yksilöiden vaan ryhmien kannanottoina, käytetään seuraavassa asenteen sijasta termejä *asennonituminen* taikka *suhtautuminen* (ks. Borg 1964, 192).

1. SISÄLTÖLUOKKIEN MÄÄRITTELY

Asennoitumisen suunnan objektiivisen erittelyn onnistumista on epäilty ja todettu myönteisyyden ja kielteisyyden rajan olevan häilyvä (Berelson 1952, 150). Tästä huolimatta suhtautumisen suunnan tai sen puuttumisen osoittaminen on yleensä sisällön erittelyn hedelmällisimpiä tehtäviä, erityisesti jos siihen liittyy vielä asennoitumisen voimakkuuden mittaaminen (Paavonsalo 1969, 45). Asennoitumisen suunnan ilmaisijoina on käytetty muiden ohessa seuraavanlaisia jaotteluja: puolesta-vastaan, myönteinen-kielteinen, myöntävä-vastustava, arvostava-vähättelevä ja sopeutuva-vastusteleva (Budd 1967, 50). Yleensä näihin on liitetty vielä kolmas luokka, neutraali.

Käsillä olevassa tutkimuksessa asennoitumisen suunta mitattiin trikotomian hyväksyvä-neutraali-arvosteleva avulla. Hyväksyväksi luokiteltiin jokainen lausuma, jonka keskeisen sisällön suhteen ei esitetty kielteisiä, selvästi rajoittavia tai paheksuvia ilmaisuja vaan hyväksyvää asennoitumista osoittavia toteamuksia. Arvostelevaksi luokiteltiin jokainen lausuma, jonka keskeisen sisällön suhteen esitettiin kielteisiä, rajoittavia tai paheksuntaa osoittavia ilmaisuja. Luokitusratkaisu oli neutraali, jos lausuma oli luonteeltaan selostava tai siinä oli tasaveroisesti hyväksyviä ja arvostelevia osatekijöitä. Lausumista vajaa 10 prosenttia oli hyväksyviksi luokiteltuja ja lähes puolet arvostelevia (liitetaulu 8).

Eduskunnan täysistunnoissa käytetyistä puheenvuoroista ja valio-

kuntamietintöihin liitetyistä vastalauseista asennoitumista mitattaessa vertailuperusteena käytettiin käsittelyn pohjana olevaa lakiesitystä. Aloitteissa asennoituminen mitattiin suhtautumisesta voimassa olevaan lakiin. Luonnollisen poikkeuksen muodostivat TEL-aloitteet vuonna 1961, koska lakia ei vielä ollut olemassakaan. Niissä käytettiin vertailuperusteena työntekijäin eläkelain ja sitä tietä koko työeläkejärjestelmän hahmotelleen eläkekomitean mietinnössä esitettyä lakiluonnosta. Väärin tulkintojen välttämiseksi painotettakoon vielä, että käsillä olevan tutkimuksen materiaali mahdollistaa vain kansakunnan julkiseksi keskustelufoorumiksi mainitussa eduskunnassa (Nousiainen 1970, 229) esitettyjen, työeläke- ja kansaneläkelainsäädännön eri osapiirteisiin kohdistuneiden asenteiden mittaamisen.

Asennoitumisanalysissä käsitellään, kohdeanalyysin aluetta supistaen, vain lakeihin välittömästi liittyviä osapiirteitä, joten eläkepolitiikkaa ja valtiollista toimintaa koskevat lausumat jäävät tarkastelun ulkopuolelle. Tutkimuskentän rajaamiseen on päädytty sen vuoksi, että eläkejärjestelmiin välittömästi liittyvien aihepiirien asennoitumisen mittaamiselle on edellä todetulla tavalla määritelty lähtökohta, jollaista ei voida soveltaa valtiolliseen toimintaan tai eläkepolitiikkaan viittaaviin lausumiin. Aihepiirien rajaamisesta johtuen analysoitavia työeläkelausumia on 1 696 ja kansaneläkelausumia 2 820.

Asennoitumisanalysissä käytetään kuusiluokkaista aihepiiri- jaot-
telua. Seuraavassa luettelossa on lyhyesti määritelty aihepiirit ja annettu
esimerkki hyväksyvästä ja arvostelevasta lausumasta kunkin aihepiirin koh-

dalla. Liitteessä 2 on lisäksi esitetty useita esimerkkejä tehdyistä luokitusratkaisuksista.

1. Lakikokonaisuus. Luokka sisältää koko käsiteltävään lakiin tai lakiesitykseen viittaavat lausumat.

Asennoituminen hyväksyvää

"Käsiteltävänä olevan yrittäjien eläkelainsäädännön tarpeellisuudesta ja merkityksestä ollaan kaikissa eduskuntaryhmissä yksimielisiä. Yhtä mieltä ollaan myös siitä, että yrittäjien eläkelait on pikaisesti säädettävä." (Ptk 1969, 1044).

Asennoituminen arvostelevaa

"Kun olen jo tämän asian ensimmäisen käsittelyn aikana käyttämässäni puheenvuorossa puuttunut eräisiin epäkohtiin, lähinnä epäoikeudenmukaisuuksiin, jotka nyt yhä edelleen näyttävät jäävän näihin yrittäjälakelakeihin, en tahdo nyt vaivata eduskuntaa pitemmälti niitä toistamalla." (Ptk 1969, 1112).

2. Soveltamispiiri. Luokka sisältää käsiteltävän lain tai lakiesityksen henkilöpiiriä koskevat lausumat.

Asennoituminen hyväksyvää

"Pienviljelijöiden kohdalta on eläkeoikeuden antavaan hehtaarirajaan saatu parannus siten, että jo kahden muunnetun peltohehtaarin omistaja pääsee pieneen eläketuloon oikeutetuksi. Aikaisemmissa esityksissä hehtaarirajaksi kaavailtiin neljää hehtaaria, joka olisi hyväksyttyinä jättänyt paljon pienten tilojen omistajia lain ulkopuolelle." (Ptk 1969, 1113).

Asennoituminen arvostelevaa

"Eläketurvan ulkopuolelle pyritään kylmästi jättämään kaikki sesonkiluontoista työtä tekevät työntekijäryhmitt. Tällaisia ryhmiä ovat mm. metsä- ja uittotyöläiset, rakennustyöläiset, satamamiehet, osittain maataloustyöntekijätkin jne." (Ptk 1961, 869).

3. Eläke-edut. Luokkaan on luettu käsiteltävän lain tai lakiesityksen mukaisia materiaalisia etuja koskevat lausumat, joihin on sisällytetty myös eläkeikää koskevat maininnat.

Asennoituminen hyväksyvää

"Erittäin oikeaan osunut on hallituksen esittämä uudistus, jonka mukaan työttömyysaika luetaan eläkettä muodostavaksi samalla tavalla, kuin jos työntekijä olisi voinut työttömyysaikana olla työssä. Tämä korjaa nykyisin, erikoisesti tähän ajankohtaan liittyen, kaikkein heikoimmassa asemassa olevien työntekijöitten eläketurvaa." (Ptk 1968, 1647).

Asennoituminen arvostelevaa

"Vanhuuseläkkeen saannin ikäraja, 65 vuotta, on mielestämme liian korkea." (Ptk 1961, 832).

4. Eläketurvan rahoitus. Luokka sisältää sekä periaatteelliset kannanotot rahastoinnista että eläkkeiden rahoittajaa ja vakuutusmaksun suuruutta koskevat lausumat.

Asennoituminen hyväksyvää

"Sen lisäksi asiallisin perustein hallitusryhmät ovat sopineet siitä, että 62 a § poistetaan; tähän vasemmisto-

kin voi yhtyä mukaan siltä pohjalta asiaa katsoen, ettei tukiosien kustannusosuutta sitä maksavien eri yhteisöjen kesken järkytetä." (Ptk 1965, 1522).

Asennoituminen arvostelevaa

"Suurin epäkohta, joka lakiin jää, on se, että valtion osallistuminen jatkuu vielä eläkekustannuksiin sielläkin, missä viljelijä omistaa satoja hehtaareja metsää ja lisäksi peltoa. Valtionavun osuuden olisi pitänyt pysähtyä viimeistään 7-10 muunnetun peltohehtaarin kohdalla." (Ptk 1969, 1110).

5. Eläkejärjestelmien hallinto. Luokkaan on luettu organisaatiomuotoa, hallintoelimiä, valitusmenettelyä ja varojen sijoitusmekanismeja koskevat lausumat.

Asennoituminen hyväksyvää

"Eläkekomitean ehdotus eläketurvakeskuksen kokoonpanosta sillä pohjalla, että työntekijöille ja työnantajille varataan siinä yhtäläinen vaikutusvalta, on täysin oikeaan osunut." (Lakialoite 1961:150).

Asennoituminen arvostelevaa

"Organisaatio tulee olemaan varsin raskaskäyntinen." (Ptk 1961, 1955).

6. Muut lausumat. Luokka sisältää pääasiassa lain tai lakiehdotuksen voimaantuloa ja väliaikaisuutta sekä siirtymäkautta koskevat lausumat.

Asennoituminen hyväksyvää

"Kun on väitetty myöskin, että tämä laki vasta 40 vuo-

den kuluttua jotain tulee antamaan, ei sekään pidä paikkaansa." (Ptk 1961, 874-875).

Asennoituminen arvostelevaa

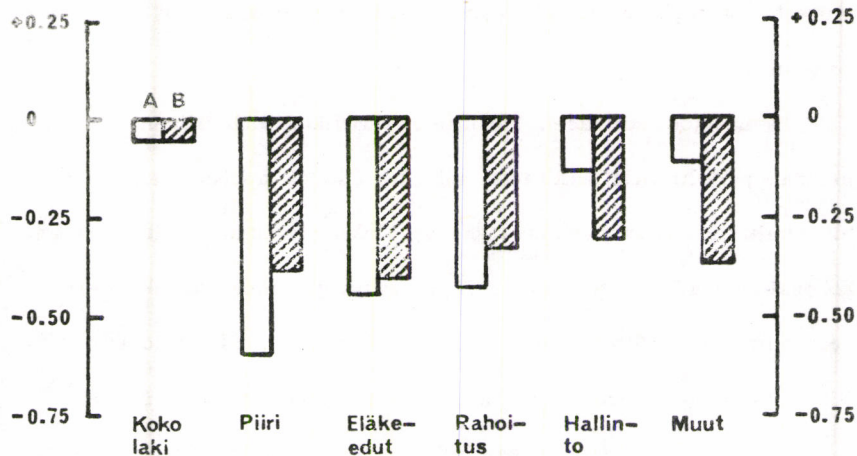
"Me liberaalit ehdotamme vastalauseessamme, että laki astuisi voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1969, ja budjettikäsittelyn yhteydessä tulemme esittämään siihen täysin reaalisen mahdollisuuden." (Ptk 1968, 2017).

Luokituksen onnistumista kuvaava mittaluku, luokitusreliabiliteetti, oli asennoitumisluokituksen osalta 81.5 %, jota on pidettävä ainakin tyydyttävänä. Kuten edellä luvussa I (2.3.) on mainittu, reliabiliteetin riittävyyden tai riittämättömyyden määrittämiseksi ei ole täsmällisiä normeja, mutta peukalosääntönä on pidetty, että luokituksen kokonaisreliabiliteetin ylittäessä 80 prosentin rajan reliabiliteetti on riittävän korkea. Luokakohtaiset osareliabiliteetit, joista kokonaisreliabiliteetti muodostuu, on esitetty liitteessä 3.

Asennoitumisen suunta ja voimakkuus ilmaistaan asennoitumisindeksillä, jonka laskutapa on esitetty luvussa I (2.4.1.).

2. ASENNOITUMISEN SUUNTA 1960-LUVULLA

Asennoituminen käsiteltäviin lakeihin oli voittopuolisesti arvostelevaa, mikä sinänsä on luonnollista, koska myönteiset lausumat useasti itsestään selvinä jätetään lausumatta ja korostetaan korjauksia vaativia epäkohtia.



Kuva 5. Asennoituminen työeläke- (A) ja kansaneläkelainsäädännön (B) eri osapiirteisiin 1960-luvulla asennoitumisindeksien mitattuna.

2.1. Yleiskuva asennoitumisen suunnasta

Yleisesti ottaen suhtautuminen työeläkelainsäädäntöön oli 1960-luvulla hieman arvostelevampaa kuin suhtautuminen kansaneläkelainsäädäntöön, yleisasennoitumista kuvaavat indeksit olivat sanotussa järjestyksessä -0.40 ja -0.35 (taulut 15 s. 146 ja 16 s. 150). Työeläkelainsäädännön selvästi arvostelluin osapiirre oli soveltamisiipiiri ($A_i = -0.59$) ja vähiten arvosteltu lakikokonaisuus, vaikka asennoituminen siihenkin oli hienosti negatiivinen (kuva 5). Eläke-edut ($A_i = -0.40$) ja soveltamisiipiiri ($A_i = -0.38$) olivat puolestaan kansaneläkelainsäädännön arvostelluimmat osa-

piirteet. Lakikokonaisuus oli myös kansaneläkelainsäädännön vähiten arvosteltu osapiirre ($A_i = -0.04$).

Lakikokonaisuuteen kohdistetun kritiikin suhteellinen vähäisyys johtunee paljolti kielellisistä tottumuksista. Eduskuntapuheenvuoroissa toistuu nimittäin monasti seuraava kaava; aluksi mainitaan käsiteltävä asia kokonaisuutena, joka todetaan sinänsä hyväksi ja kannatettavaksi, sen jälkeen siirrytään käsittelemään asian yksityiskohtia, joissa on jo arvostelun sijaa. Esimerkki sanotusta otettakoon perhe-eläkelain käsittelystä:

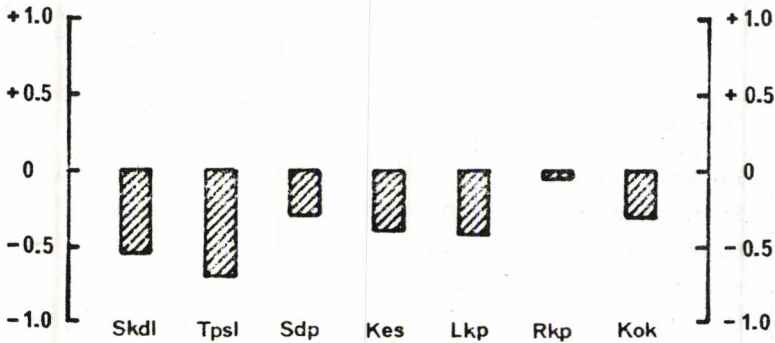
"Herra puhemies! Nyt käsiteltävänä oleva perhe-eläkelaki merkitsee perhe-eläke-edun liittämistä kansaneläkejärjestelmään antamaan toimeentulon turvaa niille perheille, joiden huoltaja kuolee. Uudistus on sinänsä hyvä ja kannatettava, ja se merkitsee kansaneläkejärjestelmän kauan odotettua täydentämistä. Asian valmistelussa ja sen viipymisessä on kuitenkin piirteitä, joita ei voitane aivan vaieten sivuuttaa..." (Ptk 1968, 1976).

2.2. Puoluekohtainen asennoitumistarkastelu aihepiireittäin

Puolueiden suhtautumisesta työeläke- ja kansaneläkejärjestelmään on ollut jo puhetta edellä 1960-luvun eläkepolitiikkaa hahmottavassa luvussa II. Tuolloin tarkastelu ei kuitenkaan tapahtunut asennoitumisindeksien avulla, jollaisena se seuraavassa suoritetaan.

2.2.1. Puolueiden asennoituminen työeläkelainsäädäntöön

Vasemmisto suhtautui työeläkelainsäädäntöön arvostelevammin kuin ei-sosialistiset puolueet. Asennoitumisindeksit olivat sanotussa järjestyksessä -0.46 ja -0.31. Eduskuntaryhmistä Tpsl oli arvostelevin, kriittisyysjärjestyksessä seuraavina olivat Skdl, Lkp, keskustapuolue, kokoomus, Sdp ja myötäilevimpänä Rkp, mutta myös ruotsalaisen kansanpuolueen ryhmän asennoitumisindeksi oli negatiivinen (kuva 6).



Kuva 6. Puolueiden (eduskuntaryhmien) yleisasennoituminen työeläkelainsäädäntöön 1960-luvulla.

Osapiirteet, joihin eduskuntaryhmät suhtautuivat arvostelevimmin, vaihtelivat jonkin verran. Skdl:n edustajat arvostelivat voimakkaimmin harvoin mainittua työeläkejärjestelmän hallintoa, Tpsl:n edustajat puoles-

taan eläke-etuja. Sosiaalidemokraatit ja porvaristo, keskustapuoluetta lukuun ottamatta, kritisoivat soveltamisiiriä, kun taas keskustapuolueen ryhmän harvalukuiset rahoituslausumat olivat hieman arvostelevampia kuin puolueen soveltamisiirilausumat. Todettakoon myös, että Skdl:n hallinto- ja rahoituslausumat olivat selvästi arvostelevampia kuin muiden puolueiden vastaavat lausumat ja että Tpsl:n lakikokonaisuuteen, eläke-etuihin ja muut-luokkaan kohdistama arvostelu oli voimakkaampaa kuin muiden puolueiden näitä osapiirteitä sivuava kritiikki (taulu 9).

Taulu 9. Puolueiden (eduskuntaryhmien) asennoituminen työeläkelainsäädännön eri osapiirteisiin 1960-luvulla asennoitumisindekseihin ilmaistuna.

Osapiirteet	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp	Kok
Lakikokonaisuus	-0.32	-0.50	0.19	0.00	-0.31	0.58	-0.06
Soveltamisiiri	-0.64	-0.65	-0.54	-0.61	-0.63	-0.34	-0.63
Eläke-edut	-0.55	-0.82	-0.35	-0.20	-0.35	-0.26	-0.29
Rahoitus	-0.74	-0.20	-0.20	-0.63	-0.31	-0.10	-0.24
Hallinto	-0.86	.	0.05	0.00	0.00	0.50	0.00
Muut	0.00	-0.67	0.20	-0.25	0.00	.	0.00
Yleisasennoituminen	-0.57	-0.69	-0.28	-0.37	-0.44	-0.05	-0.33

Taulun 9 tiedot on havainnollistettu seuraavan aukeaman kuvissa. Eduskuntaryhmien asennoitumisessa lakikokonaisuuteen oli selviä eroavuuksia. Kriittisin oli Tpsl:n ryhmä, sitten tulivat Skdl:n ja Lkp:n ryh-

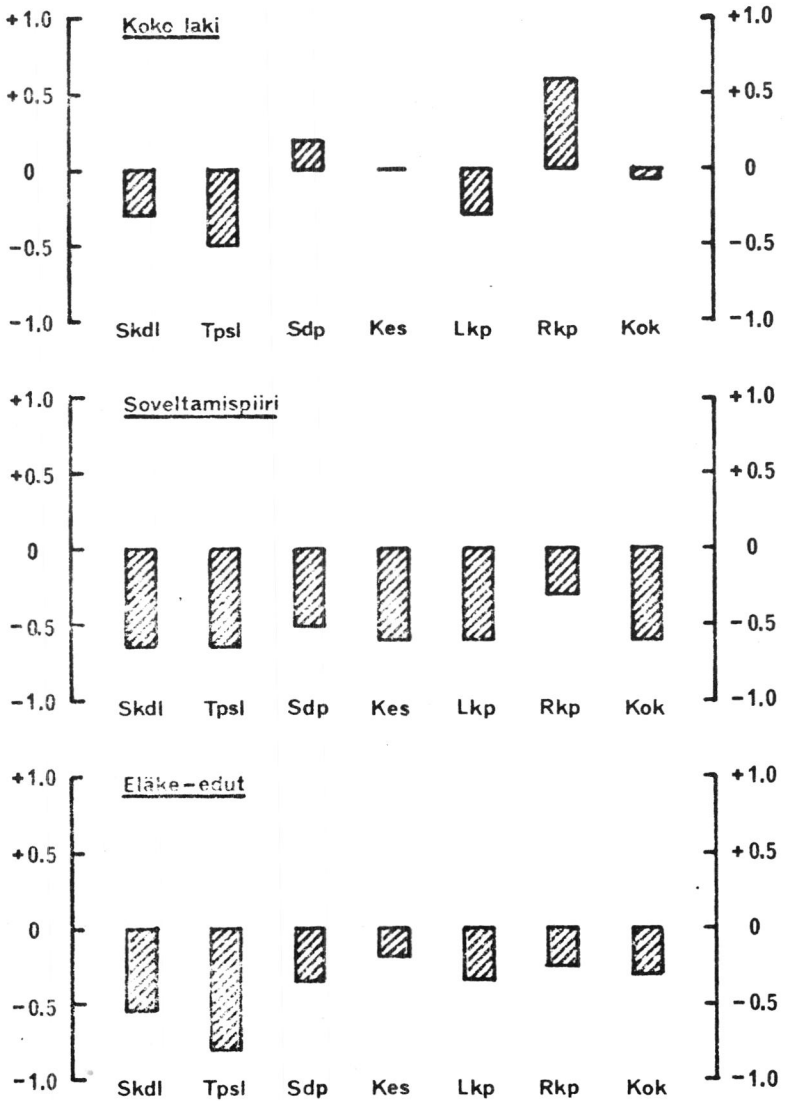
mät tasapäisinä ja niin ikään tasaveroisina kokoomuksen ja keskustapuolueen ryhmät. Sosiaalidemokraattien suhtautuminen lakikokonaisuuteen oli selvästi hyväksyvämpää kuin edellä mainittujen eduskuntaryhmien, mutta ei ollut lähelläkään Rkp:n ryhmän myönteisyyttä.

"Nu kommer vi emellertid att taga ett stort steg framåt, vi fyller ut en lucka, då vi får en lag om pensionsförsäkring av arbetstagare." (Ptk 1961, 871; Rkp).

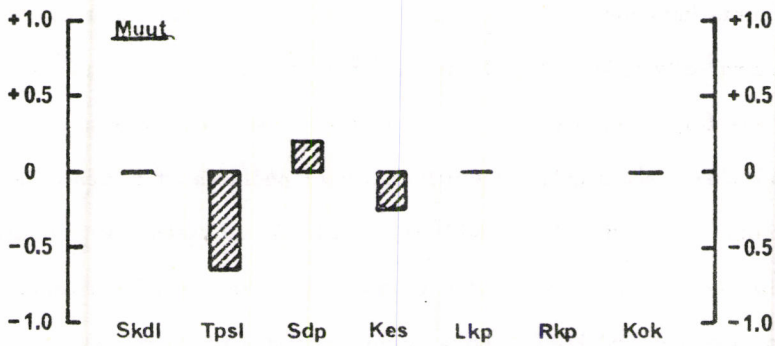
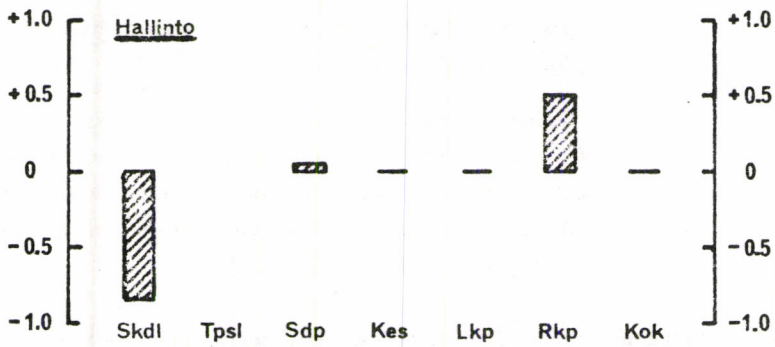
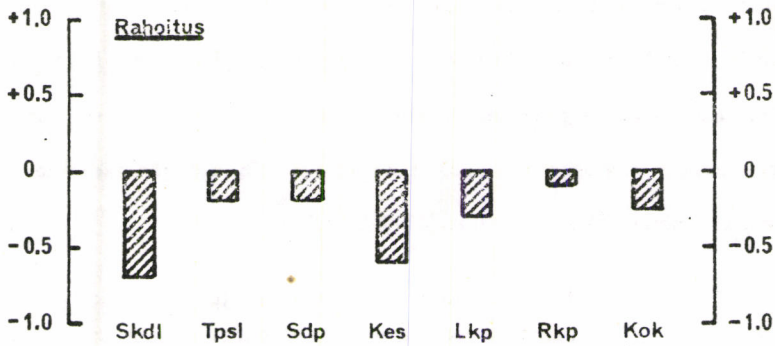
Soveltamisiiriä kaikki eduskuntaryhmät arvostelivat erittäin voimakkaasti, kriittisyysjärjestyksessä viimeisenkin, Rkp:n, asennoitumisindeksi oli selvästi negatiivinen. Skdl:n, Tpsl:n ja Rkp:n edustajien arvoastelevat soveltamisiirilauseumat olivat paljolti työeläkejärjestelmän syntyvaiheesta vuodelta 1961 (ks. luku II 2.2.1.).

"Lain saama sisältö on osaltaan huutavaa vääryyttä myös niitä vanhoja työntekijöitä kohtaan, jotka vuosikymmenestä toiseen ovat uskollisesti palvelleet maan teollisuutta ja tuotantoa. Jätetäänhän lain ulkopuolelle kaikki ne vanhat työntekijät, jotka lain antamispäivänä 55 vuotta täyttäneinä eivät ole olleet saman työnantajan kanssa työsuhteessa vähintään 15 vuotta." (Ptk 1961, 1069; Skdl).

"Likaså är frågan om de självständiga företagens försäkring löst. Den senare frågan faller utom ramen för denna lag, vilken som känt enbart gäller arbetstagares pensionsförsäkring, men i ett senare skede bör också de självständiga företagens pensionsproblem finna en lösning." (Ptk 1961, 872; Rkp).



Kuva 7. Puolueiden (eduskuntaryhmien) asennoituminen työeläkelainsäädännön eri osapiirteisiin 1960-luvulla.



Sosiaalidemokraattien, keskustapuolueen ja Lkp:n soveltamispiiriä koskeva negatiivisuus juonsi juurensa ennen kaikkea vuonna 1966 työeläkejärjestelmään liitetyn perhe-eläketurvan käsittelystä. Kokoomuksen soveltamispiiriin kohdistama arvostelu puolestaan oli peräisin yrittäjäeläkelakien käsittelystä vuonna 1969 (ks. luku II 2.2.4.).

"Eräs kauneusvirhe on mielestäni tähän lakiesitykseen jäänyt ja kaippaa erityisen reunahuomautuksen. Siinä nimittäin jaetaan lesket kahteen leiriin sikäli, että vain naislesket voivat tulla kysymykseen edunsaajina." (Ptk 1966, 836; Lkp).

"Toinenkin outo piirre on hallituksen esityksessä. Nyt 65 vuotta täyttänyt yrittäjä pääsee maatalousyrittäjien ollessa kysymyksessä kylläkin eläkejärjestelmän piiriin, mutta muut 65 vuotta täyttäneet pienyrittäjätäkään eivät pääse." (Ptk 1969, 1014; Kok).

Eläke-etuihin Skdl ja erityisesti Tpsl suhtautuivat selvästi pensämmiin kuin muut. Pääosiltaan Skdl:n ja Tpsl:n edustajien arvostelevat lausumat olivat Sdp:n lakialoitteeseen pohjautuvan työntekijäin eläkelain eri käsittelyvaiheista vuonna 1961. Tpsl:n omassa lakialoitteessa ehdotettiin eläkkeen suuruudeksi 60 % palkasta, joten puolueen edustajien puheenvuoroissa arvosteltiin käsittelyn pohjana olevan aloitteen 40 prosenttia. Skdl:n lakialoitteessa puolestaan esitettiin työeläkejärjestelmän voimaantulovaiheen pituudeksi 30 vuotta, minkä vuoksi käsittelyn pohjana olevan aloitteen 40 vuotta joutui puolueen eduskuntaryhmän kritiikin kohteeksi.

"Myös eläkkeen määrä 40 % palkasta on alhaisempi kuin nyt jo käytännössä olevat virkasuhde-eläkkeet." (Ptk 1961, 868; Tpsl).

"Vähintään yhtä suurena heikkoutena tässä esityksessä on pidettävä äsken jo mainitsemaani säännöstä, jonka mukaan täyden vanhuuseläkkeen saamiseen vaaditaan 40 palveluvuotta." (Ptk 1961, 832; Skdl).

Suomen kansan demokraattisen liiton ja keskustapuolueen eduskuntaryhmät olivat harvalukuisissa rahoituslausumissaan muita eduskuntaryhmiä selvästi kriittisempiä. Skdl:n arvostelu kohdistui paljolti maatalousyrittäjien eläkelain mukaiseen rahoitukseen ja keskustapuolueen ylipäätään rahastoinnin periaatteeseen, jota myös Skdl:n edustajat kritisoivat.

"... onko tarpeellista lisätä rahastoimista, sillä rahastoiminen - se jokaisen täytyy tunnustaa - ei lisää sosiaaliturvaa sinänsä. Siitä voi olla muuta hyötyä, mutta sosiaaliturvajärjestelmän rakentamisessa se useasti voi olla viivyttävänä tekijänä." (Ptk 1966, 834; Kes).

Vähälukuisia hallintolausumia koskevana voidaan todeta Sdp:n lievästi ja Rkp:n selvästi hyväksyvä suhtautuminen sekä Skdl:n voimakkaasti arvosteleva asennoituminen. Skdl:n edustajien arvostelevat organisaatiolausumat olivat peräisin TEL:n syntyvaiheesta. Puolueen lakialoitteessa ehdotettiin kansaneläkelaitoksen hoitamaa keskitettyä hallintoa, minkä vuoksi puolueen edustajat kritisoivat hajahallittua organisaatiomuotoa.

"Hajakeskitetty vakuutuskoneisto kaikissa tapauksissa on hyvin raskas ja se tulee myöskin kalliiksi. Siitä on kokemusta ainakin työväenasiainvaliokunnan jäsenillä, jotka kävivät muutama aika sitten merimiesten eläkekassassa, joka on keskitetty kassa sillä ammattialalla, ja myöskin samana päivänä Eläke-Varmassa, joka sitä ei ole." (Ptk 1961, 865; Skdl).

Puolueiden asennoituminen työeläkejärjestelmän eri osapiirteisiin oli voittopuolisesti arvostelevaa, minkä vuoksi puolueita ryväanalyysin avulla suuremmiksi kokonaisuuksiksi ryhmiteltäessä nojaututaan eri osapiirteisiin kohdistuvien arvostelevien lausumien jakautumiin taulun 10 tapaan. Jo sen perusteella voidaan todeta, että 1960-lukua kokonaisuutena tarkasteltaessa keskustapuolue eroaa muista. Suurin osa puolueen eduskun-

Taulu 10. Työeläkelainsäädännön eri osapiirteisiin kohdistetut arvostelevat lausumat 1960-luvulla puolueittain (eduskuntaryhmittäin). Prosenttia.

Osapiirteet	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp	Kok
Lakikokonaisuus	12.4	12.2	5.0	12.5	8.5	2.8	15.3
Soveltamisiipiiri	37.6	37.4	41.5	36.5	61.0	44.4	50.8
Eläke-edut	35.0	47.2	45.5	14.6	22.0	38.9	27.1
Rahoitus	10.6	1.6	7.0	35.4	8.5	13.9	6.8
Hallinto	4.4	-	1.0	-	-	-	-
Muut	-	1.6	-	1.0	-	-	-
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Lukumäärä	274	123	200	96	59	36	59
-----------	-----	-----	-----	----	----	----	----

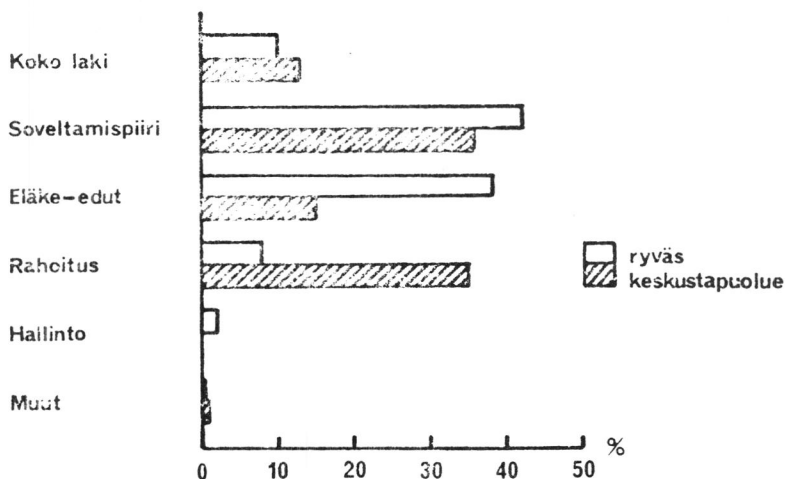
taryhmän arvostelevista lausumista kohdistui soveltamisiirin ohella rahoitukseen, kun taas muiden puolueiden arvostelevat lausumat keskittyivät soveltamisiiriin ja eläke-etuihin. Havaintoyksikköjen ryhmittely, ryväsanalyysin, avulla on kuitenkin selkeämmin todettavissa, missä määrin eri puolueiden kritiikissä voidaan kokonaisuudessaan havaita eroavuuksia tai samankaltaisuuksia. Sen edellyttämä tauluun 10 pohjautuva riippuvuusluku-
kujen matriisi on esitetty liitetaulussa 9 ja matriisin järjestyminen rypäsiin taulussa 11.

Taulu 11. Puolueiden (eduskuntaryhmien) ryvästyminen työeläkelausumista ilmenevän kritiikin rakenteen samankaltaisuuden perusteella 1960-luvulla.

	Sdp	Skdl	Rkp	Tpsl	Kok
Skdl	.978				
Rkp	.976	.970			
Tpsl	.971	.957	.924		
Kok	.896	.972	.903	.853	
Lkp	.835	.916	.877	.750	.974
\bar{r}	= .917				
B	= 1.479				

Kaikki puolueet, keskustapuoluetta lukuun ottamatta, käyttäytyivät yhdenmukaisesti tarkasteltaessa puolueiden työeläkelainsäädännön eri osapiirteisiin kohdistamaa kritiikkiä. Sosiaalidemokraattien ja Skdl:n muodostaman ydinparin ympärille ryvästyvät korostuneesti soveltamisiiriä

ja eläke-etuja arvostelleet eduskuntaryhmät. Todettakoon kuitenkin, että tasapäisesti mainittuja osapiirteitä arvostelleet Sdp, Skdl ja Rkp liittyvät



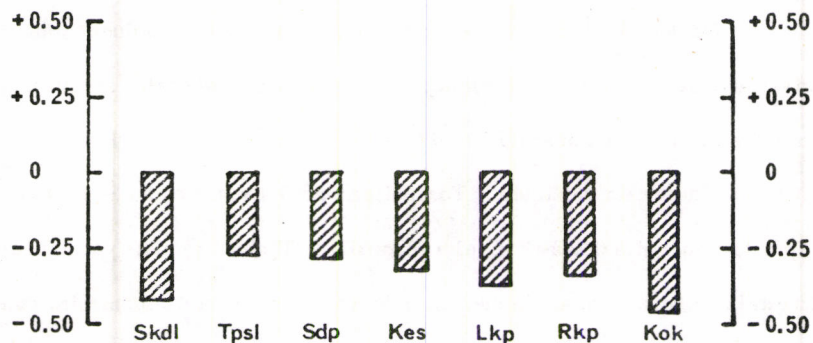
Kuva 8. Taulun 11 rypäeseen sisältyvien puolueiden (eduskuntaryhmien) ja keskustapuolueen ryhmän arvostelulausumien sisällön keskimääräinen suhteellinen jakautuminen aihepiireittäin 1960-luvulla. Ryväs (Sdp, Skdl, Rkp, Tpsl, Kok ja Lkp).

rypäeseen kiinteämmin kuin joko soveltamispiiriä tai eläke-etuja korostuneesti arvostelleet Tpsl, kokoomus ja Lkp. Keskustapuolueen ryhmän jääminen rypään ulkopuoliseksi havaintoyksiköksi johtui rahastointiin kohdistuneiden arvostelulausumien voimakkaasta painottumisesta. Keskustapuolueen edustajat kritisoivat rahastoivan järjestelmän periaatteita erityisesti

vuonna 1966 kokonaiseläkejärjestelmään tähdänneessä lakialoitteessaan sekä työntekijäin eläkelakeihin liitetyn perhe-eläketurvan käsittelyn yhteydessä käyttämässään puheenvuoroissa.

2.2.2. Puolueiden asennoituminen kansaneläkelainsäädäntöön

Kansaneläkelainsäädäntöön vasemmisto ja porvaristo suhtautuivat yhtä arvostelevasti, kumpaisenkin asennoitumisindeksi oli -0.35 . Puolueista Tpsl ja Sdp olivat vähemmän kriittisiä kuin muut, kun taas kokoomus ja Skdl olivat muita arvostelevampia, joskaan erot puolueiden kesken eivät olleet yhtä selviä kuin työeläkelausumien kohdalla. Puolueiden suhtautu-



Kuva 9. Puolueiden (eduskuntaryhmien) yleisasennoituminen kansaneläkelainsäädäntöön 1960-luvulla.

minen näihin eläkejärjestelmiin oli yleisasennoitumista osoittavalla indeksillä mitattuna koko lailla erilainen, kuten seuraavasta asetelmasta voidaan todeta:

työeläkkeet		kansaneläkkeet	
Tpsl	-0.69	Kok	-0.46
Skdl	-0.57	Skdl	-0.43
Lkp	-0.44	Lkp	-0.38
Kes	-0.37	Rkp	-0.34
Kok	-0.33	Kes	-0.33
Sdp	-0.28	Sdp	-0.29
Rkp	-0.05	Tpsl	-0.27

Puolueiden keskinäinen järjestys asteikolla hyväksyvä-arvosteleva näitä eläkelainsäädäntöjä koskevana oli niin erilainen, että järjestyskorrelaatio (r_s) sai arvon -0.107 .

Ne kansaneläkelainsäädännön osapiirteet, joihin puolueet suhtautuivat arvostelevimmin, vaihtelivat. Skdl:n ja Sdp:n edustajat arvostelivat voimakkaimmin hallintoon liittyviä seikkoja, joiden osuus kaikista lausumista oli kuitenkin vähäinen. Tasapaisena edellä mainittuun Skdl kritisoi Lkp:n tavoin voimakkaasti soveltamispiiriä. Tpsl:n ryhmän voimakkain arvostelu kohdistui muut-luokkaan, joka tosin sisälsi vain muutamia, pääasiassa lain väliaikaisuutta koskevia lausumia. Toisena voimakkuutensa puolesta selvästi erottuvana kritiikin kohteena Tpsl:n edustajilla oli kansaneläkelainsäädännön toimeenpano-organisaatio. Keskustapuolue ja Rkp

arvostelivat eläke-etuja voimakkaammin kuin muita osapiirteitä. Kokoomuksen arvostelun kärki puolestaan kohdistui eläkkeiden rahoitukseen (taulu 12).

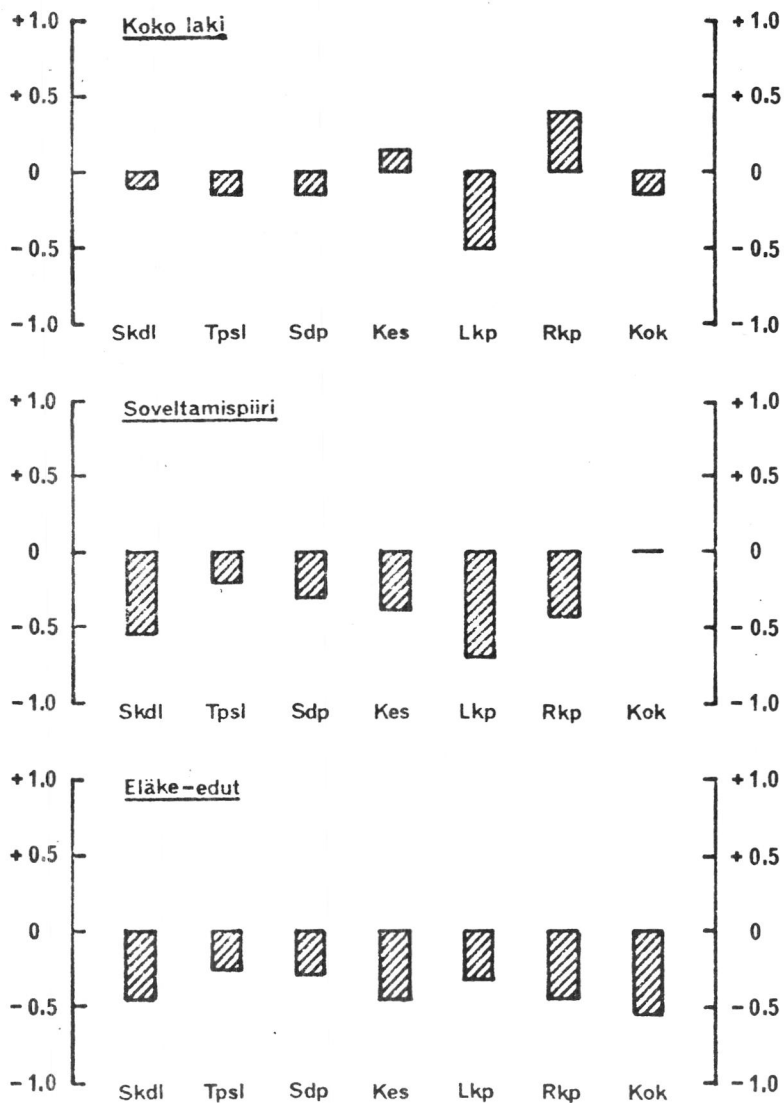
Taulu 12. Puolueiden (eduskuntaryhmien) asennoituminen kansaneläkelainsäädännön eri osapiirteisiin 1960-luvulla asennoitumisindekseihin ilmaistuna.

Osapiirteet	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp	Kok
Lakikokonaisuus	-0.09	-0.13	-0.14	0.14	-0.50	0.38	-0.15
Soveltamisiipiiri	-0.54	-0.22	-0.30	-0.40	-0.68	-0.43	0.00
Eläke-edut	-0.47	-0.27	-0.28	-0.47	-0.32	-0.44	-0.53
Rahoitus	-0.23	-0.29	-0.22	-0.38	-0.47	-0.27	-0.75
Hallinto	-0.54	-0.50	-0.51	-0.07	0.08	-0.26	0.00
Muut	-0.47	-0.56	-0.45	0.20	-0.36	-0.35	0.00
Yleisasennoituminen	-0.43	-0.27	-0.29	-0.33	-0.38	-0.34	-0.46

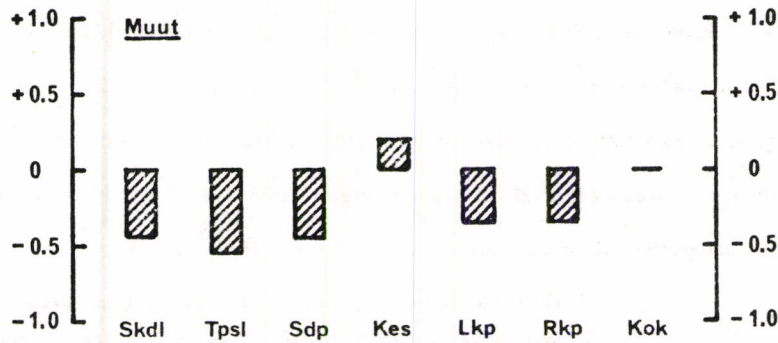
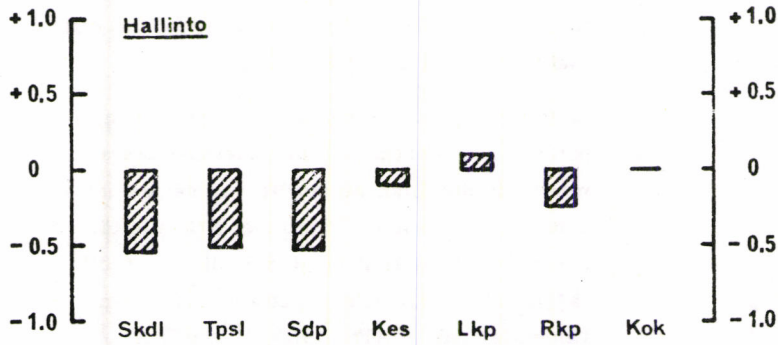
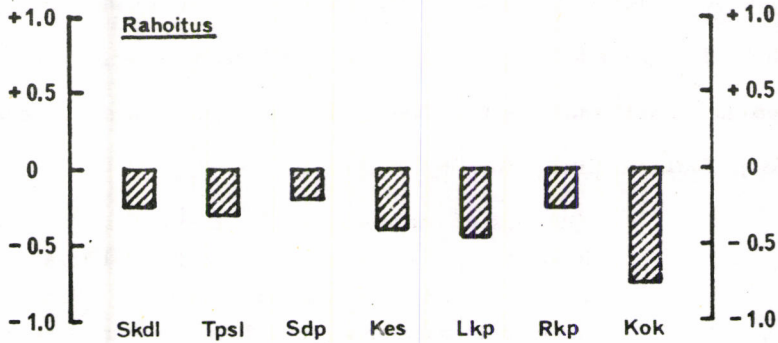
Taulun 12 tiedot on havainnollistettu seuraavan aukeaman kuvissa. Eduskuntaryhmien asennoitumisessa lakikokonaisuuteen oli suuria eroavuuksia. Selvästi muita arvostelevampi oli Lkp:n ryhmä, toisaalta muita hyväksyvämpiä olivat keskustapuolueen ja erityisesti Rkp:n ryhmät.

"Jag är sålunda för att förslaget godkännes sådant det har utformat i socialutskottet." (Ptk 1964, 1579; Rkp).

Kokoomuksen edustajien soveltamisiipiiriä sivuavissa lausumissa oli tasaveroisesti hyväksyviä ja arvostelevia mielipiteen ilmaisuja, muut



Kuva 10. Puolueiden (eduskuntaryhmien) asennoituminen kansaneläkelain-säädännön eri osapiirteisiin 1960-luvulla.



ryhmät sen sijaan suhtautuivat arvostelevasti soveltamisiin, Lkp:n ja Skdl:n ryhmien oltua kaikkein kriittisimpiä. Liberaalisen kansanpuolueen arvostelu oli voimakkaimmillaan perhe-eläkelain syntyvaiheessa vuonna 1968 ja Skdl:n kritiikki kärkevintä vuonna 1965.

"Jokaikisessä vaiheessa, jossa naisten asemaa työmarkkinoilla ja palkkaussuhteissa tullaan käsittelemään, tulee jossain määrin heittämään varjonsa se seikka, että naiset ovat suuremman sosiaalisen tuen tarpeessa kuin miehet, ja sen vuoksi olisin hartaasti toivonut, että nyt jo tässä yhteydessä olisi tuo kauneusvirhe tässä laissa saatu pois." (Ptk 1968, 2022; Lkp).

"Katsomme, että vanhuudentukea olisi annettava sukupuoleen katsomatta ja vanhuudentuen ikäraja on myös mielestämme liian korkea ja vanhuudentuen saamisen ehdot liian ankarat. Olemme sitä mieltä, että niin kauan kun kansalaisilla ei ole oikeutta työllään elättää itseään, on heille annettava elämiseen tarvittava vanhuuden tuki." (Ptk 1965, 1522; Skdl).

Kokoomus, Skdl, keskustapuolue ja Rkp suhtautuivat eläke-etuihin muita puolueita arvostelevammin. Kritiikki oli kuitenkin peräisin eri vuosilta, keskustapuolueen ja kokoomuksen eläke-etuihin kohdistama arvostelu ajoittui perhe-eläkelain säätämisen vuoteen 1968 (ks. luku II 2.2.3.), Rkp:n kritisoivat ilmaukset keskittyivät vuosiin 1963 ja 1965.

"Pahimpia epäoikeudenmukaisuuksia syntyy tarveharkinnan soveltamisessa kansaneläkettä jaettaessa. Hallituksen esityksessä tämä tarveharkinta silti on ulotettu myöskin perhe-eläkelain soveltamisen piiriin." (Ptk 1968, 2112; Kes).

"Siitä huolimatta, että todellinen ansiotaso maassa on vuosien 1961 ja 1962 aikana noussut yhteensä 8 prosentilla, ovat kansaneläkkeet jääneet sille tasolle, jolle ne vahvistettiin vuoden 1960 syksyllä." (Lakialoite 1963:149; Rkp).

Rahoitus oli eläke-etujen lisäksi se kansaneläkelainsäädännön osapiirre, johon kaikki puolueet suhtautuivat selvän arvostelevasti. Kriittisimpiä olivat keskustapuolue ($A_i = -0.38$), Lkp ($A_i = -0.47$) ja erityisesti kokoomus ($A_i = -0.75$), joiden kritiikki oli peräisin vaalikauden 1966-69 ensimmäisiltä valtiopäiviltä.

"On aivan oikein, että tukilisien saajien piiriä laajennetaan ja tukilisää nostetaan, mutta kummallista on, että työnantajien, joilla ei ole mitään tekemistä asian kanssa, tulisi rahoittaa osa näistä kuluista, vaikka siihen jo perittyjen maksujen perusteella on valtiolla mahdollisuuksia." (Ptk 1966, 376; Kok).

Harvalukuisia hallintolausumia koskevana voidaan todeta Lkp:n lievä myönteisyys, kokoomuksen neutraali asennoituminen ja kaikkien vasemmistopuolueiden voimakas arvostelevuus.

"Nyt hallitus täsmälleen noudattaa kansaneläkelaitoksen toivomusta valituksen menettelytapajärjestyksessä, ja valiokunnan käsityksen mukaan se ei ole hyvä, vaan sosiaaliturvajärjestelmässä pitäisi valituksen käsittely olla samanlainen." (Ptk 1964, 1200; Sdp).

"Ne ovat kansaneläkelaitoksen varoja, ja kansaneläkelaitoksella pitäisi olla oma sijoitusosastonsakin ja sen hallituksen kai vähän päättää siitä, kenelle lainoja annetaan." (Ptk 1964, 1582; Skdl).

Lopuksi mainittakoon, että vaikkakin Tpsl ja Sdp olivat yleisase-
noitumiseltaan puolueista myönteisimpiä, ne eivät suhtautuneet hyväksy-
västi yhteenkään kansaneläkelainsäädännön osapiirteeseen. Sen sijaan kes-
kustapuolueen, Lkp:n ja Rkp:n ryhmien asennoituminen eräisiin osapiirtei-
siin oli hyväksyvää, keskustapuolueen lakikokonaisuuteen ja lähinnä lain
väliaikaisuutta koskevaan muut-luokkaan, Lkp:n hallintoon ja Rkp:n laki-
kokonaisuuteen, mutta on mainittava myös näitä osapiirteitä sivuavien lau-
sumien vähälukuisuus.

Puolueiden suhtautuminen kansaneläkejärjestelmän, kuten työelä-
kejärjestelmänkin eri osapiirteisiin oli voittopuolisesti arvostelevaa, minkä
vuoksi puolueita ryväanalyysin avulla suuremmiksi kokonaisuuksiksi ryh-

Taulu 13. Kansaneläkelainsäädännön eri osapiirteisiin kohdistetut arvoste-
levat lausumat 1960-luvulla puolueittain (eduskuntaryhmittäin).
Prosenttia.

Osapiirteet	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp	Kok
Lakikokonaisuus	4,3	6,8	6,4	3,3	8,0	0,8	4,8
Soveltamispiiri	15,1	24,3	23,9	9,9	26,7	9,3	-
Eläke-edut	60,3	51,4	47,4	59,5	42,7	62,2	54,0
Rahoitus	7,7	2,7	8,1	18,6	12,0	12,6	38,1
Hallinto	8,0	6,8	9,7	7,7	1,3	6,7	3,1
Muut	4,6	8,0	4,5	1,0	9,3	8,4	-
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Lukumäärä	350	74	310	242	75	119	63
-----------	-----	----	-----	-----	----	-----	----

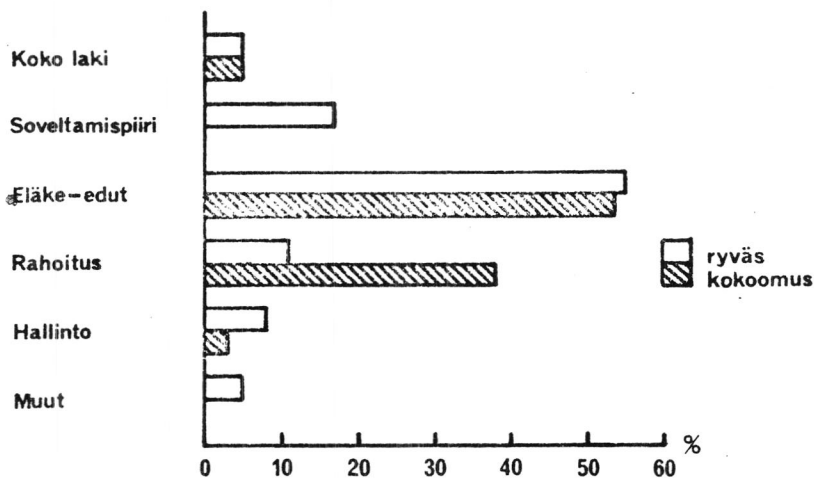
miteltäessä nojaututaan, aiempaan tapaan, eri osapiirteisiin kohdistuvien arvostelevien lausumien jakaumiin. Eläke-edut olivat osapiirre, johon suuri osa kunkin puolueen arvostelevista lausumista kohdistui. Toiseksi suurimman luokan muodosti joko soveltamispiiri tai rahoitus (taulu 13). Eduskuntaryhmien kritiikin yhdenmukaisuutta selvitetään tässäkin ryväs-analyysin avulla. Sen edellyttämät ryhmien väliset tulomomenttikertoimet on esitetty liitetaulussa 10, analyysin tulos taulussa 14 ja tuloksen tulkinta kuvassa 11.

Taulu 14. Puolueiden (eduskuntaryhmien) ryvästyminen kansaneläkelausumista ilmenevän kritiikin rakenteen samankaltaisuuden perusteella 1960-luvulla.

	Skdl	Kes	Rkp	Sdp	Tpsl
Kes	.994				
Rkp	.982	.976			
Sdp	.968	.907	.914		
Tpsl	.960	.865	.906	.985	
Lkp	.900	.836	.857	.948	.949
\bar{r}	= .930				
B	= 1.360				

Tarkasteltaessa 1960-lukua kokonaisuutena voidaan todeta puolueiden, kokoomus pois lukien, käyttäytyneen kuta kuinkin yhdenmukaisesti kansaneläkelainsäädännön arvostelussa. Rypäaseen sisältyville puolueille on yhteistä, että kuhunkin kansaneläkelainsäädännön osapiirteeseen kohdistettiin kritiikkiä, joskin arvostelun painopiste oli eläke-eduissa, erittäin korostu-

neesti, ja soveltamisiirissä (kuva 11). Kokoomuksen ryhmän jääminen rypään ulkopuoliseksi havaintoyksiköksi johtui siitä, että puolueen edustajat eivät tuottaneet ainoatakaan arvostelevaa lausumaa soveltamisiiristä, sen sijaan he kritisoivat rahoitusta suhteellisesti paljon useammin kuin muiden puolueiden edustajat. Kokoomuksen rahoitukseen kohdistama kritiikki oli peräisin pääasiassa vuodelta 1966, jolloin työnantajien kansaneläkemaksua korotettiin. Kokoomuksen asennoituminen on johdonmukainen sitä taustaa vasten, että puolue on todettu Suomen työnantajain keskusliiton yhteistoimintapuolueeksi (Huuska 1968, 50).



Kuva 11. Taulun 14 rypäeseen sisältyvien puolueiden (eduskuntaryhmien) ja kokoomuksen ryhmän arvostelulausumien sisällön keskimääräinen suhteellinen jakautuminen aihepiireittäin 1960-luvulla. Ryväs (Skdl, Kes, Rkp, Sdp, Tpsl ja Lkp).

3. ASENNOITUMISMUUTOKSET 1960-LUVUN KULUESSA

Tarkasteltaessa ajan mittaan tapahtuneita asennoitumismuutoksia eduskuntamateriaalin perusteella, voidaan molempien järjestelmien osalta havaita yleisasennoitumisen olevan arvostelevinta vaalikaudella 1962-65 ja vähiten arvostelevaa 1966-69 (taulut 15 ja 16).

3.1. Työeläkelainsäädäntöä koskevat asennoitumismuutokset aihepiireittäin

Soveltamispiiriä kritisoitiin vaalikaudesta toiseen muita työeläkelakien osapiirteitä voimakkaammin, joskin eläke-etuihin asennoiduttiin tarkastelujakson ensimmäisellä vaalikaudella yhtä arvostelevasti kuin soveltamispiiriin. Vähiten arvosteltu osapiirre sen sijaan vaihteli hieman. Kun se ensimmäisellä vaalikaudella oli lähinnä lain voimaantuloa koskeva, vain muutamia lausumia sisältävä muut-luokka, seuraavilla vaalikausilla se oli lakikokonaisuus, jonka asennoitumisindeksi oli kumpaisellakin kerralla positiivinen.

Soveltamispiirin ja eläke-etujen voimakkaasti negatiivinen painottuminen vaalikaudella 1958-61 johtui ennen muuta Skdl:n ja Tpsl:n näihin osapiirteisiin kohdistamasta arvostelusta TEL:n ja LEL:n syntyvaiheissa.

Taulu 15. Asennoituminen työeläkelakien osapiirteisiin 1960-luvun eri vaalikausina asennoitumisindekseihin ilmaistuna.

Osapiirteet	Vaalikausi			Koko 1960-luku
	(1958)-61	1962-65	1966-69	
Lakikokonaisuus	-0.18	0.06	0.01	-0.04
Soveltamispiiri	-0.58	-0.74	-0.54	-0.59
Eläke-edut	-0.58	-0.54	-0.33	-0.44
Rahoitus	-0.17	-0.36	-0.47	-0.42
Hallinto	-0.19	-0.14	-0.06	-0.14
Muut	-0.11	0.00	-0.14	-0.11
Yleisasennoituminen	-0.45	-0.50	-0.34	-0.40

"Todettakoon vain, että sadattuhannet lyhyissä työsuhteissa työskentelevät ja huomattavan suuri joukko pitkäkäköissäkin työsuhteissa työskentelevistä, ikänsä puolesta eläkeikää lähentelevistä, tämän lain suomaa eläkettä toivoneista ja sitä tarvitsevista työntekijöistä jää tämän eläkejärjestelmän ulkopuolelle." (Ptk 1961, 1067).

"Erityisen törkeä on, käsitykseni mukaan 5 §:n oleellinen muutos, joka merkitsee sitä, että saadaksean täyden työsuhde-eläkkeen työntekijän tulee olla palvelussuhteessa 40 vuotta." (Ptk 1961, 870).

Soveltamispiirin voimakkaasti negatiivinen painottuminen vaalikaudella 1962-65 puolestaan johtui vuonna 1963 esitetyistä karenssiajan lyhentämistä ja työkyvyttömyyden määrittelyn muuttamista koskeneista vaatimuksista.

"Eläkejärjestelmän täytäntöönpanon ensivaiheen nyt toteuduttua, ei enää ole mitään syytä ylläpitää pitkää odotusaikaa, minkä vuoksi odotusaika olisi lyhennettävä yhden kuukauden pituiseksi." (Ptk 1963, 1636).

"Tuskin voi olla mitään perusteltua aihetta siihen, että näissä kahdessa laissa työkyvyttömyyden määritelmä on erilainen. Työntekijäin eläkelakiin sisältyvä määritelmä ei olekaan täysin tarkoituksenmukainen työolosuhteisiin sovellettavaksi ja siihen liittyy käsittelyaikaa pidentävä hankaluus, koska työeläkkeen myöntäminen jää käytännössä odottamaan kansaneläkeasian käsittelyä." (Lakialoite 1963:103).

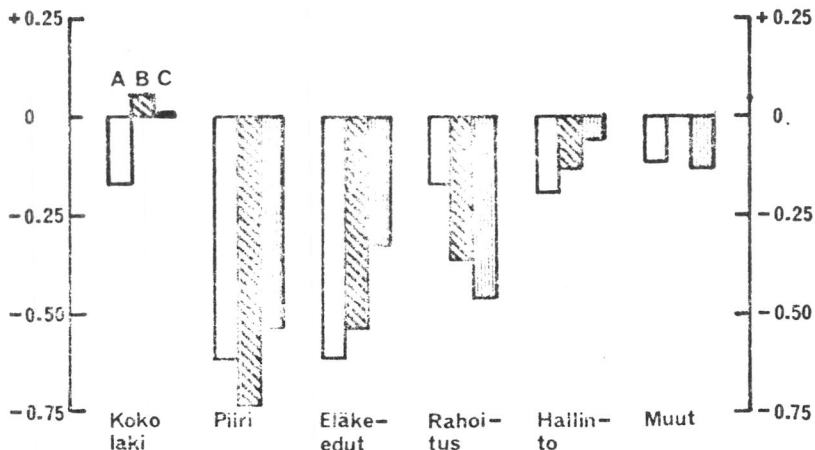
Tarkastelujakson viimeisellä vaalikaudella soveltamispiirin negatiivisuuteen vaikutti ennen muuta arvostelu perhe-eläkkeeseen oikeutettujen piirin rajaamisesta vuonna 1966 ja kritiikki yrittäjäeläkelakien soveltamispiiristä kolmea vuotta myöhemmin.

"Valiokunnassa asian käsittelyssä kiinnitettiin vakavaa huomiota mm. siihen, että kun tämä laki astuu voimaan 1.1.1967, niin tuon raja-aidan taakse jää huomattava joukko leskiä ja orpoja, jotka eivät syyttäkään katkeraa mieltä siitä, että heidät on jätetty syrjään." (Ptk 1966, 770).

"Hallituksen esittämien yrittäjäeläkejärjestelmien ehkä suurin heikkous on siinä, että lain voimaantullessa eläkeiän jo sivuuttaneet yrittäjät jäisivät järjestelmien ulkopuolelle, vaikka juuri näiden osalta eläketurvan tarve olisi kaikkein huutavin ja kiireellisin." (Vastalause I sosiaalivaliokunnan mietintöön 1969:11).

"Toinenkin outo piirre on hallituksen esityksessä. Nyt 65 vuotta täyttänyt yrittäjä pääsee maatalousyrittäjien

ollessa kysymyksessä kylläkin eläkejärjestelmän piiriin, mutta muut 65 vuotta täyttäneet pienyrittäjätäkään eivät pääse." (Ptk 1969, 1014).



Kuva 12. Asennoituminen työeläkelakien osapiirteisiin 1960-luvun eri vaalikausina.

A = (1958)-61

B = 1962-65

C = 1966-69

Kuvassa 12 on havainnollistettu asennoitumisen muuttuminen työeläkelainsäädännön osapiirteisiin 1960-luvulla. Kokonaisuutena katsoen asennoituminen muuttui ajan myötä myönteiseen suuntaan, vaalikaudella 1958-61 esitetyissä työeläkelausumissa asennoitumisindeksi oli -0.45 ja vuosikymmenen viimeisellä vaalikaudella -0.34. Rahoitus oli osapiirteistä ainoa, johon vuosikymmenen viimeisellä vaalikaudella asennoiduttiin

aikaisempaa selvästi arvostelevammin. Rahoitusta koskevien lausumien indeksiarvot olivat 1960-luvun alussa -0.17 ja sen lopussa -0.47 . Vuosikymmenen lopun negatiivisuus johtui sekä maatalousyrittäjien eläkelain mukaisen vakuutusmaksun määrittelytapaan kohdistetusta arvostelusta vuoden 1969 valtiopäivillä että rahastoinnin periaatteeseen kohdistetusta arvostelevasta huomiosta (ks. luku III 3.1.).

"Hankalimmin sulatettavissa oleva on kuitenkin se säännös, jonka mukaan valtion erityistuki maatalousyrittäjien vakuutusmaksuissa ulotetaan rajoittamattomasti kaikkein suurimpiinkin tiloihin." (Ptk 1969, 1043).

"Laeissa olevaa epäkohtaa lisää vielä se, että maatalouden harjoittajain, niin pienten kuin suurtenkin, osalta valtio maksaa 60 % eläkemaksuista." (Ptk 1969, 1289).

3.2. Kansaneläkelainsäädäntöä koskevat asennoitumismuutokset aihepiireittäin

Kansaneläkelainsäädännön vähiten arvosteltu osapiirre ensimmäisellä vaalikaudella oli lähinnä lain voimaantuloa ja väliaikaisuutta koskeva muut-luokka ja seuraavilla vaalikausilla lakikokonaisuus aivan samoin kuin työeläkelainsäädännön ollessa kysymyksessä. Kriittisimmin suhtauttiin ensimmäisellä ja viimeisellä vaalikaudella kansaneläkejärjestelmän

hallintoon, joka tosin oli suhteellisen harvoin mainittu. Eläke-edut olivat puolestaan keskimmäisen vaalikauden arvostelluin osapiirre.

Taulu 16. Asennoituminen kansaneläkelainsäädännön osapiirteisiin 1960-luvun eri vaalikausina asennoitumisindekseihin ilmaistuna.

Osapiirteet	Vaalikausi			Koko 1960-luku
	(1958)-61	1962-65	1966-69	
Lakikokonaisuus	-0.18	-0.17	0.08	-0.04
Soveltamispiiri	-0.41	-0.38	-0.37	-0.38
Eläke-edut	-0.37	-0.48	-0.35	-0.40
Rahoitus	-0.27	-0.35	-0.34	-0.33
Hallinto	-0.47	-0.24	-0.45	-0.30
Muut	0.00	-0.45	-0.32	-0.37
Yleisasennoituminen	-0.34	-0.39	-0.32	-0.35

Hallintolausumien negatiivinen painottuminen tarkastelujakson ensimmäisellä vaalikaudella oli peräisin vuodelta 1961, jolloin useissa aloitteissa ehdotettiin muutoksia kansaneläkelain 60 §:ään, jossa säädettiin eläkelaitoksen varojen sijoituksesta.

"Kun kansaneläkelain 60 § ei ilmeisesti nykyisessä muodossaan anna kansaneläkelaitokselle oikeutta myöntää vanhusten ja työkyvyttömiä asuntojen rakentamista varten halpakorkoista ja pitkäaikaista lainaa, ja kun kuitenkin on katsottava kansaneläkelaitoksen velvollisuudeksi osallistua tällaiseen toimintaan,

olisi kansaneläkelakia muutettava niin, että mainittuja lainoja voidaan myöntää." (Lakialoite 1961:165).

"Kun kyseessäoleva lainkohta ei kuitenkaan antane eläkelaitokselle mahdollisuuksia tukea riittävästi nimenomaan vanhuksille ja työkyvyttömille tarkoitettujen asuntojen rakentamista halpakorkoisten pitkäaikaisen lainojen avulla, olisi asianomaista lainkohtaa muutettava, jotta tällaiseen rakennustoimintaan olisi mahdollisuuksia." (Lakialoite 1961:167).

Vaalikaudella 1966-69 hallintolausumien negatiivisuus puolestaan johtui vuoden 1966 valtiopäivillä esitetystä, kansaneläkelaitoksen organisaation monimuotoisuuteen kohdistuneesta kritiikistä.

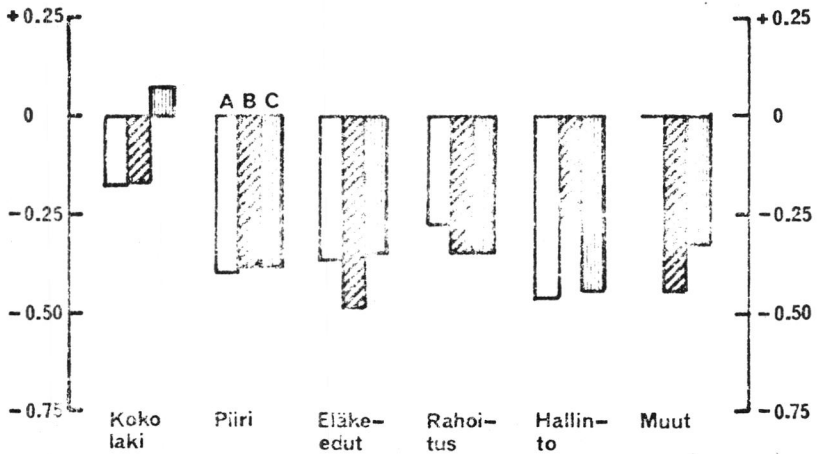
"Siirtämällä lisätyn hallituksen supistuneet tehtävät valtuutetuille ja poistamalla lisätty hallitus koko hallinto-organisaatiosta päästäisiin kansaneläkelaitoksen toiminnassa ajan vaatimaan joustavuuteen." (Lakialoite 1966:291).

"Myös koko systeemin yksinkertaistamiseen olisi vähitellen päästävä, mutta se on taas luku erikseen, johon ei ole nyt syytä kajota." (Ptk 1966, 421).

Eläke-etujen asennoitumisindeksin arvo -0.48 tarkastelujakson keskimmaisella vaalikaudella johtui pääosiltaan vasemmiston ja keskustan omaksumasta arvostelevasta asennoitumisesta vuonna 1965, jolloin säädettiin laki kansaneläkkeeseen suoritettavasta tukilisästä ja tehtiin muutoksia kansaneläkelain mukaisiin tulorajoihin.

"Olemme samaa mieltä vastalauseen esittäjien kanssa siitä, että 10 % tukiosan korotus on tarpeellinen, vaikka tukilisä otetaankin mukaan, ja myös siinä, että tukilisä pitäisi ulottaa ns. vanhuudentuen saajiin." (Ptk 1965, 1460).

"Yleisesti hyväksytyyn käytännön mukaan ovat työtulot etuoikeutettuja tuloja. Verotuksen yhteydessä työtulosta saa tehdä erikoisvähennyksen, mutta tähän lakiin eivät samat periaatteet päde." (Ptk 1965, 1462).



Kuva 13. Asennoituminen kansaneläkelakien osapiirteisiin 1960-luvun eri vaalikausina.

A = (1958)-61

B = 1962-65

C = 1966-69

Kuvassa 13 on esitetty asennoitumismuutokset kansaneläkelainsäädännön eri osapiirteisiin tutkimuskauden kolmella vaalikaudella. Kokonaisutena katsoen asennoituminen oli keskimmaisella vaalikaudella hie-

man arvostelevampaa kuin ensimmäisellä ja viimeisellä vaalikaudella, joiden kesken ei yleisasennoitumisessa ole mainitsemisen arvoista eroavuutta. Lakikokonaisuuteen, soveltamispiiriin, eläke-etuihin ja hallintoon suhtauduttiin tutkimuskauden kolmannella vaalikaudella hyväksyvämmiin ja rahoitukseen sekä muut-luokkaan arvostelevammin kuin vaalikaudella 1958-61.

3.3. Puoluekohtaisten suhtautumismuutosten tarkastelu

Kuusikymmenluvun puoluekohtaisten suhtautumismuutosten kuvaus suoritetaan havainnollisuuden vuoksi vertailemalla viime vuosikymmenen ensimmäisen ja viimeisen vaalikauden tilannetta keskenään.

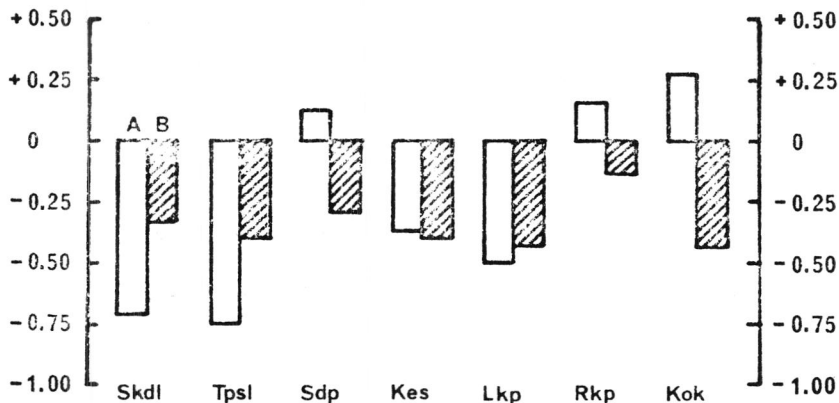
3.3.1. Puolueiden asennoituminen työeläkelainsäädäntöön kuusikymmenluvun ensimmäisellä ja viimeisellä vaalikaudella

Tarkasteltaessa puolueiden eduskuntaryhmien yleisasennoitumisen muuttumista 1960-luvun kuluessa vertaamalla vuosikymmenen ensimmäistä ja viimeistä vaalikautta keskenään, päädytään seuraaviin tu-

loksiin:

	-1961	1966-	muutos
Skdl	-0.72	-0.35	+0.37
Tpsl	-0.77	-0.41	+0.36
Sdp	0.11	-0.27	-0.38
Kes	-0.38	-0.39	-0.01
Lkp	-0.50	-0.43	+0.07
Rkp	0.17	-0.14	-0.31
Kok	0.29	-0.43	-0.72

Tulokset on havainnollistettu kuvassa 14. Vuosikymmenen alussa Tpsl:n ja Skdl:n ryhmät olivat selvästi muita eduskuntaryhmiä arvostelevampia ja vastaavasti kokoomuksen, Rkp:n ja Sdp:n ryhmät muita hyväk-



Kuva 14. Puolueiden (eduskuntaryhmiä) yleisasennoituminen työeläkelainsäädäntöön vaalikausina (1958)-61 (A) ja 1966-69 (B).

syvämpiä. Kymmenluvun lopulla erot olivat kaventuneet huomattavasti, joskin voidaan mainita Sdp:n ja erityisesti Rkp:n muita puolueita lievempi kriittisyys. Puolueiden keskinäinen järjestys asteikolla hyväksyvä-arvosteleva 1960-luvun ensimmäisellä ja viimeisellä vaalikaudella oli niin erilainen, että järjestyskorrelaatio (r_s) sai arvon .152.

Ajan myötä suurin muutos tapahtui kokoomuksen asennoitumisessa. Puolueen selvästi hyväksyvä, tosin vain harvoihin havaintoihin perustuva suhtautuminen muuttui voimakkaasti arvostelevaksi lähinnä sen kritiikin seurauksena, jota puolueen edustajat esittivät yrittäjäläkeläin soveltamispiiristä vaalikauden 1966-69 viimeisillä valtiopäivillä ja perhe-eläketurvan eläke-eduista vuoden 1966 valtiopäivillä. Niin ikään Rkp:n ja Sdp:n asennoitumisindeksi muuttui ajan oloon negatiiviseksi, vaikka puolueet vielä 1960-luvun lopussakin olivat vähemmän kriittisiä kuin muut. Positiiviseen suuntaan muuttui Skdl:n, Tpsl:n ja Lkp:n ryhmien suhtautuminen, joskin on todettava Lkp:n olleen vaalikaudella 1966-69 puolueista arvostelevin yhdessä kokoomuksen kanssa. Keskustapuolueen asennoitumisindeksi oli ainoa, joka vuosien saatossa pysyi lähes muuttumattomana.

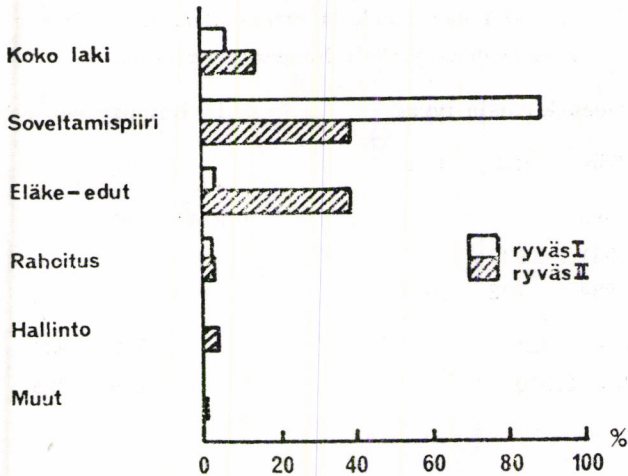
Edellä koko 1960-lukua tarkasteltaessa todettiin, että kaikki puolueet keskustapuoluetta lukuun ottamatta käyttäytyivät yhdenmukaisesti arvostellessaan työeläkelainsäädännön eri osapiirteitä. Jotta saataisiin kuva siitä, oliko edellä kuvattu ilmiö luonteenomaista myös 1960-luvun eri vaiheissa, tarkastellaan seuraavassa kymmenluvun ensimmäistä ja viimeistä vaalikautta toisistaan erillään.

Vaalikautta 1958-61 koskeva puolueiden kritiikin rakenteen samankaltaisuutta kuvaava korrelaatiomatriisi on esitetty liitetaulussa 9 ja sen järjestyminen rypäisiin taulussa 17, jonka tulos on havainnollistettu ja tulkittu kuvassa 15.

Taulu 17. Puolueiden (eduskuntaryhmien) ryvästyminen 1960-luvun ensimmäisellä vaalikaudella työeläkelausumista ilmenevän kritiikin rakenteen samankaltaisuuden perusteella.

I Keskittyneen kritiikin ryväs				II Eriytyneen kritiikin ryväs		
	Kok	Sdp	Rkp		Lkp	Tpsl
Sdp	.997			Tpsl	.964	
Rkp	.986	.980		Skdl	.859	.925
Kes	.980	.973	.958			
	$\bar{r} =$.979			$\bar{r} =$.916
	B =	1,840			B =	1.722

Ensimmäisen rypään ytimenä ovat kokoomuksen ja Sdp:n eduskuntaryhmät, joiden ohella rypäeseen kuuluvat myös ruotsalaisen kansanpuolueen ja keskustapuolueen ryhmät. Näille oli työeläkejärjestelmän syntyvaiheessa ominaista, että kritiikki keskitettiin voimakkaasti yhteen ainoaan osatekijään, soveltamispiiriin. Näin ollen ryvästä voidaan kutsua keskittyneen kritiikin rypääksi erotuksena eriytyneen kritiikin rypästä, joksi Lkp:n, Tpsl:n ja Skdl:n muodostamaa toista ryvästä saatetaan nimittää. Jälkimmäisen rypään ryhmille oli tyypillistä arvostelevien lausumien jakautumi-



Kuva 15. Taulun 17 rypäsiin sisältyvien puolueiden (eduskuntaryhmien) arvostelulausumien sisällön keskimääräinen suhteellinen jakautuminen aihepiireittäin vaalikaudella 1958-61.

Ryväs I (Kok, Sdp, Rkp ja Kes)

Ryväs II (Lkp, Tpsl ja Skdl)

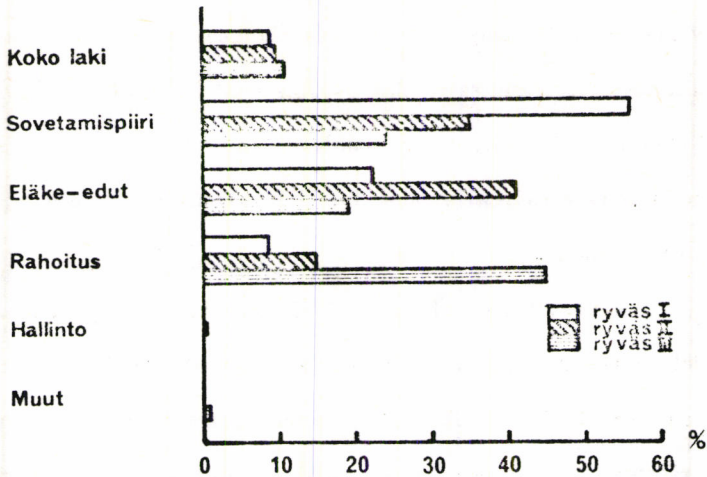
nen eri osatekijöiden, ennen kaikkea soveltamispiirin ja eläke-etujen, kesken tasaisemmin kuin ensimmäisessä rypäässä. Lisäksi toiseen rypääseen sisältyvien puolueiden edustajat todettiin edellä yleisasennoitumiseltaan selvästi arvostelevammaksi kuin ensimmäisen rypään puolueiden edustajat.

Siirryttäessä tarkastelemaan 1960-luvun viimeistä vaalikautta puolueiden kritiikin rakenteen samankaltaisuutta kuvaava korrelaatiomatriisi on esitetty liitetaulussa 9 ja sen järjestyminen rypäsiin taulussa 18, jonka tulos on havainnollistettu kuvassa 16.

Taulu 18. Puolueiden (eduskuntaryhmien) ryvästyminen 1960-luvun viimeisellä vaalikaudella työeläkelausumista ilmenevän kritiikin rakenteen samankaltaisuuden perusteella.

I Eriytyneen kritiikin ryväs			II Keskittyneen kritiikin ryväs	
	Sdp	Skdl	Rkp	Lkp
Skdl	.983			Kok .909
Rkp	.981	.939		
Tpsl	.884	.792	.947	
	$\bar{r} = .921$			$\bar{r} = .909$
	B = 1.510			B = 1.425

Vaalikaudella 1966-69 esitetyn kritiikin perusteella puolueet muodostavat kaksi ryvästä, joiden lisäksi keskustapuolue jää rypäiden ulkopuoliseksi havaintoyksiköksi. Toiseen rypäeseen sisältyvät oppositiopuolueiden Lkp:n ja kokoomuksen ryhmät, joiden arvostelun painopiste oli ensisijaisesti työeläkelakien soveltamispiirissä. Ryvästä voidaan kutsua keskittyneen kritiikin rypääksi, joskin on todettava Lkp:n ja kokoomuksen arvostelulausumien olleen eri vuosilta. Edellinen kritisoi työeläkelakien soveltamispiiriä ennen muuta puheena olevan vaalikauden ensimmäisillä valtiopäivillä vaalien nais- ja miesleskien tasa-arvoisuutta työntekijäin eläkeläkeihin liitetyn perhe-eläketurvan käsittelyn yhteydessä. Kokoomuksen edustajien arvostelevat lausumat työeläkelakien soveltamispiiristä olivat vuodelta 1969, jolloin he kritisoivat yrittäjien eläkelain soveltamispiiriä ennen kaikkea sen vuoksi, että 65 vuotta täyttäneet yrittäjät jäivät yrittä-



Kuva 16. Taulun 18 rypäisiin sisältyvien puolueiden (eduskuntaryhmien) ja keskustapuolueen ryhmän arvostelulausumien sisällön keskimääräinen suhteellinen jakautuminen aihepiireittäin vaalikaudella 1966-69.

Ryväs I (Sdp, Skdl, Rkp ja Tpsl)

Ryväs II (Lkp ja Kok)

jien eläkelain piirin ulkopuolelle. Sen sijaan maatalousyrittäjien eläkelain mukaan vastaavan ikäiselle maatalousyrittäjälle suotiin mahdollisuus eläketurvan piiriin. Rypäeseen I kuuluvien hallituspuolueiden¹⁾ - Sdp:n, Skdl:n, Rkp:n ja Tpsl:n - arvostelu kohdistui sekä eläke-etuihin että so-

1) Rkp oli hallituspuolueena vain puoli vaalikautta, kevästä 1968 vaalikauden loppuun (ks. luku II).

veltamispiiriin, joten ryväs voidaan nimetä eriytyneen kritiikin rypääksi. Viidennen hallituspuolueen, keskustapuolueen ryhmä jäi rahoitukseen kohdistuneen arvostelunsa vuoksi rypäiden ulkopuoliseksi havaintoyksiköksi. Kuten jo mainittiin, keskustapuolueen edustajat arvostelivat rahastoinnin periaatetta erityisesti vuonna 1966 kokonaisaläkejärjestelmää käsitelleissä lausumissaan.

Verrattaessa toisiinsa 1960-luvun alkua ja loppua, voidaan siis todeta, etteivät puolueet jakautuneet kahteen selvään "leiriin" vuosikymmenen viimeisellä vaalikaudella, kuten tapahtui kymmenluvun alkaessa. Arvostelu ei ollut enää niin voimakasta eikä se kohdistunut enää niin korostuneesti eläke-etuihin ja soveltamispiiriin kuten aiemmin, vaan myös rahoitukseen ruvettiin kiinnittämään arvostelevaa huomiota kuusikymmenluvun viimeisellä vaalikaudella.

3.3.2. Puolueiden asennoituminen kansaneläkelainsäädäntöön kuusikymmenluvun ensimmäisellä ja viimeisellä vaalikaudella

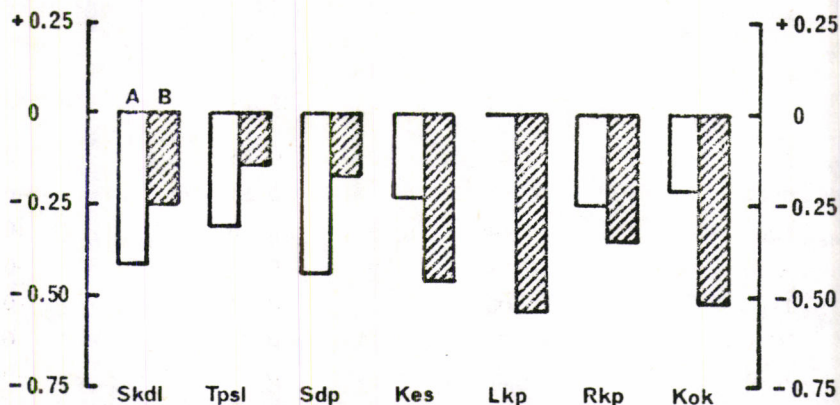
Puolueiden yleisasennoitumisen muutokset 1960-luvun kuluessa olivat kansaneläkelainsäädäntöä koskevinä keskimäärin pienempiä kuin muutokset työeläkelainsäädännössä. Muutokset vuosikymmenen ensimmäisestä vaalikaudesta viimeiseen kansaneläkelainsäädännön osalta olivat seu-

raavat:

	-1961	1966-	muutos
Skdl	-0.41	-0.25	+0.16
Tpsl	-0.31	-0.14	+0.17
Sdp	-0.44	-0.16	+0.28
Kes	-0.23	-0.45	-0.22
Lkp	0.00	-0.54	-0.54
Rkp	-0.25	-0.35	-0.10
Kok	-0.20	-0.53	-0.33

Kymmenluvun alussa vasemmistopuolueiden eduskuntaryhmät olivat yleisasennoitumiseltaan arvostelevimpia, mutta vuosikymmenen lopussa myönteisimpiä. Ryhmien keskinäinen järjestys asteikolla hyväksyväravosteleva muuttui vaalikaudesta 1958-61 vaalikauteen 1966-69 lähes päinvastaiseksi, järjestyskorrelaatio (r_s) sai arvon -0.893 . Todettakoon, ettei yhdenkään eduskuntaryhmän suhtautuminen ollut positiivista sen enempää vuosikymmenen alussa kuin lopussakaan (kuva 17). Ajan oloon suurin muutos tapahtui Lkp:n kohdalla, sen neutraali, tosin harvoihin havaintoihin perustuva asennoituminen muuttui voimakkaasti arvostelevaksi ennen muuta perhe-eläkelain soveltamispiiriin kohdistuneen kritiikin seurauksena (ks. luku II 2.2.3.).

Edellä koko 1960-lukua tarkasteltaessa todettiin kaikkien puolueiden, kokoomus pois luettuna, käyttäytyneen yhdenmukaisesti kritisoidessaan kansaneläkelainsäädännön eri osapiirteitä. Seuraavassa vertaillaan



Kuva 17. Puolueiden (eduskuntaryhmien) yleisensenoituminen kansaneläkelainsäädäntöön vaalikausina (1958)-61 (A) ja 1966-69 (B).

puolueiden kriittisyyden yhdenmukaisuutta 1960-luvun alussa ja lopussa, jotta saataisiin kuva siitä, oliko koko kymmenlukua koskeva ilmiö tyypillinen myös vuosikymmenen eri vaiheissa.

Kuusikymmenluvun ensimmäistä vaalikautta koskeva puolueiden kritiikin rakenteen samankaltaisuutta kuvaava korrelaatiomatriisi on esitetty liitetaulussa 10, sen järjestyminen rypäisiin taulussa 19 ja tuloksen tulkinta kuvassa 18.

Vasemmiston ja Rkp:n ryhmien muodostaman ensimmäisen rypään osiille oli yhteistä paitsi muita ryhmiä arvostelevampi yleisensenoituminen myös arvostelevien lausumien keskittyminen eläke-etuihin. Noin 60 prosentissa lausumista sivutettiin eläke-etuja. Näin ollen ryväs I voi-

Taulu 19. Puolueiden (eduskuntaryhmien) ryvästyminen 1960-luvun ensimmäisellä vaalikaudella kansaneläkelausumista ilmenevän kritiikin rakenteen samankaltaisuuden perusteella.

I Keskittyneen kritiikin ryväs

	Sdp	Tpsl	Skdl
Tpsl	.978		
Skdl	.938	.893	
Rkp	.848	.847	.955

$$\bar{r} = .910$$

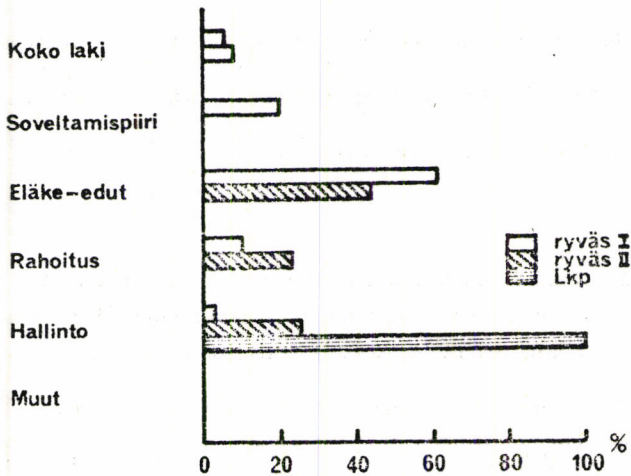
$$B = 2.097$$

II Eriytyneen kritiikin ryväs

	Kes
Kok	.879

$$\bar{r} = .879$$

$$B = 1.809$$



Kuva 18. Taulun 19 rypäisiin sisältyvien puolueiden (eduskuntaryhmien) ja Lkp:n ryhmän arvostelulausumien sisällön keskimääräinen suhteellinen jakautuminen aihepiireittäin vaalikaudella 1958-61. Ryväs I (Sdp, Tpsl, Skdl ja Rkp) Ryväs II (Kes ja Kok)

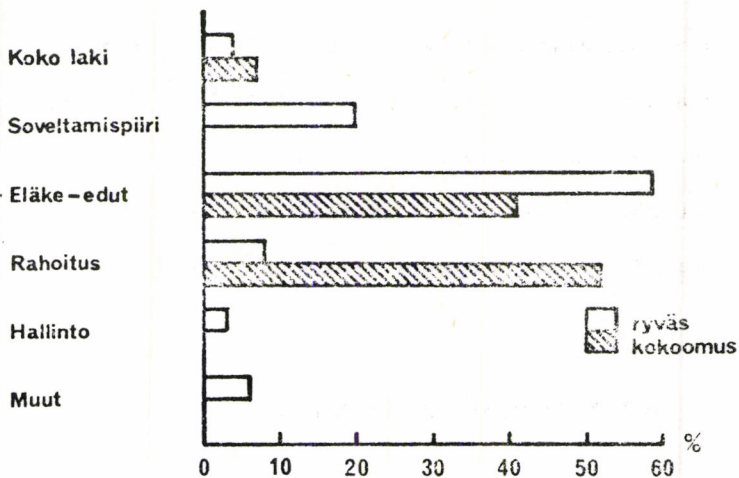
taneen nimetä keskittyneen kritiikin rypääksi, jolloin ryvästä II, johon sisältyvät keskustapuolue ja kokoomus, saatetaan kutsua eriytyneen kritiikin rypääksi. Myös siihen luettujen ryhmien arvostelu tosin kohdistui voimakkaasti eläke-etuihin, mutta kahden seuraavaksi arvostelluimman osapiirteen, hallinnon ja rahoituksen, yhteenlaskettu osuus oli selvästi suurempi kuin eläke-etujen osuus. Ryväanalyysin perusteella Lkp, jonka yleisäsenoituminen kansaneläkelainsäädäntöön puheena olevalla vaalikaudella oli neutraali, jäi rypäiden ulkopuoliseksi havaintoyksiköksi, sillä puolueen edustajat arvostelivat harvalukuisissa lausumissaan vain organisaatiota.

Siirryttäessä tarkastelemaan vaalikautta 1966-69 puolueiden kritiikin rakenteen samankaltaisuutta kuvaava korrelaatiomatriisi on esitetty liitetaulussa 10, sen järjestäytyminen rypäisiin taulussa 20 ja tuloksen tulkinta on havainnollistettu kuvassa 19.

Taulu 20. Puolueiden (eduskuntaryhmien) ryvästyminen 1960-luvun viimeisellä vaalikaudella kansaneläkelausumista ilmenevän kritiikin rakenteen samankaltaisuuden perusteella.

	Sdp	Skdl	Kes	Tpsl	Lkp
Skdl	.990				
Kes	.978	.959			
Tpsl	.941	.936	.875		
Lkp	.922	.952	.904	.933	
Rkp	.873	.841	.880	.911	.881
	$\bar{r} = .918$				
	$B = 2.250$				

Sdp:n ja Skdl:n ryhmien ympärille ryvästyvät 1960-luvun viimeisellä vaalikaudella kaikki puolueet kokoomusta lukuun ottamatta. Viimeksi mainittu jää rypään ulkopuolelle rahoitukseen kohdistamansa arvostelun vuoksi. Arvostelu oli peräisin suurelta osalta vaalikauden ensimmäisiltä valtiopäiviltä, jolloin työnantajien kansaneläkemaksua korotettiin huolimatta kokoomuksen edustajien vastustuksesta. Muiden puolueiden kritiikki kohdistui tälläkin kerralla eläke-etuihin, erittäin korostuneesti, ja soveltamispiiriin.



Kuva 19. Taulun 20 rypääseen sisältyvien puolueiden (eduskuntaryhmien) ja kokoomuksen ryhmän arvostelulausumien sisällön keskimääräinen suhteellinen jakautuminen aihepiireittäin vaalikaudella 1966-69.

Ryväs (Sdp, Skdl, Kes, Tpsl, Lkp ja Rkp)

Verrattaessa eduskuntaryhmien arvostelulausumien jakautumien yhdenmukaisuutta 1960-luvun alussa ja lopussa voidaan todeta, että vaalikaudella 1958-61 tilanne oli monimuotoisempi kuin kymmenluvun viimeisellä vaalikaudella, joskin on mainittava eläke-etujen, erittäin korostuneesti, ja soveltamispiirin olleen kaiken aikaa kritiikin keskipisteinä. Kuusi-kymmenluvun ensimmäisellä vaalikaudella eduskuntaryhmät muodostivat kaksi ryvästä, joiden lisäksi Lkp jäi rypäiden ulkopuoliseksi havaintoyksiköksi. Sen sijaan vaalikaudella 1966-69 eduskuntaryhmät muodostivat yhden kiinteän rypään, jonka ulkopuolelle jäi vain kokoomuksen ryhmä. Kansaneläkelainsäädäntöä koskeva kehitys oli siis toisen suuntainen kuin työeläkelainsäädäntöä koskeva, sillä jälkimmäisessä todettiin eduskuntaryhmien muodostaneen vaalikaudella 1958-61 kaksi toisistaan selvästi erottuvaa ryvästä. Sen sijaan vaalikaudella 1966-69 rypäät eivät olleet yhtä kiinteitä - B-kertoimet olivat alhaisempia - minkä lisäksi keskustapuolue jäi rypäiden ulkopuoliseksi havaintoyksiköksi.

4. ASENNOITUMISEN PERUSTELEMINEN

4.1. Perusteluanalyysin ongelmista

Sisältöanalyttisten tutkimusten eräs muoto on perusteluanalyysi, jonka tavoitteena on selvittää, millä tavoin asennoitumista perustellaan.

Tällöin kiinnitetään huomiota ensinnäkin siihen, onko asennoitumisen tueksi esitetty perusteluja vai ei. Toinen muoto on eritellä, ovatko perustelut esimerkiksi rationaalisia, järkisyihin vetoavia, vai emotionaalisia, tunteeseen vetoavia (Borg 1964, 237-239; Pietilä 1969, 15-16). Kassilla olevassa tutkimuksessa suoritettiin sekä perustelujen esiintymistiheyden että niiden vetoomuspohjan luokittelu. Jälkimmäinen osoittautui erityisen ongelmalliseksi sekä validiteetiltään että reliabiliteetiltään. Havainnollisena esimerkkinä vaikeuksista on perusteluluokituksen kokonaisreliabiliteetin alhainen arvo 74.4 %. Tosin mitään normeja reliabiliteetin riittävydestä ei ole, mutta peukalosääntönä voidaan pitää 80 prosenttia riittävyden ja riittämättömyyden rajana. Siitäkin voidaan tinkiä, jos ongelma on niin kiintoisa, ettei sen selvittämisestä kannata luopua pelkästään muuttujien tietynasteisen epäreliabilisuuden vuoksi (Pietilä 1969, 102-103). Tässä tutkimuksessa perustelujen vetoomuspohjaa ei pidetä niin kiintoisana, että ne esitettäisiin validiteetin ja reliabiliteetin kustannuksella. Sen vuoksi perusteluanalyysi on työstetty perustelujen esiintymistiheyden selvittämiseen, miltä osin luokitusreliabiliteetti on 85.1 %.

Eduskuntamateriaalin vetoomuspohjan erittelyn vaikeus johtunee siitä, että aineistosta kaksi kolmasosaa on alunperin puhuttuna esitettyä. Luokitusreliabiliteettia tarkistettaessa todettiin nimittäin, että rajanveto rationaalisen ja emotionaalisen perustelun välille on puheenvuoroista peräisin olevissa lausumissa epäreliaabelimpaa kuin alunpitäen kirjallisina esitettyistä aloitteista ja valiokuntamietintöjen vastalauseista tulevissa lausumissa.

4.2. Perustelujen useus

Asennoitumisen perustelevien oli yleisesti ottaen harvinaista. Vain joka neljännessä lausumassa perusteltiin esitettyä mielipidettä. Työeläke- ja kansaneläkelausumat eivät tässä suhteessa juuri eronneet toisistaan, edellisistä 74,2 % ja jälkimmäisistä 77,4 % oli perustelemattomia. Havaintoaineiston eri osasissa oli luonnollista eroa sikäli, että puheenvuorot ja vastalauseet sisälsivät harvempia perustelulausumia kuin aloitteiden perusteluosat.

Asennoitumisanalyysissä hyväksyviksi todetut lausumat, jollaisia tosin oli vain vajaa kymmenes aineistosta, olivat selvästi useammin perusteltuja kuin arvostelevat tai neutraalit lausumat (taulu 21). Hyväksyvistä kansaneläkelausumista 76 % oli perusteltuja, vastaava työeläkelausumien suhdeluku oli selvästi alhaisempi, 43 %. Arvostelevista lausumista vain runsas 20 prosenttia sisälsi perustelun.

Taulu 21. Perustelulausumien osuus käsiteltävien lakien puolesta tai niitä vastaan esitetyistä lausumista 1960-luvulla.

Lausuman luonne	Työeläkelainsäädäntö		Kansaneläkelainsäädäntö	
	%	n	%	n
Hyväksyvä	43.2	162	76.5	247
Neutraali	21.5	687	12.8	1 340
Arvosteleva	26.0	847	22,5	1 233
Kaikki	25.8	1 696	22.6	2 820

Perusteltujen lausumien osuus kaikista lausumista 1960-luvulla oli eduskuntaryhmittäin seuraavat:

	työeläkelainsäädäntö	kansaneläkelainsäädäntö
	%	%
Skdl	22.1	19.7
Tpsl	19.3	36.2
Sdp	25.4	22.3
Kes	36.7	24.1
Lkp	34.6	23.0
Rkp	23.9	15.4
Kok	24.4	30.2

Keskustapuolue ja liberaalinen kansanpuolue erottuvat muista, kun tarkastellaan eduskuntaryhmittäin perustelujen yleisyyttä työeläkelausumis-
sa. Perusteltujen lausumien osuus kaikista lausumista oli mainituilla ryh-
millä noin 35 %, kun se muilla vaihteli 19:stä 25:een prosenttiin. Kansan-
eläkelainsäädännön ollessa kysymyksessä Tpsl:lla oli suhteellisesti eni-
ten perusteltuja lausumia, 36 %. Tulokset selittyvät siten, että sanotuil-
la eduskuntaryhmillä oli runsaasti aloitelauseita, jotka jo todettiin pe-
rustellummiksi kuin puheenvuoroista tai vastalauseista peräisin olevat lau-
sumat.

5. YHTEENVETO ASENNOITUMISANALYYSISTÄ

Asennoitumisanalyysin tavoitteena oli johdantoluvussa kuvatun kommunikaatioprosessin kaavan miten-tyyppisiin kysymyksiin vastaaminen. Asennoituminen mitattiin työeläke- ja kansaneläkelainsäädännön eri osapiirteistä asennoitumisindeksin avulla. Näin saatujen indeksilukujen painotettua keskiarvoa kutsuttiin yleisasennoitumiseksi. Analyysin perusteella havaittiin, että asennoituminen työeläke- ja kansaneläkelainsäädäntöön oli voittopuolisesti arvostelevaa. Suhtautuminen edelliseen oli 1960-lukua kokonaisuutena tarkasteltaessa hieman arvostelevampaa kuin suhtautuminen kansaneläkelainsäädäntöön, yleisasennoitumista kuvaavat indeksiluvut olivat sanotussa järjestyksessä -0.40 ja -0.35 . Ero ei siis ollut suuri. Työeläkelainsäädännön selvästi arvostelluin osapiirre oli soveltamspiiri. Seuraavaksi arvostelluimmat osapiirteet olivat kutakuinkin tasaveroisina eläke-edut ja rahoitus. Vähiten kritisoitu oli lakikokonaisuus, vaikka asennoituminen siihenkin oli hienoisesti negatiivinen. Eläke-edut olivat puolestaan kansaneläkelainsäädännön arvostelluin osapiirre, ero soveltamspiiriin ja muut-luokkaan oli kuitenkin häviävän pieni. Myönteisimmin suhtauduttiin tässäkin tapauksessa lakikokonaisuuteen. Yleisesti ottaen voidaan siis sanoa, että arvostelevimmin 1960-luvulla suhtauduttiin niihin eläkelakien osapiirteisiin, jotka kohdeanalyysissä (luku III) osoittautuivat olevan keskimääräistä useammin esillä eduskunnassa.

Yhdeksi kokonaisuudeksi ymmärrettynä vasemmisto suhtautui kuu-

sikymmenluvulla työeläkelainsäädäntöön selvästi arvostelevammin kuin porvaristo, asennoitumisindekset olivat sanotussa järjestyksessä -0.46 ja -0.31. Eduskuntaryhmistä Tpsl oli arvostelevin, kriittisyysjärjestyksessä seuraavina olivat Skdl, Lkp, keskustapuolue, kokoomus, Sdp ja myötäilevimpänä Rkp, jos toki on todettava myös ruotsalaisen kansanpuolueen ryhmän asennoitumisindeksin olleen negatiivinen. Kansaneläkelainsäädäntöön vastemmisto ja porvaristo suhtautuivat yhtä arvostelevasti, kumpaisenkin asennoitumisindeksi oli -0.35. Tpsl ja Sdp olivat vähemmän kriittisiä kuin muut ryhmät, kun taas kokoomus ja Skdl olivat muita arvostelevampia, joskaan erot eduskuntaryhmien kesken eivät olleet yhtä selviä kuin työeläkejärjestelmän kohdalla. Todettakoon vielä, että eduskuntaryhmien keskinäinen järjestys asteikolla hyväksyvä-arvosteleva näitä kahta eläkelainsäädäntöä koskevana oli siinä määrin erilainen, että järjestyskorrelaatio (r_S) sai arvon -.107. Sosiaalidemokraatit sekä Rkp:n ja keskustapuolueen edustajat suhtautuivat keskimääräistä hyväksyvämmiin ja vastaavasti Lkp:n ja Skdl:n ryhmät keskimääräistä arvostelevammin molempiin tutkittaviin eläkelainsäädäntöihin. Kokoomuksen edustajat asennoituivat työeläkelainsäädäntöön keskimääräistä hyväksyvämmiin, mutta muita ryhmiä arvostelevammin kansaneläkelainsäädäntöön, johon Tpsl:n ryhmä puolestaan suhtautui muita hyväksyvämmiin. Sen sijaan työeläkelainsäädäntöön Tpsl:n edustajat suhtautuivat muita ryhmiä arvostelevammin.

Työeläkelainsäädännön osapiirteet, joihin puolueet 1960-luvulla suhtautuivat arvostelevimmin, vaihtelivat jonkin verran. Skdl:n edustajat

kritisoivat voimakkaimmin harvoin mainittua työeläkejärjestelmän hallintoa, Tpsl:n edustajat puolestaan eläke-etuja. Sosiaalidemokraatit ja porvaristo, keskustapuoluetta lukuun ottamatta, arvostelivat soveltamispiiriä, kun taas keskustapuolueen harvalukuiset rahoituslausumat olivat hieman arvostelevampia kuin puolueen soveltamispiirilauseumat. Myös kansaneläkelainsäädännön osapiirteet, joihin puolueet asennoituivat arvostelevimmin, vaihtelivat. Skdl:n ja Sdp:n edustajat arvostelivat voimakkaimmin hallintoon liittyviä seikkoja, joiden osuus kaikista lausumista oli kuitenkin vähäinen. Tasapäisenä edelliseen Skdl kritisoi Lkp:n tavoin voimakkaasti soveltamispiiriä. Tpsl:n arvostelu kohdistui muita osapiirteitä selvemmin hallintoon ja lähinnä lain väliaikaisuutta koskevaan muut-luokkaan. Keskustapuolueen sekä Rkp:n edustajien kritiikin kärki kohdistui eläke-etuihin, kun taas kokoomuksen ryhmä suhtautui eläkkeiden rahoitukseen muita osapiirteitä arvostelevammin.

Tarkasteltaessa ajan mittaan tapahtuneita asennoitumismuutoksia, voidaan molempia lainsäädäntöjä koskevana todeta, että yleisasennoituminen oli arvostelevinta vaalikaudella 1962-65 ja myönteisintä, joskin negatiivista, vaalikaudella 1966-69. Kansaneläkelainsäädäntöä koskevana on kuitenkin aiheellista mainita vuosikymmenen ensimmäisen ja viimeisen vaalikauden indeksilukujen erittäin pieni ero. Yleisenä havaintona voidaan todeta myös, että tarkastelujakson viimeisellä vaalikaudella arvosteltiin sekä työeläke- että kansaneläkelainsäädännön soveltamispiiriä, eläke-etuja, lakikokonaisuutta ja hallintoa vähemmän, mutta rahoitusta ja muut-luok-

kaa enemmän kuin ensimmäisellä vaalikaudella. Soveltamisperiä kritisoitiin kuitenkin koko kuusikymmenluvun ajan muita työeläkelausumien osapiirteitä voimakkaammin, joskin eläke-etuihin suhtauduttiin tarkastelujakson ensimmäisellä vaalikaudella yhtä arvostelevasti kuin soveltamisperiin. Sekä työeläke- että kansaneläkelainsäädännön vähiten arvosteltu osapiirre oli ensimmäisellä vaalikaudella vain muutamia lausumia sisältävä muut-luokka ja seuraavilla vaalikausilla lakikokonaisuus. Kriittisimmin suhtauduttiin kansaneläkelausumissa ensimmäisellä ja viimeisellä vaalikaudella kansaneläkejärjestelmän hallintoon, joka tosin oli suhteellisen harvoin mainittu. Eläke-edut olivat puolestaan keskimmaisella vaalikaudella kansaneläkelainsäädännön arvostelluin osapiirre.

Ajan myötä tapahtuneita eduskuntaryhmien yleisassennoitumisen muutoksia voidaan luonnehtia siten, että vuosikymmenen alussa Skdl ja Tpsl suhtautuivat työeläkelainsäädäntöön selvästi muita eduskuntaryhmiä arvostelevammin ja vastaavasti kokoomus, Rkp sekä Sdp muita myönteisemmin. Skdl:n ja Tpsl:n kriittisyys juonsi juurensa Sdp:n lakialoitteen pohjalta syntyneen työntekijäin eläkelain käsittelyn eri vaiheista. Muita eduskuntaryhmiä negatiivisempaan yleisassennoitumiseen vaikutti ennen kaikkea Skdl:n ja Tpsl:n edustajien erittäin arvosteleva suhtautuminen lakiehdotuksen mukaisesti eläke-etuihin ja soveltamisperiin, joiden lisäksi Skdl:n ryhmä kritisoi myös ehdotettua hallintomuotoa ja rahoitustapaa. Kymmenluvun lopulla asennoitumiserot olivat kaventuneet huomattavasti ja ryhmien keskinäinen järjestys muuttunut. Arvostelevimpia olivat ko-

koomus ja Lkp, myönteisimpiä Rkp ja Sdp. Kokoomuksen ja Lkp:n ryhmien arvostelevassa yleisasennoitumisessa heijastui puolueiden edustajien työeläkelakien soveltamispiiriin kohdistama arvostelu. Kokoomuksen edustajat arvostelivat ennen kaikkea yrittäjien eläkelakien soveltamispiiriä ja Lkp:n edustajat työntekijäin eläkelakien perhe-eläketurvan piirin suppeutta. Kansaneläkelainsäädäntöä tarkasteltaessa voidaan todeta vasemmistopuolueiden suhtautumisen olleen vuosikymmenen alkaessa kriittisintä ja kymmenluvun päättyessä vähiten arvostelevaa. Ajan oloon suurin muutos tapahtui kuitenkin Lkp:n kohdalla, ryhmän neutraali, tosin harvoin havaintoihin perustuva asennoituminen muuttui voimakkaasti arvostelevaksi lähinnä yleisen perhe-eläkelain soveltamispiiriin kohdistuneen kritiikin seurauksena.

Asennoitumisanalyysiin liittyen suoritettiin myös perusteluanalyysi sen seikan selvittämiseksi, kuinka yleistä asennoitumisen tueksi esitetyt perustelut olivat. Perusteluanalyysissä havaittiin, että asennoitumisen perusteleminen oli suhteellisen vähäistä. Vain joka neljännessä lausumassa perusteltiin esitettyä mielipidettä. Työeläke- ja kansaneläkelausumat eivät tässä suhteessa juuri eronneet toisistaan, edellisistä 26 % ja jälkimmäisistä 23 % sisälsi perustelun. Keskustapuolue ja liberaalinen kansanpuolue erottuivat muista, kun tarkasteltiin eduskuntaryhmittäin perustelujen yleisyyttä työeläkelausumissa. Perusteltujen lausumien osuus kaikista lausumista oli mainittujen puolueiden edustajilla noin 35 %, kun se muilla vaihteli 19:stä 25:een prosenttiin. Kansaneläkelainsäädännön ollessa kysy-

myksessä Tpsl:n ryhmä esitti suhteellisesti eniten perusteltuja lausumia. Keskustapuolueen, Lkp:n ja Tpsl:n ryhmät erottuivat muista sen vuoksi, että niiden lausumista suhteellisesti enemmän kuin muiden ryhmien oli peräisin aloitteista. Aloitelauseumat puolestaan todettiin kautta linjan perustellummiksi kuin puheenvuoroista peräisin olevat lausumat.

V EDUSKUNTARYHMIEN JA NIIDEN JÄSENTEN ÄÄNESTYSKÄYTTÄYTYMINEN

Ehdotukset ovat vastakkaisia, joten niistä on ensin äänestettävä vastakkain ja sitten voitaneesta mietintöä vastaan.

(P u h e m i e s eduskunnassa 11.12.1968)

Käsillä oleva luku voitaisiin itse asiassa varustaa yläotsikolla "Osa II", niin tyystin se eroaa rakenteellisesti, joskaan ei asiallisesti, edellä olevasta. Seuraavassa siirrytään "sanoista tekoihin", sisällön erittelystä äänestyskäyttäytymiseen, joka on suhteellisen suosittu poliittisen eliitin tutkimusmuoto (Martikainen 1970, 30). Äänestyksiä koskevan aineiston avulla on tarkoitus kuvata eduskuntaryhmien ryhmäyhtenäisyyttä, ryhmien välistä etäisyyttä ja kansanedustajien äänestyskäyttäytymistä.

1. ÄÄNESTYSTEN MÄÄRÄ JA KOHTEET

Kuusikymmenluvulla suoritettiin kaikkiaan vain 52 työeläke- ja niin ikään 52 kansaneläkelainsäädäntöön liittyvää äänestystä. Äänestysten vähälukuisuus lienee osoitus puolueiden yksimielisyydestä työeläke- ja kansaneläkelainsäädäntöön lähes vuosittain tehdyistä paramuksista. Eläke-edut ja soveltamispiiri olivat muita kohteita selvästi useammin erimielisyyksien ja niin muodoin myös äänestysten kohteina. Työeläkejärjestelmää koskeneissa äänestyksissä näiden kahden kohteen välillä ei ollut suurta eroa, kansaneläkeäänestyksissä eläke-edut sen sijaan olivat erittäin selvästi muita kohteista erottuvia:

äänestyksen kohde	työeläkkeet	kansaneläkkeet
	%	%
lakikokonaisuus	5.8	9.6
soveltamispiiri	38.5	17.3
eläke-edut	40.4	48.1
rahoitus	11.5	7.7
hallinto	1.9	3.8
muut	1.9	13.5
<hr/> yhteensä	<hr/> 100.0	<hr/> 100.0

Äänestysten vähäisyys rajoittaa tutkimuksen suorittamista. Äänestysten avulla olisi ollut esimerkiksi hedelmällistä pyrkiä selvittämään asennoitumisanalyyssissä todetun suhtautumistavan heijastuminen poliittiseen

käyttäytymiseen, mutta äänestysten vähälukuisuuden ja niiden ajallisen hajonnan vuoksi tällaiseen tarkasteluun ei ole mahdollisuuksia.

2. EDUSKUNTARYHMIEN ÄÄNESTYSKÄYTTÄYTYMINEN

2.1. Ryhmäyhtenäisyyden ilmeneminen

Eduskuntaryhmän koheesiolla, ryhmäyhtenäisyydellä, tarkoitetaan samaan puolueeseen lukautuvien edustajien yhdenmukaista käyttäytymistä äänestyksissä (Nyholm-Hagfors 1968, 1). Sen voimakkuus ilmaistaan koheesioindeksillä, jonka arvo vaihtelee nolasta sataan. Indeksi on pienimmillään, kun puolet ryhmän jäsenistä äänestää "jaa" ja puolet "ei". Maksimiarvo saavutetaan, kun ryhmä yksimielisesti äänestää käsiteltävän asian puolesta tai sitä vastaan. Laskemalla eri äänestyksissä saatujen koheesioindeksien aritmeettinen keskiarvo saadaan ryhmäkoheesio pitemmältä ajanjaksolta.

2.1.1. Ryhmäyhtenäisyydet 1960-luvulla

Tarkasteltaessa kaikkia 1960-luvun eläkeäänestyksiä voidaan todeta puolueittaisten koheesioindeksien keskiarvon olleen 88.6. Työeläke-

järjestelmään liittyneissä äänestyksissä eduskuntaryhmät olivat jonkin verran yhtenäisempiä kuin kansaneläkelainsäädännöstä äänestettäessä. Indeksipisteiden keskiarvot olivat sanotussa järjestyksessä 89.3 ja 87.9. Vertailun vuoksi mainittakoon, että vuoden 1954 valtiopäivillä ryhmien koheesioindeksien keskiarvo oli 88.0 (Nyholm 1961, 129). Tutkimusmateriaalina olivat tuolloin kaikki ne äänestykset, joissa yksityisen edustajan kanta tuli näkyviin pöytäkirjoista.

Taulu 22. Työeläkelainsäädäntöä koskevien äänestysten koheesioindeksien keskiarvot puolueittain (eduskuntaryhmittäin) 1960-luvun ensimmäisellä ja viimeisellä vaalikaudella.

Eduskuntaryhmä	(1958) - 61	1966-69	1960-luku
Skdl	97.4	84.7	94.6
Tpsl	94.4	84.6	92.7
Sdp	93.6	87.1	91.9
Kes	93.6	81.7	91.5
Lkp	81.5	73.6	81.7
Rkp	88.6	54.7	81.7
Kok	92.0	82.5	90.7
Keskimäärin	91.6	78.4	89.3

Skdl:n eduskuntaryhmää on pidetty esimerkkinä ryhmäkurin aikaansaamasta yhtenäisyydestä, kun taas ruotsalaisen kansanpuolueen ryhmäyhtenäisyys on yleensä ollut alhaisempi kuin muiden puolueiden (Nyholm-Hagfors 1968, 24). Tässä suhteessa Skdl:n ryhmä ei työeläke-

äänestyksissäkään, 1960-lukua kokonaisuutena tarkastellen, muodostanut poikkeusta, sen sijaan Rkp:n ja Lkp:n yhtenäisyydessä ei ollut eroavuuksia. Kansaneläkkeistä äänestettäessä Lkp:n ryhmä oli Skdl:n ryhmää yhtenäisempi ja kokoomuksen koheesioindeksi oli samaa suuruusluokkaa kuin Skdl:n. Ruotsalaisen kansanpuolueen koheesioindeksi oli selvästi muita alhaisempi (taulut 22 ja 23). Puolueiden keskinäinen järjestys asteikolla hajanainen-yhtenäinen näissä kahdessa äänestyskokonaisuudessa oli niin erilainen, että järjestyskorrelaatio (r_S) sai arvon -0.098 .

2.1.2. Ryhmäyhtenäisyyksien muutokset eri vaalikausina

Verrattaessa toisiinsa 1960-luvun ensimmäisen ja viimeisen vaalikauden työeläkeäänestyksiä voidaan todeta, että puolueiden sisäinen hajanaisuus lisääntyi keskimäärin yli kymmenellä indeksipisteellä, Rkp:n yli kolmellakymmenellä pisteellä. Sen sijaan puolueiden keskinäinen järjestys asteikolla hajanainen-yhtenäinen ei suuresti muuttunut. Puolueiden keskinäistä järjestystä ensimmäisellä ja viimeisellä vaalikaudella osoittava järjestyskorrelaatio (r_S) sai arvon $.759$.

Toteamus Skdl:n eduskuntaryhmän kovasta kurista ja muita ryhmiä yhtenäisemmästä äänestyskäyttäytymisestä ei enää vaalikaudella 1966-69 pitänyt paikkaansa ilmeisesti Suomen kommunistisen puolueen sisäisten ristiriitojen vuoksi. Sen sijaan Rkp:n ryhmä oli kymmenluvun lopulla sel-

västi muita eduskuntaryhmiä hajanaisempi, mitä se ei ollut kuusikymmenluvun alun TEL- ja LEL-äänestyksissä.

Kansaneläkelainsäädäntöön liittyneissä äänestyksissä puolueiden ryhmäyhtenäisyys laski keskimäärin kymmenen indeksipistettä siirryttäessä vuosikymmenen ensimmäiseltä vaalikaudelta sen viimeiselle. Skdl:n osalta lasku oli lähes kaksikymmentä pistettä. Ainoa poikkeus oli Tpsl:n ryhmä, jonka indeksi nousi neljällä pisteellä. Eduskuntaryhmien keskinäinen järjestys asteikolla hajanainen-yhtenäinen näitä kahta vaalikautta tarkasteltaessa oli siinä määrin erilainen, että järjestyskorrelaatio (r_s) sai arvon .071.

Kuusikymmenluvun ensimmäisellä vaalikaudella Skdl, Lkp ja koomus olivat muita eduskuntaryhmiä yhtenäisempiä ja Tpsl muita sisäi-

Taulu 23. Kansaneläkelainsäädäntöä koskevien äänestysten koheesioideksien keskiarvot puolueittain (eduskuntaryhmittäin) 1960-luvun ensimmäisellä ja viimeisellä vaalikaudella.

Eduskuntaryhmä	(1958) - 61	1966 - 69	1960-luku
Skdl	97.2	77.6	90.1
Tpsl	73.5	77.8	83.5
Sdp	83.9	82.5	89.5
Kes	92.8	81.4	88.3
Lkp	96.4	87.3	93.0
Rkp	90.4	73.3	80.5
Kok	95.5	79.7	90.2
Keskimäärin	90.0	79.9	87.9

sesti hajanaisempi. Tarkastelujakson viimeisellä vaalikaudella Lkp:n, Sdp:n ja keskustapuolueen ryhmät olivat yhtenäisimpiä ja Rkp:n ryhmä hajanaisin.

2.2. Eduskuntaryhmien välisten etäisyyksien ilmeneminen

Monipuoluejärjestelmissä, joissa useat poliittiset puolueet kilpailevat vallasta ja pyrkivät keskenään erilaisiin päämääriin, puolueiden välisiä suhteita voidaan kuvata vastakohtaisuuden ja etäisyyden käsitteillä. Puolueiden väliset erot heijastavat yhteiskunnassa vaikuttavia ideologisia eroja sekä alueellisia ja eri eturyhmien välisiä vastakohtaisuuksia (Suho-
nen 1970, 2).

Puolueiden eduskuntaryhmien äänestyskäyttäytymistä kuvattaessa kiinnitetään yleensä suurta huomiota myös ryhmien muodostamiin selviin liittoihin kansanedustuslaitoksen sisällä. Tärkein yhteenliittymä on kulloistekin hallituspuolueiden edustajien muodostama, jota vastassa on enemmän tai vähemmän yhtenäinen opposition ryhmä (Sänkiahö 1969, 35).

Käsillä olevassa tutkimuksessa eduskuntaryhmien välisiä etäisyyksiä tarkastellaan erilaisuusindeksin avulla. Indeksien arvo vaihtelee nol-
lasta sataan. Mitä alhaisempi se on, sitä yhtenäisempää eduskuntaryhmien äänestyskäyttäytyminen on. Ryhmien liittoutumien kuvaaminen sen sijaan

jätetään tarkastelun ulkopuolelle, koska tutkimuskauden aikana istui kaikkiaan seitsemän hallitusta ja äänestyksiä oli kummassakin käsiteltävässä lainsäädännössä vain 52.

2.2.1. Ryhmien etäisyydet 1960-luvulla

Selvimmät puolueittaiset erot 1960-luvun työeläkeäänestyksissä olivat Skdl:n ja kokoomuksen, Tpsl:n ja kokoomuksen sekä Skdl:n ja Lkp:n välillä. Pienimmillään erot olivat Skdl:n ja Tpsl:n, keskustapuolueen ja Rkp:n sekä Lkp:n ja kokoomuksen välillä (taulu 24).

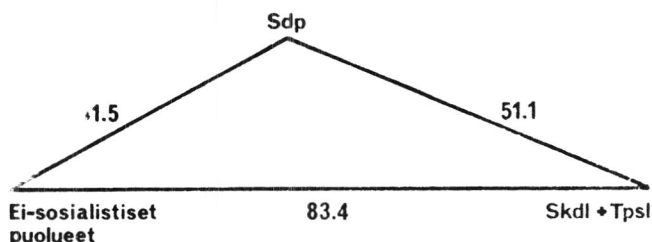
Taulu 24. Puolueiden (eduskuntaryhmien) väliset erilaisuusindeksit 1960-luvun työeläkeäänestyksissä.

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	8.3					
Sdp	52.2	50.0				
Kes	82.2	79.9	40.8			
Lkp	85.1	82.4	45.5	20.9		
Rkp	84.2	80.1	36.6	11.2	14.5	
Kok	87.6	85.5	43.0	16.0	11.6	12.3

Työeläkeäänestyksissä on havaittavissa kolme puoleryhmittymää, Skdl:n ja Tpsl:n muodostama kokonaisuus, ei-sosialististen puolueiden ryhmien edellistä hieman löyhempi yhteenliittymä ja Sdp:n eduskuntaryhmä, joka oli lähempänä porvaristoa kuin vasemmistoa, mutta yli 40 indeksipis-

teen päässä porvaristostakin¹⁾. Tulos on havainnollistettu kuvassa 20, jossa kolmion sivut osoittavat syntyneiden ryhmien väliset etäisyydet erilaisuusindeksien keskiarvoina (ks. Nyholm 1970, 16).

Kuusikymmenluvun kansaneläkeäänestyksiä kuvaavat erilaisuusindeksit on esitetty taulussa 25. Siitä nähdään, että suurimmat puolueittaiset erot olivat Skdl:n ja Lkp:n, Tpsl:n ja Lkp:n sekä Skdl:n ja kokoomuksen



Kuva 20. Hierarkkisen ryhmittelyn tuloksena syntyneiden ryhmien erilaisuusindeksien keskiarvot 1960-luvun työeläkeäänestyksissä.

1) Tässä on käytetty ns. hierarkkista ryhmittelytapaa, jossa ensin lasketaan havaintoyksikköjen väliset etäisyydet erilaisuusindeksillä. Sen jälkeen ne kaksi havaintoyksikköä, jotka ovat keskenään läheisimpiä, yhdistetään yhdeksi uudeksi havaintoyksiköksi, joka tässä tapauksessa on keskiarvo alkuperäisistä. Tämän jälkeen lasketaan syntyneen uuden havaintoyksikön, tässä tapauksessa esimerkiksi Skdl:n ja Tpsl:n muodostaman kokonaisuuden, etäisyydet muihin havaintoyksikköihin ja jälleen yhdistetään toisiinsa keskenään läheisimmät havaintoyksiköt. Näin jatketaan, kunnes havaintoyksiköt on saatu ryhmiteltyä järkeviksi kokonaisuuksiksi (ks. Pietilä 1970, 118).

ryhmien välillä. Pienimmillään erot olivat Skdl:n ja Tpsl:n, Tpsl:n ja Sdp:n, Rkp:n ja kokoomuksen sekä keskustapuolueen ja kokoomuksen ryhmien välillä.

Taulu 25. Puolueiden (eduskuntaryhmien) väliset erilaisuusindeksit 1960-luvun kansaneläkeäänestyksissä.

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	13.7					
Sdp	23.4	15.9				
Kes	69.0	65.3	61.1			
Lkp	83.0	77.7	69.6	31.4		
Rkp	66.4	62.2	53.1	24.2	24.6	
Kok	74.4	71.0	61.5	18.3	23.3	18.0

Kansaneläkeäänestyksissä syntyi kaksi melko heterogeenista puoleryhmittymää, vasemmisto ja porvaristo. Edellisen sisällä erilaisuusindeksi vaihteli 13,7:stä 23,4:ään, jälkimmäisen 18,0:sta 31,4:ään.

Kuusikymmenluvun työeläke- ja kansaneläkeäänestysten keskeisimmät eroavuudet voidaan tiivistää seuraavasti. Ensinnäkin Sdp:n ryhmän etäisyys yhtäältä ei-sosialistisista puolueista ja toisaalta muista vasemmistopuolueista oli aivan erilainen äänestettäessä työeläke- tai kansaneläkelaeista. Työeläkelakeja koskeneissa äänestyksissä sosiaalidemokraattiset edustajat olivat lähempänä porvaristoa kuin muuta vasemmistoa. Sen sijaan kansaneläkelaista äänestettäessä sosiaalidemokraatit käyttäytyivät selvästi muiden vasemmistopuolueiden tavoin. Toiseksi työeläkelaeista äänes-

tettäessä ei-sosialistiset puolueet ja Skdl:n sekä Tpsl:n muodostama liittymä loittonivat toisistaan kauemmaksi kuin äänestettäessä kansaneläkelakia koskeneista kysymyksistä.

Ensiksi mainitun ilmiön selitys lienee työntekijäin eläkelain käsittelyssä kuusikymmenluvun ensimmäisellä vaalikaudella, mitä kuvataan seuraavassa kappaleessa. Puolueiden keskinäinen loittoneminen toisistaan työeläkeäänestyksissä verrattuna puolueiden etäisyyksiin kansaneläkeäänestyksissä lienee heijastusta asennoitumisanalyysissä todetuista puoluekohtaisista eroista. Asennoitumisanalyysissä havaittiin puolueiden välisten suhtautumiserojen olleen vähäisempiä kansaneläkelainsäädäntöä käsitellessä kuin työeläkelainsäädäntöä puitaessa.

2.2.2. Ryhmien etäisyyden vaihtelu eri vaalikausina

Edellä Sdp:n eduskuntaryhmän äänestyskäyttäytymisen yhteydessä viitattiin 1960-luvun ensimmäisen vaalikauden tapahtumien merkitykseen koko tutkimuskauden kuvan syntyä ajatellen. Sen vuoksi seuraavassa tarkastellaan ryhmäyhdistelmien ilmenemistä myös erikseen tutkimuskauden ensimmäisellä ja viimeisellä vaalikaudella.

Tarkastelujakson ensimmäisen vaalikauden työeläkeäänestyksissä ei-sosialististen puolueiden ryhmät muodostivat homogeenisen kokonaisuuden. Ryhmien keskinäiset erilaisuusindeksit vaihtelivat Rkp:n ja kokoo-

muksen välisestä 3.2:sta keskustapuolueen ja Lkp:n väliseen 12.7:ään. Niin ikään Skdl ja Tpsl muodostivat yhtenäisen, porvaristosta lähes 90 indeksipisteen etäisyydellä olevan ryhmän. Sosiaalidemokraattinen ryhmä sijoittui mainittujen ryhmien välimaastoon yli 70 pisteen päähän muusta vasemmistosta ja vajaan 30 indeksipisteen etäisyydelle oikeistosta (liitetaulu 11, vrt. myös kuva 20).

Sosiaalidemokraattien omaleimaisuuteen sekä puolueen eduskuntaryhmän ja porvarillisten puolueiden ryhmien lähestymiseen vaikutti ennen muuta Sdp:n eduskuntaryhmän äänestyskäyttäytyminen työntekijäin eläkelain käsittelyn yhteydessä. TEL:n eduskuntakäsittelyn perustana oli Sdp:n lakialoite, johon ennen kaikkea Skdl:n ja Tpsl:n edustajat ehdottivat muutoksia. Täten äänestysten kohteena olivat useasti Sdp:n aloitteen ratkaisut ja muiden vasemmistopuolueiden niihin tekemät muutosehdotukset. Tällaisissa tapauksissa lähes poikkeuksetta äänestyksissä olivat vastakkain Skdl:n ja Tpsl:n liittoutuma sekä muiden ryhmien muodostama yhdistelmä. Myöhemmissä äänestyksissä Sdp:n ryhmä sen sijaan käyttäytyi muiden vasemmistoryhmien tavoin. Koska TEL-äänestykset vuonna 1961 muodostivat kuitenkin suuren osan kaikista työeläkeäänestyksistä, Sdp jäi niiden vaikutuksesta omaleimaiseksi paitsi 1960-luvun ensimmäistä vaalikautta myös koko kymmenlukua tarkasteltaessa.

Kansandemokraattisen ja Tpsl:n eduskuntaryhmän yhdenmukaiseen äänestyskäyttäytymiseen liittyen voidaan mainita, että vielä vuoden 1954 valtiopäivillä ne äänestykset, joissa Skdl:n ryhmä oli muuta eduskuntaa

vastassa, muodostivat lähes puolet kaikista äänestyksistä (Nyholm 1961, 134). Vaalikaudella 1962–65 vastaavia äänestyksiä oli vain vajaa neljä prosenttia. Viimeksi mainitulla vaalikaudella Skdl:n ja Tpsl:n ryhmäyhdistelmä oli muuta eduskuntaa vastassa joka neljännessä äänestyksessä (Sankiaho 1969, 37).

Vaalikaudella 1966–69 puolueiden ryhmittymät olivat monimuotoisempia kuin edellä. Vasemmistopuolueet, jotka kaikki olivat koko vaalikauden hallituspuolueita, muodostivat oman, joskin heterogeenisen kokonaisuutensa. Rkp ja keskustapuolue, joista edellinen oli osan ajasta ja jälkimmäinen koko vaalikauden hallitusvastuussa, olivat noin 50 indeksipisteen päässä vasemmistosta. Oppositioapuolueet, kokoomus ja Lkp, olivat noin 70 pisteen etäisyydellä vasemmistopuolueista. Keskustapuolueen eduskuntaryhmän erkaantuminen muista koko vaalikauden hallitusvastuussa olleiden puolueiden ryhmästä heijastelee keskustapuolueen kriittistä suhtautumista työntekijäin eläkelakeihin vuonna 1966 liitettyyn perhe-eläketurvaan. Keskustapuolueen edustajat nimittäin pitivät tarkoituksenmukaisena sitä, että ensin tulee täyttää eläketurvan aukot, yleisen perhe-eläketurvan ja yrittäjäeläketurvan puuttuminen, ja vasta sen jälkeen tulee eläkejärjestelmiä täydentää muilta osilta (Ptk 1966, 341; 775).

Kuusikymmenluvun työeläkejärjestelmää koskevien äänestysten leimaa antavin piirre oli sosiaalidemokraattisen ryhmän muutos suhteessa muihin eduskuntaryhmiin. Sdp:n ja ei-sosialististen puolueiden välinen erilaisuusindeksi kasvoi vuosikymmenen kuluessa 27:stä 59:ään, samalla

kun Sdp:n ja muiden vasemmistopuolueiden keskinäinen indeksi laski 71:stä 15:een. Poliittinen kenttä toisin sanoen normalisoitui, sillä vanhastaan Suomen puolueet on totuttu asettamaan tiettyyn järjestykseen niiden ideologian radikaalisuuden perusteella. Tutkiessaan puolueiden välisten etäisyyksien ilmenemistä äänestäjien poliittisissa preferensseissa Suhonen (1970, 12) havaitsi, että sosialistiset ja ei-sosialistiset puolueet muodostavat ihmisten mielikuvissa kumpikin oman selvästi erottuvan ryhmänsä. Niiden sisällä puolueiden etäisyydet ovat suhteellisen lyhyet verrattuna ryhmien välisiin etäisyyksiin.

Puolueiden etäisyydet kansaneläkeäänestyksissä vaihtelivat suuresti vaalikaudesta toiseen. Ensimmäisellä vaalikaudella voidaan havaita neljä toisistaan erottuvaa puoluetta tai puolueyhdistelmää. Äärimmäisenä vasemmalla oli Skdl, josta Tpsl oli 37 indeksipisteen päässä, joskin lähempänä Skdl:ta kuin muita puolueita. Sosiaalidemokraatit olivat lähes 70 pisteen päässä Skdl:sta ja selvästi lähempänä ei-sosialistisia kuin sosialistisia puolueita, joten myös kansaneläkeäänestyksissä heijastui Sdp:n ja eräiden porvarillisten puolueiden yhteistoiminta, jonka näkyvimpänä ilmauksena oli vuoden 1962 valitsijamiesvaaleihin tähdännyt Honka-liitto (ks. luku II 1. ja Anckar 1971, 173-179). Neljännen kokonaisuuden muodostivat ei-sosialistiset puolueet, joiden keskinäinen ero suurimmillaan oli 23,6 indeksipistettä (liitetaulu 12).

Kuusikymmenluvun viimeisellä vaalikaudella vasemmistopuolueet esiintyivät yhtenäisesti, mutta porvaristo hajosi. Keskustapuolueen ja

Rkp:n eduskuntaryhmät olivat lähempänä vasemmistoa kuin muita ei-sosialistisia ryhmiä. Liberaalit olivat, vasemmalta katsottuna, kaikkein kauimpana jopa selvästi kauempana kuin kokoomus (liitetäulu 12). Ei-sosialististen puolueiden etäisyydet selittyvät paitsi eroista hallitusvastuussa myös yleisen perhe-eläkelain säätämiseen liittyvistä erimielisyyksistä. Tuolloin keskustapuolueen ajama eläkepoliittinen linja ei saanut muiden kannatusta.

3. KANSANEDUSTAJIEN KÄYTTÄYTYMINEN ELÄKETURVASTA ÄÄNESTETTÄESSÄ

Edellä eduskunnan toiminnan tarkastelun lähtökohtana on kaiken aikaa ollut se tosiseikka, että useimpien edustuksellisen hallitusjärjestelmän omaksuneiden valtioiden edustuslaitokset, Suomen eduskunta mukaan lukien, ovat jo kehityksen varhaisessa vaiheessa sivuuttaneet sen liberaalista valtioihannetta edustavan tilan, jossa kansanedustuslaitos on tarkoitettu koostuvaksi yksilöistä ilman etukäteen omaksuttuja poliittisia sidonnaisuuksia ilmaisevia ryhmittymiä (Nyholm 1961, 9). Sen vuoksi eduskuntaa on edellä käsitelty pikemminkin ryhmistä kokoonpantuna kuin 200 edustajan kokouksena. Seuraavassa siirrytään kuitenkin ryhmätasolta edustajatasolle tarkastelemaan kansanedustajien välisiä suhteita Q-tyyppisen faktorianalyysin avulla. Tällaisen tarkastelutavan virikkeinä ovat olleet Sankiahon (1969) ja Nyholmin (1961) tutkimukset, joissa on todettu

puoluerajojen rikkoutuneen eräissä äänestyksissä, jolloin äänestyspäätökseen useasti on vaikuttanut edustajan vaalipiiri (Nyholm 1961, 91-118).

Tarkasteltaviksi on valittu ne edustajat, jotka ovat olleet valtiopäivillä koko 1960-luvun ja joilla oli myös mahdollisuus osallistua kaikkiin eläkepoliittisiin äänestyksiin viime vuosikymmenellä. Siten puhemiehet ja varapuhemiehet on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Poikkeuksena sanottuun on ensinnäkin Rafael Paasio, joka ennen pääministerikauttaan ehti toimia puhemiehenä muutaman viikon, 14. 4. - 1. 6. 1966 välisen ajan, jona aikana ei suoritettu ainoatakaan työeläke- tai kansaneläkeäänestystä. Myös toisena varapuhemiehenä vuoden 1965 valtiopäivillä toiminut Niilo Kosola ja niin ikään toisena varapuhemiehenä valtiopäivillä 1963 toiminut Leo Suonpää sisällytettiin tarkasteluun, koska he eivät toimineet täysistunnon puheenjohtajina niillä kerroilla, jolloin suoritettiin työeläke- ja kansaneläkeäänestyksiä. Mainitun kriteerin perusteella tarkastelun ulkopuolelle jäivät koko 1960-luvun kansanedustajina olleet Paavo Aitio, Veikko Kokkola, V. J. Sukselainen ja Johannes Virolainen. Näin ollen tarkasteluun tuli 70 kansanedustajaa¹⁾, jotka on lueteltu taulussa 26. Mainittakoon vielä, että

1) Vuosikymmenen viimeiset valtiopäivät jatkuivat vuoden 1970 puolelle, jolloin suoritettiin vielä - 25. 2. 1970 - kaksi kansaneläkelainsäädäntöön liittyvää äänestystä. Tuolloin maaherraksi siirtyneen Viljo Virtasen tilalla äänesti hänen varamiehensä Arto Tiainen ja kuolleen Toivo Antilan tilalla Eino Kankaanpää. Varamiesten äänestyskäyttäytyminen on tässä laskettu varsinaisten edustajien tiliin.

Taulu 26. Kansanedustajien äänestyskäyttäytyminen työeläke- ja kansaneläkejärjestelmää koskeneissa äänestyksissä 1960-luvulla.

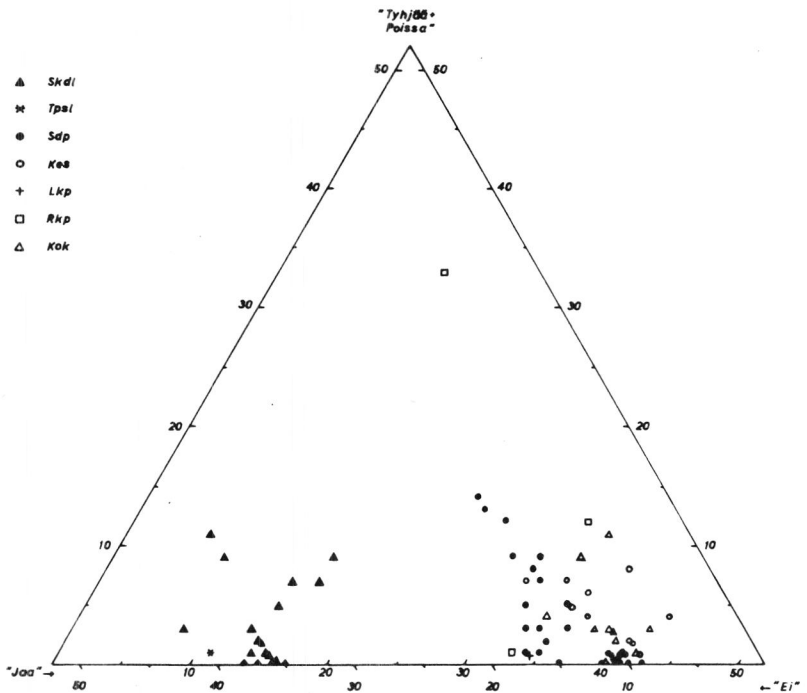
Nimi	Puolue	Työeläkeäänestykset			Kansaneläkeäänestykset		
		"jaa"	"ei"	"tyhjää poissa"	"jaa"	"ei"	"tyhjää poissa"
1 Aalto, Lyylä	Sdp	25	14	13	21	27	4
2 Anonen, Arvo	Sdp	55	16		20	27	5
3 Anttila, Toivo	Kes	41	11		38	11	3
4 Asunta, Mikko	Kok	40	10	2	42	8	2
5 Backlund, Anders	Skdl	15	36	1	16	29	7
6 Borg-Sundman, Margit	Kok	34	14	4	26	10	16
7 Ehrnrooth, Georg	Rkp	33	18	1	29	20	3
8 Flink, Anna	Sdp	37	15		24	26	2
9 Forsius, Saara	Kok	42	36	1	36	12	4
10 Haapanen, Kaino	Skdl	13	36	3	15	37	
11 Haapasalo, Kalervo	Sdp	35	12	5	17	22	13
12 Halinen, Sylvi	Kes	43	9		42	9	1
13 Hara, Erkki	Kok	34	9	9	38	8	6
14 Helle, Veikko	Sdp	33	16		24	28	
15 Iitälä, Toivo	Kok	39	10	3	32	7	13
16 Holopainen, Ale	Kes	41	10	1	40	6	
17 Honkonen, Kuuno	Skdl	6	35		17	32	3
18 Hostila, Sulo	Sdp	34	15	11	18	24	10
19 Häppölä, Leo	Kes	40	12	3	41	6	5
20 Jussila, Mauno	Kes	41	10	1	34	9	5
21 Jämsén, Artturi	Kes	34	11	7	34	12	5
22 Kaasalainen, Nestori	Kes	40	11	1	42	6	4
23 Kalavainen, Meeri	Sdp	34	17	1	23	29	
24 Kekkonen, Martti	Kes	43	5	4	43	5	4
25 Kemppainen, Jaakko	Kok	35	6	1	29	5	18
26 Kiviäho, Aleksii	Skdl	8	41	3	14	36	2

27	Koivunen, Matti	Skdl	14	37	7	14	36	2
28	Korsbäck, Verner	Rkp	12	12	33	30	8	14
29	Kosola, Niilo	Kok	40	35	9	34	9	9
30	Kuusinen, Hertta	Kok	8	15	5	16	35	1
31	Käkelä, Valde	Sdp	32	29	7	22	19	2
32	Lehmonen, Sira	Skdl	16	17	14	15	21	4
33	Leinonen, Armas	Lkp	4	14	1	20	1	16
34	Leskinen, Väinö	Sdp	24	13	12	12	24	4
35	Lindeman, Lars	Sdp	27	38	1	20	32	2
36	Limma, Martti	Skdl	11	40	1	12	37	4
37	Lukkarinen, Impi	Tpsl	14	7	1	41	2	2
38	Lähteenmäki, Olavi	Kok	42	33	3	15	35	5
39	Manninen, Hugo	Skdl	14	11	1	22	20	3
40	Mattiainen, Kalle	Sdp	41	10	1	32	6	10
41	Mattila, Matti	Kes	1	9	7	50	0	14
42	Niemelä, Esu	Kes	42	13	7	40	11	16
43	Paasio, Rafael	Sdp	32	10	4	16	28	9
44	Paaso, Johannes	Sdp	42	10	7	28	8	16
45	Pakkanen, Aste	Kes	37	11	4	44	8	9
46	Pakkanen, Juho	Kes	41	9	2	37	6	13
47	Partanen, Vilho	Sdp	5	13	5	1	26	4
48	Pekkarinen, Pentti	Sdp	6	11	1	3	10	13
49	Penntti, Arvo	Kes	41	11	1	38	9	2
50	Pohjonen, Mauno	Kes	4	10	6	41	9	4
51	Puhakka, Pauli	Kes	36	37	1	39	1	2
52	Pulkkinen, Aarne	Skdl	14	10	2	13	12	6
53	Raipala, Matti	Skdl	16	27	9	14	9	9
54	Rainio, Eino	Kok	38	11	3	36	7	2
55	Rihtniemi, Juha	Sdp	35	15	3	55	2	6
56	Rosnell, Irma	Kok	39	10	3	59	6	9
57	Rytkönen, Veikko	Skdl	15	37	3	13	38	1
58	Rönkkö, Taivo	Skdl	15	36	1	14	6	4
59	Sarjala, William	Kes	31	14	7	42	4	8
60	Saveia, Veikko	Kes	38	16	8	40	9	9
61	Siltanen, Sylvi	Kes	40	11	1	34	6	2
62	Suonpää, Leo	Sdp	51	13	1	20	6	6
63	Tainio, Eino	Skdl	14	36	2	36	2	3
64	Teir, Grels	Skdl	14	36	2	26	6	6
65	Tenhiälä, Juho	Rkp	33	7	2	18	8	2
66	Tiekso, Anna-Liisa	Kes	35	12	1	37	6	4
67	Uusitalo, Eino	Skdl	16	36	1	16	3	5
68	Virtanen, Rainer	Kes	41	9	2	40	8	5
69	Virtanen, Viljo	Skdl	16	30	9	14	5	2
70	Virtanen, Väinö	Sdp	17	35	1	23	4	3
		Skdl	17	35	1	23	4	3

Verner Korsbäck oli poissa tai äänesti tyhjää 33 työeläkeäänestyksessä, joten hän poikkesi selvästi muista tarkastelun kohteena olevista edustajista.

3.1. Yleiskuva edustajien äänestyskäyttäytymisestä

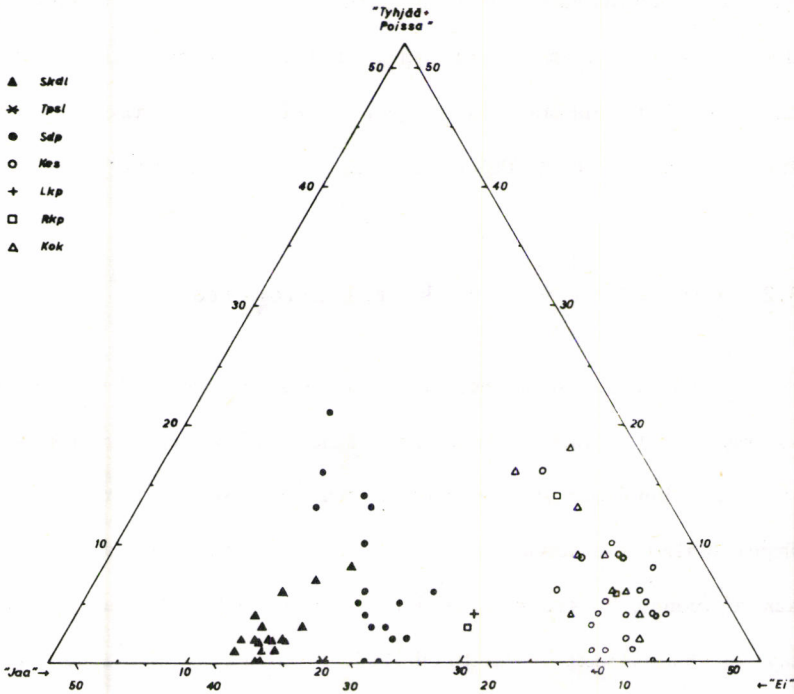
Kuvissa 21 ja 22 on esitetty yhteenvedon omaisesti, monestiko kukin edustaja äänesti "jaa" tai "ei" tahi joko äänesti "tyhjää" tai oli



Kuva 21. Kansanedustajien jaa-äänten, ei-äänten sekä tyhjää äänestämisen tai poissaolujen lukumäärä työeläkelainsäädäntöä koskeneissa äänestyksissä 1960-luvulla.

poissa äänestyksestä.

Kolmion kanta on "kaksisuuntainen", koska kolmiulotteinen kuva on esitetty tasossa. Vasemmalta oikealle, vasemman sivun suuntaisena, on luettavissa jaa-äänten lukumäärä ja oikealta vasemmalle, oikean sivun suuntaisena, ei-äänten. Molemmilta sivuilta voidaan todeta kerrat, jolloin edustaja äänesti tyhjää tai oli poissa äänestyksestä. Esimerkiksi kuvassa 21 äärimmäisenä oikealla oleva keskustapuolueen edustaja on äänestänyt 43



Kuva 22. Kansanedustajien jaa-äänten, ei-äänten sekä tyhjää äänestämisen tai poissaolojen lukumäärä kansaneläkelainsäädäntöä koskeneissa äänestyksissä 1960-luvulla.

kertaa "jaa", viidesti "ei" ja joko äänestänyt "tyhjää" tai ollut poissa äänestyksistä neljä kertaa.

Työeläkeäänestyksistä on todettavissa yhtäältä kaikkien tarkasteluun tulleiden Skdl:n edustajien ja Tpsl:n edustajan yhdenmukainen äänestyskäyttäytyminen. Vastapainona näille on muiden edustajien, sosiaalidemokraatit mukaan lukien, muodostama yhtenäinen ryhmä, josta erottuu vain Rkp:n Korsbäck edellä todetusta syystä. Niin ikään kansaneläkeäänestyksissä muodostuu kaksi toisistaan erottuvaa ryhmää, mutta tällöin sosiaalidemokraattien äänestyskäyttäytymisen todetaan olevan muiden vasemmistoedustajien tapaista. Heterogeenisimmin ei-sosialistiseen ryhmään kuuluvat edustajat ovat Rkp:n Ehnrooth ja Lkp:n Leinonen.

3.2. Edustajien väliset korrelaatiokertoimet

Edellä suoritettu yhteenvedon omainen tarkastelu, jossa äänestyskäyttäytymistä ei tarkastella äänestys äänestykseltä, antaa vain karkean, joskin havainnollisen yleiskuvan edustajien äänestyskäyttäytymisestä. Yksityiskohtaisemman kuvan luomiseksi seuraavassa tarkastellaan edustajien äänestysmenettelyä erikseen kullakin äänestyskerralla. Kustakin tarkasteltavasta äänestyksestä on otettu edellä lueteltujen edustajien äänestyskäyttäytyminen kolmiluokkaisena muuttujana, jossa on eroteltu luokiksi jaa-äänestäminen, pidättäytyminen äänestämästä, mihin on yhdistetty myös poissaolo äänestyksistä ja kolmantena luokkana ei-äänestäminen.

Faktorianalyysin lähtökohtatietoina olevat kansanedustajien väliset korrelaatiokertoimet on esitetty liitetauluissa 13 ja 14. Niistä voidaan todeta puolueiden rajojen olevan siinä mielessä näkyvissä, että yleisesti ottaen kunkin edustajan korkein positiivinen korrelaatiokerroin on oman ryhmätoverin kanssa. Luonnollisena poikkeuksena ovat Tpsl:n Lukkarinen ja Lkp:n Leinonen, jotka olivat puolueittensa ainoat edustajat tarkastelussa. Näiden lisäksi molemmissa äänestyskokonaisuuksissa kaikilla tarkasteltavilla Rkp:n edustajilla - Ehrnrooth, Korsbäck ja Teir - on korkein positiivinen korrelaatio jonkun muun puolueen kuin Rkp:n edustajan kanssa. Edelleen voidaan todeta keskustapuolueen, kesään 1966 Lkp:n, Tenhiälän ja Kekkonen työeläkeäänestysissä saamat korkeimmat kertoimet kokoomuksen edustajien kanssa sekä kansaneläkeäänestysten osalta kokoomuksen Borg-Sundmanin ja Kempvaisen korkeimmat korrelaatiot Rkp:n Korsbäckin kanssa.

3.3. Äänestyskäyttäytymisen faktorit ja niihin perustuva edustajien ryhmittely

Kansanedustajien äänestyskäyttäytymisen analysointia jatkettiin korrelaatiomatriiseista faktoroidulla ne pääakselimenetelmällä, jonka antamat tulokset ovat liitteinä 15 ja 16. Faktorianalyysin tavoite on periaatteessa sama kuin luvuissa III ja IV käytetyn ryväanalyysin eli tiivistää

havaintoyksiköt alkuperäistä harvalukuisemmiksi havaintoyksikköryhmiksi, jotka koostuvat keskenään samankaltaisista havaintoyksiköistä. Ryvasanalyysi korvataan tässä faktorianalyysillä, koska ryhmiteltäviä havaintoyksikköjä kansanedustajien äänestyskäyttäytymistä tutkittaessa on 70, eikä ryvasanalyysin käyttö ole rationaalista juuri yli 10 havaintoyksikön tapauksissa (Borg 1965, 40). Edellä luvussa I mainittiin, että ryhmittelymenetelmänä käytetään "käännettyä" eli Q-tyyppistä faktorianalyysiä. Sen käytön edellytykset ovat samat kuin faktorianalyysin yleensäkin. Ainoa ero tavanomaisen ja Q-tyyppisen faktorianalyysin välillä on, että edellisessä lähtökohtakorrelaatiot ovat muuttujien riippuvuuksia ilmaisevia lukuja ja jälkimmäisessä havaintoyksikköjen samankaltaisuuksia osoittavia.

Saadut faktoriratkaisut rotatoitiin symmetrisen transformaatioanalyysin edellyttämällä varimax-rotatiolla siten, että kumpaankin ratkaisuun valittiin viisi faktoria, jotka on esitetty tauluissa 27 ja 28. Varimax-ratkaisuun valittavien faktoreiden lukumäärästä päättäminen on aina ongelmallinen toimenpide, vaikka faktoriluvun määräämiseksi on esitetty useita kriteereitä, esimerkiksi Peltosen (1968, 5; 1970, 95-98) luettelee niitä yhdeksän. Faktoriluvun ehdottomana ylärajana hän kuitenkin pitää sitä, että jokainen kommunaliteetti jää pienemmäksi kuin reliabiliteetti. Säänon soveltaminen käytännössä on sikäli hankalaa, että käytettävissä olevat reliabiliteetin arvioimiskeinot antavat toisinaan liian alhaisia arvioita. Näyttää olevan niin, että faktoroinnin lopettaminen viimeistään silloin,

kun ominaisarvo laskee alle yhden, täyttää myös reliabiliteetin vaatimuksen. Tässä tutkimuksessa faktorointi lopetettiin, kun viimeisen mukaan otettavan faktorin ominaisarvo oli kahta pienempi, koska ominaisarvo on sitä korkeampi, mitä enemmän on muuttujia, havaintoyksikköjä Q-tyyppisessä faktorianalyysissä (Pietilä 1970, 92). Viiden faktorin selityssaste kokonaisvarianssista oli työeläkekäänestyksissä 79 % ja kansaneläkekäänestyksissä 74 %.

Analyysin tämän osan lopullisena tavoitteena on tiivistää havaintoyksiköt muutamaksi ryhmäksi, jotka koostuvat keskenään samankaltaisista havaintoyksiköistä. Sen vuoksi faktorianalyysin antamaa kuvaa pyritään tulkitsemaan ja selventämään, tavanomaisen faktorien nimeämismenetellen sijasta, sijoittamalla havaintoyksiköt ryhmiksi pelkästään korkeimman latauksensa perusteella. Tehtyyn ratkaisuun sisältyy maininnan arvoista harkinnan varaisuutta kahdessakin suhteessa. Ensinnäkin faktorien bipolaarisuus on jossain määrin ongelmallinen ryhmien muodostamisen kannalta. Ilmeisesti onnistunein ratkaisu, johon tässäkin nojaututaan, on se, että faktoreiden positiivisen ja negatiivisen pään katsotaan edustavan omia, toisilleen hyvin vastakkaisia ryhmiä. Toinen harkinnan varainen ratkaisu on tehtävä silloin, kun havaintoyksiköt saavat korkeita, itseisarvoltaan samaa suuruusluokkaa olevia latauksia useammalla kuin yhdellä faktorilla. Paras tapa lienee se, että annetaan korkeimman latauksen määrätä ryhmä, johon havaintoyksikkö sijoitetaan (ks. Pietilä 1970, 140-141).

Taulu 27. Varimax-rotatoitu pääkselimatriisi työeläkeäänestyksiä koskevasta äänestyskäyttäytymisestä.

		I	II	III	IV	V
1 Aalto, Lyyl	Sdp	-.161	-.826	.236	.221	.098
2 Ahonen, Arvo	Sdp	.026	-.899	-.134	.049	.127
3 Antila, Toivo	Kes	-.774	.328	.315	-.023	-.037
4 Asunta, Mikko	Kok	-.082	.249	.901	-.051	-.076
5 Backlund, Anders	Skdl	.668	.166	-.690	.066	-.045
6 Borg-Sundman, Margit	Kok	-.247	.195	.775	.089	.143
7 Ehrnrooth, Georg	Rkp	-.287	.041	.749	-.150	.406
8 Flinck, Anna	Sdp	.148	-.869	-.090	-.121	.057
9 Forsius, Saara	Kok	.029	.155	.877	-.018	-.087
10 Haapanen, Kaino	Skdl	.644	.237	-.529	.394	-.171
11 Haapasalo, Kalervo	Sdp	.288	-.771	-.148	-.081	-.052
12 Halinen, Sylvi	Kes	-.833	.310	.116	-.109	-.052
13 Hara, Erkki	Kok	-.183	.156	.898	-.038	.246
14 Helle, Veikko	Sdp	.224	-.857	.045	-.004	.078
15 Hietala, Toivo	Kok	-.075	.205	.906	-.033	-.091
16 Holopainen, Ale	Kes	-.700	.370	.244	-.192	-.072
17 Honkonen, Kuuno	Skdl	.642	.223	-.575	.336	.027
18 Hostila, Sulo	Sdp	.209	-.899	.160	.069	.053
19 Häppölä, Leo	Kes	-.810	.343	.268	.118	.056
20 Jussila, Mauno	Kes	-.730	.337	.184	-.177	-.018
21 Jämsén, Artturi	Kes	-.749	.454	.005	-.050	-.006
22 Kaasalainen, Nestori	Kes	-.751	.127	.211	-.186	-.063
23 Kalavainen, Meeri	Sdp	.172	-.850	.018	-.041	.324
24 Kekkonen, Matti	Kes	-.159	.429	.324	-.519	.037
25 Kempainen, Jaakko	Kok	-.274	.149	.794	-.319	.228
26 Kiviäho, Aleks	Skdl	.398	.347	-.605	.337	-.054
27 Koivunen, Matti	Skdl	.516	.119	-.686	.057	-.322
28 Korsbäck, Verner	Rkp	-.168	.379	-.096	-.342	-.022
29 Kosola, Niilo	Kok	-.318	.191	.746	-.187	-.160
30 Kuusinen, Hertta	Skdl	.785	.202	-.453	.175	-.096
31 Käkälä, Valde	Sdp	.175	-.721	-.105	-.080	-.131
32 Lehmonen, Siiri	Skdl	.533	.126	-.693	.171	-.093
33 Leinonen, Armas	Lkp	-.323	.220	.734	.025	.231
34 Leskinen, Väinö	Sdp	.203	-.580	.264	-.051	-.190
35 Lindeman, Lars	Sdp	-.027	-.773	.184	.361	.019
36 Linna, Martti	Skdl	.374	.258	-.773	.285	-.171
37 Lukkarinen, Impi	Tpsl	.649	.031	-.538	-.062	.382
38 Lähteenmäki, Olavi	Kok	-.075	.220	.832	-.317	-.149
39 Manninen, Hugo	Skdl	.670	.291	-.576	-.059	.014
40 Matilainen, Kalle	Sdp	.204	-.776	-.176	.147	-.283
41 Mattila, Matti	Kes	-.831	.349	.144	-.186	-.011
42 Niemelä, Esu	Kes	-.676	.377	.218	-.141	.095
43 Paasio, Rafael	Sdp	.309	-.820	.067	.275	.009
44 Paaso, Johannes	Kes	-.859	.329	.163	-.188	-.010
45 Pakkanen, Atte	Kes	-.709	.137	.266	-.063	.416
46 Partanen, Juho	Kes	-.795	.250	.191	.033	.003
47 Partanen, Vilho	Sdp	.239	-.812	-.189	.042	-.187
48 Pekkarinen, Pentti	Kes	-.728	.414	.334	.115	.062
49 Pentti, Arvo	Kes	-.886	.343	.118	-.031	.091
50 Pohjonen, Mauno	Kes	-.564	.418	.354	-.037	.250
51 Puhakka, Pauli	Skdl	.601	.274	-.613	-.029	-.279
52 Pulkkinen, Aarne	Skdl	.689	.098	-.562	.161	-.111
53 Raipala, Matti	Kok	-.173	.207	.867	.049	-.147
54 Raunio, Eino	Sdp	.184	-.832	-.119	-.062	-.073
55 Rihtniemi, Juha	Kok	-.226	.242	.860	.138	-.046
56 Rosnell, Irma	Skdl	.662	.127	-.653	.099	.195
57 Rytkönen, Veikko	Skdl	.451	.258	-.678	.004	-.304
58 Rönkkö, Tahvo	Kes	-.698	.287	.215	.068	-.125
59 Sarjala, Wiljam	Kes	-.660	.183	.165	-.201	.525
60 Savela, Veikko	Kes	-.771	.237	.177	-.147	.277
61 Siltanen, Sylvi	Sdp	-.263	-.814	-.106	.156	.104
62 Suonpää, Leo	Skdl	.756	.159	-.513	.086	-.119
63 Tainio, Eino	Skdl	.624	.203	-.684	.020	-.043
64 Teir, Grels	Rkp	-.323	.013	.317	-.452	.077
65 Tenhiälä, Juho	Kes	-.163	.199	.209	-.534	.030
66 Tieksö, Anna-Liisa	Skdl	.552	.208	-.708	.229	-.172
67 Usitalo, Eino	Kes	-.740	.365	.132	.066	.048
68 Virtanen, Rainer	Skdl	.583	.155	-.672	.081	-.058
69 Virtanen, Viljo	Sdp	.199	-.786	-.214	-.072	.014
70 Virtanen, Väinö	Skdl	.654	.190	-.681	.141	-.161

3.3.1. Edustajien käyttäytymisen yhdenmukaisuus
työeläkeäänestyksissä

Faktorianalyysin tulosten perusteella voidaan edellä sanotuilla kriteereillä muodostaa työeläkeäänestyksistä seuraavat ryhmät.

RYHMÄ 1 (positiivinen lataus I faktorilla)

Kuusinen	Skdl	.785	Lukkarinen	Tpsl	.649
Suonpää	Skdl	.756	Haapanen	Skdl	.644
Pulkkinen	Skdl	.689	Honkonen	Skdl	.642
Manninen	Skdl	.670			

RYHMÄ 2 (negatiivinen lataus I faktorilla)

Pentti	Kes	-.886	Uusitalo	Kes	-.740
Paaso	Kes	-.859	Jussila	Kes	-.730
Halinen	Kes	-.833	Pekkarinen	Kes	-.728
Mattila	Kes	-.831	Pakkanen	Kes	-.709
Häppölä	Kes	-.810	Holopainen	Kes	-.700
Partanen J.	Kes	-.795	Rönkkö	Kes	-.698
Antila	Kes	-.774	Niemelä	Kes	-.676
Savela	Kes	-.771	Sarjala	Kes	-.660
Kaasalainen	Kes	-.751	Pohjonen	Kes	-.564
Jämsén	Kes	-.749			

RYHMÄ 3 (negatiivinen lataus II faktorilla)

Ahonen	Sdp	-.899	Raunio	Sdp	-.832
Hostila	Sdp	-.899	Aalto	Sdp	-.826
Flinck	Sdp	-.869	Paasio	Sdp	-.820
Helle	Sdp	-.857	Siltanen	Sdp	-.814
Kalavainen	Sdp	-.850	Partanen V.	Sdp	-.812

Virtanen V. A.	Sdp	-.786	Haapasalo	Sdp	-.771
Matilainen	Sdp	-.776	Käkälä	Sdp	-.721
Lindeman	Sdp	-.773	Leskinen	Sdp	-.580

RYHMÄ 4 (positiivinen lataus III faktorilla)

Hietala	Kok	.906	Lähteenmäki	Kok	.832
Asunta	Kok	.901	Kemppainen	Kok	.794
Hara	Kok	.898	Borg-Sundman	Kok	.775
Forsius	Kok	.877	Ehmrooth	Rkp	.749
Raipala	Kok	.867	Kosola	Kok	.746
Rihtniemi	Kok	.860	Leinonen	Lkp	.734

RYHMÄ 5 (negatiivinen lataus III faktorilla)

Linna	Skdl	-.773	Virtanen V. R.	Skdl	-.681
Tiekso	Skdl	-.708	Rytkönen	Skdl	-.678
Lehmonen	Skdl	-.693	Virtanen R.	Skdl	-.672
Backlund	Skdl	-.690	Rosnell	Skdl	-.653
Koivunen	Skdl	-.686	Puhakka	Skdl	-.613
Tainio	Skdl	-.684	Kiviaho	Skdl	-.605

RYHMÄ 6 (negatiivinen lataus IV faktorilla)

Tenhialä	Kes	-.534
Kekkonen	Kes	-.519
Teir	Rkp	-.452

Kansandemokraatit muodostivat ensimmäisen ja viidennen ryhmän, jos kohta on todettava jokaisen Skdl:n edustajan saaneen huomattavan latauksen sekä I että III faktorin kohdalla (taulu 27). Ensimmäiseen ryhmään sisältyi myös Tpsl:n Lukkarinen. Kansandemokraattien jakaantuminen kahteen ryhmään ei ole tulos ryhmien erilaisuudesta äänestyskäyt-

täytymisessä vaan eroista äänestysaktiivisuudessa, ensimmäiseen ryhmään luetut olivat poissa keskimäärin kuudesta ja viidenteen ryhmään luetut kahdesta äänestyksestä.

Toisen ryhmän muodostivat muut keskustapuolueen edustajat paitsi Kekkonen ja kesällä 1966 Lkp:sta siirtynyt Tenhiälä. Kolmannen ryhmän muodostivat sosiaalidemokraattiset edustajat ja neljännen keskustapuolueesta ideologisessa perusjärjestyksessä oikealle olevien puolueiden edustajat.

Kuudenteen ryhmään sisältyivät keskustapuolueen Kekkonen ja Tenhiälä sekä Rkp:n Teir. Kekkonen jääminen keskustapuolueen varsinaisen ryhmän ulkopuolelle johtui ennen kaikkea hänen puolueen enemmistön kannasta poikkeavasta äänestyskäyttäytymisestään yrittäjien eläkelakien käsittelyn yhteydessä vuonna 1969. Kekkonen on toki aiemminkin osoittautunut "kapinalliseksi", Sänkiäho (1969, 24) totesi hänen äänestyskäyttäytymisensä poikenneen selvästi puolueen enemmistön kannasta Lehdon virkamieshallituksen aikana. Kaikki kolme toimivat kuusikymmenluvun kuluessa myös ministereinä, jolloin he äänestyskäyttäytymisessään joutuivat ottamaan huomioon solidaarisuutensa hallitukselle, mikä saattoi vieraannuttaa heidät ryhmätovereistaan. Sitä paitsi Tenhiälä, kuten on jo todettu, siirtyi kesällä 1966 Lkp:sta keskustapuolueeseen. Teirin äänestyskäyttäytyminen on sikäli kiintoisaa, että se oli Nyholm in (1961, 100) vaalikaudelta 1948-51 Rkp:n edustajia koskevien havaintojen toisinto. Nyholm totesi nimittäin, että Rkp:n ryhmän hajaantuessa maaseutu-

asutuskeskus vastakohtaisuutta ilmentävissä äänestyksissä, jollaisia työeläkeäänestykset itse asiassa olivat, Pohjanmaalta valitut Rkp:n edustajat antoivat herkästi äänensä keskustapuolueen hyväksi. Vaasan läänistä valitun Teirin kohdalta voidaan todeta, että viiden faktorin varimax-ratkaisussa-kin (taulu 27) hänen latauksensa ylitti tulkintakynnyksen (.300) I faktorin negatiivisessa päässä, jonne keskustapuolueen edustajat ryhmittäytyivät. Selvimmillään tilanne oli kuitenkin kolmen faktorin ratkaisussa, jossa Teirin itseisarvoltaan korkeimmat, tasavahvat lataukset sijoittuivat keskustapuolueen ja ei-sosialististen puolueiden ryhmiin.¹⁾

Todettakoon vielä, ettei mainittujen edustajien puoluerajat rikoneeseen käyttäytymiseen ollut syynä yhteinen vaalipiiri, sillä Kekkonen oli Oulun läänin vaalipiiristä, Teir Vaasan läänin ja Tenhiälä Hämeen eteläisestä vaalipiiristä.

Valitusta faktorianalyysin tulkintamenettelystä johtuen varsinaista faktorien nimeämismenettelyä ei tarvittaisi tässä yhteydessä. Koska nimetyt faktorit kuitenkin havainnollistavat transformaatioanalyysiä, faktorien nimeäminen suoritetaan seuraavassa.

Ensimmäisen faktorin positiiviseen päähän rypäloityivät Skd:n edustajat korkeahkoin latauksin, samoin Tpsl:n ainoa tarkasteluun tullut

1) Varimax-rotatointi suoritettiin nimittäin kolmella, neljällä, viidellä ja kuudella faktorilla. Niistä valittiin käyttöön viiden faktorin ratkaisu, jota käytetään myös symmetrisessä transformaatioanalyysissä.

edustaja. Faktorin negatiivisessa päässä olivat keskustapuolueen edustajat, joten faktori nimettäköön kansandemokraatit-keskustafaktoriksi. Toiselle faktorille tunnusomaista oli Sdp:n edustajien voimakkaasti negatiiviset lataukset, joten sitä kutsutaan sosiaalidemokraattien faktoriksi. Kolmannella faktorilla kaikki porvarillisten puolueiden edustajat saivat positiivisia ja suurin osa vasemmiston edustajista negatiivisia painokertoimia. Näin ollen kolmatta faktoria voidaan sanoa oikeisto-vasemmistofaktoriksi. Neljännen faktorin itseisarvoltaan korkeimmat lataukset olivat Tenhiälällä (-.534), Kekkosella (-.519) ja Teirillä (-.452), joiden lisäksi useimpien ei-sosialististen puolueiden edustajien painokerroin oli negatiivinen, joten neljäs faktori nimitetään porvarillisuuden faktoriksi. Viidennen "silppufaktorin" nimeäminen on erityisen harkinnanvaraista. Sitä kutsutaan keskustafaktoriksi, koska keskustapuolueen edustajat saivat ryhmänä huomattavampia latauksia kuin muiden ryhmien edustajat.

Taulu 28. Varimax-rotatoitu pääakselimatriisi kansaneläkeäänestyksiä koskevasta äänestyskäyttäytymisestä.

		I	II	III	IV	V
1 Aalto, Lyyli	Sdp	.079	-.779	-.180	-.210	.416
2 Ahonen, Arvo	Sdp	-.003	-.650	-.190	-.470	.200
3 Antila, Toivo	Kes	-.350	.207	.143	.719	-.237
4 Asunta, Mikko	Kok	-.657	.326	.439	.181	-.195
5 Backlund, Anders	Skdl	.737	.028	.131	-.371	.017
6 Borg-Sundman, Margit	Kok	-.774	.416	-.130	-.047	-.103
7 Ehrnrooth, Georg	Rkp	-.598	.225	.109	-.181	-.015
8 Flinck, Anna	Sdp	.172	-.811	-.224	-.323	-.106
9 Forsius, Saara	Kok	-.657	.317	.434	.014	-.132
10 Haapanen, Kaino	Skdl	.802	-.023	.002	-.429	.258
11 Haapasalo, Kalervo	Sdp	-.205	-.328	-.755	-.358	-.067
12 Halinen, Sylvi	Kes	-.146	.350	.197	.738	.030
13 Hara, Erkki	Kok	-.711	.188	.484	-.018	-.055
14 Helle, Veikko	Sdp	.170	-.760	-.281	-.423	.023
15 Hietala, Toivo	Kok	-.496	.369	.615	-.255	-.095
16 Holopainen, Ale	Kes	-.211	.388	.163	.665	.030
17 Honkonen, Kuuno	Skdl	.736	-.110	.052	-.502	.017
18 Hostila, Sulo	Sdp	-.027	-.304	-.790	-.328	-.184
19 Häppölä, Leo	Kes	-.428	.264	.118	.440	-.250
20 Jussila, Mauno	Kes	-.157	.219	-.079	.628	-.057
21 Jämsen, Artturi	Kes	-.041	.152	.060	.613	.017
22 Kaasalainen, Nestori	Kes	-.270	.309	.248	.598	-.124
23 Kalavainen, Meeri	Sdp	.161	-.810	-.160	-.259	-.040
24 Kekkonen, Matti	Kes	-.088	.372	.124	.650	-.261
25 Kempainen, Jaakko	Kok	-.749	.504	-.083	-.138	.049
26 Kiviaho, Aleksi	Skdl	.818	.027	.004	-.225	-.264
27 Koivunen, Matti	Skdl	.858	.054	-.072	-.047	.087
28 Korsbäck, Verner	Rkp	-.758	.496	-.105	.059	.106
29 Kosola, Niilo	Kok	-.463	.477	.369	.220	-.109
30 Kuusinen, Hertta	Skdl	.727	-.129	.112	-.444	-.101
31 Käkälä, Valde	Sdp	.044	-.771	-.210	-.420	-.149
32 Lehmonen, Siiri	Skdl	.779	.038	.032	-.441	.247
33 Leinonen, Armas	Lkp	-.657	.423	-.254	.057	.012
34 Leskinen, Väinö	Sdp	-.088	-.141	-.634	-.399	-.289
35 Lindeman, Lars	Sdp	-.303	-.324	-.733	-.207	.194
36 Linna, Martti	Skdl	.776	.027	.079	-.068	.270
37 Lukkarinen, Impi	Tpsl	.609	-.316	-.230	-.182	-.101
38 Lähteenmäki, Olavi	Kok	-.702	.224	.504	-.183	-.082
39 Manninen, Hugo	Skdl	.756	-.077	.068	-.461	.087
40 Matilainen, Kalle	Sdp	.040	-.725	-.151	-.290	.194
41 Mattila, Matti	Kes	-.421	.416	.282	.565	.088
42 Niemelä, Esu	Kes	-.100	.264	.184	.809	-.092
43 Paasio, Rafael	Sdp	-.167	-.385	-.777	-.267	-.122
44 Paaso, Johannes	Kes	-.201	.115	.084	.591	.108
45 Pakkanen, Atte	Kes	-.219	.269	.241	.643	.108
46 Partanen, Juh	Kes	-.048	.295	.207	.706	.246
47 Partanen, Vilho	Sdp	-.179	-.271	-.799	-.228	.223
48 Pekkarinen, Pentti	Kes	-.282	.279	.240	.672	-.071
49 Pentti, Arvo	Kes	-.300	.393	.333	.657	.075
50 Pohjonen, Mauno	Kes	-.194	.110	.013	.788	-.198
51 Puhakka, Pauli	Skdl	.852	-.067	.076	-.223	-.207
52 Pulkkinen, Aarne	Skdl	.853	.040	-.119	-.170	-.146
53 Raipala, Matti	Kok	-.332	.584	.364	.190	-.229
54 Raunio, Eino	Sdp	.142	-.777	-.236	-.369	-.150
55 Rihtniemi, Juha	Kok	-.725	.146	.517	-.126	-.142
56 Rosnell, Irma	Skdl	.761	-.170	.174	-.281	-.070
57 Rytönen, Veikko	Skdl	.844	-.045	.045	-.392	-.034
58 Rönkkö, Tahvo	Kes	-.419	.458	.252	.540	.161
59 Sarjala, Wiljam	Kes	-.209	.384	.130	.590	.244
60 Savela, Veikko	Kes	-.247	.276	.258	.684	.049
61 Siltanen, Sylvi	Sdp	.056	-.813	-.265	-.166	-.023
62 Suonpää, Leo	Skdl	.825	.023	.038	-.428	-.087
63 Tainio, Eino	Skdl	.656	.072	.122	-.470	.284
64 Teir, Grels	Rkp	-.368	.270	.293	.157	.069
65 Tenhialä, Juh	Kes	-.491	.425	.239	.401	.112
66 Tiekso, Anna-Liisa	Skdl	.674	-.124	.146	-.391	.422
67 Uusitalo, Eino	Kes	-.243	.398	-.100	.569	.178
68 Virtanen, Rainer	Skdl	.590	.019	.133	-.675	.202
69 Virtanen, Viljo	Sdp	.099	-.804	-.216	-.329	-.040
70 Virtanen, Väinö	Skdl	.837	-.105	.013	-.386	-.169

3.3.2. Edustajien käyttäytymisen yhdenmukaisuus kansaneläkeäänestys-
sissä

Faktorianalyysin tulosten perusteella voidaan edellä käytetyin kriteerein muodostaa kansaneläkeäänestyksistä seuraavat ryhmät.

RYHMÄ 1 (positiivinen lataus I faktorilla)

Koivunen	Skdl	.858	Linna	Skdl	.776
Pulkkinen	Skdl	.853	Rosnell	Skdl	.761
Puhakka	Skdl	.852	Manninen	Skdl	.756
Rytkönen	Skdl	.844	Backlund	Skdl	.737
Virtanen V. R.	Skdl	.837	Honkonen	Skdl	.736
Suonpää	Skdl	.825	Kuusinen	Skdl	.727
Kiviaho	Skdl	.818	Tiekso	Skdl	.674
Haapanen	Skdl	.802	Tainio	Skdl	.656
Lehmonen	Skdl	.779	Lukkarinen	Tpsl	.609

RYHMÄ 2 (negatiivinen lataus I faktorilla)

Borg-Sundman	Kok	-.774	Asunta	Kok	-.657
Korsbäck	Rkp	-.758	Forsius	Kok	-.657
Kemppainen	Kok	-.749	Leinonen	Lkp	-.657
Rihtniemi	Kok	-.725	Ehmrooth	Rkp	-.598
Hara	Kok	-.711	Tenhiälä	Kes	-.491
Lähteenmäki	Kok	-.702	Teir	Rkp	-.368

RYHMÄ 3 (positiivinen lataus II faktorilla)

Raipala	Kok	.584
Kosola	Kok	.477

RYHMÄ 4 (negatiivinen lataus II faktorilla)

Siltanen	Sdp	-.813	Raunio	Sdp	-.777
Flinck	Sdp	-.811	Käkelä	Sdp	-.771
Kalavainen	Sdp	-.810	Helle	Sdp	-.760
Virtanen V. A.	Sdp	-.804	Matilainen	Sdp	-.725
Aalto	Sdp	-.779	Ahonen	Sdp	-.650

RYHMÄ 5 (negatiivinen lataus III faktorilla)

Partanen V.	Sdp	-.799	Haapasalo	Sdp	-.755
Hostila	Sdp	-.790	Lindeman	Sdp	-.733
Paasio	Sdp	-.777	Leskinen	Sdp	-.634

RYHMÄ 6 (positiivinen lataus IV faktorilla)

Niemelä	Kes	.809	Pakkanen	Kes	.643
Pohjonen	Kes	.788	Jussila	Kes	.628
Halinen	Kes	.738	Jämsén	Kes	.613
Antila	Kes	.719	Kaasalainen	Kes	.598
Partanen J.	Kes	.706	Paaso	Kes	.591
Savela	Kes	.684	Sarjala	Kes	.590
Pekkarinen	Kes	.672	Uusitalo	Kes	.569
Holopainen	Kes	.665	Mattila	Kes	.565
Pentti	Kes	.657	Rönkkö	Kes	.540
Kekkonen	Kes	.650	Häppölä	Kes	.440

Muodostettujen ryhmien ulkopuolelle jäivät kokoomuksen Hietala ja Skdl:n Rainer Virtanen, edellisen korkein lataus (.615) oli III faktorilla ja jälkimmäisen (-.675) IV faktorilla, joskin on todettava molempien saaneen korkeahkon latauksen myös niillä faktoreilla, joilla heidän puolue-
tovereillaan oli merkittävimmät lataukset.

Ensimmäisen ryhmän muodostivat Skdl:n edustajat, joiden lisäksi ryhmään sisältyi ainoa tarkasteluun tullut Tpsl:n edustaja, jonka saama lataus oli kuitenkin selvästi alhaisempi kuin ryhmän muiden jäsenten. Toisen ryhmän muodostivat keskustapuolueesta oikealle olevien ryhmien edustajat joukossa myös Tenhiälä, joka kesällä 1966 siirtyi liberaalisesta kansanpuolueesta keskustapuolueeseen. Todettakoon kuitenkin, että kokoomuksen edustajien painokertoimet olivat itseisarvoltaan suurempia kuin Teirin, Tenhiälän, Leinosen ja Ehrnroothin. Kaksi kokoomuksen edustajaa muodosti kolmannen ryhmän. On kuitenkin syytä mainita, että Kosolan lataus I faktorilla (-.463) oli itseisarvoltaan samaa suuruusluokkaa kuin II faktorin lataus (.477), jonka perusteella hänet luettiin kolmanteen ryhmään.

Sosiaalidemokraatit muodostivat kaksi seuraavaa ryhmää. Suurempaan kuuluivat "aktiiviset" äänestäjät, jotka olivat poissa äänestyksistä tahi äänestivät tyhjää keskimäärin kolme kertaa tarkastelun kohteena olevissa äänestyksissä. Kuusimiehisen ryhmän muodostivat "passiiviset" äänestäjät, jotka olivat poissa keskimäärin 14 äänestyksestä. Keskustapuolueen edustajat olivat Tenhiälää lukuun ottamatta kuudennessa ryhmässä.

Työeläkeäänestysten analysoinnin yhteydessä suoritettujen faktoroiden nimeämisen tavoin seuraavassa suoritetaan kansaneläkeäänestyksiä koskevien faktoroiden nimeäminen transformaatioanalyysiä varten.

Ensimmäisellä faktorilla vasemmiston edustajat sosiaalidemokraattien muutamaa arvoa lukuun ottamatta saivat positiivisia ja ei-sosialis-

tisten puolueiden edustajat negatiivisia latauksia. Itseisarvoltaan suurimmat painokertoimet olivat sekä vasemmiston että porvariston piirissä tämän ulottuvuuden ääripäissä, Skdl:n ja kokoomuksen edustajilla. Näin ollen faktori voidaan nimetä vasemmisto-oikeistofaktoriksi. Toisella faktorilla Sdp:n edustajilla oli itseisarvoltaan huomattavasti suuremmat lataukset kuin muiden puolueiden edustajilla, joten faktoria kutsutaan sosiaalidemokraattien faktoriksi. Kolmannen faktorin suurimmat positiiviset painokertoimet olivat kokoomuksen ja suurimmat negatiiviset lataukset sosiaalidemokraattien edustajilla. Näin ollen faktoria kutsutaan kokoomus-sosiaalidemokraattien faktoriksi. Neljäs faktori nimetään keskusta-vasemmistofaktoriksi, koska keskustapuolueen edustajien lataukset olivat korkeahkoja positiivisia, mutta niiden vastapainona kaikkien vasemmistoesustajien lataukset olivat negatiivisia. Viidennellä faktorilla vain parilla vasemmistoesustajalla oli merkittävä positiivinen painokerroin, joten faktoria kutsutaan vasemmistofaktoriksi.

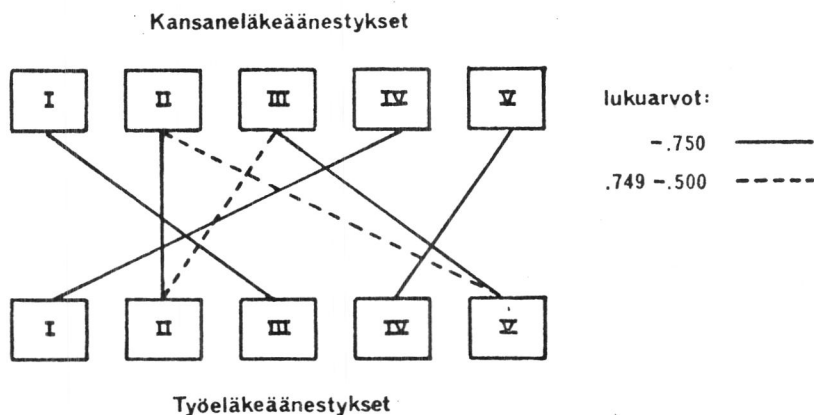
Faktorianalyysin tuloksiin pohjautuvan edustajien ryhmittelyn¹⁾

-
- 1) Saadun ryhmittelyn luotettavuutta kontrolloitiin Helsingin yliopiston laskentakeskuksen tietokoneohjelmalla "H/GA, havaintomatriisin ryhmittely homogeenisiin osaryhmiin". Koemielessä 10 äänestyksestä suoritettu ryhmittely antoi osapuilleen saman tuloksen kuin faktorianalyysi.

perusteella ei 1960-luvun eläkepoliittisia äänestyksiä koskevana ole aiheellista olla yhtymättä Nyholmin (1961, 164) ja Sänkiä hon (1969, 13) muun laatusesta aineistosta tekemiin havaintoihin puolueen ensisijaisuudesta kansanedustajien äänestyskäyttäytymiseen vaikuttavana tekijänä. Edelleen voidaan todeta, etteivät puoluerajat ole, ideologista perusjärjestystä ajatellen, oikealla yhtä selviä kuin keskustassa ja vasemmalla.

3.4. Faktorikuvausten vertailu

Saatuja faktorikuvauksia, kansanedustajien käyttäytymisen yhdenmukaisuutta eri äänestyskokonaisuuksissa, verrattiin symmetrisellä transformaatioanalyysillä, jonka tulokset on esitetty taulussa 29. Transformaatioanalyysin tavoitteena on lyhyesti sanottuna saada eri faktoriavaruuksissa olevat kuvaukset keskenään vertailukelpoisiksi (ks. Mustonen 1966). Transformaatioanalyysi toisin sanoen mahdollistaa kahden tai useamman erillisen faktorianalyysin tulosten vertailemisen. Analyysimenetelmässä, sen jälkeen kun tutkittavat faktoriavaruudet on ensin muutettu samoiksi, tutkitaan syntyneiden faktori- ja muuttujakohtaisten residuaalien avulla faktorikuvausten vastaavuutta. Tässä tutkimuksessa käytettävälle symmetriselle transformaatioanalyysille on erityisesti ominaista, että transformoinnissa syntyneet residuaalit ovat riippumattomia transformaation



Kuva 23. Työeläke- ja kansaneläkeäänestysten faktoreiden vastaavuus.

suunnasta.

Faktoreiden vastaavuus kahdessa kuvauksessa oli ilmeinen (kuva 23): Työeläkeäänestysten ensimmäistä, kansandemokraatiit-keskustafaktoria vastasi kansaneläkeäänestysten neljäs, keskusta-vasemmistofaktori. Sosiaalidemokraattien faktorit eivät olleet yhtä tarkasti vastinfaktoreita kuin edellä olevat, sillä osa työeläkeäänestysten sosiaalidemokraattisen (II) faktorin merkityksestä siirtyi kansaneläkeäänestysten kolmannelle, kokoomus-sosiaalidemokraattien faktorille, jota vastasi työeläkeäänestysten keskustafaktori (V). Osa sen merkityksestä puolestaan siirtyi kansaneläkeäänestysten sosiaalidemokraattiselle (II) faktorille. Työeläkeäänestysten neljättä, porvarillisuuden faktoria vastasi kansaneläkeäänestysten viides, vasemmistofaktori (taulu 29).

Taulu 29. Työeläke- ja kansaneläkeäänestysten välinen transformaatiomatriisi.

		Työeläkeäänestykset				
Faktorit		I	II	III	IV	V
Kansaneläke- äänestykset	I	.292	.284	-.900	.012	-.108
	II	-.086	.762	.277	.251	-.538
	III	.237	.557	.168	-.299	.785
	IV	-.902	.167	-.277	-.261	.118
	V	-.164	.029	-.088	.878	.442

	Työeläkeäänestykset	Kansaneläkeäänestykset
I	Kansandemokraatit - keskusta	Vasemmisto - oikeisto
II	Sosiaalidemokraatit	Sosiaalidemokraatit
III	Oikeisto - vasemmisto	Kokoomus - sosiaalidemokraatit
IV	Porvarillisuus	Keskusta - vasemmisto
V	Keskusta	Vasemmisto

Transformaatiomatriisia kiinnostavampia ovat edellä valitusta tarkastelutavasta johtuen kuitenkin residuaalimatriisit, joiden perusteella voidaan tehdä päätelmiä yksittäisten kansanedustajien merkityksen muuttamisesta eri faktorikuvauksissa. Poikkeavaa transformoitumista voidaan tarkastella sekä faktoreittain että muuttujittain, tässä tapauksessa havaintoyksiköittäin, koska lähtökohtana on käännetty faktorointi. Seuraavassa kiinnitetään huomio vain havaintoyksikkökohtaisiin residuaaleihin, jotka riippumattomina transformoinnin suunnasta osoittavat, missä havaintoyk-

Taulu 30. Faktorikohtaiset residuaalit havaintoyksiköittäin suunnassa kansaneläkeäänestykset -- työeläke-
äänestykset sekä havaintoyksikkokohtaiset residuaalit.

		I	II	III	IV	V	Havainto- yksikkö- kohtainen
		Faktoreittain					
1	Aalto, Lyvli	.331	.132	-.531	.062	.340	.528
2	Ahonen, Arvo	.375	.224	-.037	.147	.116	.227
3	Antila, Toivo	.072	-.077	-.096	-.371	.048	.160
4	Asunta, Mikko	-.178	.081	-.178	-.233	.229	.177
5	Backlund, Anders	-.078	.077	.158	.021	.011	.037
6	Borg-Sundman, Margit	-.002	-.181	.037	-.031	.430	.220
7	Ehnrooth, Georg	.273	-.009	-.078	.197	-.411	.288
8	Flinck, Anna	.231	.118	-.228	.018	.111	.131
9	Forsius, Saara	-.149	.140	-.117	-.168	.250	.146
10	Haapanen, Kaino	-.047	-.089	-.103	.052	.191	.049
11	Haapasalo, Kalervo	-.170	-.019	.220	.270	-.370	.292
12	Halainen, Sylvi	.134	.149	-.061	.033	.124	.060
13	Hara, Erkki	.086	.051	-.115	-.122	.059	.042
14	Helle, Veikko	.205	.099	-.341	.035	.066	.174
15	Hietala, Toivo	.280	.233	-.175	-.094	.326	.278
16	Holopainen, Ale	.035	.068	-.106	-.088	.097	.034
17	Honkponen, Kuuno	.059	-.151	-.028	.220	-.060	.082
18	Hostila, Sulo	-.053	.160	-.246	.050	-.588	.436
19	Happola, Leo	.326	-.132	.110	.429	.123	.335
20	Jussila, Mauno	.087	.156	-.164	.041	-.093	.069
21	Jämsén, Artturi	.182	-.214	-.088	-.077	.052	.095
22	Kaasalainen, Nestori	.181	.266	.004	-.084	.124	.126
23	Kalavainen, Meeri	.150	.146	.339	.077	-.175	.170
24	Kekkonen, Matti	-.414	-.000	-.279	.173	-.175	.341
25	Kemppainen, Jaakko	-.155	.000	-.037	.469	-.442	.441
26	Kiviahjo, Aleksi	.102	-.137	-.037	-.494	-.189	.310

27	Koivuinen, Matti	Skdl	242	120	078	079	162	112
28	Korsbäck, Verner	Rkp	206	262	872	369	113	1.206
29	Kosola, Niilo	Kok	040	280	187	030	202	157
30	Kuusinen, Hertta	Skdl	104	109	087	207	073	078
31	Käkelä, Valde	Sdp	258	045	054	067	070	150
32	Leinonen, Siiri	Skdl	071	076	108	170	070	056
33	Leinonen, Armas	Ksp	052	216	084	149	562	393
34	Leskinen, Väinö	Sdp	038	019	194	066	365	177
35	Lindman, Lars	Sdp	039	004	083	012	289	079
36	Linna, Martti	Skdl	099	023	091	039	242	431
37	Lukkarinen, Impi	Tpsl	306	260	077	023	513	431
38	Lähteenmäki, Olavi	Kok	135	001	005	180	417	225
39	Manninen, Hugo	Skdl	009	171	006	223	020	079
40	Mattiainen, Kalle	Sdp	065	108	023	035	610	390
41	Mattila, Matti	Kes	207	102	233	125	144	144
42	Niemelä, Esu	Kes	049	031	241	144	037	084
43	Paasio, Rafael	Sdp	251	002	069	163	440	288
44	Paaso, Johannes	Kes	256	150	109	129	149	139
45	Pakkanen, Atte	Kes	077	250	142	021	237	145
46	Partanen, Juho	Kes	127	202	249	006	188	154
47	Partanen, Vilho	Sdp	253	078	184	397	104	310
48	Pekkarinen, Pentti	Kes	079	037	143	362	042	161
49	Pentti, Arvo	Kes	233	168	128	085	086	114
50	Pohjonen, Mauno	Kes	181	256	348	321	273	397
51	Puhakka, Pauli	Skdl	076	083	080	125	161	061
52	Pulkkinen, Aarne	Skdl	278	075	155	187	175	173
53	Raipaala, Matti	Kok	028	571	378	273	058	359
54	Rainio, Eino	Sdp	223	083	148	092	193	127
55	Rihtimäki, Juha	Kok	247	074	033	367	348	323
56	Rosnell, Irma	Skdl	104	007	034	176	121	058
57	Rytönen, Veikko	Skdl	186	094	024	053	091	091
58	Rönkkö, Tahvo	Kes	073	178	168	037	244	126
59	Sarjala, Wiljam	Kes	020	229	034	314	437	344
60	Savela, Veikko	Kes	106	252	030	004	107	050
61	Siltanen, Syvi	Sdp	441	162	165	252	297	297
62	Suonpää, Leo	Skdl	092	040	047	091	103	023
63	Tainio, Eino	Skdl	019	036	239	339	094	183
64	Teir, Crels	Rkp	102	279	089	089	082	297
65	Tenhilä, Juho	Kes	350	189	270	552	066	540
66	Tienhialä, Anna-Liisa	Skdl	013	083	163	174	414	235
67	Uusitalo, Eino	Kes	064	007	007	071	164	013
68	Virtanen, Rainer	Skdl	202	009	338	242	091	222
69	Virtanen, Viljo	Sdp	152	023	039	009	193	063
70	Virtanen, Väinö	Skdl	004	095	022	209	017	054

siköissä kuvattujen äänestysten välinen ero on suurimmillaan ¹⁾. Tarkastelemalla sitten alkuperäisen faktorimatriisin latauksia rinnan transformoimalla jälkeisen toisen äänestyskokonaisuuden vastinfaktoreiden latausten kanssa, nähdään mistä muutokset johtuvat.

Faktorikuvauksissa merkitykseltään, äänestyskäyttäytymiseltään, ylivoimaisesti eniten muuttunut edustaja oli Rkp:n Korsbäck, hänen havaintoyksikkökohtainen residuaalinsa oli 1.206. Huomattavasti merkitykseltään muuttuneita, havaintoyksikkökohtainen residuaali oli yli .400, olivat Tpsl:n Lukkarinen, Sdp:n Aalto ja Hostila, keskustapuolueen Tenhiälä sekä kokoomuksen Kemppainen.

Tulos voidaan selittää tutkimalla mainittujen edustajien latauksia työeläkeäänestysten ja kansaneläkeäänestysten työeläkeäänestyksiin transformoiduissa faktoreissa (liitetaulu 17) seuraavan asetelman avulla.

1) Suuri residuaali saattaa johtua myös siitä, että havaintoyksikön kommunaliteetti verrattavissa faktorikuvauksissa on kovin erilainen. Tällöin ei ehkä kysymyksessä olekaan pelkästään havaintoyksikön merkityksen muuttuminen faktorikuvausten välillä, vaan toisen ryhmän faktorit selittävät suuremman osan kyseisen havaintoyksikön varianssista kuin toisen ryhmän faktorit (ks. Forss 1970, 84). Edellä sanottu faktorikuvausten kommunaliteettierojen vaikutus lienee selvin Korsbäckillä, jolla kommunaliteettien erotus oli .440, Lukkarisella (.294) ja Tenhiälällä (.257).

	I	II	III	IV	V
Aalto					
työeläkeäänestykset	-.161	-.826	.236	.221	.098
kansaneläkeäänestykset	.170	-.694	-.295	.283	.438
Hostila					
työeläkeäänestykset	.209	-.899	.160	.069	.053
kansaneläkeäänestykset	.156	-.739	-.086	.099	-.535
Kemppainen					
työeläkeäänestykset	-.274	.149	.794	-.319	.228
kansaneläkeäänestykset	-.119	.149	.757	.150	-.214
Korsbäck					
työeläkeäänestykset	-.168	.379	-.096	-.342	-.322
kansaneläkeäänestykset	-.374	.117	.776	.227	-.209
Lukkarinen					
työeläkeäänestykset	.649	.031	-.538	-.062	.382
kansaneläkeäänestykset	.343	-.229	-.615	-.039	-.131
Tenhiälä					
työeläkeäänestykset	-.163	.199	.209	-.534	.030
kansaneläkeäänestykset	-.513	.388	.479	.018	.096

Käytäessä analysoimaan edellä esitettyä asetelmaa, tarkastellaan kutakin edustajaa muista erillään. Aallon merkitys, äänestyskäyttäytyminen, muuttui selvimmin kolmannella faktorilla, joka työeläkeäänestysten faktoriavaruudessa kuvasi porvariston ja vasemmiston suhteita siten, että ei-sosialistiset edustajat rypälöityivät faktorin positiiviseen ja vasemmiston edustajat sen negatiiviseen päähän. Edellä olevan asetelman tiedoista voidaan kolmatta faktoria koskevana todeta, että Aallon lataus työeläke-

äänestyksissä oli positiivinen ja kansaneläkeäänestyksissä negatiivinen. Hän toisin sanoen liikkui oikeisto - vasemmistoulottuvuudella siten, että työeläkeäänestyksissä hän käyttäytyi porvariston edustajien tavoin ja kansaneläkeäänestyksissä vasemmistoedustajien tapaan. Aallon merkityksen muuttuminen ensimmäisellä, kansandemokraati - keskustafaktorilla yhden- suuntaisesti kolmannen faktorin muutosten kanssa tukee suoritettua tulkin- taa.

Hostilan merkitys muuttui eniten viidennellä, keskustafaktorilla ja kolmannella, oikeisto - vasemmistofaktorilla. Työeläkeäänestyksiin verrattuna hän kansaneläkeäänestyksissä loittoni keskustan edustajista ja lähestyi muuta vasemmistoa. Kemppaisen merkitys vaihtui eniten neljän- nellä ja viidennellä faktorilla, kansaneläkeäänestyksissä hän, työeläke- äänestyksiin verrattuna, loittoni keskustan edustajista ja oli "vähemmän porvarillinen". Korsbäckistä voidaan todeta, että hän käyttäytyi kansan- eläkeäänestyksissä erittäin selvästi "oikeistolaisemmin" kuin työeläke- äänestyksissä, otettakoon varauksena kuitenkin huomioon edellä havaittu suuri kommunaliteettiero verrattavissa faktorikuvauksissa.

Lukkarisen merkitys vaihtui eniten viidennellä ja ensimmäisellä faktorilla, muistettakoon kuitenkin selvä kommunaliteettien ero .294. Työeläkeäänestyksiin verrattuna hän kansaneläkeäänestyksissä loittoni kes- kustasta ja samalla etääntyi hieman Skdl:n edustajista. Tenhiälän työelä- keäänestyksiä koskeva lataus IV faktorilla oli voimakkaasti negatiivinen, mutta kansaneläkeäänestyksiä koskeva kerroin oli hienoisesti positiivinen.

Hänen siirtymisensä kansaneläkeäänestyksissä kohti keskustapuoluetta oli myös I faktorin latausten perusteella todettavissa, varauksena sanottuun muistutettakoon kuitenkin Tenhiälän kommunaliteettien erosta verrattavissa faktorikuvauksissa.

4. YHTEENVETO EDUSKUNTARYHMIEN JA KANSANEDUSTAJIEN ÄÄNESTYSKÄYTTÄYTYMISESTÄ

Kaikkia 1960-luvun eläkeäänestyksiä tarkasteltaessa todettiin puolueittaisten ryhmäyhtenäisyyttä kuvaavien indeksien, koheesioindeksien, keskiarvon olleen 88.6. Työeläkeäänestyksissä puolueiden sisäinen yhtenäisyys oli hieman korkeampi kuin kansaneläkeäänestyksissä, indeksipisteiden keskiarvot olivat sanotussa järjestyksessä 89.3 ja 87.9.

Skdl:n eduskuntaryhmää on totuttu pitämään esimerkkinä ryhmäkurin aikaansaamasta yhtenäisyydestä, kun taas Rkp:n ryhmäyhtenäisyys on yleensä ollut alhaisempi kuin muiden puolueiden. Kuusikymmenlukua kokonaisuutena tarkastellen ei Skdl työeläkeäänestyksissä muodostanut poikkeusta edellä todetusta, kansaneläkeäänestyksissä sen sijaan Lkp:n ryhmä oli Skdl:n ryhmää selvästi yhtenäisempi. Ruotsalaisen kansanpuolueen ryhmäkoheesio oli kansaneläkeäänestyksissä selvästi alhaisin, mutta työeläkelainsäädäntöön liittyneissä äänestyksissä Rkp:n ja Lkp:n yhtenäisyydessä ei ollut eroa. Puolueiden sisäinen yhtenäisyys heikkeni 1960-luvun

kuluessa. Puolueittaiset koheesioindeksit laskivat vaalikaudesta 1958-61 vaalikauteen 1966-69 keskimäärin 10 pistettä.

Eduskuntaryhmien asennoitumiseroja kokonaisuutena ajatellen todettiin, että 1960-luvun työeläkeäänestyksissä syntyi kolme ryhmittymää. Skdl ja Tpsl muodostivat yhtenäisen kokonaisuuden. Ei-sosialistiset puolueet muodostivat edellistä hieman löyhemmän yhteenliittymän. Näiden ulkopuolelle jäi Sdp, joka oli lähempänä ei-sosialistisia puolueita kuin vasemmistoa, mutta yli 40 erilaisuusindeksipisteen päässä porvaristostakin. Kansaneläkeäänestyksissä syntyi kaksi, tosin melkoisen heterogeenista ryhmittymää, vasemmisto ja porvaristo. Edellisen sisällä erilaisuusindeksi vaihteli 13.7:stä 23.4:ään, jälkimmäisen 18.0:sta 31.4:ään.

Eduskuntaryhmien suhteet eivät kuitenkaan olleet staattisia. Vaalikauden 1958-61 työeläkeäänestyksissä syntynyt kolmijako, ääri vasemmisto, Sdp, porvaristo - joka oli leimaa-antava koko 1960-luvun työeläkeäänestyksiä tarkasteltaessa - muutti muotoaan vaalikaudella 1966-69. Tuolloin vasemmisto muodosti yhden, joskin epäyhtenäisen kokonaisuuden, josta 50 indeksipisteen päässä olivat keskustapuolue ja Rkp. Noin 70 pisteen päässä vasemmistosta olivat oppositioryhmät Lkp ja kokoomus. Kansaneläkeäänestyksissä vaalikaudella 1958-61 oli neljä toisistaan erottuvaa ryhmää tai ryhmäyhdistelmää, Skdl, Tpsl, Sdp ja porvaristo. Kuusikymmenluvun viimeisellä vaalikaudella vasemmistopuolueet esiintyivät yhtenäisesti, mutta ei-sosialistiset puolueet hajosivat kuten työeläkeäänestyksissäkin. Keskustapuolue ja ruotsalainen kansanpuolue olivat lähempänä

hallituskumppaneitaan vasemmistoa kuin oppositiopuolueita liberaalista kansanpuoluetta ja kansallista kokoomusta.

Kansanedustajien äänestyskäyttäytymistä käännetyllä faktorianaalysillä tutkittaessa todettiin, että puolue oli sekä työeläke- että kansaneläkeäänestyksissä ensisijainen äänestyskäyttäytymiseen vaikuttava tekijä. Edelleen todettiin, että puoluerajat oikealla, ajateltaessa eduskunnan istumajärjestyttä, eivät olleet yhtä selviä kuin keskustassa ja vasemmalla. Saatua faktorikuvauksia transformaatioanalyysin avulla verrattaessa havaittiin, että edustajien äänestyskäyttäytyminen molemmissa äänestyskokonaisuuksissa oli melko lailla yhdenmukainen. Ryhmänä sosiaalidemokraatit poikkesivat jonkin verran muista. Heidän residuaaliensa keskiarvo oli .241, kun se muilla oli .196. Kuvien 21 ja 22 perusteella on todettavissa, että Sdp:n edustajat olivat työeläkeäänestyksissä kauempana muista vasemmistuedustajista kuin kansaneläkeäänestyksissä.

VI JOHTOPÄÄTELMIÄ

Monet hyvin tärkeät eläkkeitä koskevat asiat pyrkivät viipymään ja jopa takertumaan kiinni erilaisiin järjestelmiä koskeviin riitaisuuksiin, joita ns. sosiaalipoliitikot ja etujärjestöt keskenään käyvät.

(Juho Tenhiälä eduskunnassa 10.12.1968)

1. ELÄKETURVAN EDISTYMISESTÄ

Suomalaisen yhteiskunnan kaupungistuminen ja väestön vanheneminen ovat nostaneet eläkekysymyksen merkittäväksi yhteiskuntapolitiikan osatekijäksi. Enää ei tuotantotoiminnan ulkopuolelle joutuvien toimeentuloturvaa voida hoitaa perhepiirissä, vaan se on hoidettava lakisääteisen eläketurvan avulla. Eläkekysymyksen mittavuutta on kuvattu eri tavoin. Ehkäpä konkreettisin esimerkki on toteamus, että kuluvalle vuosikymmenellä joka viides äänioikeutettu edustaa eläkeläisten suurta joukkoa.

Eläkekysymyksen ajankohtaistuminen osuu viime vuosikymmeneen. Esimerkiksi eduskunta-aloitteiden määrällisestä kehityksestä voidaan päätellä, että sosiaalivakuutukseen liittyvät kysymykset ovat tulleet ajankohtaisiksi vasta toisen maailmansodan jälkeen ja eritoten 1960-luvulla. Eri-tyisesti vanhuuden ja työkyvyttömyyden turvaa koskevat aloitteet olivat harvinaisia ennen vuotta 1948, mutta tämän jälkeen niitä sitä vastoin on tehty selvästi enemmän kuin muita sosiaalivakuutuksen piiriin kuuluvia aloitteita (Viljanen 1967, 50).

Vanhuus- ja työkyvyttömyysturva kehittyi jo viisikymmenluvulla, mutta varsinainen edistyminen osui kuusikymmenlukuun. Eläkepolitiikan ja yleensä sosiaalipolitiikan viimeaikaista kehitystä on ratkaisevasti jouduttanut työmarkkinajärjestöjen voimistunut ote ja kasvanut vaikutusvalta julkisen vallan päätöksentekoon (Pulkinen 1969 b, 15). Työntekijä- ja työnantajajärjestöjen yhdensuuntaiset kannanotot ovat olleet omiaan parantamaan eläketurvaa nimenomaan työeläkejärjestelmää luotaessa ja kehitettäessä. Työehtosopimusneuvotteluissa ei enää ole kysymys pelkästään palkoista, vaan myös sosiaalieduista. Sosiaalipaketti kuuluukin jo lähes erottamattomana osana työmarkkinaratkaisuihin.

2. TUTKIMUSAINEISTOSTA

Tutkimuksen tuloksiin ei tässä puututa, koska jokaisen luvun lopussa on yhteenveto tuloksista. Sen sijaan esitetään eräs materiaalia kos-

keva näkökohta, jota mahdollisissa myöhemmissä tutkimuksissa on aiheellista harkita.

Tutkimusaineistosta edellä puhuttaessa painotettiin, ettei materiaali mahdollista koko eläkepoliittisen päätöksentekoprosessin analysointia. Aineiston valinnan lähtökohtana pidettiin sitä, että eduskunnalla on paitsi valtiosäännön edellyttämiä toimintoja, myös yleisluontoisia, kansanvaltaisten arvojen toteuttamiseen liittyviä tehtäviä. Eräs tällainen on toimia kansakunnan julkisena keskustelufoorumina: tehtävä joka vuosien saatossa on säilyttänyt ensiarvoisen merkityksensä huolimatta puolueryhmien kiinteytymisestä ja joukkotiedotuksen tehostumisesta.

Näin valittu materiaali mahdollistaa pitkienkin ajanjaksojen sisällyttämisen tutkimukseen, mutta samalla se latistaa syntynyttä kuvaa. Poliittisesti edellä esitettyä ilmeisestikin kiintoisampana, mutta tutkimuksen piiriä supistavana ja aineistohankintaa vaikeuttavana olisi Eklinin (1971) ajatuksia noudatellen seurata oikeusnormin asettamista yhteiskunnassa. Tällöin lähdetäisiin liikkeelle pääasiassa poliittisen sektorin ulkopuolella esiintyvistä, muutostarvetta ilmaisevista oireista, seurattaisiin niiden muuttumista vaatimuksiksi ja edettäisiin yhä, kunnes oikeusnormi on asetettu. Tällaisella case-tyyppisellä kvalitatiivisella kuvaamistavalla on omat rajoituksensa, mutta sen luoma kuva saattaa olla moni-ilmeisempi kuin frekvensseihin perustuva, yhtä foorumia koskeva kuvaus.

3. MITTAUKSEN RELIABILITEETISTA JA VALIDITEETISTA

Reliabiliteetti eli pysyvyys on ennen muuta mittaamiseen ja mitaamisen avulla saatuihin tuloksiin liittyvä ongelma. Yleisesti voidaan reliabiliteetin ongelman sanoa koskevan mittavälineen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia (Borg 1968, 32).

Mitään normeja reliabiliteetin riittävyydelle ei ole. Peukalo-säännöksi Pietilä (1969, 102) on kuitenkin maininnut, että luokitus-reliabiliteetti on riittävän korkea, jos kokonaisreliabiliteetti ylittää 80 prosentin rajan. Tämän tutkimuksen kokonaisreliabiliteetti oli 83.2 %. Liitteestä 3 on todettavissa, että niiden sisältöluokkien reliabiliteetti, joissa oli vähän lausumia, oli yleensä keskimääräistä alhaisempi. Tähän liittyen lienee paikallaan todeta, että sisältöanalyttisissä tutkimuksissa reliabiliteetin arvoa ei kovinkaan useasti esitetä. Eräksi syyksi Borg (1968, 43) olettaa sen, että spesifisten luokkien reliabiliteetit, erityisesti jos tapauksia on vähän, saattavat vaihdella paljonkin, mutta luokkia yhdistettäessä reliabiliteetti kohoaa. Pienen spesifisen luokan tapauksesta on esimerkkinä tämän tutkimuksen asennoitumisanalyysin organisaatio-luokka, jonka reliabiliteetti oli työeläkkeiden osalta 85.7 % ja kansaneläkkeiden osalta 66.7 %.

Validiteetin ongelma ei ole yhtä empiirinen kuin reliabiliteetin kysymys. Mittaus on sitä validimpi eli pätevämpi, mitä paremmin sen avulla voidaan mitata juuri sitä asiaa, mitä on tarkoituskin mitata. Käy-

tännössä tämä teoreettisesti yksinkertaiselta näyttävä ongelma osoittautuu aina erittäin pulmalliseksi, koska ei ole mitään riidatonta keinoa, jonka avulla empiiristä muuttujaa voitaisiin verrata mitattavaan ominaisuuteen (Seppänen 1964, 1030).

Käsillä olevan tutkimuksen validisuusongelma koettaneen kärjistyneenä asennoitumisanalyysissä. Kysymys on silloin, kuvastaako asennoitumisindeksi eduskunnassa käytetyistä puheenvuoroista, tehdyistä aloitteista ja valiokuntamietintöihin liitettyistä vastalauseista heijastelevaa eduskuntaryhmien asennoitumista työeläke- ja kansaneläkelainsäädännön eri osapiirteisiin ja näiden yhteisvaikutuksena niin kutsuttua yleisasennoitumista tutkittaviin eläkelainsäädäntöihin. Oman, validiteetista riippumattoman ongelman muodostaa sitten kysymys, mihin eduskuntaryhmien asennoituminen perustuu. Onko kysymyksessä esimerkiksi ideologiset näkemykset, hallitus- tai oppositioasemassa oleminen taikka puolueen tukijaksi oletetun väestöryhmän etujen ajaminen.

Eräänä validiteetin ongelman periaatteellisena ratkaisuna on validisuuskriteerin etsiminen (ks. luku I 2.3.). Tässä kriteerinä käytetään jo esipuheessa mainitun Varoman (1971) tutkimuksen tuloksia. Täysin pätevä validisuuskriteeri ei eri aineistoon pohjautuva tutkimus tietenkään ole, mutta se antanee kuitenkin riittävän kuvan mittauksen luotettavuudesta. Sanotun tutkimuksen eräänä tavoitteena oli selvittää seitsemän Helsingissä ilmestyvän valtakunnallisen sanomalehden asennoitumista työeläkejärjestelmään 1960-luvulla. Asteikolla myönteinen-kielteinen lehtien

järjestys oli: Hufvudstadsbladet, Uusi Suomi, Helsingin Sanomat, Suomen Sosialidemokraatti, Kansan Uutiset, Päivän Sanomat ja Suomenmaa. Mitatus suoritettiin ensisijaisesti työeläkejärjestelmään liittyneistä pääkirjoituksista ja pakinoista siten, että analyysiyksikkönä käytettiin kappaletta. Validisuuskriteerinä käytettävän tutkimuksen aineiston painopisteen vuoksi tarkastelu on siis rajattava työeläkelainsäädäntöä koskevaksi.

Lehdistöstä voidaan tietyin varauksin ¹⁾ tehdä myös puolueita koskevia päätelmiä, sillä mainituista lehdistä Helsingin Sanomat on riippumaton, Uusi Suomi kokoomuslainen, Hufvudstadsbladet puolueeton, Kansan Uutiset kansandemokraattinen, Suomen Sosialidemokraatti sosiaalidemokraattinen, Suomenmaa keskustapuoluelainen ja Päivän Sanomat ammattiyhdistys- ja työläisurheiluväen lehti, jonka yhteydessä viitataan Tpsl:oon. Kuitenkin sekä Uusi Suomi että kansallinen kokoomus korostavat, ettei puolue omista Utta Suomea eikä määrää lehden toimituspolitiikkaa, mutta Uusi Suomi on ilmoittanut ajavansa samoja tavoitteita kuin kokoomus. Hufvudstadsbladet puolestaan on lähellä ruotsalaista kansanpuoluetta (Varoma 1971, 10).

Käsillä olevassa tutkimuksessa puolueiden eduskuntaryhmien järjestys hyväksyvimmästä arvostelevimpaan työeläkelainsäädäntöä koskevana

1) Suoralta kädeltä on useinkin vaikea päätellä, heijasteleeko lehden kannanotto sitä lähellä olevan puolueen vai etujärjestön asennoitumista (Varoma 1971, 11).

oli: Rkp, Sdp, Kok, Kes, Lkp, Skdl ja Tpsl. Vertailusta on Lkp jätettävä pois, koska puolueella ei ole omaa lehdistöä. Vastaavasti jätetään validi-
suuskriteerinä käytettävästä tutkimuksesta pois puolueista riippumaton Hel-
singin Sanomat. Näin tyypistetyt havaintosarjat ovat asteikolla hyväksyvä-
arvosteleva seuraavat:

Rkp	Hufvudstadsbladet (Rkp)
Sdp	Uusi Suomi (Kok)
Kok	Suomen Sosialidemokraatti (Sdp)
Kes	Kansan Uutiset (Skdl)
Skdl	Päivän Sanomat (Tpsl)
Tpsl	Suomenmaa (Kes)

Joskaan havaintosarjoissa puolueiden keskinäinen järjestys ei ole identtinen, se on siinä määrin samanlainen, että järjestyskorrelaatio (r_S) saa arvon .771. Arvioitaessa näiden kahden tutkimuksen tulosten vastaa-
vuutta, on muistettava, että ne perustuvat eri tyyppisiin aineistoihin, että aineistojen jakautuminen 1960-luvun eri vuosille ei ole täysin yhdenmu-
kainen ja että niissä on käytetty erilaisia analyysiyksiköjä. Edellä oleva huomioon ottaen lienee perusteltua todeta käsillä olevan tutkimuksen mit-
taus riittävän validiksi.

4. PUOLUEISTA JA 1960-LUVUN ELÄKEPOLITIIKASTA PUOLUEOHJELMIEN, LEHDISTÖN JA EDUSKUNTA- MATERIAALIN VALOSSA

Ajatus työeläkejärjestelmän aikaansaamisesta vauhdittui vuonna 1956, jolloin kansaneläkelain täydellisen uudistamisen yhteydessä kansaneläkejärjestelmässä luovuttiin ansiotasoeläkkeiden periaatteesta. Varsinkin työntekijäjärjestöt totesivat, että uuden lain mukainen eläke ei riitä palkansaajalle, jolla ei yleensä ole kerättyä säästöjä tai muuta omaisuutta. Esitettiin ajatus, että kansaneläkettä täydentämään luotaisiin työsuhteisiin perustuva eläkejärjestelmä, jollainen oli jo vapaaehtoisuuden pohjalta toteutettu joidenkin työnantajien toimesta.

Vuoden 1956 lopussa asetettiin komitea selvittämään työsuhteissa olevien eläkekysymystä. Sen jälkeen kun työmarkkinajärjestöt olivat päässeet yksimielisyyteen työansioon suhteutettujen eläkkeiden järjestämisestä palkansaajille ja niiden kustantamistavasta, asia kypsyi poliittisesti varsin nopeasti. Edellä mainitun eläkekomitean mietintö valmistui kesän lopulla 1960. V. J. Sukselaisen maalaisliittolainen vähemmistöhallitus ei kuitenkaan tehnyt odotettua eläkelakiesitystä, joten vasemmistoenemmistöinen eduskunta käytti aloiteoikeuttaan saadakseen asian vireille. Helmikuun alussa 1961 jätetyt aloitteet johtivat työntekijäin eläkelain antamiseen seuraavana kesänä.

Työntekijäin eläkelain vahvistaminen 8.7.1961 merkitsi samalla

sosiaalivakuutussektorin kaksinapaistamista. Keskitetysti hoidettavan kansaneläkejärjestelmän rinnalle luotiin hajahallintomuotoa edustava työeläkejärjestelmä. Jaotusperiaatteen pohjalla toimivan kansaneläkejärjestelmän ja rahastoivaa periaatetta noudattavan työeläkejärjestelmän ympärille puolueet ryhmittivät ennen muuta maaseudun ja asutuskeskusten vastakohtaisuutta ilmentäviksi yhdistelmiksi (ks. luku II).

Puolueiden toimintoja poliittisissa kysymyksissä voidaan tarkastella usealta eri tasolta. Voidaan esimerkiksi tutkia ohjelmakirjallisuutta, puoluelehdistöä tai eduskuntatyöskentelyä. Ohjelmakirjallisuus antaa kuvan puolueiden periaatteellisista kannanotoista, puoluelehdistö heijastelee puolueiden johdonmukaisuutta periaatteiden "sanallisessa" noudattamisessa ja eduskuntatyöskentely osoittaa puolueiden tosiasiallisen käyttäytymisen (Borg 1963, 3-4).

Edellä tarkastelu on suoritettu lähes yksinomaan eduskuntamateriaalin avulla, minkä vuoksi seuraavassa vielä lyhyesti puututaan 1960-luvun eläkepolitiikkaan käyttämällä hyväksi puolueohjelmia¹⁾, puoluelehdistöä ja eduskuntadokumentteja. Tarkastelu suoritetaan lähinnä eläkejärjestelmien rakennetta ja rahoitusta koskevana, koska mainitut osapiirteet olivat viime vuosikymmenellä eläkepolitiikan näkyvimpiä erimielisyyden kohteita, joskin eduskunnassa puututtiin niihin suhteellisen harvoin (ks. lu-

1) Kuusikymmenluvun lopun eduskuntapuolueiden periaateohjelmat on esitetty kootusti Borgin (1970) kirjassa "Puolueiden ohjelmat 1970".

ku III). Puolueita tarkastellaan niiden ideologisessa perusjärjestyksessä vasemmalta oikealle.

Tarkastelun taustaksi muistutettakoon, että vuoden 1961 valtiopäivien alkaessa kaikki puolueet Suomen pientalonpoikien puoluetta lukuun ottamatta tekivät aloitteen työntekijäin eläkelain säätämisestä. Maa-laisliiton tekemä oli toivomusaloite, muut kuusi olivat lakialoitteita. Viidessä lakialoitteessa ehdotettiin eläkekomitean mietinnön mukaista hajahallittua ja rahastoivaa järjestelmää, vain Skdl oli keskitetyn jaotusjärjestelmän kannalla. Eduskuntakäsittelyn pohjaksi äänestettiin sosiaalidemokraattien aloite. Siihen tehtiin käsittelyn aikana muutoksia, mutta järjestelmän hoitoa koskevat kohdat hyväksyttiin sellaisinaan.

Ainoana ryhmänä Skdl vastusti hajahallittua organisaatiomuotoa, jolla tässä yhteydessä tarkoitettiin sitä, että kullekin työnantajalle jäisi oikeus päättää, ottaako hän vakuutuksen jostakin eläkevakuutusta varten toimiluvan saaneesta vakuutusyhtiöstä vai perustaako työpaikan yhteyteen avustuskassalain alaisen eläkekassan tahi eläkesäätiölain mukaisen eläkesäätiön. Kansandemokraatit pitivät ehdotettua vakuutuskoneistoa raskasotteisena ja kalliina. Sen sijaan he ehdottivat jo Pessin lakialoitteessa keskitetysti hoidettua kansanvakuutusta, joka tulisi jättää kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi. He perustelivat ehdotustaan sillä, että tietävästi sairausvakuutus aikanaan tullaan kytkemään kansaneläkelaitokseen, ja jos sinne uskottaisiin myös työeläkkeiden hoitaminen, laitoksesta kehittyisi sosiaaliturvahallinnon keskus, jolloin välttyttäisiin eri laitosten keski-

näiseltä selvittelyltä ja paperisodalta (Ptk 1961, 865-866).

Myöskään ehdotettuun rahastointiin Skdl:n ryhmä ei ollut tyytyväinen. Se liitti vastalauseen työväenasiainvaliokunnan mietintöön. Siinä edustajat kritisoivat rahastoivaa järjestelmää muun muassa toteamalla, että työnantajat voivat käyttää osan rahastoiduista varoista itse, mutta saavat verovapauden niistäkin. Käytännössä he katsoivat edellä sanotun merkitsevän, että valtio ja kunnat joutuvat saamatta jääneiden verotulojen muodossa maksamaan huomattavan osan työnantajien maksettaviksi tarkoitetuista vakuutusmaksuista.

Vuosien mittaan Skdl:n edustajat tekivät useita aloitteita yhtenäisen eläkejärjestelmän luomisesta siten, että kansaneläke turvaisi riittävän peruseläketurvan ja työeläke lisäeläketurvan. Lisäksi ehdotettiin, ettei työeläkejärjestelmän puitteissa kerättäisi rahastoja, vaan koottavat varat käytettäisiin eläketurvan parantamiseen.

Eläkejärjestelmien monimuotoisuutta Skdl arvosteli koko 1960-luvun ajan, mutta vuosikymmenen alun kärkevä kritiikki tasottui vuosikymmenen loppua kohti. Esimerkiksi yrittäjien eläkelakiesityksiä käsitellessä puolueen edustajat eivät edes maininneet ansioeläkejärjestelmän syntyvaiheessa voimakkaasti esillä olleita vaateita, että myös ansioihin suhteutetut eläkkeet olisi jätettävä kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi ja että rahastoimisesta olisi luovuttava.

Edellä sanottua ei pidä kuitenkaan tulkita niin, että Skdl olisi muuttunut eläkekentän kaksijakoisuuden kannattajaksi. Puolueen vuonna

1967 hyväksytyssä periaateohjelmassa on maininta yhtenäisen sosiaaliturvajärjestelmän luomisesta. Keväällä 1970 hyväksytyssä Skdl:n sosiaalipoliittisessa ohjelmassa täsmennetään mainintaa seuraavasti:

"Kansaneläkkeiden ja työeläkkeiden pohjalle on luotava yhtenäinen eläkejärjestelmä, joka tulee perustettavan valtion sosiaaliturvalaitoksen hoitoon. Näin luodaan yhteiskunnalliset edellytykset eläketurvan kehittämiseksi ja vältetään nykyinen tarpeettomia kustannuksia ja kansalaisissa epätietoisuutta oikeuksistaan aiheuttava hajanaisuus. Samalla estetään suurpääomaa keräämästä haltuunsa ja käyttämästä hyödykseen suuria verovapaita eläkerahastoja."

Kuten edellä todettiin, vuoden 1961 valtiopäivien alussa Tpsl teki viiden muun puolueen tavoin lakialoitteen, joka sisälsi ehdotuksen työntekijäin eläkelainsäätämiseksi. Rahoituksen ja organisaation osalta puolueen aloite oli jäljennelme eläkekomitean mietinnöstä. Kuitenkin puolueen kansanedustajat kritisoivat myös suunniteltua rahoitustapaa samoin perustein kuin Skdl:n edustajat. He katsoivat rahastoivan järjestelmän tarjoavan työnantajille mahdollisuuden verohelpotuksiin.

Tarkasteltaessa Tpsl:n kriittisyyttä työeläkejärjestelmän syntyvaiheessa, ei liene vailla merkitystä, että TEL luotiin Sdp:n lakialoitteen pohjalta. Vuoden 1958 vaaleissa Tpsl, silloinen sosiaalidemokraattinen oppositio, sai omilta listoiltaan kolme edustajaa, mutta vaalien jälkeen 11 Sdp:n edustajaa liittyi Tpsl:n ryhmään. Työntekijäin eläkelain käsittely-

vuotta seuraavan vuoden säännömukaiset¹⁾ edustajavaalit ja tasavallan presidentin valitsijamiesvaalit saattoivat osaltaan vaikuttaa Tpsl:n ja Sdp:n väliseen rajan vetoon.

Täysin yksiselitteinen Tpsl:n eläkepoliittinen linja ei kuusikymmenluvun ensimmäisellä puoliskolla ollut. Esimerkkinä tuotakoon esiin kaksi näkemystä keväällä 1965. Tuolloin kansaneläkelaitoksen hallitus oli antanut valtion eläkesääntökomitean mietinnöstä lausunnon, jota laitoksen lisätty hallitus ei hyväksynyt. Päivän Sanomien pakinoitsija Eskonen ja pääkirjoituksen laatija olivat eri linjoilla. Näin Eskonen:

"Tällä kertaa puutemme kuitenkin lähinnä siihen ristiin vetoon, mikä on syntynyt yhteiskunnallisen eläketurvajärjestelmämme kehittämistä. Kysymyshän on siitä, pitäisikö eläkejärjestelmä kauttaaltaan keskittää yhden valtion viraston, tässä tapauksessa tietenkin kansaneläkelaitoksen, hoitoon ja valvontaan. Yksityinen sektori kannattaa tietysti nykyistä pirstoutuneisuutta, koska se antaa mahdollisuudet tuntuviin spekulatioihin eläkesäätiöiden varoilla. Henkilökohtaisesti olemme sitä mieltä, että viisainta ja eritoten kansantaloudellisesti järkevintä ynnä sosialististen periaatteiden mukaista olisi kaiken vakuutustoiminnan keskittäminen yhteiskunnan hallintaan."

(Päivän Sanomat 2.4.1965)

1) TEL:n eduskuntakäsittely tapahtui keväällä 1961 ja eduskunnan hajottaminen ajankohtaistui vasta saman vuoden syksyllä.

Ja näin seuraavan päivän pääkirjoituksessa:

"Selostukseen liittyen sopii myös kysyä, minkä verran työntekijät nykyisin voivat vaikuttaa kansaneläkelaitoksen toimintaan. Aika lailla vähän, ellei nyt halua yleistää mainittua lausunnon käsittelyä lisätystä hallituksen työläkelaitoksen, eläketurvakeskuksen ja työläkekassojen hallinnossa he sen sijaan ovat siinä mukana missä työnantajatkin. TEL-LEL-järjestelmä ei pelaa työnantajalinjalla vaan työmarkkinalinjalla. Muuta on turha väittää... Keskimääräinen TEL-eläke on jo nyt 140 mk/kk. Keskimääräinen kansaneläke 99 mk/kk. Nämä luvut eivät jätä epäilyksen varaa siitä, että kumpi järjestelmä - KELAko vai työmarkkinaosapuolten luoma TEL-LEL - on työntekijöille edullisempi."

(Päivän Sanomat 3.4.1965)

Sanotun vuoden jälkeen Tpsl on Päivän Sanomien pääkirjoituksista ja eritoten pakinoista päätellen suhtautunut lähes yksinomaan arvostelevasti rahastoivaan ja hajahallittuun eläkejärjestelmään ja vastaavasti puolue on suhtautunut myönteisesti keskitettyyn ja jaotuseriaatteelle toimivaan eläkejärjestelmään. Käsillä olevassa eduskuntamateriaalissa ei arvostelun suunnan muutos sen sijaan näy ilmeisesti siksi, että puolueen edustajat olivat verrattain passiivisia kuusikymmenluvun viimeisellä vaalikaudella. He eivät esimerkiksi yrittäjien eläkelakien täysistuntokäsittelyissä käyttäneet ainoatakaan puheenvuoroa. Sen sijaan koko 1960-lukua tarkasteltaessa Tpsl:n eduskuntaryhmän kriittisyys työläkelainsäädäntöön oli erittäin korostunut.

Puolueen selväpiirteisesti sosialistisessa periaateohjelmassa vuodelta 1967 ei suoranaisesti oteta kantaa eläkekentän monimuotoisuuteen. Sen sijaan ohjelmassaan Tpsl selväsanaisesti vaatii muiden muassa vakuutuslaitokset kansanvaltaiseen omistukseen, mikä sinänsä merkitsisi eläkejärjestelmien sulauttamista.

Sosiaalidemokraattien lakialoitteeseen pohjautuvaa työntekijäin eläkelakia Sdp:n edustajat pitivät kuusikymmenluvun suurena sosiaalisena saavutuksena (Ptk 1961, 1066). Työntekijäin eläkelain toimeenpanokoneiston hajahallintomuotoa sosiaalidemokraatit perustelivat yhtäältä siten, että desentralisointi mahdollistaa työntekijöiden tehokkaan osallistumisen hallintoon. Toisaalta sosiaalidemokraatit painottivat, että hajahallintomuoto on joustava ja aikaisempaan, vapaaehtoista tietä rakennettuun sosiaaliturvaan sopeutuva (Suomen Sosialidemokraatti 15.5.1961). Näin ollen Sdp erosi muista vasemmistopuolueista hajahallitua ja keskitettyä organisaatiomallia koskeneessa kiistassa kuusikymmenluvun alussa.

Lokakuussa 1963 eduskunta hyväksyi kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomuksen johdosta laaditun sosiaalivaliokunnan mietinnön kiireellisestä kokonaiseläkeuudistuksesta. Siinä esitettiin selvitettäväksi, voidaanko luoda sellainen kokonaiseläkejärjestelmä, jonka piiriin kuuluisivat myös työeläkejärjestelmän ulkopuolelle jääneet väestöryhmät. Tuolloin Sdp:n pää-äänenkannattajassa todettiin, että

"Pyrkimys kodifioimiseen ja yhtenäisyyteen kuulostaa

sinänsä kauniilta. Mitä sillä kuitenkin voidaan tarkoittaa, se selviää kansaneläkelaitoksen pääjohtajan antamasta lausunnosta ... Siinähan siekailematta ehdotettiin sievoinen osa työeläkejärjestelmän varoista siirrettäviksi maanviljelijäin eläkkeisiin. Totesimme jo välittömästi sen jälkeen, että "yhtenäistäminen" näissä merkeissä ei voi tulla kysymykseen."

(Suomen Sosialidemokraatti 20.10.1963)

Kun vuoden 1966 aikana heräsi keskustelu pakollisen tapaturma- ja liikennevakuutuksen ottamisesta valtion haltuun ja kun keskusteluun useasti liitettiin myös TEL ja LEL, sosiaalidemokraatit puolustivat työeläkejärjestelmää siihen vedoten, että aikanaan työntekijät ovat luopuneet sen suuruisista palkankorotuksista kuin mitä heidän puolestaan työeläkemaksuina suoritetaan. Näin ollen palkansaaajilla sanottiin olevan täysi syy katsoa asiaa niin, että työeläkevakuutusmaksut ovat heidän omia maksujaan eläketurvan hyväksi, ja siten palkansaaajilla on myös oikeus päättää maksujen käytöstä (Ptk 1966, 406).

Samanaikaisesti puolueen kansanedustajat kuitenkin arvostelivat sosiaalivakuutussektorin hajanaisuutta. Esimerkiksi, kun eduskunnassa käsiteltiin kansaneläkkeeseen liittyvän tukilisän korottamista, todettiin:

"Nykyisen kansaneläkelain mukainen eläkejärjestelmä alkaa jo nyt olla niin monimutkainen, että tavallinen kansalainen, vakuutettu, alkaa olla ymmällään, mistä kulloinkin on kysymys. Nimittäin kansaneläkelain mukaan on mahdollisuus saada vanhuuseläkettä, työkyvyttömyyseläkettä, vanhuudentukea, tukiosaa, apulisia, hoitolisia, tukilisiä, hautausavustusta ja kuntou-

tusta. Kun edellä mainittujen lisäksi tulee kuvaan vielä työsuhde-eläkkeiden moninainen järjestelmä, ollaankin jo tekemisissä aikamoisen mutteripelin kanssa ... koko systeemin yksinkertaistamiseen olisi vähitellen päästävä." (Ptk 1966, 421-422).

Sekä eduskuntamateriaalin että lehdistön¹⁾ perusteella on todettavissa Sdp:n myönteinen suhtautuminen työeläkejärjestelmään. Edellisen perusteella (luku IV) voidaan tosin havaita yleisasennoitumisen muuttuneen hyväksyvistä arvostelevaksi tutkimuskauden ensimmäistä ja viimeistä vaalikautta vertailtaessa, mutta jälkimmäiselläkin kaudella puolue oli Rkp:n jälkeen seuraavaksi myönteisin. Muutos on siinä mielessä johdonmukainen, että suurin osa ensimmäisen vaalikauden lausumista oli peräisin puolueen oman lakialoitteen eduskuntakäsittelystä.

Työntekijäin eläkelakien astuttua voimaan keskustapuolueen, silloisen maalaisliiton pää-äänenkannattaja antoi tunnustusta tehdyille ratkaisulle.

"Yleisen eläkejärjestelmän ja yksityisen vakuutus toiminnan niveltäminen toisiinsa on sosiaalipoliitikan alalla uutuus. Uudentyyppinen eläkejärjestelmämme onkin jo ehtinyt herättää runsaasti mielenkiintoa rajojemme ulkopuolella. Se on luonteeltaan joustava ja

1) Puolueen periaateohjelmassa ei puututa eläketurvaan, sillä se on jo vuodelta 1952, jolloin eläketurvakysymykset eivät vielä olleet ajankohdastaistuneet. Sdp:n eläkepoliittista ohjelmaa valmisteleva työryhmäkään ei saanut työtään päätökseen 1960-luvun loppuun mennessä.

siihen on työmarkkinajärjestöjen sopimuksin mahdollista yhdistää myös vapaaehtoisia lisäetuja. Yksityisille vakuutuslaitoksille viime kuukaudet ovat merkinneet korkeapaineen aikaa. Valmisteluaika järjestelmän toteuttamiseksi on ollut liian lyhyt. Siitä huolimatta organisoinnissa on päästy selville vesille. Tämä viittaa siihen, että yksityinen vakuutustoimintamme tulee selviämään yhteiskunnan sille antamasta tehtävästä."

(Maakansa¹⁾ 1.7.1962)

Runsaat puolitoista kuukautta myöhemmin tyyli oli jo arvostelevaa.

"Työsuhde-eläkkeiden toteuttamiseen tarvitaan erittäin laaja ja monimutkainen hallintokoneisto, joka ilmeisesti tulee olemaan varsin raskassoutuinen ja nielee varsin suuret hallintokulut. Eläkkeitä varten kertyy suuria rahastoja, jotka ovat eläkelaitosten ja työnantajien käytössä ja joihin julkinen valvonta ei ulotu. Työsuhde-eläkkeiden kustannukset sensijaan joutuu koko kansa maksamaan kohonneiden hintojen muodossa ...

Koko kansaa ja varsinkaan niitä, jotka jo nyt ovat jääneet osattomiksi laajennetusta sosiaaliturvasta, tällainen sosiaalipolitiikka ei voi tyydyttää. Nykyistä monikirjavuutta eläkelainsäädännössä ei parhaallakaan tahdolla voi sanoa oikeudenmukaiseksi."

(Maakansa 19.8.1962)

1) Lehden nimi muutettiin vuoden 1965 syyskuun alusta Suomenmaaksi. Lehden nimen muutos liittyi seuraavassa kuussa tapahtuneeseen puolueen nimen muutokseen.

Sen jälkeen kun eduskunta lokakuussa 1963 oli hyväksynyt sosiaalivaliokunnan kiireellistä kokonaiseläkeuudistusta koskevan mietinnön, maalaisliitto jätti yleistä eläkelakia koskevan aloitteen. Siinä ehdotettiin kansaneläkelaitoksen hoitamaa ja valvomaa kokonaiseläkejärjestelmää.

Vuoden 1966 vaalien jälkeisten valtiopäivien alkaessa keskustapuolueen eduskuntaryhmä jätti kokonaiseläkejärjestelmää koskevan lakialoitteen, jonka ensimmäisenä allekirjoittajana oli J.E. Partanen, kuten kahta vuotta aiemminkin. Tällä kerralla nimenä oli yleisen eläkevakuutuslain sijasta sosiaalivakuutuslaki.

Eläketurvakomitean mietinnön julkistamisen jälkeen tammikuussa 1967 Suomenmaa tähdensi, että vasemmistopuolueista riippuu, ryhdytäänkö yksityisten vakuutuslaitosten rahastoja kartuttamaan, mihin komitean enemmistön ehdotus lehden mukaan johtaisi. Tilanne oli poliittisesti siinä mielessä kiintoisa, että Suomenmaa arvosteli komitean enemmistön ehdotusta, jonka yhtenä allekirjoittajana oli toimikunnan keskustapuoluelainen puheenjohtaja. Toisaalta lehti suositteli komitean vähemmistön ehdotuksia, jotka olivat kansaneläkelaitoksen ja MTK:n keskustapuolueeseen lukeutuvien allekirjoittamat.

Suomenmaan suhtautuminen työeläkejärjestelmään oli suhteellisesti ottaen arvostelevampaa kuin keskustapuolueen eduskuntaryhmän asennoituminen työeläkelainsäädäntöön. Varoma (1971) nimittäin totesi keskustapuolueen pää-äänenkannattajan muita Helsingissä ilmestyviä valtakunnallisia sanomalehtiä kriittisemmäksi. Käsillä olevan tutkimuksen

asennoitumisanalyysin (luku IV) perusteella voidaan päätellä keskustapuolueen eduskuntaryhmän olleen kriittisesti työeläkelainsäädäntöön suhtautuva, mutta ei yhtä terävästi arvosteleva kuin esimerkiksi Tpsl:n ja Skdl:n ryhmät. Keskustapuolueen ja Skdl:n eduskuntaryhmien työeläkejärjestelmän osapiirteisiin kohdistama arvostelu oli siinä mielessä yhdenmukaista, että ne molemmat arvostelivat rahastoinnin periaatetta. Kuitenkin keskustapuolue on ainoa puolue, jonka periaateohjelmaan on hyväksytty maininta rahastoinnista. Vuonna 1968 hyväksytyssä keskustapuolueen yleisohjelmassa nimittäin todetaan, ettei yhteiskunnan lakisääteinen sosiaalipoliittikka saa muodostua yksityisen voitontavoittelun välineeksi. Se ei saa käyttää rahastoivia menetelmiä. Samassa yleisohjelmassa vaaditaan kansaneläkkeen muuttamista yleiseksi peruseläkkeeksi.

Liberaalisen kansanpuolueen suhtautumisesta sosiaalivakuutuksen hallinnolliseen rakenteeseen on käytettävissä tietoja erittäin niukasti, koska puolueella ei ole omaa sanomalehdistöä, puolueen edustajat eivät ole käyttäneet aiheeseen viittaavia eduskuntapuheenvuoroja eivätkä tehneet aiheesta kuin yhden eduskunta-aloitteen.

Vuoden 1961 valtiopäivien alkaessa Suomen kansanpuolueen, Lkp:n edeltäjän edustajat tekivät lakialoitteen työntekijäin eläkelain säätämiseksi. Aloitteessa seurailtiin paljolti eläkekomitean mietintöä, joten organisaatio oli desentralisoitu. Kuusikymmenluvun lopulla Lkp oli edelleen eläkekentän kahtiajaon kannalla. Puolueen vuonna 1969 hyväksytyssä sosiaalipoliittisessa ohjelmajulistuksessa näet mainittiin, ettei yksityis-

ten vakuutuslaitosten sosialisoinnille ole pystytty esittämään vakuuttavia perusteluja, sen sijaan kylläkin merkittäviä syitä, jotka puhuvat tällaisia hankkeita vastaan.

Käsillä olevan tutkimuksen asennoitumisanalyysin perusteella Lkp:n eduskuntaryhmän yleisasennoituminen työeläkelainsäädäntöön oli selvästi arvostelevaa ennen muuta puolueen edustajien työeläkelakien soveltamispiiriin kohdistaman kritiikin vuoksi. Puolueen edustajat vaativat vuonna 1965 hyväksytyyn Lkp:n yleisohjelman hengen mukaisesti sukupuolten tasa-arvoisuutta perhe-eläketurvaa vaalikaudella 1966-69 luotaessa ja kehitettäessä. Muistutettakoon myös, että Lkp oli oppositiossa koko sanotun vaalikauden, mikä saattaa olla omiaan vaikuttamaan puolueen arvostelevaan yleisasennoitumiseen.

Vuoden 1961 valtiopäivien kokoontuessa Rkp jätti viiden muun puolueen tavoin työeläkevakuutusta koskevan lakialoitteen, joka seuraili eläkekomitean viitoittamaa tietä. Eduskuntakäsittelyn aikana puolueen ryhmä toi positiivisina seikkoina esiin hajahallitun organisaatiomuodon joustavuuden ja mahdollisuuden eläkevakuutusmaksujen takaisinlainaukseen. Puolueen taholta painotettiin myös, että yrittäjien eläketurva tulisi selvittää ja alleviivattiin, että tästä lähtien valtiovallan tulisi jättää sosiaalipoliittisissa uudistuksissa rajankäynti yrittäjien ja palkansaajien kesken.

Eläketurvakomitean mietinnön (ks. luku II 2.2.4.) julkistamisen jälkeen *Hufvudstadsbladet* (28.1.1967), joka tosin ei ole Rkp:n lehti, mutta tarjoaa palstatilaa puolueen käyttöön, toi esiin hajahallitun

organisaatiomuodon etuja keskitettyyn muotoon verrattuna. Eräänä etuna lehti painotti hajahallitun ja rahastoivan järjestelmän mahdollisuuksia luottolähteenä, jota keskittäminen kansaneläkejärjestelmään ei toisi mukanaan.

Myös periaateohjelmassaan Rkp kajoaa eläkepolitiikkaan. Vuonna 1964 hyväksytyssä puolueohjelmassa nimittäin mainitaan, että yhteiskunnan lisääntyneen varallisuuden turvin on kehitettävä jo olemassaolevia vakuutusmuotoja, kuten kansaneläkettä, työeläkettä ja sairausvakuutusta.

Vuoden 1961 valtiopäivien alkaessa myös kokoomuksen edustajat jättivät TEL:a koskevan lakialoitteen. Siinä ehdotettiin hajahallittua toimeenpano-organisaatiota. Työeläkelakien voimaantumispäivänä Uusi Suomi totesi:

"Myönteisenä piirteenä uudessa eläkejärjestelmässä on mm. että organisaatio toimii hajasijoituksen pohjalla siten, että eläketurvan toteuttajina tulevat toimimaan vakuutusyhtiöt sekä eläkesäätiöt ja eläkekassat. Tämä organisaatio takaa suuren joustavuuden ja laitosten keskeisen kilpailun voidaan odottaa pitävän palvelun tehokkaana ja kustannukset alhaisina verrattuna siihen, mikä olisi ollut asianlaita, jos koko toimeenpano olisi annettu yhdelle ainoalle laitokselle, lähinnä kansaneläkelaitokselle. Elinkeinoelämän kannalta on lisäksi ensiarvoisen tärkeää, että eläkejärjestelmän varat voidaan hajasijoituksen puitteissa oikeudenmukaisella tavalla ja kitkattomasti sijoittaa takaisin tuotantoelämään."

(Uusi Suomi 1.7.1962)

Puoltaessaan työeläkejärjestelmää Uusi Suomi puuttui myös kansaneläkelaitoksen hallintoon:

"Kansaneläkelaitos on eläkesääntökomitean mietinnön johdosta antamassaan lausunnossa jälleen joutunut epämieluisan huomion kohteeksi... Kansaneläkelaitoksen lausunnossaan ja selityksessään omaksuna... kanta on sitäkin omituisempi, koska laitoksen johto edelleen vastustaa lisätyn hallituksen selvää kannanmäärittelyä. Jos olisi kysymys demokraattisesti hallitusta laitoksesta, niin kuin valtion laitosten yhteydessä pitäisi olla, lisätyn hallituksen kanta olisi tulkittava epäluottamuslauseeksi kansaneläkelaitoksen johdolle. Ero ja eläke eivät ole tällaisesta tilanteesta kovinkaan etäällä."

(Uusi Suomi 3.4.1965)

Yrittäjien eläkelakien käsittelyn yhteydessä kokoomuksen edustajat totesivat hallituksen esitykseen sisältyneen ansioihin suhteutetun eläkkeen periaatteen vastaavan puolueen sosiaalipoliittista näkemystä. Hallituksen esityksen soveltamispiiriä sen sijaan oppositiossa ollut kokoomuksen ryhmä kritisoi voimakkaasti. Ennen muuta arvosteltiin maatalousyrittäjien ja muiden alojen yrittäjien eriarvoista asemaa eläkelakeja sovellettaessa (Ptk 1969, 1014).

Kokoomuksen periaateohjelma on vuodelta 1957, jolloin työeläketurva oli pääasiallisesti vapaaehtoisten järjestelyjen varassa. Kuitenkin jo tuolloin puolueohjelmassa mainittiin, että sosiaalinen tuki on entistä enemmän järjestettävä kansaneläkkeen lisäksi kansalaisten itsensä johtamien ja hallitsemien vakuutusmuotojen pohjalle, jolloin vakuutetut pääse-

vät valvomaan varojen käyttöä ja saavat avun yksilöllisten tarpeiden mukaan. Kuten edellä todettiin, yrittäjien eläkelakien käsittelyn yhteydessä kokoomuksen edustajat mainitsivat ansioihin suhteutettujen eläkkeiden periaatteen vastaavan puolueen sosiaalipoliittista näkemystä, jossa ei siis tapahtunut muutoksia 1960-luvun kuluessa. Kuitenkin yrittäjien eläkelain soveltamispiirin ja työntekijien eläkelakien perhe-eläketurvan etuisuuksiin kohdistuneen kritiikin vuoksi kokoomuksen ryhmän yleisassennoituminen työeläkelainsäädäntöön oli selvästi arvosteleva kuusikymmenluvun viimeisellä vaalikaudella.

Edellä on eri vaiheissa mainittu, että eduskuntaryhmien yleisassennoituminen saattoi vaihdella vaalikausittain. Kun verrataan työeläke- ja kansaneläkelainsäädäntöä toisiinsa taulujen 31 ja 32 perusteella, voidaan todeta mielenkiintoinen ero. Työeläkelainsäädäntöä tarkasteltaessa eduskuntaryhmät olivat kansaneläkelainsäädäntöön verrattuna selvästi useam-

Taulu 31. Puolueiden (eduskuntaryhmien) keskimääräistä hyväksyvämpi tai arvostelevampi yleisassennoituminen työeläkelainsäädäntöön vaalikausina (1958) - 61 ja 1966 - 69.

Yleisassennoituminen vaalikaudella
(1958) - 61 keskimääräistä

hyväksyvämpää arvostelevampaa

Yleisassennoituminen
vaalikaudella 1966 -
69 keskimääräistä

hyväksy-
vämpää
arvostelevampaa

Sdp, Rkp	-
Kok, Kes	Skdl, Tpsl, Lkp

Taulu 32. Puolueiden (eduskuntaryhmien) keskimääräistä hyväksyvämpi tai arvostelevampi yleisassennoituminen kansaneläkelainsäädäntöön vaalikausina (1958) - 61 ja 1966 - 69.

		Yleisassennoituminen vaalikaudella (1958) - 61 keskimääräistä	
		hyväksyvämpää	arvostelevampaa
Yleisassennoituminen vaalikaudella 1966 - 69 keskimääräistä	hyväksy- vämpää	Tpsl	Skdl, Sdp
	arvostelev- vampaa	Kes, Lkp Rkp, Kok	-

min joko keskimääräistä hyväksyvämpiä tai arvostelevampia kummallakin vaalikaudella. Työeläkelainsäädännön ollessa kysymyksessä Sdp:n ja Rkp:n ryhmät olivat keskimääräistä hyväksyvämpiä ja vastaavasti Skdl:n, Tpsl:n ja Lkp:n ryhmät keskimääräistä arvostelevampia sekä kuusikymmenluvun alussa että lopussa. Sen sijaan kansaneläkelainsäädäntöä tarkasteltaessa on havaittavissa vain Tpsl:n ryhmän keskimääräistä hyväksyvämpi yleisassennoituminen kumpaisellakin vaalikaudella. Työeläkelainsäädännön ollessa kysymyksessä eduskuntaryhmien keskinäinen järjestys asteikolla hyväksyvä-arvosteleva oli kansaneläkelainsäädäntöön verrattuna siis selvästi pysyvämpää, vaikka yleisassennoituminen edelliseen muuttui 1960-luvun kuluessa enemmän myönteiseen suuntaan kuin suhtautuminen kansaneläkelainsäädäntöön.

KÄSITTEISTÖ JA LYHENTEET

I KÄSITTEISTÖ

1. Eläkejärjestelmät

Eläkejärjestelmien monitahoisuuden ja nopean kehityksen vuoksi niihin liittyvien nimitysten käytössä esiintyy kirjavuutta ja horjuvuutta. Sen vuoksi on katsottu tarpeelliseksi määritellä ja täsmentää käytettävä termistö eläketurvakeskuksen noudattaman käytännön mukaisesti ja kansaneläkelaitoksen sosiaalivakuutusalanastoa (Kansaneläkelaitoksen kuukausitilasto 1970:9) noudattaen.

Työeläkkeillä tarkoitetaan työntekijäin eläkelain (TEL), lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelain (LEL), maatalousyrittäjien eläkelain (MYEL) ja yrittäjien eläkelain (YEL) muodostamaa kokonaisuutta. Kahdesta ensiksi mainitusta laista käytetään myös yhteisnimitystä työntekijäin eläkelait ja kahdesta viimeksi mainitusta yrittäjäin eläkelait.

Työsuhde-eläkkeillä tahi laajemmin työsuhde- ja virka-suhde-eläkkeillä tarkoitetaan kokonaisuutta, jonka TEL:n ja LEL:n lisäksi muodostavat valtion eläkelaki (VEL), kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelaki (KVTEL), evankelisluterilaisen kirkon eläkelaki (KIEL) ja merimieseläkelaki (MEL).

Ansiöeläkkeillä tarkoitetaan lakisikermää, johon työsuhde-eläkkeiden lisäksi kuuluvat yrittäjäin eläkelait. Tästä kokonaisuudesta näkee käytettävän myös termiä työeläkkeet laajasamielessä, jolloin työeläkkeet suppeassa mielessä rinnastetaan edellä määritellyyn käsitteeseen työeläkkeet.

Kansaneläkelainsäädäntö käsittää kansaneläkelain, per-

he-eläkelain, lapsen hoitotuesta annetun lain sekä tukilisä- ja asumistukilain. Vaikkakin siis kansaneläkelainsäädäntö itse asiassa sisältää useita eri eläkejärjestelmiä käytännössä puhutaan vain kansaneläkejärjestelmästä, kun tarkoitetaan kansaneläkelaitoksen hoitamaa eläkevakuutuksen osaa.

2. Sisällön erittely

Kohdeanalyysin tavoitteena on määrällinen selvitys siitä, mihin seikkoihin erityisesti on kiinnitetty huomiota säädettäessä pakolliseen eläkevakuutusturvaan liittyviä lakeja. Aineistoa luokiteltaessa lasketaan tällöin varsinaisten sisältömuuttujien esiintymisuseus havaintoyksikössä.

Asennoitumisanalyysin tavoitteena on selvittää, miten puolueet suhtautuivat käsiteltäviin lakeihin kokonaisuutena sekä toisaalta lakien eri osapiirteisiin. Asennoituminen ilmaistaan tällöin kolmiluokkaisen asennoitumisasteikon avulla.

Perusteluanalyysin tavoitteena on selvittää, miten esitettyjä kannanottoja perustellaan. Päähuomio kiinnitetään tällöin siihen, onko sanottua perusteltu vai ei.

Havaintoyksikköinä ovat eduskunnassa käytetyt puheenvuorot, tehtyjen aloitteiden perusteluosat ja vastalauseet.

Luokitusyksiköllä tarkoitetaan sitä havaintoyksikön osaa, joka luokituksessa kirjataan johonkin sisältöluokkaan ja joka luokan tiheyttä määrättäessä lasketaan yhden ykkösen suuruiseksi. Luokitusyksikkönä, josta voidaan käyttää myös nimitystä analyysiyksikkö, on kohde- ja asennoitumisanalyysissä lausuma. Puhutussa tekstissä se on useimmiten muutaman lauseen tai virkkeen muodostama kokonaisuus. Perusteluanalyysin luokitusyksikkönä käytetään sekä lausumaa että sanaa. Viimeksi mainittuun tur-

vaudutaan emotionaalisia perusteluja luokiteltaessa, tosin lausumaa silloinkin käytetään luokitusratkaisun täsmennysyksikkönä (yhteysyksikkönä), ts. lausuman avulla määritellään kyseisen sanan tarkempi merkitys.

Luokitusrunko on luettelo, joka sisältää määriteltyinä ja yksilöityinä ne sisältökohteet, joita tutkimus koskee. Nämä muuttujat ovat sisältömuuttujia ja ne, joihin sisältömuuttujia verrataan, ovat vertailumuuttujia.

II LYHENTEET

Omaksutut lakilyhenteet ovat käytössä vakiintuneita. Puolueyhenteissä on seurattu Valtiotieteellisen yhdistyksen aikakauskirjassa "Poliitikka" (1969:3, 180) esitettyä suositusta.

- KEL = kansaneläkelaki
 LEL = lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelaki
 MYEL = maatalousyrittäjien eläkelaki
 PEL = perhe-eläkelaki (käytetään myös nimitystä yleinen perhe-eläkelaki)
 TEL = työntekijäin eläkelaki
 YEL = yrittäjien eläkelaki
- Kes = keskustapuolue
 Kok = kansallinen kokoomus
 Lkp = liberaalinen kansanpuolue
 Rkp = ruotsalainen kansanpuolue
 Sdp = Suomen sosialidemokraattinen puolue
 Skdl = Suomen kansan demokraattinen liitto
 Tpsl = työväen ja pienviljelijöiden sosialidemokraattinen liitto
- ptk = eduskunnan pöytäkirja

Tauluissa käytetyt symbolit:

- = ei mitään ilmoitettavaa
 . = loogisesti mahdoton esitettäväksi

Liite 2

LUOKITUSRUNKO ESIMERKKEINEEN JA LUOKITUSKÄYTÄNTÖ

I LUOKITUSRUNKO ESIMERKKEINEEN

TUNNISTAMISTIEDOT (1)

1. Havaintoyksikön järjestysnumero

VERTAILUMUUTTUJAT (2...9)

2. Käsiteltävä havaintoyksikkö
3. Käsiteltävä laki
4. Käsitellyvuosi
5. Havaintoyksikön tuottajan puoluekanta
6. Havaintoyksikön tuottajan vaalipiiri
7. Havaintoyksikön pituus
8. Kaikkien lausumien lukumäärä havaintoyksikössä
9. Tutkimuksen kannalta relevanttien lausumien lukumäärä havaintoyksikössä

SISÄLTÖMUUTTUJAT (10...26)

Kohdeanalyysi (10...17)

10. Käsiteltävää lakia kokonaisuutena koskevat lausumat

"Kansaneläkelaki on jatkuvan kehityksen alainen. Niinpä voimme todeta, että vuoden 1957 alussa voimaantullut uusi laki on

saanut useita korjauksia. Siitä huolimatta, että parannuksia on suoritettu, emme vieläkään ole päässeet eläketurvassa täysin tyydyttävään tulokseen." (Ptk 1960, 1496).

"Harkittaessa kysymystä siitä, millaisia korjauksia kansaneläeturvaan olisi nyt tehtävä, joudutaan varsin monien vaihtoehtojen eteen, koska järjestelmässä olisi vielä monessa suhteessa korjaamista." (Ptk 1960, 55).

"En kuluta enää paljon aikaa tämän asian kohdalla. On mielihyvin otettava vastaan säädetty eläkelaki." (Ptk 1961, 1068).

11. Lain soveltamispiiriä koskevat lausumat

11.1. Ammatti ja työsuhteen kesto soveltamiskriteerinä (yrittäjät, palkansaajat, kausityöntekijät)

"Huomattava puute edelleen laissa on se, että siinä huomioidaan vain yli 6 kuukautta käsittävä työsuhde. Se merkitsee, että kaikki kausiluontoiset työntekijät jäävät tämän lain ulkopuolelle, tällaisia työntekijöitä on meidän maassamme verrattain paljon ja vaikka heitä olisi vähemmänkin, ei ole oikein jättää heitä pelkästään kansaneläkkeen varaan." (Ptk 1961, 865).

"Työntekijäin eläkelaki lisää sosiaalista turvallisuutta olemissa tiellä, missä varmuus pysyvän työsuhteen muodossa jo ennestäänkin on suurin, mutta jättää ulkopuolelleen maamme talouselämälle monia tärkeitä työaloja, kuten metsä- ja uittotyöt ja muut näihin verrattavat alle kuusi kuukautta vuosittain kestävä kausiluontoiset työt." (Ptk 1961, 1073).

11.2. Sukupuoli ja "tuotantoasema" soveltamiskriteerina (vanhukset, työkyvyttömät, orvot, lesket)

"Eräs kauneusvirhe on mielestäni tähän lakiesitykseen jäänyt ja

kaipaa erityisen reunahuomautuksen. Siinä nimittäin jaetaan lesket kahteen leiriin sikäli, että vain naislesket voivat tulla kysymykseen edunsaajina." (Ptk 1966, 836).

"Kun yrittäjäeläkelait hyväksyvät sekä miehet että naiset yrittäjiksi ja ansiotulon hankkijoiksi ja tältä pohjalta siis myöskin eläkemaksujen suorittajiksi, ei voi ymmärtää, miksi heitä ei samanarvoisina hyväksytä perhe-eläkkeen suhteen edunsaajina ja edunjättäjinä." (Ptk 1969, 1112).

"Mikäli pysyvän työkyvyttömyyden merkitys olisi yhtä kuin lopun ikää jatkuva työkyvyttömyys, niin työkyvyn palautumisen takia eläke päättyisi vain niissä poikkeuksellisissa tapauksissa, kun asianomaisen henkilön terveydentilan kehitys on ollut odotettua huomattavasti parempi." (Ptk 1960, 1464).

"Tämän vuoksi valiokunnassa teimme lakiin ehdotuksen, joka kuului seuraavasti: "Sairauseläkettä maksetaan määrääikäisenä vakuutetulle, jonka työkyvyn on todettu siinä määrin alentuneen kuin 22 §:ssä on säädetty ja jonka työkyvyttömyyden voidaan arvioida kestävän vähintään vuoden ajan, vaikka sitä ei voida pitää pysyvänä. Sairauseläkkeestä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä tässä laissa on säädetty työkyvyttömyyseläkkeestä." (Ptk 1960, 1497).

11.3. Ikä ja tulot soveltamiskriteerinä (ei eläkeikälausumia) sekä edellä mainitsemattomat soveltamiskriteerit

"Hallituksen esityksen mukaan ei sellaisella leskellä, joka edunjättäjän kuollessa on täyttänyt 65 vuotta tai joka on työkyvytön ja näin ollen saa joko kansaneläkelain mukaista vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkettä, ole oikeutta perhe-eläkkeeseen." (Ptk 1968, 2007).

"Oikein ei voi olla avunsaannin katkaiseminen henkilöltä, joka on täyttänyt lain voimaan tullessa 65 vuotta." (Ptk 1963, 1149).

"Nykyisen hallituksen esityksessä mitätöitiin mm. hautausavustuksen maksun laajentaminen kaikkia vakuutettuja koskevaksi." (Ptk 1964, 1564).

"Kiinnitin jo ensimmäisessä käsittelyssä huomiota ikärajaan, josta työntekijäin eläkkeeseen oikeuttava palvelusaika alkaa ja joka mietinnössä on ehdotettu 23 vuodeksi. Olisi oikein, että tämä ikäraja alennettaisiin 21 vuoteen." (Ptk 1961, 1990).

"Erittäin valitettava puutteellisuus on näidenkin eläkelakien kohdalla se, että lain voimaan tullessa eläkeiän jo täyttäneet tahi sitä ennen työkyvyttömiksi tulleet jäävät kokonaan uuden järjestelmän ulkopuolelle." (Ptk 1969, 1015).

12. Eläke-etuja koskevat lausumat

12.1. Eläkelajit ja eläkkeiden rakenne sekä muut eläkkeisiin verrattavat etuudet (vanhuuseläke, työkyvyttömyyseläke, perhe-eläke, vanhuudentuki, tukiosa, tukilisä, kuntoutus).

"Hallituksen esityksen ja valiokunnan mietinnön mukaan voidaan kansaneläkelain muutoksen jälkeen ryhtyä maksamaan erityistä apu- ja hoitolisää." (Ptk 1963, 1189-1190).

"Tukilisä, joka on yksi edellä mainituista eläke-eduista, on peruslinjaltaan oikealle pohjalle rakentuva. Se antaa apua juuri sinne, missä on suurin avun tarve." (Ptk 1966, 421).

"Lesken toimeentuloa taas voidaan ratkaisevasti kohentaa antamalla tarvittavaa koulutustukea. Tätä koulutustukimahdollisuutta pidänkin erittäin hyvänä esityksenä hallituksen esityksessä ja nimenomaan aktiivisena sosiaalipolitiikkana." (Ptk 1968, 2017).

"Nyt saadaan aikaan tosin vain osaratkaisu, jonka lähtökohtana oli viime talvena työmarkkinaosapuolten suunnitelma perhe-eläkkeen aikaansaamiseksi työsuhteessa oleville." (Ptk 1966, 774).

- 12.2. Eläkkeen suuruus (markkamäärä, kalleusryhmä, karttumisprosentti, palvelusvuosien määrä, huoltajankorotus, eläkkeiden yhteensovitus).

"Toisaalta on täysiäkin kansaneläkkeitä jatkuvasti pidettävä riittämättöminä ja niiden korottamisen tarve olisi suuri." (Ptk 1960, 55).

"Hallitus on esityksessään niin ikään ehdottanut, että kansaneläkkeen perusosan vuotuinen määrä korotettaisiin 312 nykymarkasta 372 nykymarkkaan eli 37 200 vanhaan markkaan. Tämä ehdotus merkitsee sitä, että kun otetaan huomioon ensi joulukuun alussa tapahtuvat indeksikorotukset, kansaneläkkeet, peruseläkkeet nousisivat 7 mk eli 700 vmk kuukaudessa eläkkeensaajaa kohden." (Ptk 1964, 1195).

"Tukilisien korotus 25 markalla kuukaudessa on tervetullut." (Ptk 1969, 3555).

"Eläkkeen vuotuinen määrä ehdotetaan 1 %:ksi, joka käytännössä merkitsee sitä, että 40 vuoden palveluksen jälkeen työntekijällä on mahdollisuus saada 40 %:n eläke. Tämä on käsittääksemme liian pieni huomioiden sen, että esim. virkamieseläkkeet meillä ovat 66 % 30 palvelusvuoden jälkeen." (Ptk 1961, 1989).

"Tämä merkitsee, että työntekijät yhdessä täyden kansaneläkkeen kanssa voivat noin 55 000 markan kuukausituloihin saakka saavuttaa 60 %:n kokonaiseläkkeen." (Ptk 1961, 1065).

- 12.3. Eläkeikä

"Vanhuuseläkkeen ikärajaksi esitetään mietinnössä 65 vuotta. Kun on kysymys ruumiillisen työn tekijöistä, tätä ikärajaa on pidettävä ehdottomasti liian korkeana. Oikeus vanhuuseläkkeen saamiseen pitäisi työntekijällä olla jo silloin, kun hän on täyttänyt 60 vuotta." (Ptk 1961, 869).

"Lisäksi on vanhuudentuen ikäraja alennettu 63 vuodesta 60 vuoteen." (Ptk 1960, 55).

"Mutta niin kuin sanottu, yleisenä ikärajana tämä 65 vuotta kaikessa tapauksessa on liian korkea. Vanhusten ja vanhenevien ihmisten keskuudessa esiintyy hyvin yleisesti tätä käsitystä ja tämän käsityksen mukaisena myös vaatimuksia jopa ikärajan yleiseksi alentamiseksi." (Ptk 1960, 1539).

"Herra puhemies, Pyydänkin tässä yhteydessä kannattaa ed. Mustosen esittämää pontta, joka tarkoittaa tutkimuksen toimittamista eläkeikärajan alentamiseksi." (Ptk 1960, 1544).

- 12.4. "Eläketekniikka" ja muut edellä yksilöimättömät eläke-edut (indeksisidonnaisuus, eläkkeen suuruuteen vaikuttavat tulo- ja omaisuusrajat, etuoikeutetut tulot, eläkkeen määrän alentaminen, haku-aika, työeläkkeiden koskemattomuusperiaate)

"Tämän lisäksi esitettiin, että tukiosia vähentäväksi vuosituloksi ei enää laskettaisi oman asunnon etua eikä sotilasvammalain mukaisia korvauksia, ylimääräisiä sotaeläkkeitä ja rintamamieseläkkeitä." (Ptk 1965, 1461).

"Nykyisten voimassa olevien säännösten mukaan, ennen kuin tukieläkkeen saanti kyseisen talon isännän ja emännän kohdalla lakkaa, saa Etelä-Suomessa olla peltoa 12.2 ha ja metsää 37 ha, Keski-Suomessa 15.6 ha peltoa ja 94 ha metsää, Pohjois-Suomessa 18.1 ha peltoa ja 181 ha metsää." (Ptk 1961, 2456).

"Eduskunta edellyttää, että eläkelailia ei saa huonontaa niiden työntekijäin eläkeoikeuksia, jotka vanhan lainsäädännön tai vapaaehtoisen toiminnan tuloksena ovat saaneet eläkeoikeudet eläkesäätiöistä, eläkekassoista tai muista vastaavista laitoksista." (Ptk 1961, 1070).

"Nyt esillä oleva ehdotus työntekijäin eläkelaiaksi tuo eräissä suhteissa parannusta tilanteeseen verrattuna sitä huoltoapulaissa mai-

nittuun turvaan, saman työnantajan palvelusaikaa ei enää edellytetä." (Ptk 1961, 867).

13. Eläketurvan rahoitukseen liittyvät lausumat

13.1. Rahoitusjärjestelmät (rahastoiva järjestelmä, jakojärjestelmä, sekajärjestelmä)

"Tämän järjestelmän eräänä toisena peruspiirteenä on, että järjestelmä on rahastoiva suunnilleen samaa tapaa noudattaen kuin yksityisessä vakuutustoiminnassa noudatetaan ja josta meille kaikille on tunnettu kansaneläkejärjestelmä ennen vuotta 1957. Se järjestelmä oli sellainen, että työntekijät ja myöskin työnantajat suorittivat ne vakuutusmaksut, mitkä lakiin perustuvana täytyi suorittaa kansaneläkelaitokselle, minne muodostui harvinaisen suuri rahasto." (Ptk 1961, 866).

"Tasausjärjestelmä, sellainen millainen kansaneläkejärjestelmä tällä kerralla on, on varmasti paljon parempi. Vakuutusmaksut, jotka työnantajat suorittavat, käytännöllisesti katsoen kokonaisuudessaan käytettäisiin vuosittain suoritettavien eläkkeiden maksamiseen." (Ptk 1961, 866).

"Rahastointijärjestelmään sisältyvät ja yhteiskunnan kokonaisuuden kannalta vakavat haitat on pyrittävä poistamaan. Tätä silmällä pitäen on syytä harkita siirtymistä jaotusjärjestelmään, joka merkitsee sitä, että vakuutusmaksuna kootaan vuosittain vain eläkemenot peittämään riittävä määrä." (Toivomusaloite 1964 : 304).

13.2. Rahoittaja (vakuutetut, työnantaja, julkinen sektori)

"Sen lisäksi kysymyksessä siitä, maksaako kansaneläkkeet kansaneläkelaitos taikka valtiolta, on olemassa eräs harhakäsitys siinä suhteessa, että niin kansaneläkkeitten rahoitus kuin myös valtion

osuuden rahoitus tapahtuu samasta lähteestä, veronmaksajilta. Sen vuoksi ei kansaneläkelaitoksen maksukykyä ja valtion maksukykyä voida tarkastella erillisinä vaan yhteisenä asiana." (Ptk 1960, 1470-1471).

"Minun mielestäni voitaisiin varsin hyvin tutkia, missä määrin kuntien osuutta voitaisiin pienentää nimenomaan kansaneläkelaitoksen varoja käyttämällä. Mutta olen aivan vakuuttunut siitä, että eläkkeiden kokonaismäärää ei saada riittävän suureksi, jos valtion osuutta rahoitetaan kansaneläkelaitoksen varoilla." (Ptk 1964, 1735).

"Tukilisä maksetaan kansaneläkelaitoksen varoista." (Ptk 1965, 1459).

"Käsitykseni mukaan on täysin kohtuutonta verrata sitä, että toinen joutuu maksamaan kokonaan, toisen maksuista maksaa valtio osan, koska kaikissa tähänastisissa eläkelaeissa, jotka perustuvat työsuhteeseen, yhteiskunta maksaa kustannukset ja suoranaisia kustannuksia ei siis eläkkeensaajille tule." (Ptk 1969, 1116).

"Koruton mutta eräille ilmeisesti epämieluisen totuus on se, että kuluttajat nämä vakuutusmaksut lopullisesti maksavat, tehtäköön asioista miten hienoja teorioita tahansa." (Ptk 1966, 831).

- 13.3. Vakuutusmaksun suuruus ja muut edellä yksilöimättömät rahoitukseen liittyvät lausumat (korkotulojen ja ylijäämän käyttö eläkeisiin)

"Työnantajan TEL-vakuutusmaksu on nykyisin keskimäärin 5.15 % palkoista." (Ptk 1969, 706).

"Yrittäjäeläketurvaa lakisääteisesti luotaessa on voitu todeta, että maatalousyrittäjät eläke-etujen kannalta ovat selvästi suosituimmuusasemassa, heidän eläkemaksunsa on vain 40 % työntekijäeläkelain mukaisesta vakuutusmaksusta maatalousyrityksille vahvistetun työtulon 5 000 markkaan saakka ja sen ylittävältä osalta

normaalimäärä eli noin 5.15 % tulosta." (Ptk 1969, 1110).

"On muistettava, että näiden lukujen mukaan, miten kansaneläkelaitoksen ylijäämä on vuosittain kasvanut entistä suuremmilla määrillä, se ylijäämä on kasvanut sen vuoksi, että eläkkeiden todellinen arvo on pienempi kuin se, mitä tuloja kansalla on, joista tuloista kansaneläkevakuutusmaksujen muodossa sekä työnantajat että kunnallisveron maksajat maksavat osuuden. Näitä ylijäämiä tulee siis enemmän kuin indeksikorotukset tekevät vuosittain, ja se tietää sitä, että olisi mahdollisuus suorittaa suurempiakin indeksikorotuksia." (Ptk 1964, 1594).

"Käsiteltävänä oleva esitys työnantajan kansaneläkemaksun korottamisesta lyö niin täydellisesti korvalle niitä talouspoliittisia päämääriä, joita hallitus ilmoittaa pitävänsä keskeisenä ohjelmassaan, että yrityksellä päästä perille siitä, kuinka tällainen menettely yleensä on mahdollista, on oma mielenkiintonsa." (Ptk 1966, 420).

14. Eläkejärjestelmien hallintoon liittyvät lausumat

14.1. Organisaatiomuoto (keskitetty organisaatio, haja-hallinto-organisaatio)

"Keskitetyn organisaation huomattavana etuna olisi lisäksi se, että lakien työnantajille ja työntekijöille määräämät velvoitteet, kuten maksut, olisivat huomattavasti helpommat hoitaa. Kaikki voitaisiin suorittaa samassa yhteydessä, esim. työnantaja verokirjaan merkiten." (Toivomusaloite 1963 : 293).

"Hajakeskitetty vakuutuskoneisto kaikissa tapauksissa on hyvin raskas ja se tulee myöskin kalliiksi. Siitä on kokemusta ainakin työväenasiainvaliokunnan jäsenille, jotka kävivät muutama aika sitten merimiesten eläkekassassa, joka on keskitetty kassa sillä ammattialalla, ja myöskin samana päivänä Eläke-Varmassa, joka sitä ei ole." (Ptk 1961, 865).

- 14.2. Hallintoelimet, valitusmenettely, varojen sijoitus ja muut edellä yksilöimättömät organisatoriset lausumat

"Eläkekomitean ehdotus eläketurvakeskuksen kokoonpanosta sillä pohjalla, että työntekijöille ja työnantajille varataan siinä yhtäläinen vaikutusvalta, on täysin oikeaan osunut." (Lakialoite 1961 :150).

"Samaa romutusta sovellettiin myös valitusmenetelmän yksinkertaistamisen suhteen." (Ptk 1964, 1564).

"Siinä lakiehdotuksessa, joka nyt eduskunnalle on annettu, on sanottua 60 §:ää esitetty muutettavaksi siten, että kansaneläkelaitos voisi myöntää lainoja vanhusten asunto-oloja edistävään rakennustoimintaan. Näitä lainoja myönnettäisiin kuitenkin vain kunnille ja lainoituksessa olisi noudatettava kansaneläkelaitoksen lainoitus-toiminnassa yleensä käyttämää korkokantaa." (Ptk 1964, 1194).

"Eräeseen toiseen epäkohtaan on tässä yhteydessä myös syytä kajoja. Voimassa olleen tukilisälain aikana on ollut kymmenien-tuhansien eläkettä hakeneiden ratkaisun viipyminen jopa puoli vuottakin epäkohta, joka ei saisi vastaisuudessa uusiutua, tietokoneiden aikakautena pitää voida edellyttää nopeampaa asioiden käsittelyä kuin nyt on tapahtunut." (Ptk 1966, 422).

15. Muut käsiteltäviin lakeihin liittyvät lausumat (voimaantulo, väliaikaisuus, siirtymäkausi)

"Hallitus on ehdottanut tässä uudessa esityksessään, että laki tulisi voimaan heinäkuun 1 päivänä 1965." (Ptk 1964, 1195).

"Erittäin tärkeänä on pidettävä sitä, että eläketurvan lopullinen järjestely sanotulta osin saataisiin voimaan vuoden 1970 alusta lukien. Näinkin tärkeätä eläketurvaa koskevaa kysymystä ei voida enää pitemmälle hoitaa väliaikaisin ratkaisuin." (Ptk 1968, 1713-1714).

"Kun työntekijäin eläkelaki on nyt kolmannessa käsittelyssä eikä sen muoto näin enää tässä yhteydessä muutu, on syytä mainita myös siitä, mitä tämä laki tässä muodossaan merkitsee sen siirtymäkauden aikana, mikä alkaa lain voimaantulopäivästä siihen aikaan, jolloin laki saavuttaa täysimääräisen tehonsa." (Ptk 1961, 1063).

16. Yleiset eläkepoliittiset lausumat

16.1. Sosiaalipoliittiset lausumat (kokonaiseläkejärjestelmä, tasaeläkejärjestelmä, tarveharkinta, kansainväliset järjestöt kuten ISSA, tutkimukset)

"Eläkepolitiikkaamme yhtenäistettäessä älköön toki muuteltako tarpeettomasti mitään sellaista, joka on osoittautunut eläkepolitiikkamme yleiseen kehitykseen soveltuvaksi." (Ptk 1966, 1115).

"Tässä yhteydessä on todettava, että Maailman Veteraanijärjestö viime vuoden marras-joulukuun vaihteessa Haagissa pitämässään konferenssissa on päättänyt esittää kaikkien maiden hallituksille suositellun, ettei kaatuneiden omaisille ja sotainvalideille maksettavia korvauksia otettaisi huomioon muita sosiaalisen lainsäädännön etuja myönnettäessä." (Toivomusaloite 1962:687).

"Sosiaalipoliittisen yhdistyksen johdolla on nyt kahden vuoden ajan harjoitettu intensiivistä eläketurvaturkimusta, ja ensi vuoden puolella välin ilmestyy dosentti Terho Pulkkinen kirjoittama kirja "Suomen kansan eläketurva". Siinä tulee selvitettäväksi se, minäkalaiset ovat tällä hetkellä kulutusmahdollisuudet aktiiviväestön, työikäisen väestön, työkyvyttömän väestön ja vanhusten keskuudessa ja nimenomaan eri yhteiskuntapiirien kesken." (Ptk 1966, 827).

"Tästä tutkimuksesta tulemme saamaan eläkepolitiikkamme harjoittamista varten ikään kuin kiinteän maapohjan jalkojemme al-

le, vasta näitten tietojen varassa on nähdäkseni mielekas, määrätietoinen eläkepolitiikka mahdollinen." (Ptk 1966, 827).

16.2. Talouspoliittiset lausumat (eläkemenot, tulonsiirrot, tulopoliittiset kokonaisratkaisut)

"Tämän Keskuskauppakamarin esittämän kannan johdosta totean, etteivät esim. kansaneläkemaksut eivätkä sosiaaliturvamaksut yleensä ole mikään elinkeinoelämää tasaisesti rasittava tai siihen tasaisesti kohdistuva työvoimaverot." (Ptk 1966, 422-423).

17. Valtiolliseen toimintaan liittyvät lausumat

17.1. Hallitus ja oppositio

"Herrojen hitaan kiirehtimisen taidon huomioiden hallitus on ahkeroinutkin tässä asiassa kiitettävällä tavalla. Olisikohan tähän ahkeruuteen vaikuttanut osittain huono omatunto tai sitten mahdollisesti edellä mainittu eduskunnan ponsikin, niin kuuro kuin nykyinen hallitus eduskunnan sosiaalisia asioita puoltaville kehoituksille yleensäkin on ollut." (Ptk 1961, 1953).

"Tuntuu siltä, että oikeiston kovat oppositiomiehet eivät ole oikein olleet yhteistoiminnassa kehittäessään arvostelua tästä perjantaisesta puheestani (Oikealta: Pitäisikö olla?), kun toinen väittää virheen olleen juuri päinvastainen kuin toinen." (Ptk 1966, 1139).

17.2. Poliittiset puolueet

"En osaa muuta kuin ihmetellä sitä suurta suunnanmuutosta, joka vasemmiston piirissä on tapahtunut runsaan vuoden kuluessa." (Ptk 1968, 2004).

"Porvarillisten ryhmien kantaa meidän ei tarvitse ihmetellä, sen

voi jopa ymmärtääkin, olkoonkin, että sitä ei voi hyväksyä." (Ptk 1961, 1072).

"Vastuun tämän lain vajavaisesta sisällöstä kantaa sos. dem. puolueen eduskuntaryhmä." (Ptk 1961, 1067).

"Valittaen on todettava myös, että maalaisliittolaiset kansanedustajat ovat jälleen hylänneet pienviljelijäin ja köyhän asian, josta he mm. vaalien edellä ovat paljon puhuneet." (Ptk 1961, 865).

"Kansanpuolueen taholta on tätä asiaa jo vuosikausia korostettu ja ajettu ja aikoinaan nostatettu esiin kysymys komitean asettamisesta, niin kuin sitten on käynytkin. Samoin on meidän ryhmämme tekemästä lakialoitteesta otettu kohtia nykyisin säädettävään lakiin, lakitekstiin." (Ptk 1961, 1968).

17.3. Painostusryhmät

"Esillä olevan lain valmistelun ja käsittelyn yhteydessä on kai jokaiselle selvinnyt, että taistelujärjestö Akavan herrat ovat menettäneet kokonaan harkintakykynsä, ja toivottavasti tämä vuosi on jokaiselle maamme kansalaiselle selvittänyt sen, että Akavaa ei voi ottaa vakavasti." (Ptk 1966, 1139).

"Vasta sen jälkeen, kun kaikki neuvottelut työmarkkinajärjestöjen ja muiden etupiirijärjestöjen kanssa oli käyty, sopimukseen päästy ja hallituksessa myöskin oli asiasta jo sovittu, eräät pienyrittäjäjärjestöt esittivät saman ajatuksen, jonka ed. Berner toi esille." (Ptk 1969, 1118).

17.4. Eduskuntatyö ja muut edellä yksilöimättömät valtiollisen toiminnan kohteet (valiokunnat, komiteat, puolueohjelmat, asiantuntijat)

"Se, että valiokunta ei enää kuullut esim. hallituksen tai valtiovarainministeriön edustajaa, oli valiokunnan enemmistön käsityksen mukaan täysin perusteltua." (Ptk 1960, 1463).

"Näin ei, ikävä kyllä, nyt tapahtunut. Äänestyspäätöksellä aloitteet hylättiin ja siten pahoin horjutettiin kansanedustajain aloiteoikeuden kunnioittamista." (Ptk 1963, 1503).

"Arvoisat kansanedustajat: Missä on idealismia, siellä esiintyy myös moralismia. On siis luonnollista ja ymmärrettävää, että eräät vasemmistolehdet, joiden ideologia perustuu idealismiin, ovat kansaneläkkeiden tukilisien korottamista koskevassa asiassaakin tunteneet tarvetta ryhtyä "syntisjahtiin", häpeäpaaluihin syvien kansankerrosten katseltavaksi on haluttu sitoa erityisesti ne oppositiopuolueiden edustajat, jotka ovat osallistuneet asian käsittelyyn sosiaalivaliokunnassa." (Ptk 1966, 421).

"On esitetty kärsimättömiä kysymyksiä, milloin komitean työ valmistuu. Komitean puheenjohtajana voin ilmoittaa, että perusaineiston kerääminen ja muu työhön paneutuminen on jo edistynyt niin pitkälle, että mikäli komitea saa työrauhan, voidaan ehdotusta yrittäjien eläketurvaksi odottaa jo tämän vuoden loppuun mennessä." (Ptk 1966, 775).

Asennoitumisanalyysi (18...23)

18. Laki kokonaisuutena (sisältöluokka no 10)

18.1. Asennoituminen hyväksyvää

"Käsiteltävänä oleva laki kansaneläkkeeseen suoritettavasta tukilisästä on lainsäädännössämme uusi ja erittäin oikeudenmukainen. Kansaneläkelaitoksen ilmoituksen mukaan lähes 100 000 eläkeläistä tulee saamaan pienen, kylläkin varsin pienen lisän, 25 mk kuukaudessa eläkkeeseensä." (Ptk 1965, 1527).

"Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om understödstillägg till folkpensionen bör väl-

kommas som en åtgärd för höjande av socialskyddet." (Ptk 1966, 374).

18.2. Asennoituminen neutraalia

"Me myönnämme aivan rehellisesti sen, että lakiin jää tämän säätämisen jälkeen puutteita, mutta tuskin ainoatakaan lakia on vielä tässä valtakunnassa säädetty, jota ei olisi myöhemmin myöskin korjailtu, ja näin tulee varmasti tapahtumaan tämänkin lain suhteen." (Ptk 1968, 2021).

"Työntekijäin eläkelait tulivat voimaan vuonna 1962. Ne olivat alkuaan etuuksien osalta vaatimattomat, mutta tärkeätä oli silloin lakeja synnyttäessä saada pää auki tälle kehitykselle." (Ptk 1968, 1647).

18.3. Asennoituminen arvostelevaa

"Jo siis silloin, kun lakia ensi kertaa tässä salissa käsiteltiin, todettiin ryhmämme taholta työeläkelakien olevan osartkaisun, jota sitten on vuosien kuluessa jouduttu paikkailemaan." (Ptk 1968, 1782).

"Yhdyn ed. Pentin ajatukseen siitä, että tässä laissa jäädään puolitiehen mm. maatalousalan työntekijöiden kohdalla ja nimenomaan siitä syystä, että heidän kohdaltaan ei ole yhtä yksiselitteistä määritellä ansiotasoa, siis tulo- ja varallisuustasoa, kuin palkanansaitsijoitten kohdalla. Lainsäädäntöä on todellakin kii-reellisesti täydennettävä ja laajennettava." (Ptk 1968, 2127).

19. Lain soveltamispiiri (sisältöluokka no 11)

19.1. Asennoituminen hyväksyvää

"Maatalouden ulkopuolella olevat yrittäjät ovat tutkimusten mukaan selvästi tähän asti olleet kaikkein vaikeimmassa asemassa,

heidän osaltaan tämänpäiväiset ja ensitiistaiset ratkaisut ovat ta-
loudellisesti varsin merkittäviä." (Ptk 1969, 1291).

"Maatalouden yrittäjät taas ovat tuotantopoliittisesti sellaisessa
asemassa, että on varsin perusteltua myöskin maataloudenharjoit-
tajien kohdalla eläketurvaa tukea." (Ptk 1969, 1291).

19.2. Asennoituminen neutraalia

"Tähän perhe-eläke-esitykseen, kuten eräisiin eduskunnassa aiem-
min käsiteltyihin perhe-eläkejärjestelmiin, liittyy kysymys mies-
ja naislesken asemasta edunsaajana. Tässä lakiesityksessä on
aiemmin säädettyjen perhe-eläkejärjestelmien mukaisesti omak-
suttu se periaate, että miesleskille ei suoriteta lesken eläkettä." (Ptk 1969, 2013).

"Lain piiriin kuuluu yrittäjä, joka on täyttänyt 18 vuotta. Lain
voimaan tullessa jäävät kuitenkin sen ulkopuolelle ne yrittäjät,
jotka ovat täyttäneet 65 vuotta, näin tapahtui myöskin työsuhte-
eläkelakien voimaan tullessa." (Ptk 1969, 1110).

19.3. Asennoituminen arvostelevaa

"Erikoisesti on todettava se, että maamme runsaslukuinen viljeli-
jäjoukko, pienviljelijät, jotka tekevät sivutöitä, pääsevät lain
piiriin vain siltä osin kuin he tekevät työtä vieraan palveluksessa,
sivuansiotöitä, mutta siltä osin, kun he tekevät omaa työtään,
vastaavaa etuutta heillä ei ole." (Ptk 1961, 2020).

"En ymmärrä sellaista lainsäätäjää, joka jättää lain ulkopuo-
lelle jonkin väestöryhmän sillä perusteella, että se on merki-
tyksettömän pieni ryhmä. Tässä on kysymys ennen kaikkea pe-
riaatteesta, mikä käsittääkseni on ensisijainen, eikä selityk-
seksi suinkaan riitä se, että mies yleensä kykenee paremmin
kuin nainen huolehtimaan leskenäkin perheestään." (Ptk 1968,
2015).

20. Eläke-edut (sisältöluokka no 12)

20.1. Asennoituminen hyväksyvää

"Vaikkei mainitsemiani eläkkeiden määriä ja niiden korotuksia tietenkään voida pitää vielä millään lailla korkeina, merkitsevät ne kuitenkin vaatimattomissa oloissa eläville eläkkeensaajille jo melkoista apua verrattuna esim. siihen tasoon, joka meillä vallitsi vielä vuonna 1956." (Ptk 1960, 56).

"Kun syytinkiä ei lueta nyt lain etuuksia huonontavaksi vuositu-
loksi, on tältä osin siirrytty aimo askel eteenpäin." (Ptk 1969,
1018).

20.2. Asennoituminen neutraalia

"Yrittäjien eläkelain mukaan olisivat eläkkeet ensi vuonna eläk-
keelle jäävien kohdalla seuraavat: Jos vuosiansio on 3 000 mk,
on eläke 55 mk/kk, jos vuosiansio on 5 000 mk, on eläke 91 mk,
jos se on 7 000 mk, on eläke 128 mk, jos on 10 000, on eläke
183 mk/kk, jos 15 000 mk, on eläke 275 mk ja jos on 20 000 mk,
joka tällä kertaa on vanhojen ikäluokkien kohdalta kattona, eläke
on 366 mk/kk." (Ptk 1969, 1113).

"Hallituksen esitys lähti lähes vuosi sitten siitä, että tasaeläkettä
maksetaan vuoden ajalta, jonka jälkeen siirrytään tarveharkin-
taan." (Ptk 1968, 2014).

20.3. Asennoituminen arvostelevaa

"Yrittäjäläkelakien ensimmäisen käsittelyn yhteydessä käyttä-
mästäni puheenvuorosta haluan oikaista seuraavan kohdan: Emän-
nän vuotuisena maataloustyötulon arvona pidetään lakiesityksessä
Tenhialän komitean esityksen pohjalta 1 800 mk vuodessa. Tä-
mä on mielestäni erittäin pieni osuus todellisesta työn tulosta."
(Ptk 1969, 1115).

"Eläkkeet olisi pitänyt saattaa sosiaalisemmalle perustalle. Toisin sanoen pienviljelijäin ja pienyrittäjäin eläkkeille olisi pitänyt asettaa minimiraja, joka olisi taannut heille korkeamman eläkkeen kuin mitä nämä lait edellyttävät." (Ptk 1969, 1289).

21. Eläketurvan rahoitus (sisältöluokka no 13)

21.1. Asennoituminen hyväksyvää

"Työntekijäin eläkelain vahvoin puoliin kuuluu nimenomaan se, että työnantajat vastaavat kokonaan sen rahoituksesta eikä työntekijäin itsensä tarvitse siihen osallistua. Tämä on työntekijäin kannalta erittäin arvokas saavutus ja johdonmukainen seuraus siitä, että oikeus eläkkeeseen on rakennettu työsuhteesta riippuvaksi." (Ptk 1961, 1065).

"Ja oikeudenmukaista on sekin, että työnantajat siinä oman osuutensa suorittavat. Onhan selvä, että tämä työnantajien osuus on vain osa siitä veloituksesta, joka heille moraalisesti tietysti kuuluu, kun kysymyksessä ovat nimenomaan sellaisten ikäpolvien edustajat, jotka ovat olleet riittämättömän sosiaalisen turvan varassa työelämän piirissä työskennellessään, ja nyt heidän sitten vielä pitäisi elää vanhuutensakin turvattomassa asemassa, kun he ovat pitkän päivätyön tehneet." (Ptk 1966, 423).

21.2. Asennoituminen neutraalia

"Vakuutettujen ja työnantajien kansaneläkevakuutusmaksu on periaatteessa mennyt perusosien rahoittamiseen, kun taas tukiosat ovat olleet valtion ja kuntien, nyttemmin tosin osaksi myös kansaneläkelaitoksen, rahoittamia." (Ptk 1966, 377).

"Tukilisiä maksetaan kansaneläkelaitoksen varoista." (Ptk 1965, 1459).

21.3. Asennoituminen arvostelevaa

"Hankalimmin sulatettavissa oleva on kuitenkin se säännös, jonka mukaan valtion erityistuki maatalousyrittäjien vakuutusmaksuissa ulotetaan rajoittamattomasti kaikkein suurimpiinkin tiloihin." (Ptk 1969, 1043).

"Laeissa olevaa epäkohtaa lisää vielä se, että maatilatalouden harjoittajain, niin pienten kuin suurtenkin, osalta valtio maksaa 60 % eläkemaksuista." (Ptk 1969, 1289).

22. Eläkejärjestelmien hallinto (sisältöluokka no 14)

22.1. Asennoituminen hyväksyvää

"Därför borde kritiken dämpas med, då det blir fråga om det nya pensionssystemet, som nu stegvis kan börja förverkligas. Pensionssystemet kan bli verklighet genom att det har fått en national-ekonomiskt förnyftig och praktisk lösning, genom att lagen ger företagen rätt att mot betryggande kreditförsäkring investera arbetsgivarens premieutgifter i det egna företaget." (Ptk 1961, 872).

"60 § eli kysymys kansaneläkelaitoksen sijoituksista on ollut vilkkaan pohdinnan alaisena ja se on saanut useita muotoja tämän lain käsittelyn eri vaiheissa. Meidän mielestämme kansaneläkelaitoksen varojen käyttö asuntojen rakentamiseen vanhuksille on täysin oikein, kansaneläkelaitoksen hengen ja tarkoituksen mukaista." (Ptk 1964, 1568-1569).

22.2. Asennoituminen neutraalia

"On toivottavaa, että ne viranomaiset, jotka käytännössä joutuvat sovelluttamaan tätä lakia, löytävät ne keinot, joiden avulla tätä lakia voidaan joustavasti käytäntöön sovelluttaa, mutta on jo sa-

nottava tässä yhteydessä, että vaikeudet tulevat olemaan erittäin suuret niin työntekijäin eläkelakiin kuin tämän lain soveltamiseen nähden." (Ptk 1961, 1959).

"Genom att det har anknutits till olika försäkringsbolag förfogar det över c. 250 byråer runt om i landet. Dessutom har systemet tagit kontakt med de stora folkhälso-organisationerna såsom Tuberkulosförbundet, Förbundet för bekämpande av hjärtsjukdomar m. fl." (Ptk 1964, 1384).

22.3. Asennoituminen arvostelevaa

"Toinen arveluttava seikka on se, että perustetaan taas uusi eläkelaitos, maatalousyrittäjien eläkelaitos, kokoamaan rahastoja ja tässä tapauksessa hyvin olennaiselta osalta valtion varoja." (Ptk 1969, 1043).

"Eräät asiantuntijat ovat puhuneet sadoista tai tuhansista tulevista eläkesäätiöistä; kaikissa tapauksissa tämän vakuutuksen hoitaminen tulisi olemaan hyvin hajakeskitettyä ja seuraukset tulisivat olemaan eläkkeensaajan kannalta hyvin epämiellyttäviä." (Ptk 1961, 865).

23. Muut käsiteltäviin lakeihin liittyvät lausumat (sisältöluokka no 15)

23.1. Asennoituminen hyväksyvää

"Kun asia menee nyt valiokuntaan, on huolehdittava käsittelyn jouduttamisesta siten, että korotus voi astua voimaan hallituksen esityksen mukaisesti 1.11.1966." (Ptk 1966, 351).

"Näin ollen tämä laki on käsitykseni mukaan hyväksyttävä. Mutta niin kuin valiokunnan perusteluissa sanotaan - lakihan on tarkoitettu olemaan vuoden voimassa - kysymys on toimenpiteestä, joka on väliaikainen." (Ptk 1966, 1119).

23.2. Asennoituminen neutraalia

"Moni olisi kyllä toivonut, että asia olisi voitu saada voimaan jo aikaisemminkin kuin vasta ensi vuoden lokakuun alusta, mutta meistä riippumattomista kansainvälisistä suhdanteista ja raskaan työttömyyden takia kenties ylläritetun valtiontalouden puitteissa nopeampaan aikatauluun ei ole valitettavasti ollut mahdollisuuksia, ja nytkin leskien ja orpojen eläkkeet saadaan voimaan mainitusta päivästäkin vain osittain." (Ptk 1968, 1975).

"Mutta toisaalta lakiesityksellä on kiire, kun sen pitäisi astua voimaan ensi vuoden alussa." (Ptk 1966, 835).

23.3. Asennoituminen arvostelevaa

"Erittäin suuria toimeentulovaikeuksia kokeville vanhuksille hallituksen esitys on ollut pettymys korotuksen voimaantulopäivän osalta. Kun vailla mainittavia muita tuloja olevien kansaneläkkeiden korotus on todettu välttämättömäksi ja kiireelliseksi tehtäväksi, olisi odottanut hallitukselta, että se olisi toteuttanut edes osan korotuksesta puolen vuoden sisällä." (Ptk 1969, 3421).

"Herra puhemies: Tulen yksityiskohtaisessa käsittelyssä ehdottamaan, että voimaantulosäännös hyväksyttäisiin lakialoitteessa n:o 174 olevassa muodossa." (Ptk 1969, 3422).

Perusteluanalyysi (24...26)

24. Perustelulausumien lukumäärä havaintoyksikössä

25. Emotionaaliset perustelut. Lausuma sisältää tunnepitoisia mielikuvia herättäviä symboleja. Tällaisia ovat positiiviset turvallisuussymbolit, jotka viittaavat sosiaalisten ja taloudellisten etujen, aseman tai oikeuksien säilyttämiseen tahi kohentamiseen (elintason kohottaminen, taloudellinen kehitys, sosiaalinen tuki), negatiiviset turvallisuussymbolit, jotka viittaavat sosiaalisten etujen, aseman tai oikeuksien

puuttumiseen, takapajuisuuteen ja heikentämiseen (elintason lasku, heikkous, köyhyys, pula, rasitukset, hädänalaisuus, työttömyys, sosiaalinen turvattomuus). Niin ikään hyvinvointiin, viihtyvyyteen ja ylipäätään "humaanisuteen" viittaavat symbolit (veljeys, tasa-arvoisuus, oikeudenmukaisuus, viihtyvyys), ryhmäryhtintään ja huonomuuden tunteeseen sekä vääryyteen, vihaan ja katkeruuteen (kärsitty vääryys, rikos, sovittamaton ristiriita, tappio) tai kunniaan, velvollisuuteen, vaaraan ja pelkoon viittaavat symbolit (isänmaallisuus, kunnioitus, arvonnanto, rehellisyys, velvollisuus, pelko, vaara) luettiin tähän luokkaan (ks. Borg 1964, 290-291).

25.1. Käsiteltävän lain puolesta

"Tämä samalla osoittaa, miten häikäilemätöntä on keinottelu hädänalaisuudella, sekä nimenomaan sen, kuinka etäälle on inhimillisuus häipynyt. Siksi asutuskeskuksissa vuokra-asunnoissa elävien kansaneläkeläisten asema on tullut lähes kestäättömäksi. Käsiteltävänä olevan asumistukea koskevan lain tarkoituksena on poistaa pahimmat epäkohdat ja siten kohentaa vähävaraisimpien peruselintasaota." (Ptk 1969, 1009).

"Toivottavasti tämäkin asumistuen aikaansaaminen on askel siihen ajanjaksoon, jolloin jokaisella ihmisellä on mahdollisuus omaan asuntoon ja sen ohella inhimillisesti tyydyttävään elintason tarvitsematta tämän vuoksi kieltäytyä muista välttämättömistä elämän edellytyksistä." (Ptk 1969, 1010).

25.2. Käsiteltävää lakia vastaan

"Nythän asia on niin, että paremmassa asemassa oleville eläkkeennauttijoille nykyinen perusosa tulee muiden eläkkeiden päälle - käytännössä saattaa esiintyä tapauksia, joissa asianomaiselle tulee yli 80 % loppupalkasta eläkettä - kun valtaosan kansasta, juuri sen vähäväkisemmästä osasta, kuitenkin täytyy tyytyä pelkkään kansaneläkkeeseen, joka tietysti on ja voi olla lähiaikoi-

na jotakin 15-20 % asianomaisen loppupalkasta." (Ptk 1966, 343).

"Tämänkin asian yhteydessä tapahtuu niin, kuten monesti ennenkin, että asia on tajuttu seurattaessa niiden ihmisten vaikeuksia, jotka keskellämme elävät, mutta nämä onnettomat saavat tyytyä olemaan niitä, jotka kiinnittävät asiaan huomiota, mutta jotka jäävät tukea vaille, kun ryhdytään luomaan tukijärjestelmää." (Ptk 1966, 857).

25.3. Ei puolesta eikä vastaan

"Toivottavasti ammattiyhdistysväen saavutukset turvata työeläkelakien piirissä olevien tulevien leskien ja orpojen asema ei merkinnyt vain näille ihmisille sosiaalista oikeudenmukaisuutta, vaan avasi myös mahdollisuudet auttaa niitä ihmisiä, jotka tänä päivänä odottavat sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ulottumista perheisiin, joista toinen huoltaja on kuollut ja joissa toinen vanhemmista yksin elättää perhettään ainoana mahdollisuutenaan hakea apua sosiaalilautakunnalta." (Ptk 1966, 858).

"Ed. Roden ei ehkä kuullut tarkkaan puheenvuoroani. Vetosin kansaneläkelaitoksen asianomaisiin elimiin, siis myös eläketoimikuntiin, että ne harkitsisivat eläkkeensaajien tuloja siihen tapaan, ettei tuloksi lasketa lasten mahdollisesti antamia avustuksia, jotta heidän vanhempansa eivät joutuisi näkemään nälkää." (Ptk 1966, 479).

26. Rationaaliset perustelut. Lausuma joko osoittaa järkeen käyvästi käytettävien keinojen ja tavoiteltavien päämäärien välisen tarkoituksenmukaisuuden tai yleisimmin antaa jonkinmoisen vastauksen kysymykseen "miksi näin sanotaan?".

26.1. Käsiteltävän lain puolesta

"Mainitun lainmuutoksen päätarkoituksena oli kuitenkin perus-

eläkkeiden korottaminen, jota ei tietenkään silloin tahdottu viivyttää. Tästä syystä - niin ymmärrän - ei ehditty yksityiskohtaisesti syventyä sairauseläkkeitä koskevaan säännökseen, vaikka tiedettiin, ettei sen tarkoituksenmukaisuudesta esityksessä muodossa oltu kaikilla tahoilla vakuutettuja." (Ptk 1960, 1464).

"Kun nykyisen hallituksen aikana on neuvottelujen kautta eri intressipiireissä tapahtunut katsantokantojen lähentymistä siinä määrin, että ajan on katsottu olevan kypsän ratkaisun teolle, on hallitus voinut valmistaa lakiesitykset maatalousyrittäjien eläkeläiksi ja yrittäjien eläkeläiksi sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi, joiden kautta maatalous- ja muille yrittäjille tulotaisiin luomaan sama eläketurva kuin työsuhteissa olevillekin." (Ptk 1969, 705-706).

26.2. Käsiteltävää lakia vastaan

"On ilmeistä, että TEL- ja IEL-maksuja on nykyisten etuuksien turvaamiseksi lähivuosina korotettava, mutta selvittämättä on jätetty niin hallituksen piirissä kuin valiokunnassakin, onko siihen tarkoituksenmukaista liittää edellä esitetty 1.5 %:n korotus vakuutusmaksuihin, koska kuitenkin on tarkoitus, kuten sekä hallitus että valiokunta vakuuttavat, liittää perhe-eläke myös peruseläkkeeseen." (Ptk 1966, 832).

"Nykyinen tilanne hautausavustuksen saamisen osalta on jos mikä nurinkurinen ja epäsosiaalinen, koska se jättää ulkopuolelle varsinaiset kansaneläkkeen saajat." (Ptk 1964, 1732).

26.3. Ei puolesta eikä vastaan

"Myös naisten uudelleen koulutus ammatteihin on otettu yhteiskunnan asiaksi, koska katsotaan, että yhteiskunta ensinnäkin tarvitsee ammattitaitoista työvoimaa, ja edelleen Norjassa on todettu, että nainen hyvän ammattikasvatuksen saatuaan aivan toi-

sin kuin ilman tällaista koulutusta pystyy huolehtimaan omasta ja lastensa koulutuksesta." (Ptk 1966, 347).

"Hallinnollisesti nykyleskien asiaa ei voida hoitaa työeläkejärjestelmän yhteydessä, koska perhe-eläkkeen perusteena tässä järjestelmässä olevia palkkatietoja ei menneiltä vuosilta ole käytettävissä eikä ehkä saatavissakaan." (Ptk 1966, 835).

II LUOKITUSKÄYTÄNTÖ

Tutkimusaineisto hankittiin käymällä läpi valtiopäivien 1960... 69 pöytäkirjat, eläkepoliittiset asiakirjat sekä sosiaalivaliokuntaan, vuosina 1960 ja 1961 työväenasiainvaliokuntaan, lähetetyt aloitteet. Kun mainittujen dokumenttien yli 30 000 sivulta oli poimittu tutkimuksen kannalta relevantti materiaali, ryhdyttiin aineiston esianalysointiin luokitusrunгон laatimista varten. Luokitusrunkoa laadittaessa käytettiin hyväksi myös sosiaalivakuutuskomitean (1954) ja eläkekomitean (1960) mietinnöissä käytettyjä jaotuksia sekä eläketurvakeskuksessa tehtyä vakuutusosoikeuden päätösten hakemistoa. Varsinaisen luokittelun ensimmäisenä käytännöllisenä työvaiheena oli havaintoyksikköjen numerointi ja jako lausumiin, joka on jotakin aihetta koskeva, ajatuksellisen kokonaisuuden sisältävä toteamus. Sen suppein muoto on lause, mutta lausuma voi olla myös useamman lauseen kokonaisuus.

Toisena työvaiheena oli kohde-, asennoitumis- ja perusteluluokituksen suorittaminen lausumittain. Lausumakohtaiset luokitusratkaisut - esiintyy = 1, ei esiinny = 0 - merkittiin apumatriisiin, jollainen tehtiin jokaisesta havaintoyksiköstä. Apumatriisin yhteenlasketut tiedot ts. havaintoyksikkökohtaiset tiedot vietiin havaintomatriisiin, josta ne edelleen siirrettiin reikäkortteille.

Havaintopöytäkirjaan kirjattiin esimerkkejä eri kohdissa tehdyistä luokitusratkaisuista. Havaintopöytäkirja osoittautui välttämättömäksi,

koska lausumasta toiseen siirryttäessä oli monasti tehtävä analogiapäätelyjä.

Luokittelussa jouduttiin tekemään kaksikin käytännön sanelemaa ratkaisua:

- kun lausumassa ehdotettiin jotain lain pykälää tai momenttia poistettavaksi mainitsemalla vain pykälä tai momentin numero, lausuma luokiteltiin mainitun pykälän tai momentin todellisen sisällön perusteella,
- kun lausumassa kannatettiin jonkun ehdotusta (esim. ponsiehdotusta), lausuma luokiteltiin mainitun ehdotuksen sisällön perusteella.

LUOKITUKSEN RELIABILITEETTI

Reliabiliteetin käsite ei ole yksiulotteinen, vaan siitä voidaan erottaa osatekijöinä mittavälineiden yhtäpitävyys, mittavälineen tarkkuus, objektiivisuus ja pysyvyys. Sisällön erittelyssä mittavälineen tarkkuus ja objektiivisuus, joita yhdessä on tapana kutsua luokitusreliabiliteetiksi, ovat keskeisimmät (Pietilä 1969, 93).

Reliabiliteettia on sisältöanalyttisissä tutkimuksissa tarkistettu joko siten, että luokittelija itse riittävän pitkän ajan kuluttua suorittaa aineiston uudelleenluokituksen, tai siten, että uudelleenluokitus annetaan toisen henkilön tehtäväksi ja sitten vertaillaan eri luokittelijoiden saamia tuloksia. Tässä tutkimuksessa luokitusreliabiliteetti tarkistettiin seuraavasti: havaintoaineistosta poimittiin 200 havaintoyksikön otos siten, että kansaneläkelainsäädäntöä edusti 100 yksikköä ja työeläkelainsäädäntöä samoin 100 yksikköä. Otokseen poimittiin eri havaintoyksikkötyyppejä samassa suhteessa kuin ne esiintyivät perusaineistossa. Niin ikään poimitavien havaintoyksikkötyyppien jakautuminen eri vuosille seurasi perusaineiston jakautumaa. Uusintamittaukseen poimituissa havaintoyksiköissä oli kaikkiaan 1 323 lausumaa. Luokittelijat LL ja RH, jotka olivat toimineet siten, että edellinen oli luokittanut työeläkelainsäädäntöön ja jälkimmäinen kansaneläkelainsäädäntöön liittyvät lausumat, vaihtoivat työ-sarkaa, eli LL suoritti kansaneläkelausumien uudelleenluokituksen ja RH työeläkelausumien. Tällä tavalla pyrittiin varmentamaan se, että todella mitattiin luokituksen reliabiliteettia eikä luokittajan muistikykyä. Uusintamittaus suoritettiin kolmisen kuukautta varsinaisen luokituksen jälkeen.

Reliabiliteetin laskeminen tapahtui seuraavasti:

100 x samojen luokitusratkaisujen lukumäärä

(LL:n ratkaisujen luku + RH:n ratkaisujen luku): 2

Reliabiliteetin tarkistuksen tulokset, ts. yhtäpitävien ratkaisujen osuutta kaikista ratkaisuista kuvaavat prosenttiluvut olivat seuraavat:

1) Kohdeanalyysi

	Työeläkkeet %	Kansaneläkkeet %	Yhteensä %
Valtiollinen toiminta	77.9	90.3	85.3
Eläkepolitiikka	80.0	86.6	82.5
Lakikokonaisuus	75.1	74.1	74.9
Soveltamisiiri	88.1	81.3	85.8
Eläke-edut	92.0	85.7	88.2
Rahoitus	86.4	88.6	87.7
Hallinto	81.1	87.1	84.9
Kohdeanalyysi kokonaisuutena	83.4	84.1	83.8

2) Asennoitumisanalyysi

	Työeläkkeet %	Kansaneläkkeet %	Yhteensä %
Lakikokonaisuus	74.1	89.5	78.1
Soveltamisiiri	86.4	77.2	83.4
Eläke-edut	76.3	84.6	81.3
Rahoitus	84.0	85.1	84.7
Hallinto	85.7	66.7	72.7
Asennoitumisanalyysi kokonaisuutena	80.8	82.1	81.5

3) Perusteluanalyysi

	%
Työeläkkeet	85.0
Kansaneläkkeet	85.2
Yhteensä	85.1

4) Kokonaisreliabiliteetti

	%
Työeläkkeet	82.9
Kansaneläkkeet	83.4
Yhteensä	83.2

Luokitusreliabiliteetti on todettava vähintään tyydyttäväksi. Peukalosaäntönä näet voidaan pitää, että reliabiliteetti on riittävän korkea, jos kokonaisreliabiliteetti ylittää 80 prosentin rajan. Tosin siitäkin voidaan tinkiä, jos muuttujat ovat sen luonteisia, että niiden kovin luotettava mittaaminen ei ole mahdollista ja toisaalta taas tutkimusongelma niin kiintoinen, ettei sen selvittämisestä kannattaisi luopua pelkästään muuttujien tietynasteisen epäreliabilisuuden vuoksi (Pietilä 1969, 102-103).

KUUSIKYMMENLUVUN ELÄKETURVA

Seuraavaan on kerätty luettelonomaisesti ne eläkepoliittiset päätökset, jotka 1960-luvun eduskunnassa tehtiin. Tässä ei pyritä yksityiskohtaisesti yksilöimään muutoksia, tavoitteena on vain osoittaa, minkä tapaisista asioista kulloinkin on ollut kysymys. Aiheeseen liittyviä tarkempia kuvauksia ovat eläketurvakeskuksen ja kansaneläkelaitoksen historiikit; Salmelan "Kansaneläkelaitos 1937-1967" sekä Varoman "Työeläkekeskustelun rivejä ja välejä vuosikymmenen ajalta". Kansaneläkelainsäädäntöön tehdyt muutokset on yksityiskohtaisesti lueteltu myös kansaneläkelaitoksen vuosien 1960...64 toimintakertomuksissa ja vuodesta 1965 alkaen laitoksen tilastollisissa vuosikirjoissa.

1. Työeläkelainsäädäntö

1.1. 1961

Eduskunnan 8.7.1961 hyväksymässä, lakialoitteeseen pohjautuvassa työntekijäin eläkelaisa työnantajat velvoitettiin järjestämään ja kustantamaan työntekijöilleen eläketurva työkyvyttömyyden ja vanhuuden varalle. Lain piiriin kuuluivat kaikki sellaiset 18...64-vuotiaat palkansaajat, jotka olivat yksityisoikeudellisessa työsuhteessa, jonka perusteella ei syntynyt oikeutta muussa laissa säädettyyn eläkkeeseen. Lisäksi edellytettiin työsuhteen kestäneen vähintään kuusi kuukautta ja työntekijän saaneen pääasiallisen toimeentulonsa sen perusteella. Laki ei myöskään kos-

kenut työsuhdetta, joka alkoi työntekijän täytettyä 55 vuotta, jollei hänen aikaisemmin oltu sovellettu työntekijän eläkelakia.

Etuuksina suoritettiin työkyvyttömyyseläkettä 18...64-vuotiaille työkyvyttömille ja vanhuuseläkettä 65 vuotta täyttäneille. Työntekijän eläke oli ja on edelleen tyypillinen ansiotasoläke, jolla turvataan vakuutetuille aktiiviaikaisiin ansioihin suhteutettu eläke, jonka suuruus määräytyy työsuhteen keston, palkan määrän ja karttumisprosentin perusteella. Alun pitäen eläkettä ansaittiin kultakin palvelusvuodelta 1 % palkasta.

1.2. 1962

Samanaikaisesti, 1.7.1962, työntekijän eläkelain kanssa voimaan astunut LEL koski työntekijöitä, jotka olivat tilapäiseksi tarkoitettussa työsuhhteessa. Periaatteiltaan tämä laki noudatteli TEL:a, joskin siihen sisältyi eräitä juuri työsuhteiden lyhytaikaisuuden huomioon ottavia erikoissäännöksiä. Tärkein ero lakien kesken oli, ettei LEL-eläke rakentunut loppupalkan periaatteelle, vaan eläkkeen vuotuinen määrä oli 1 % niiden palkkojen yhteismäärästä, jotka työntekijä oli ansainnut täytettyään 23 vuotta ja joiden perusteella oli suoritettu LEL:n mukainen vakuutusmaksu. Etuudet olivat TEL:n tapaan työkyvyttömyys- ja vanhuuseläke.

Ensimmäiset TEL:n muutokset ja tarkistukset tehtiin jo LEL:a säädettyäessä. Tuolloin TEL:n rahastointiasetta vähennettiin jättämällä tulevaisuudessa tapahtuvista palkankorotuksista ja korkokannan, kuolevuuden ym. laskuperusteiden muuttumisesta kustannusten kannalta epäedulliseen suuntaan aiheutuva lisäkuormitus jakojärjestelmän mukaisin maksullisin hoidettavaksi. Säännökset vastasivat LEL:ssä omaksuttua linjaa. Lisäksi otettiin TEL:iin uusia säännöksiä työsuhde-eläkkeitä koskevien päätösten oikaisemisen helpottamisesta ja vakuutus oikeuden maallikkojäsenien määräämisestä.

1.3. 1963

Kun työeläkelakeja oli sovellettu runsaan vuoden, lakeihin tehtiin muutoksia, joista merkittävimmät olivat 40 prosentin eläkekaton poista-

minen TEL:sta ja eri eläkkeiden yhteismäärää koskevan 60 prosentin katon poistaminen pienituloisimmilta.

1.4. 1964

Vuonna 1964 korotettiin vanhimpien ikäluokkien eläkkeitä ja lievennettiin TEL:n soveltamista koskevia rajoituksia.

Vanhimpien ikäluokkien eläkkeitä saatettiin rahastointiastetta alentamalla korottaa ilman, että vakuutusmaksuja olisi ollut heti nostettava. TEL:n piirissä nuorin erityiskorotuksen saanut ikäluokka oli syntynyt 1916, korotus nousi asteittain vanhimpiin ikäluokkiin siirryttäessä. LEL:iin vastaava ikäluokkakorotus oli sisältynyt jo aikaisemmin vastineena TEL:n taannehtivalle palvelusajan huomioon ottamiselle, joten LEL:n korotusprosentit olivat suurempia kuin TEL:n.

Samalla kun vanhimpien ikäluokkien eläkkeitä korotettiin poistettiin rajoitus, joka esti 55 vuotta täyttäneiden pääsyn TEL:n piiriin. Rajoituksen tarkoitus oli ollut estää eläkkeet, joilla niiden pienuuden takia ei olisi ollut mainittavaa käytännöllistä merkitystä. Eläkkeiden korotuksen jälkeen pidettiin tätä rajoitusta tarpeettomana.

Toinen TEL:n soveltamisen lieventämiseen tähdätty ehdotus oli karensiajan supistaminen kuudesta neljään kuukauteen. Supistuksen tarkoitus oli saada LEL:n piiriin kuulumattomilla työaloilla kausiluonteisesti työskenteleviä työeläketurvan piiriin ilman, että kaikkein tilapäisimmät työsuhteet paisuttaisivat rekisteriä.

1.5. 1965

TEL:aa suunniteltaessa sen soveltamispiiriin ulkopuolelle pyrittiin jättämään sivutoimet ja osapäivätyöt säätämällä, ettei laki koskenut työsuhdetta, jonka perusteella työntekijä ei saanut pääasialliseen toimeentuloonsa riittävää ansiota. Säännös oli kuitenkin epämääräinen varsinkin, jos sitä oli sovellettava sellaisiin työsuhteisiin, joissa säännöllisen työajan määrittäminen oli vaikeata. Sen vuoksi lakia muutettiin siten, että neljä kuukautta jatkuneet työsuhteet kuuluvat TEL:n piiriin ainoastaan, mikäli

työansio on vähintään 180¹⁾ markkaa kuukaudessa, kuitenkin jos säännöllinen työaika on vähintään 20 tuntia viikossa, työsuhteeseen on sovellettava TEL:a ansion määrästä riippumatta. Ilman tällaista lisäystä pienipalkkaiset työntekijät olisivat jääneet TEL:n ulkopuolelle.

Muita muutoksia olivat eläkesäätiöihin kuuluvien työntekijöiden vähimmäismäärän korottaminen sekä palkan määrittämistä ja työkyvyttömyyseläkkeen maksamista koskevat säännökset, joilla pyritään poistamaan tilapäisistä syistä johtuneet eläkettä alentavat tekijät.

1.6. 1966

Vuonna 1966 työeläkelakien mukaisiin etuisuuksiin liitettiin perhe-eläketurva. Perhe-eläkettä päätettiin ruveta maksamaan työeläkela- kien piiriin kuuluvien omaisille, jos työntekijä kuolisi 1.1.1967 tai sen jälkeen. Edunsaajiksi tulivat naisleski ja lapset. Koska perhe-eläkkeen tarkoitus oli korvata perheelle edunjättäjän kuolemasta aiheutuvaa tulon- menetystä, säädettiin se riippuvaiseksi sekä perheen koosta että siitä eläk- keestä, minkä edunjättäjä olisi saanut työkyvyttömyyseläkkeenä tai sai vanhuuseläkkeenä.

Perhe-eläkkeiden rahoitus päätettiin muun eläketurvan tavoin hoi- taa työnantajan suorittamin vakuutusmaksuin, mutta työnantajille koitua rasitus siirrettiin 1970-luvulle siten, että alkuvuosien maksut hoidettiin työeläkejärjestelmän rahastointiastetta alentamalla.

1.7. 1968

Vuonna 1968 TEL:a ja LEL:a muutettiin siten, että vanhimpiin ikäluokkiin kuuluvien työntekijöiden eläkkeet korotettiin 16-22 prosentin vähimmäistasoon ja että se työttömyysaika, jolta työntekijä saa valtakun- nallisista työttömyyskassoista annetun lain mukaista päiväavustusta, ei vai-

1)

Määrä on sidottu yleiseen palkkatasoon. Vuonna 1969 keskimääräisen kuukausiansion tuli olla vähintään 230 markkaa.

kuta eläketurvaa heikentävästi. Hallituksen esityksestä on 1968 tarkistettu myös LEL:n soveltamispiiriä.

Samana vuonna olivat pohjoismaisen sosiaaliturvasopimuksen työeläkkeisiin liittyvät säännökset tarkistuksen alaisina, joten sopimuksen alikirjoitukseen varauduttiin muuttamalla työeläkelakeja siten, että niihin voidaan asetuksella säätää sellaisia poikkeuksia, jotka johtuvat vieraan valtion kanssa tehdystä vastavuoroisesta sopimuksesta.

1.8. 1969

Kesällä 1969 säädetyillä maatalousyrittäjien eläkelaila ja yrittäjien eläkelaila saatettiin viimeiset suuret työeläkejärjestelmän ulkopuolella olleet ansiotyötä tekevät ryhmät sen piiriin. Koska lakien sisältöä sellaisenaan on selostettu varsinaisessa tekstiosassa, tässä liitteessä käsitellään vain mainittujen lakien vuoksi TEL:iin ja LEL:iin tehtyjä muutoksia.

Yrittäjäeläkelakeja säädettäessä selvennettiin rajaa työntekijäin eläkelakeihin päin päättämällä sijoittaa LEL:n piiriin traktorin tai siihen verrattavan muun koneen omistajat - siihenastisen oikeuskäytännön mukaan heitä oli pidetty itsenäisinä yrittäjinä. Edelleen kumottiin tarpeettomana TEL:n säännös, jonka perusteella työnantaja-asemassa olevalla yrittäjällä oli aikaisemmin oikeus sisällyttää itsensä työntekijöitään varten järjestämänsä eläketurvaan. Yrittäjäeläkelakien säätäminen aiheutti myös muutoksia markkamääriin, joiden avulla määritellään LEL:n soveltamispiiri.

2. Kansaneläkelainsäädäntö

Vuoden 1957 alussa voimaan astuneen niin kutsutun uuden kansaneläkelain mukaiset etuudet olivat työkyvyttömyys- ja vanhuuseläke, vanhuudentuki, hautausavustus ja kuntoutus. Ensiksi mainittua suoritettiin pysyvästi työkyvyttömille 16...64-vuotiaille, vanhuuseläkkeeseen olivat oikeutettuja 65 vuotta täyttäneet vakuutetut ja vanhuudentukeen 63- ja 64-

vuotiaat yksinäiset naiset. Eläkkeeseen kuului kaikille samansuuruinen perusosa ja kuntien kalleusryhmän mukaisesti porrastettu tukiosa vähäväkisille. Vanhuudentukeen kuului vain tukiosa. Eläkkeiden suuruus sidottiin elinkustannusindeksiin siten, että 10 prosentin nousu elinkustannuksissa aiheutti vastaavan etuuksien kasvun.

Vuoden 1960 alusta ryhdyttiin määräaikaaisesti työkyvyttömille suorittamaan sairauseläkettä, joka oli työkyvyttömyyseläkkeen suuruinen. Vanhuudentuen saamisen edellytyksenä olevaa ikärajaa alennettiin 63:sta 60 vuoteen, niin ikään perusosan suuruutta korotettiin.

2.1. 1960

Vuonna 1960 korotettiin kansaneläkelain mukaisia tukiosia 20%:lla hallituksen esittämän 10 prosentin sijasta. Työkyvyttömyyden määrittelyä täsmennettiin.

2.2. 1961

Tukiosan saamiseen vaikuttavan vuositulon käsitettä muutettiin vakuutetuille edulliseen suuntaan.

2.3. 1963

Työkyvyttömyyseläkkeisiin liitettiin avuttomuuslisä, johon olivat oikeutettuja kaikki ne työkyvyttömyyseläkkeen saajat, jotka olivat niin avuttomassa tilassa, etteivät voineet tulla toimeen ilman toisen henkilön apua. Avuttomuuslisä maksettiin joko apu- tai hoitolisänä.

2.4. 1964

Sairausvakuutuslain tultua voimaan kansaneläkelain mukainen sairauseläke kumottiin ja työkyvyttömyyseläkkeiden piiriä laajennettiin siten, ettei eläkkeen saaminen edellyttänyt enää pysyvää työkyvyttömyyttä. Avuttomuuslisä alettiin maksaa myös vanhuuseläkkeeseen oikeutetuille,

työkyvyttömyyskäsitteessä siirryttiin yleisestä työkyvyttömyydestä ammatilliseen ja perusosia korotettiin.

2.5. 1965

Etuisuuksiin liitettiin vuonna 1965 tukilisät¹⁾ pelkän kansaneläkkeen varassa eläville vanhuksille sekä työkyvyttömille, minkä lisäksi tukiosaan oikeuttavia tulorajoja väljennettiin.

2.6. 1966

Tukilisän saajien aseman parantamiseksi korotettiin edellisenä vuonna hyväksytyjen tukilisien suuruus kaksinkertaiseksi. Samalla korotettiin työnantajien kansaneläkemaksua 0.25 prosenttiyksiköllä, minkä lisäksi etuoikeutettujen tulojen käsitettä väliaikaisesti lievennettiin.

2.7. 1967

Vuosi 1967 oli 1960-luvun ainoa, jolloin eduskunta hyväksyi hallituksen esittämät kansaneläkelain muutokset keskusteluita. Näin tulivat hyväksytyiksi edellisenä vuonna lievennetyn vuosituloa koskevan väliaikaisen säännöksen voimassaoloajan jatkaminen vuodella ja kansaneläkelaitoksen hallituksen jäsenten palkka- ja eläke-etujen vahvistajaksi sosiaaliministeriö.

2.8. 1968

Edellä mainitun vuosituloa koskevan väliaikaisen säännöksen voimassaoloajan pidentäminen ja lähinnä teknisluonteinen muutos tukiosa-

1) Kysymyksessä ei itse asiassa ole kansaneläkelain muutos vaan erillinen kansaneläkelainsäädäntöön liittyvä laki kansaneläkkeeseen suoritettavasta tukilisästä.

kustannusten jakamisessa käytettävien painolukujen laskemisessa olivat kansaneläkelakiin tehdyt muutokset vuonna 1968.

Lokakuun 1 päivänä 1969 astui voimaan 1968 hyväksytty perhe-eläkelaki, jonka piiriin kuuluivat Suomessa asuvat henkilöt. Sen mukaiset edut olivat naispuoliselle leskelle maksettava eläke ja koulutustuki sekä lapseneläke. Leskeneläkkeen suuruus oli edunjättäjän kuolemaa seuraavien kuuden kuukauden aikana tuloista riippumatta kansaneläkettä vastaavat perusosa ja yksinäisen henkilön täysimääräinen tukiosa. Kun puoli vuotta edunjättäjän kuolemasta on kulunut, leskeneläkkeeseen ryhdytään sovelta-
maan tuloharkintaa.

2.9. 1969

Kesällä 1969 hyväksytyssä "sosiaalipaketissa" oli muiden muassa asumistuen liittäminen tukilisään ja hoitotuen maksaminen vammaiselle lapselle.¹⁾ Asumistukea maksetaan vähäväkisille, tukilisään oikeutetuille vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeen tai vanhuudentuen saajille asumisesta aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi. Lapsen hoitotukea, joka on kansaneläkelain mukaisen hoitolisän suuruinen, suoritetaan 3..15-vuotiaasta lapsesta, joka on vähintään puolen vuoden ajan jatkuvasti erityisen valvonnan ja hoidon tarpeessa.

Aikaisempien vuosien tapaan lievennetyn vuosituloa koskevan väliaikaisen säännöksen voimassaoloaikaa jatkettiin. Aivan vaalikauden lopulla korotettiin myös tukilisän suuruutta. PEL:iin tehdyt muutokset olivat pienehköjä, lähinnä teknisluontoisia, sosiaalipaketin hyväksymisestä johtuvia. Siitä riippumaton oli muutos, jonka perusteella lapseneläke voidaan suorittaa muullekin kuin holhoojalle.

1) Molemmat perustuvat erillisiin lakeihin.

LIITETAULUT

Litetaulu 1. Lausumien jakautuminen aihepiireittäin 1960-luvun eri vuosina. Prosenttia.

Työeläkelainsäädäntö

Mielenkiinnon kohde	1960	-61	-62	-63	-64	-65	-66	-67	-68	-69
Valtiollinen toiminta	.	14.5	-	26.6	5.3	2.7	10.8	23.1	11.4	11.6
Eläkepolitiikka	.	12.9	-	18.8	10.9	17.4	34.9	11.5	21.1	26.0
Lakikokonaisuus	.	13.2	-	18.0	12.4	17.4	9.4	11.5	14.6	9.0
Soveltamispiiri	.	27.8	-	20.1	24.8	31.6	19.3	15.4	13.0	16.4
Eläke-edut	.	21.2	100.0	21.4	35.4	30.5	19.3	42.3	39.0	14.7
Rahoitus	.	4.2	-	2.2	6.4	10.5	1.4	-	0.8	17.3
Hallinto	.	4.3	-	0.9	4.4	2.1	1.4	-	-	1.0
Muut	.	2.2	-	0.9	0.9	1.1	2.5	7.7	-	3.4
Yhteensä	.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Lausumien lukumäärä	-	722	5	229	113	95	786	26	123	614
---------------------	---	-----	---	-----	-----	----	-----	----	-----	-----

Kansaneläkelainsäädäntö

Valtiollinen toiminta	33.9	3.1	3.6	10.4	30.2	9.0	15.7	0.9	19.5	12.1
Eläkepolitiikka	5.8	1.0	2.2	3.1	2.5	5.0	28.9	11.7	22.7	17.0
Lakikokonaisuus	14.4	2.1	2.9	10.4	7.9	5.0	3.8	4.5	27.4	3.0
Soveltamispiiri	27.0	3.6	6.4	51.6	20.1	13.4	4.5	12.0	12.7	10.1
Eläke-edut	10.0	58.9	44.4	12.5	19.0	14.6	20.2	41.4	29.4	43.9
Rahoitus	2.1	12.0	9.0	6.3	17.9	14.9	15.3	18.9	3.2	4.9
Hallinto	4.1	7.3	13.8	4.7	19.3	7.5	3.2	7.2	0.1	8.2
Muut							8.4	2.8	5.0	
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Lausumien lukumäärä	708	192	189	192	719	321	554	111	912	506
---------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Liitetäulu 2. Eri aihepiireihin kiinnitetyn huomion määrä vuosittain ja

Työeläkelainsäädäntö

Vuosi ja vaalikausi	Valtiollinen toiminta	Eläkepolitiikka	Laki-kokonaisuus	Sovelta-mispiiri
1960 1961	30.5	14.5	32.9	36.8
-61	30.5	14.5	32.9	36.8
1962 1963 1964 1965	- 17.7 1.7 0.6	- 6.8 1.9 2.2	- 8.0 4.8 2.4	- 8.4 5.1 5.5
62-65	20.0	10.9	15.2	19.0
1966 1967 1968 1969	24.8 - 4.1 20.6	43.6 1.0 4.1 25.9	25.6 1.0 6.2 19.0	22.0 0.7 2.9 18.5
66-69	49.5	74.6	51.8	44.1
Lausumia	344	629	289	546

Kansaneläkelainsäädäntö

1960 1961	28.4 0.7	7.3 0.4	19.9 1.9	19.0 1.6
-61	29.1	7.7	21.8	20.6
1962 1963 1964 1965	0.8 2.4 25.7 3.4	1.1 0.4 2.7 2.9	2.9 2.9 12.1 7.8	3.0 4.7 13.3 10.1
62-65	32.3	7.1	25.7	31.1
1966 1967 1968 1969	10.3 0.1 21.0 7.2	29.3 2.4 37.8 15.7	10.2 2.4 32.5 7.4	5.9 3.3 27.2 11.9
66-69	38.6	85.2	52.5	48.3
Lausumia	846	547	206	427

Liitetäulu 1. Lausumien jakautuminen aihepiireittäin 1960-luvun eri vuosina. Prosenttia.

Työeläkelainsäädäntö

Mielenkiinnon kohde	1960	-61	-62	-63	-64	-65	-66	-67	-68	-69
Vakiollinen toiminta	.	14.5	-	26.6	5.2	2.7	10.8	23.1	11.4	11.6
Eläkepolitiikka	.	12.6	-	18.8	10.0	17.4	39.4	17.5	21.1	26.6
Lakikokonaisuus	.	13.2	-	10.0	12.4	7.4	9.4	11.0	14.6	29.0
Sovellettamispiiri	.	27.8	100.0	20.1	24.8	31.6	15.3	13.4	13.0	16.4
Eläke-edut	.	21.2	-	2.2	35.4	10.5	19.3	42.3	39.0	17.7
Rahoitus	.	4.3	-	6.4	2.4	2.5	1.4	-	0.8	17.3
Hallinto	.	4.2	-	0.9	4.9	1.1	2.5	7.7	-	3.4
Muut	.	2.2	-	0.9	0.9	1.1	2.5	7.7	-	3.4
Yhteensä	.	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Lausumien lukumäärä	-	722	5	229	113	95	786	26	123	614

Kansaneläkelainsäädäntö

Vakiollinen toiminta	33.9	3.1	3.6	10.4	30.2	9.0	15.7	0.9	19.5	12.1
Eläkepolitiikka	5.7	1.0	3.2	1.0	2.5	5.0	28.9	11.7	22.7	17.0
Lakikokonaisuus	11.4	2.1	3.9	3.1	7.9	5.0	3.5	4.5	27.4	13.0
Sovellettamispiiri	27.0	3.6	4.4	10.4	20.1	13.4	4.5	12.6	12.7	10.1
Eläke-edut	10.0	58.9	49.0	51.6	9.0	43.6	20.2	41.4	29.4	43.9
Rahoitus	2.1	12.0	13.8	12.5	17.9	14.9	15.3	18.9	3.2	4.0
Hallinto	4.1	17.3	13.8	6.3	9.3	7.9	3.2	7.2	0.1	8.2
Muut	2.1	7.3	13.8	4.7	9.3	7.5	8.4	2.8	5.0	8.2
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Lausumien lukumäärä	708	192	189	192	719	321	554	111	912	506

Liitetaulu 2. Eri aihepiireihin kiinnitetyn huomion määrä vuosittain ja

Työeläkelainsäädäntö

Vuosi ja vaalikausi	Valtiollinen toiminta	Eläkepolitiikka	Laki-kokonaisuus	Sovelta-mispiiri
1960 1961	30.5	14.5	32.9	36.8
-61	30.5	14.5	32.9	36.8
1962	-	-	-	-
1963	17.7	6.8	8.0	8.4
1964	1.7	1.9	4.8	5.1
1965	0.6	2.2	2.4	5.5
62-65	20.0	10.9	15.2	19.0
1966	24.8	43.6	25.6	22.0
1967	-	1.0	1.0	0.7
1968	4.1	4.1	6.2	2.9
1969	20.6	25.9	19.0	18.5
66-69	49.5	74.6	51.8	44.1
Lausumia	344	629	289	546

Kansaneläkelainsäädäntö

1960	28.4	7.3	19.9	19.0
1961	0.7	0.4	1.9	1.6
-61	29.1	7.7	21.8	20.6
1962	0.8	1.1	2.9	3.0
1963	2.4	0.4	2.9	4.7
1964	25.7	2.7	12.1	13.3
1965	3.4	2.9	7.8	10.1
62-65	32.3	7.1	25.7	31.1
1966	10.3	29.3	10.2	5.9
1967	0.1	2.4	2.4	3.3
1968	21.0	37.8	32.5	27.2
1969	7.2	15.7	7.4	11.9
66-69	38.6	85.2	52.5	48.3
Lausumia	846	547	206	427

vaalikausittain. Prosenttia.

Eläke-edut	Rahoitus	Hallinto	Muut	Koko aineisto
26.5	14.4	55.4	25.4	26.6
26.5	14.4	55.4	25.4	26.6
0.9	-	-	-	0.2
8.5	2.4	-	3.2	8.4
6.9	3.3	8.9	1.6	4.2
5.0	4.8	3.6	1.6	3.5
21.3	10.5	12.5	6.4	16.3
26.3	23.9	19.6	31.7	29.0
1.9	-	-	3.2	1.0
8.3	0.5	-	-	4.5
15.6	50.7	12.5	33.3	22.6
52.1	75.1	32.1	68.2	57.1
577	209	56	63	2 713

13.4	17.4	6.1	9.5	16.1
8.0	5.7	9.3	4.6	4.4
21.4	23.1	15.4	14.1	20.5
5.9	4.2	12.2	8.5	4.3
7.0	5.9	4.9	2.9	4.4
10.2	16.0	52.4	21.9	16.2
9.9	11.5	2.4	7.8	7.3
33.0	37.6	71.9	41.1	32.2
7.9	20.9	7.4	15.0	12.6
3.2	5.2	3.3	1.0	2.5
18.9	7.1	0.4	15.0	20.7
15.6	6.1	1.6	13.8	11.5
45.6	39.3	12.7	44.8	47.3
1 419	407	246	306	4 404

Liitetäulu 3. Työeläkelausumista ilmenevä mielenkiinnon rakenne puolueittain eri vaalikausina. Prosenttia.

Vaalikausi (1958) . . . 61

Mielenkiinnon kohde	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp	Kok
Valtiollinen toiminta	18.3	17.0	11.5	9.2	4.2	10.0	16.7
Eläkepolitiikka	6.2	6.4	15.1	29.2	20.8	24.3	25.0
Lakikokonaisuus	12.9	12.9	12.9	15.4	8.3	12.9	25.0
Soveltamispiiri	29.0	28.7	28.1	35.4	20.8	17.1	25.0
Eläke-edut	22.8	31.0	18.7	3.1	29.2	12.9	8.3
Rahoitus	4.6	1.7	3.6	-	12.5	11.4	-
Hallinto	5.8	-	7.9	3.1	-	5.7	-
Muut	0.4	2.3	2.2	4.6	4.2	5.7	-
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Lausumien lukumäärä	241	171	139	65	24	70	12
---------------------	-----	-----	-----	----	----	----	----

Vaalikausi 1962 . . . 65

Valtiollinen toiminta	20.2	.	15.4	30.9	.	-	2.8
Eläkepolitiikka	16.6	.	4.8	30.9	.	23.8	47.2
Lakikokonaisuus	4.4	.	11.5	16.7	.	11.9	8.3
Soveltamispiiri	30.7	.	26.4	9.5	.	9.5	16.7
Eläke-edut	22.8	.	38.0	4.8	.	26.2	13.9
Rahoitus	4.4	.	1.9	2.4	.	21.4	8.3
Hallinto	-	.	1.0	4.8	.	4.8	2.8
Muut	0.9	.	1.0	-	.	2.4	-
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Lausumien lukumäärä	114	-	208	42	-	42	36
---------------------	-----	---	-----	----	---	----	----

Vaalikausi 1966 . . . 69

Valtiollinen toiminta	8.5	6.0	10.5	12.7	9.0	18.5	9.7
Eläkepolitiikka	25.6	20.0	33.5	41.5	13.2	35.4	19.4
Lakikokonaisuus	11.9	8.0	8.5	8.2	7.6	7.7	16.4
Soveltamispiiri	15.9	32.0	10.8	8.2	35.4	12.3	23.6
Eläke-edut	27.0	28.0	23.4	10.4	18.8	14.6	17.6
Rahoitus	8.5	4.0	9.2	15.0	9.0	9.2	8.5
Hallinto	-	-	1.6	0.6	4.2	-	1.8
Muut	2.6	2.0	2.5	3.4	2.8	2.3	3.0
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Lausumien lukumäärä	270	50	436	354	144	130	165
---------------------	-----	----	-----	-----	-----	-----	-----

Liitetäulu 4. Kansaneläkelausumista ilmenevä mielenkiinnon rakenne puolueittain eri vaalikausina. Prosenttia.

Vaalikausi (1958)...61

Mielenkiinnon kohde	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp	Kok
Valtiollinen toiminta	27.7	20.0	23.2	33.7	-	28.4	39.6
Eläkepolitiikka	3.4	10.5	3.6	3.3	-	-	17.0
Lakikokonaisuus	5.0	1.9	5.5	8.2	8.3	2.3	1.9
Soveltamispääri	6.3	17.1	21.8	1.6	-	-	7.5
Eläke-edut	39.5	38.1	33.2	27.7	16.7	48.8	1.9
Rahoitus	11.4	-	7.7	17.4	16.7	12.5	9.5
Hallinto	1.7	1.9	3.2	6.5	58.3	2.3	7.5
Muut	5.0	10.5	1.8	1.6	-	5.7	15.1
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Lausumien lukumäärä	238	105	220	184	12	88	53
---------------------	-----	-----	-----	-----	----	----	----

Vaalikausi 1962...65

Valtiollinen toiminta	24.2	19.0	17.1	11.2	40.6	19.8	4.9
Eläkepolitiikka	2.6	9.5	2.4	2.2	-	1.9	2.4
Lakikokonaisuus	2.2	9.5	5.3	4.8	3.1	0.6	2.4
Soveltamispääri	7.1	13.1	18.9	4.8	3.1	1.9	-
Eläke-edut	37.7	29.8	26.8	29.0	21.9	38.9	43.9
Rahoitus	11.1	3.6	8.7	16.4	12.5	12.1	2.4
Hallinto	8.1	4.8	11.1	21.2	15.7	17.2	24.4
Muut	7.0	10.7	9.7	10.4	3.1	7.6	19.6
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Lausumien lukumäärä	469	84	380	231	32	157	41
---------------------	-----	----	-----	-----	----	-----	----

Vaalikausi 1966...69

Valtiollinen toiminta	14.8	16.8	11.0	17.0	13.5	19.0	28.4
Eläkepolitiikka	16.1	15.1	28.3	21.5	14.0	23.5	26.7
Lakikokonaisuus	6.6	4.2	4.3	5.0	4.5	6.5	6.2
Soveltamispääri	13.6	16.8	9.4	7.8	15.2	10.0	0.6
Eläke-edut	34.4	22.7	33.2	33.8	37.6	23.5	18.2
Rahoitus	6.3	3.4	5.7	9.3	7.3	9.0	14.8
Hallinto	1.9	3.4	1.6	1.9	-	1.0	-
Muut	6.3	17.6	6.5	3.7	7.9	7.5	5.1
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Lausumien lukumäärä	317	119	629	464	178	200	176
---------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Liitetaulu 5. Puolueiden mielenkiinnon rakenteen samankaltaisuutta kuvaavat tulomomenttikertoimet 1960-luvulla.

Työeläkelainsäädäntö

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	.948					
Sdp	.930	.804				
Kes	.397	.103	.590			
Lkp	.866	.858	.715	.256		
Rkp	.621	.352	.799	.948	.434	
Kok	.827	.671	.850	.731	.767	.823

Kansaneläkelainsäädäntö

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	.856					
Sdp	.886	.915				
Kes	.951	.734	.864			
Lkp	.966	.904	.971	.926		
Rkp	.975	.805	.872	.987	.941	
Kok	.597	.650	.539	.706	.531	.712

Liitetäulu 6. Työeläkelausumista ilmenevää puolueiden mielenkiinnon rakenteen samankaltaisuutta kuvaavat tulomomenttikertotimet 1960-luvun eri vaalikausina.

Vaalikausi (1958)...61

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	.952					
Sdp	.888	.843				
Kes	.448	.367	.748			
Lkp	.547	.684	.673	.394		
Rkp	.299	.317	.609	.782	.697	
Kok	.540	.488	.721	.854	.371	.757

Vaalikausi 1962...65

	Skdl	Sdp	Kes	Rkp
Sdp	.799			
Kes	.372	.008		
Rkp	.225	.307	-.029	
Kok	.403	.071	.526	.639

(Tpsl ja Lkp eivät tuottaneet yhtään työeläkelausumaa vaalikaudella 1962...65.)

Vaalikausi 1966...69

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	.833					
Sdp	.922	.634				
Kes	.650	.314	.866			
Lkp	.564	.906	.339	.116		
Rkp	.757	.494	.911	.937	-.037	
Kok	.830	.894	.611	.469	.817	.609

Liitetaulu 7. Kansaneläkelausumista ilmenevää puolueiden mielenkiinnon rakenteen samankaltaisuutta kuvaavat tulomomenttiker-
toimet 1960-luvun eri vaalikausina.

Vaalikausi (1958) . . . 61

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	.839					
Sdp	.866	.882				
Kes	.888	.533	.681			
Lkp	-.138	-.276	-.204	-.029		
Rkp	.986	.805	.798	.868	-.031	
Kok	.199	.090	.091	.431	-.355	.129

Vaalikausi 1962 . . . 65

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	.859					
Sdp	.846	.809				
Kes	.746	.415	.619			
Lkp	.743	.491	.548	.499		
Rkp	.940	.707	.756	.913	.694	
Kok	.670	.575	.587	.851	.261	.826

Vaalikausi 1966 . . . 69

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	.767					
Sdp	.897	.688				
Kes	.947	.654	.943			
Lkp	.988	.785	.856	.907		
Rkp	.840	.708	.910	.928	.783	
Kok	.501	.365	.620	.715	.420	.849

Litetaulu 8. Lausumien jakautuminen asennoitumisluokkiin 1960-luvun eri vaalikausina. (+1 = hyväksyvä, 0 = neutraali, -1 = arvosteleva)

Työeläkelainsäädäntö

Osapiirteet	- 1961		1962...65			1966 -			Yhteensä			
	+1	0	-1	+1	0	-1	+1	0	-1	+1	0	-1
	Lakikokonaisuus	24	30	41	11	25	8	39	74	37	74	129
Soveltamispiiri	12	60	129	3	21	80	11	90	140	26	171	349
Eläke-edut	10	45	98	9	38	76	30	143	128	49	226	302
Rahoitus	4	17	9	-	14	8	2	79	76	6	110	93
Hallinto	6	13	12	-	6	1	0	17	1	6	36	14
Muut	1	6	2	-	3	-	0	6	1	1	15	3
Kaikki	57	171	291	23	107	173	82	409	383	162	687	847

Kansaneläkelainsäädäntö

Lakikokonaisuus	8	21	16	13	18	22	29	59	20	50	98	58
Soveltamispiiri	3	46	39	19	45	69	15	99	92	37	190	200
Eläke-edut	23	145	136	34	173	260	58	306	284	115	624	680
Rahoitus	2	65	27	6	88	59	6	93	61	14	246	147
Hallinto	-	21	17	21	92	64	-	17	14	21	130	95
Muut	-	13	-	4	22	29	6	17	24	10	52	53
Kaikki	36	311	235	97	438	503	114	591	495	247	1 340	1 233

Liitetaulu 9. Työeläkelausumista ilmenevät puolueiden arvostelun samankaltaisuutta osoittavat tulomomenttikertoimet.

1960-luku

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	.957					
Sdp	.978	.971				
Kes	.585	.362	.487			
Lkp	.916	.750	.835	.691		
Rkp	.970	.924	.976	.954	.877	
Kok	.972	.853	.896	.643	.974	.903

1960-luvun ensimmäinen vaalikausi

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	.925					
Sdp	.744	.533				
Kes	.714	.468	.973			
Lkp	.859	.964	.498	.376		
Rkp	.646	.417	.980	.958	.386	
Kok	.698	.470	.997	.980	.430	.986

1960-luvun viimeinen vaalikausi

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	.792					
Sdp	.983	.884				
Kes	.612	.154	.502			
Lkp	.484	.657	.681	.370		
Rkp	.939	.947	.981	.384	.631	
Kok	.730	.833	.799	.344	.909	.852

Liitetäulu 10. Kansaneläkelausumista ilmenevät puolueiden arvostelun samankaltaisuutta osoittavat tulomomenttikertoimet.

1960-luku

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	.960					
Sdp	.968	.985				
Kes	.994	.865	.907			
Lkp	.900	.949	.948	.836		
Rkp	.982	.906	.914	.976	.857	
Kok	.769	.318	.652	.896	.638	.830

1960-luvun ensimmäinen vaalikausi

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	.893					
Sdp	.938	.978				
Kes	.764	.541	.573			
Lkp	-.312	-.243	-.361	.236		
Rkp	.955	.847	.848	.842	-.108	
Kok	.432	.233	.261	.879	.447	.532

1960-luvun viimeinen vaalikausi

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	.936					
Sdp	.990	.941				
Kes	.959	.875	.978			
Lkp	.952	.922	.922	.904		
Rkp	.841	.911	.873	.880	.881	
Kok	.362	.210	.426	.593	.343	.512

Liitetaulu 11. Ryhmien erilaisuusindeksien keskiarvot 1960-luvun eri vaalikausina työeläkeäänestyksissä.

Vaalikausi (1958)...61

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	8.3					
Sdp	71.6	71.2				
Kes	93.1	85.9	28.9			
Lkp	86.9	82.9	28.7	12.7		
Rkp	93.0	88.1	23.9	6.2	10.0	
Kok	94.7	88.1	26.3	7.8	9.9	3.2

Vaalikausi 1966...69

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	12.8					
Sdp	18.9	11.1				
Kes	45.6	54.3	51.9			
Lkp	73.2	72.5	70.6	52.0		
Rkp	54.0	49.9	47.5	29.6	32.6	
Kok	63.6	71.2	67.0	45.1	21.7	41.2

Liitetaulu 12. Ryhmien erilaisuusindeksien keskiarvot 1960-luvun eri vaalikausina kansaneläkeäänestyksissä.

Vaalikausi (1958)...61

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	37.0					
Sdp	69.7	47.9				
Kes	83.2	58.7	42.9			
Lkp	79.0	59.3	37.8	23.6		
Rkp	76.0	57.9	33.2	20.2	6.6	
Kok	87.2	62.8	35.7	8.6	8.6	11.6

Vaalikausi 1966...69

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Lkp	Rkp
Tpsl	11.7					
Sdp	21.3	12.1				
Kes	37.5	43.1	43.2			
Lkp	70.6	69.8	63.3	66.1		
Rkp	39.4	40.6	33.2	41.2	50.0	
Kok	44.4	50.8	43.8	36.0	43.3	23.5

Liitetaulu 13. Edustajien väliset korrelaatiokertoimet työeläkeäänestysk-

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	.701								
3	-.053	-.408							
4	.016	-.371	.436						
5	-.429	-.013	-.690	-.622					
6	.154	-.299	.448	-.686	-.703				
7	.137	-.112	.484	-.645	-.737	.669			
8	.646	-.804	.397	-.300	.023	-.328	-.134		
9	-.028	-.266	.312	-.846	-.546	.623	-.648	-.200	
10	-.354	-.159	-.581	-.474	.855	-.499	-.733	-.116	-.390
11	.526	.701	-.484	-.320	.133	-.362	-.215	-.728	-.238
12	-.182	-.360	.840	.246	-.595	.317	.380	-.358	-.221
13	.100	-.211	.441	.833	-.737	.805	.834	-.224	.810
14	.649	.799	-.365	-.180	-.011	-.250	.016	.773	-.073
15	.077	-.346	.418	.959	-.625	.670	.627	-.215	.834
16	-.156	-.416	.724	.405	-.587	.428	.343	-.407	.202
17	-.356	-.125	-.607	-.546	.862	-.505	-.607	-.094	-.491
18	.768	.849	-.349	-.070	-.107	-.146	.029	.819	.039
19	-.056	-.322	.928	.380	-.658	.443	.473	-.446	.261
20	-.106	-.384	.733	.381	-.589	.381	.297	-.376	.135
21	-.296	-.420	.701	.170	-.406	.230	.256	-.535	.054
22	.029	-.228	.668	.370	-.631	.303	.350	-.221	.236
23	.749	.753	-.412	-.231	-.069	-.128	.027	.843	-.131
24	-.344	-.433	.374	.508	-.300	.284	.292	-.357	.301
25	.033	-.230	.489	.748	-.750	.742	.800	-.182	.708
26	-.505	-.201	-.371	-.516	.800	-.540	-.605	-.195	-.401
27	-.331	.031	-.570	-.616	.864	-.646	-.638	.063	-.538
28	-.466	-.362	.194	-.055	-.012	.031	.036	-.454	.017
29	.000	-.282	.623	.745	-.691	.613	.683	-.269	.727
30	-.373	-.075	-.670	-.447	.880	-.530	-.590	-.050	-.352
31	.589	.670	-.436	-.290	.093	-.283	-.241	.705	-.252
32	-.283	-.017	-.590	-.628	.829	-.634	-.712	.008	-.538
33	.055	-.309	.511	.678	-.714	.735	.876	-.386	.678
34	.554	.404	-.220	.096	-.164	-.022	.010	.583	.165
35	.788	.702	-.246	-.107	-.279	.127	.119	.502	.008
36	-.407	-.138	-.463	-.720	.821	-.589	-.778	-.146	-.641
37	-.193	.103	-.672	-.528	.781	-.522	-.471	.154	-.522
38	-.010	-.337	.362	.851	-.594	.725	.601	-.265	.737
39	-.469	-.142	-.601	-.509	.908	-.568	-.606	-.107	-.483
40	.595	.635	-.468	-.348	.140	-.327	-.373	.706	-.244
41	-.122	-.405	.885	.309	-.621	.348	.397	-.397	.172
42	-.137	-.284	.629	.387	-.541	.367	.409	-.434	.159
43	.680	-.769	-.481	-.172	.075	-.211	-.046	.671	-.058
44	-.098	-.395	.906	.322	-.654	.367	.419	-.388	.182
45	.114	-.154	.593	.315	-.654	.484	.610	-.269	.204
46	-.130	-.186	.639	.283	-.603	.400	.382	-.337	.219
47	.562	.725	-.498	-.386	-.135	-.371	-.310	.688	-.285
48	-.098	-.365	.845	.463	-.639	.525	.435	-.490	.269
49	-.100	-.302	.826	.263	-.617	.362	.406	-.439	.129
50	-.095	-.496	.704	.476	-.397	.596	.494	-.477	.273
51	-.522	-.182	-.602	-.511	.890	-.590	-.732	-.140	-.487
52	-.259	-.025	-.656	-.505	.848	-.584	-.700	.053	-.436
53	.004	-.310	.452	.831	-.667	.732	-.633	-.238	.848
54	.615	.748	-.425	-.294	.037	-.360	-.183	.779	-.221
55	.108	-.288	.494	.851	-.679	.836	.654	-.338	.725
56	-.328	-.104	-.706	-.636	.926	-.580	-.622	.024	-.562
57	-.449	-.209	-.474	-.526	.814	-.603	-.778	-.116	-.540
58	-.122	-.308	.726	.321	-.526	.324	.327	-.407	.223
59	-.033	-.090	.612	.234	-.537	.312	.578	-.215	.148
60	.025	-.348	.778	.258	-.655	.466	.496	.336	.138
61	.740	.796	-.189	-.320	-.238	-.063	-.046	.702	-.263
62	-.393	-.066	-.591	-.502	.916	-.597	-.640	.025	-.388
63	-.450	-.071	-.646	-.642	.929	-.658	-.660	-.032	-.530
64	-.150	-.095	.327	.235	-.462	.383	.494	-.041	.391
65	-.183	-.225	.246	.213	-.279	.291	.351	-.175	.123
66	-.399	-.109	-.594	-.637	.905	-.621	-.828	-.073	-.564
67	-.179	-.297	.632	-.248	-.514	.364	.281	-.370	.145
68	-.404	-.001	-.628	-.567	.919	-.718	-.759	.034	-.492
69	.492	.820	-.510	-.402	.187	-.435	-.249	.730	-.288
70	-.409	-.076	-.675	-.607	.949	-.672	-.787	-.044	-.538

sissä 1960-luvulla.

	10	11	12	13	14	15	16	17	18
11	.055								
12	-.541	-.454							
13	-.607	-.293							
14	-.081	-.675	-.272						
15	-.478	-.355	-.401	-.125					
16	-.544	-.526	-.227	.818	-.157				
17	.909	.081	-.733	.415	-.453	.387			
18	-.138	.719	-.527	-.634	-.073	-.553	.577		
19	-.554	-.533	-.009	-.443	-.420	.361	.660	-.135	
20	-.544	-.390	.740	.359	-.424	.328	.814	-.584	-.404
21	-.370	-.623	.735	.219	-.567	.146	.700	-.552	-.587
22	-.588	-.372	.671	.343	-.293	.350	.640	-.383	-.263
23	-.167	.697	-.366	-.087	.763	-.155	-.416	-.683	-.263
24	-.368	-.402	.297	.445	-.389	.491	.466	-.082	.811
25	-.714	-.263	.375	.932	-.150	.730	.547	-.439	-.380
26	.794	-.064	-.258	-.528	-.182	-.525	-.322	.725	.073
27	.684	.183	-.458	-.681	.005	.617	-.531	.757	-.242
28	-.136	-.293	.320	-.083	-.424	-.102	.262	.708	-.071
29	-.628	-.308	.456	.700	-.251	.730	.438	-.084	-.502
30	.878	.158	-.674	-.561	-.025	-.452	-.624	-.678	-.138
31	-.057	.638	-.382	-.295	.571	-.203	-.443	.901	-.084
32	.797	.184	-.496	-.735	-.036	-.627	-.555	-.071	.619
33	-.607	-.421	.397	.784	-.218	.660	.362	.802	-.114
34	-.087	.470	-.351	.038	.501	.182	-.227	-.567	-.211
35	-.199	.605	-.256	.064	.584	-.081	-.344	-.122	.569
36	.869	.023	-.330	-.755	-.185	-.726	-.357	-.160	.695
37	.662	.176	-.652	-.522	.133	-.534	-.556	.852	-.284
38	-.537	-.312	.208	.759	-.206	.838	.417	.754	.042
39	.779	.035	-.604	-.589	-.133	-.511	-.500	-.593	-.137
40	.133	.669	-.451	-.402	.624	-.311	-.489	.775	-.234
41	-.575	-.489	.908	.321	-.447	.289	.785	.065	.661
42	-.618	-.531	.612	.405	-.476	.368	.714	-.588	-.433
43	.048	.686	-.536	-.117	.863	-.145	-.577	-.547	-.466
44	-.607	-.482	.927	.338	-.436	.302	.804	.046	.864
45	-.700	-.412	.614	.467	-.289	.293	.543	-.621	-.423
46	-.553	-.499	.781	.406	-.387	.262	.702	-.600	-.266
47	.119	.779	-.470	-.372	.737	-.359	-.509	-.588	-.372
48	-.534	-.579	.677	.530	-.456	.446	.745	.122	.743
49	-.574	-.531	.847	.341	-.490	.243	.729	-.552	-.443
50	-.494	-.493	.645	.531	-.497	.428	.698	-.593	-.477
51	.813	.069	-.486	-.706	-.176	-.515	-.495	-.430	-.434
52	.856	.229	-.574	-.682	.055	-.503	-.621	.788	-.278
53	-.482	-.329	.401	.810	-.189	.868	.425	-.828	-.022
54	.015	.786	-.383	-.320	.838	-.269	-.434	-.542	-.080
55	-.481	-.425	.312	.825	-.220	.837	.463	-.015	.764
56	.799	.131	-.615	-.674	-.014	-.641	-.605	-.531	-.109
57	.738	.053	-.350	-.725	-.245	-.529	-.370	.878	-.106
58	-.439	-.542	.592	.344	-.381	.296	.620	.756	-.249
59	-.629	-.360	.589	.453	-.278	.210	.500	-.494	-.391
60	-.620	-.417	.804	.364	-.390	.238	.691	-.574	-.257
61	-.281	.488	-.098	-.168	.576	-.292	-.199	-.552	-.375
62	.837	.173	-.634	-.615	.049	-.305	-.623	-.233	-.628
63	.795	.116	-.541	-.683	-.068	-.647	-.541	.836	-.045
64	-.552	-.117	.455	.427	-.080	.211	.396	.833	-.166
65	-.406	-.189	.232	.260	-.132	.191	.326	-.534	-.095
66	.958	.089	-.494	-.751	-.102	-.640	-.494	-.322	-.224
67	-.464	-.531	.770	.335	-.486	.292	.715	.885	-.199
68	.792	.143	-.531	-.679	-.093	-.569	-.527	-.448	-.474
69	.037	.621	-.457	-.315	.750	-.379	-.432	.792	-.093
70	.920	.117	-.592	-.763	-.068	-.609	-.577	.062	.766
								.901	-.165

	19	20	21	22	23	24	25	26	27
20	.667								
21	.772	.623							
22	.678	.714	.623						
23	-.462	-.389	-.562	-.257					
24	.317	.461	.287	.342	-.352				
25	.423	.482	.268	.432	-.065	.568			
26	-.358	-.308	-.169	-.501	-.281	-.303	-.591		
27	-.534	-.459	-.489	-.491	-.028	-.269	-.685	.752	
28	.173	.184	.312	.157	-.521	.187	.043	-.029	.040
29	.561	.379	.343	.429	-.298	.455	.702	-.589	.687
30	-.644	-.623	-.450	-.747	-.127	-.337	-.647	-.697	.689
31	-.421	-.410	-.531	-.214	.658	-.214	-.285	-.158	.154
32	-.549	-.487	-.495	-.515	-.064	-.330	-.764	-.700	.911
33	.558	.314	.373	.403	-.191	.300	.698	-.550	.638
34	-.294	-.335	-.225	-.188	.516	-.260	.011	-.392	-.347
35	-.164	-.304	-.386	-.138	.620	-.512	-.055	-.302	-.180
36	-.438	-.350	-.185	-.505	-.234	-.404	-.761	.836	.736
37	-.649	-.555	-.408	-.608	.227	-.192	-.514	.467	.608
38	.308	.344	.172	.378	-.225	.557	.771	-.665	-.589
39	-.569	-.499	-.311	-.353	-.184	-.152	-.580	.676	.741
40	-.513	-.454	-.583	-.255	.594	-.485	-.409	-.020	.173
41	.813	.795	.768	.729	-.410	.410	.440	-.337	-.487
42	.727	.721	.688	.538	-.437	.499	.499	-.362	-.401
43	-.464	-.549	-.616	-.358	.680	-.539	-.241	-.025	.096
44	.835	.814	.794	.750	-.399	.420	.458	-.363	-.524
45	.664	.641	.595	.710	-.064	.263	.499	-.493	-.522
46	.736	.635	.691	.699	-.353	.286	.454	-.289	-.463
47	-.546	-.480	-.551	-.320	.661	-.482	-.357	-.060	.114
48	.920	.756	.703	.595	-.494	.419	.521	-.326	-.522
49	.910	.738	.864	.754	-.451	.356	.386	-.347	-.483
50	.637	.743	.575	.480	-.305	.463	.602	-.332	-.540
51	-.573	-.493	-.316	-.534	-.226	-.113	-.704	.661	.759
52	-.670	-.556	-.613	-.617	.021	-.287	-.724	.678	.839
53	.394	.370	.184	.259	-.185	.371	.740	-.434	-.661
54	-.476	-.366	-.573	-.248	.734	-.378	-.290	-.194	.083
55	.501	.406	.287	.329	-.269	.344	.706	-.513	-.676
56	-.676	-.608	-.437	-.652	.082	-.328	-.676	.692	.775
57	-.502	-.364	-.240	-.427	-.198	-.154	-.704	.683	.760
58	.784	.607	.808	.729	-.461	.179	.347	-.301	-.602
59	.720	.497	.666	.598	-.121	.405	.510	-.411	-.437
60	.711	.699	.661	.635	-.156	.361	.494	-.438	-.537
61	-.098	-.153	-.210	.037	-.659	-.434	-.172	-.369	-.144
62	-.618	-.626	-.506	-.702	-.071	-.292	-.643	.731	.757
63	-.615	-.541	-.364	-.583	-.124	-.314	-.682	.775	.853
64	-.257	.228	.364	.358	.005	.284	.589	-.405	-.506
65	.187	.440	.190	.268	-.226	.502	.384	-.331	-.187
66	-.563	-.494	-.313	-.530	-.153	-.337	-.771	-.780	.744
67	.725	.723	.682	.544	-.382	.317	.371	-.197	-.374
68	-.596	-.528	-.344	-.566	-.056	-.237	-.685	.775	.758
69	-.498	-.483	-.324	-.297	.671	-.439	-.299	-.063	.023
70	-.641	-.580	-.389	-.618	-.120	-.315	-.792	.749	.792

	28	29	30	31	32	33	34	35	36
29	.257								
30	.001	-.527							
31	-.211	-.216	-.035						
32	.060	-.693	-.771	-.104					
33	.169	.720	-.556	-.324	-.620				
34	-.294	.062	.039	.315	-.234	-.077			
35	-.274	-.074	-.202	.609	-.145	.066			
36	.099	-.696	.778	-.091	.847	-.655	-.358		
37	-.232	-.693	.751	-.001	.636	-.548	-.243	-.251	
38	.209	.745	-.440	-.177	-.619	.627	.147	-.110	-.698
39	.049	-.541	.871	-.002	.744	-.579	-.161	-.376	.745
40	-.223	-.300	.094	.656	.229	-.382	.450	.652	.097
41	.313	.506	-.660	-.433	-.515	.419	-.291	-.326	-.375
42	.333	.424	-.555	-.384	-.439	.491	-.304	-.265	-.412
43	-.439	-.245	.087	.649	.045	-.199	.438	.783	-.107
44	.301	.523	-.694	-.421	-.554	.440	-.270	-.308	-.405
45	.108	.382	-.721	-.250	-.591	.644	-.317	.010	-.565
46	.222	.403	-.726	-.285	-.496	.465	-.423	-.115	-.345
47	-.238	-.354	.152	.548	.180	-.426	.544	.624	.086
48	.132	.495	-.615	-.462	-.542	.514	-.324	-.206	-.420
49	.275	.456	-.662	-.403	-.508	.490	-.347	-.218	-.377
50	.035	.471	-.585	-.533	-.547	.525	-.277	-.257	-.400
51	.203	-.547	.805	.062	.794	-.606	-.191	-.319	.778
52	-.036	-.651	.841	.126	.927	-.632	-.128	-.155	.785
53	.025	-.759	-.479	-.192	-.664	.669	.058	.014	-.625
54	-.363	-.295	.027	.577	.154	-.319	.539	.509	-.017
55	.016	.736	-.461	-.301	-.683	.714	.049	.017	-.631
56	-.087	-.706	.816	.088	.781	-.594	-.168	-.184	.766
57	.188	-.595	.691	.023	.791	-.680	-.188	-.325	.785
58	.182	.481	-.541	-.417	-.591	.449	-.136	-.203	-.331
59	.026	.380	-.616	-.357	-.554	.505	-.206	-.178	-.532
60	.189	.433	-.717	-.375	-.553	.524	-.261	-.161	-.439
61	-.279	-.218	-.328	.582	-.120	-.115	.317	.745	-.199
62	-.024	-.536	.891	.102	.764	-.632	-.067	-.232	.751
63	.103	-.679	.843	.071	.857	-.632	-.195	-.256	.842
64	.273	.455	-.522	-.150	-.590	.413	.023	-.090	-.469
65	.390	.255	-.244	-.090	-.260	.255	-.109	-.242	-.290
66	-.034	-.705	.850	-.007	.842	-.718	-.136	-.254	.925
67	.148	.281	-.589	-.322	-.408	.358	-.382	-.201	-.264
68	-.052	-.634	.812	.106	.761	-.738	-.143	-.258	.759
69	-.354	-.379	.107	.536	-.016	-.446	.560	.475	.003
70	.030	-.672	.911	.027	.884	-.679	-.091	-.268	.888

	37	38	39	40	41	42	43	44	45
38	-.494								
39	.780	-.424							
40	.051	-.341	-.021						
41	-.588	.299	-.527	-.476					
42	-.489	.380	-.474	-.537	.684				
43	.059	-.261	-.059	.725	-.576	-.534			
44	-.617	.309	-.561	-.473	.978	.701	-.567		
45	-.434	.282	-.564	-.363	.652	.652	-.317	.675	
46	-.670	.261	-.610	-.413	.696	.688	-.435	.714	.642
47	.178	-.367	-.001	.786	-.503	-.547	.753	-.497	-.433
48	-.620	.400	-.554	-.580	.727	.817	-.505	.745	.598
49	-.591	.250	-.525	-.519	.895	.800	-.544	.917	.746
50	-.424	.397	-.513	-.535	.680	.625	-.559	.701	.622
51	.626	-.410	.808	.103	-.522	-.434	-.098	-.554	-.638
52	.702	-.529	.762	.272	-.586	-.580	.112	-.627	-.659
53	-.680	.754	-.604	-.323	.335	.344	-.178	.350	.292
54	.162	-.286	-.093	.695	-.424	-.460	.675	-.415	-.376
55	-.593	.825	-.565	-.386	.370	.450	-.181	.384	.396
56	.864	-.611	.854	.145	-.640	-.562	.071	-.672	-.503
57	.557	-.477	.701	.117	-.389	-.364	-.151	-.420	-.563
58	-.566	.285	-.432	-.398	.617	.548	-.408	.644	.607
59	-.264	.198	-.430	-.515	.670	.648	-.379	.689	.781
60	-.454	.254	-.592	-.388	.844	.601	-.503	.866	.787
61	-.108	-.257	-.385	.696	-.168	-.109	.571	-.151	.129
62	.704	-.479	.871	.150	-.660	-.641	.114	-.693	-.748
63	.715	-.572	.901	.083	-.572	-.515	.015	-.604	-.616
64	-.364	.352	-.379	-.230	.372	.181	-.227	.391	.365
65	-.201	.435	-.126	-.345	.284	.371	-.318	.301	.251
66	.706	-.617	.830	.153	-.522	-.567	-.025	-.554	-.672
67	-.574	.222	-.521	-.536	.688	.780	-.541	.705	.569
68	.720	-.628	.844	.146	-.557	-.479	.036	-.590	-.591
69	.297	-.353	.081	.566	-.509	-.492	.684	-.496	-.335
70	.765	-.590	.875	.175	-.611	-.538	.008	-.645	-.688

46 47 48 49 50 51 52 53 54

47	-.446							
48	.737	-.592						
49	.812	-.545	.824					
50	.545	-.569	.722	.627				
51	-.498	.095	-.554	-.522	-.522			
52	-.637	.225	-.663	-.640	-.602	.816		
53	.430	-.375	.477	.289	.450	-.534	-.543	
54	-.363	.784	-.519	-.468	-.477	-.008	.200	-.293
55	.421	-.426	.583	.392	.495	-.571	-.585	-.851
56	-.624	.133	-.655	-.637	-.454	-.799	-.801	-.681
57	-.425	.116	-.486	-.449	-.402	.891	.750	-.577
58	.677	-.415	.727	.704	.507	-.453	-.696	.316
59	.603	-.427	.623	.799	.557	-.560	-.643	.156
60	.609	-.430	.636	.787	.803	-.572	-.615	.278
61	.054	.561	-.150	-.054	-.203	-.316	-.186	-.222
62	-.706	.137	-.598	-.716	-.573	.814	.807	-.523
63	-.551	.080	-.596	-.570	-.560	.826	.795	-.657
64	.431	-.125	.189	.313	.280	-.403	-.597	.358
65	.135	-.325	.281	.234	.311	-.182	-.313	.817
66	-.502	.149	-.547	-.520	-.509	.871	.861	-.631
67	.840	-.550	.814	.799	.622	-.411	-.544	.452
68	-.538	.144	-.580	-.554	-.539	.791	.779	-.612
69	-.364	.730	-.533	-.481	-.530	.016	.009	-.406
70	-.596	.176	-.626	-.606	-.577	.920	.901	-.647

	55	56	57	58	59	60	61	62	63
56	-.693								
57	-.610	.727							
58	.428	-.556	-.373						
59	.265	-.454	-.543	.506					
60	.311	-.499	-.447	.516	.729				
61	-.189	-.136	-.286	-.103	.011	-.004			
62	-.585	.860	.732	-.497	-.651	-.693	-.299		
63	-.701	.872	.801	-.492	-.542	-.614	-.252	.890	
64	.186	-.396	-.403	.337	.432	.431	-.015	-.424	-.388
65	.237	-.309	-.231	.165	.192	.226	-.180	-.250	-.171
66	-.643	.851	.796	-.433	-.571	-.563	-.216	-.840	.851
67	.381	-.536	-.341	.540	.555	.603	-.043	-.612	-.463
68	-.703	.865	.796	-.463	-.466	-.595	-.220	.854	.866
69	-.415	.176	.019	-.234	-.243	-.449	.575	.156	.150
70	-.661	.896	.843	-.497	-.605	-.639	-.236	.887	.899

	64	65	66	67	68	69
65		.265				
66	-.488	-.351				
67	.247	.227	-.418			
68	-.396	-.398	.842	-.453		
69	.007	-.226	.087	-.471	.200	
70	-.511	-.320	.960	-.510	.886	.123

Liitetäulu 14. Edustajien väliset korrelaatiokertoimet kansaneläkeäänes-

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	.781								
3	-.493	-.539							
4	-.498	-.376	.510						
5	.096	.029	-.513	-.469					
6	-.418	-.304	.335	.536	-.598				
7	-.220	-.129	.225	.402	-.375	.612			
8	.712	.698	-.474	.180	-.180	-.408	-.261		
9	-.443	-.306	.340	.775	-.430	.582	.564	-.557	
10	.275	.312	-.673	-.663	.721	-.652	-.410	.231	-.490
11	.428	.515	-.394	-.330	-.103	.138	-.001	.493	-.249
12	-.445	-.696	.620	.402	-.334	.203	.061	-.531	.237
13	-.294	-.127	.343	.757	-.553	.536	.480	-.407	.783
14	.761	.738	-.635	-.603	.211	-.348	-.210	.802	-.390
15	-.390	-.246	.169	.683	-.153	.458	.407	-.430	.675
16	-.458	-.518	.567	.501	-.450	.155	.041	-.593	.395
17	.215	.171	-.594	-.676	.794	-.535	-.310	.381	-.592
18	.336	.463	-.352	-.426	.031	.033	-.089	.571	-.439
19	-.447	-.498	.618	.575	-.407	.416	.271	-.453	.514
20	-.301	-.387	.546	.185	-.368	.257	-.093	-.491	.137
21	-.223	-.447	.440	.204	-.119	.035	.064	-.285	.066
22	-.531	-.547	.627	.529	-.335	.303	.099	-.501	.365
23	-.738	.663	-.460	-.467	.067	-.423	-.284	.861	-.447
24	-.570	-.611	.642	.479	-.346	.124	-.021	-.549	.272
25	-.454	-.339	.457	.659	-.630	.761	.455	-.540	.580
26	-.012	.122	-.449	-.442	.645	-.608	-.465	.177	-.423
27	.104	.090	-.373	-.331	.524	-.692	-.546	.104	-.570
28	-.438	-.368	.393	.354	-.546	.836	.564	-.568	.597
29	-.496	-.414	.438	.700	-.421	.485	.353	-.669	.691
30	.156	.149	-.502	-.563	.702	-.573	-.369	.441	-.576
31	.627	.750	-.470	-.397	.049	-.296	-.190	.812	-.312
32	.217	.231	-.599	-.592	.800	-.576	-.338	.253	.521
33	-.408	-.308	.371	.434	-.513	.697	.426	-.372	.386
34	.218	.335	-.314	-.247	.015	.091	-.043	.467	-.351
35	.475	.479	-.219	-.244	-.257	.151	.042	.398	-.249
36	.215	.087	-.417	-.492	.629	-.706	-.511	.048	-.490
37	.274	.384	-.454	-.658	.456	-.549	-.483	.483	-.547
38	-.297	-.142	.211	.766	-.391	.544	.516	-.341	.783
39	.208	.282	-.564	-.595	.652	-.635	-.374	.372	-.584
40	.716	.619	-.410	-.366	.174	-.321	-.135	.745	-.403
41	-.459	-.535	.625	.640	-.523	.383	.261	-.644	.491
42	-.532	-.664	.764	.368	-.350	.182	-.010	-.457	.177
43	.459	.460	-.397	-.394	-.152	.098	-.075	.564	-.296
44	-.215	-.326	.645	.339	-.308	.026	.063	-.380	.265
45	-.377	-.530	.444	.458	-.319	.211	.010	-.538	.420
46	-.318	-.537	.502	.324	-.352	.105	-.100	-.543	.204
47	.521	.540	-.344	-.439	-.184	.136	.031	.380	-.325
48	-.498	-.642	.763	.392	-.367	.319	.213	-.490	.367
49	-.530	-.648	.692	.570	-.327	.382	.166	-.606	.377
50	-.340	-.470	.880	.267	-.472	.169	.101	-.437	.233
51	.082	.095	-.446	-.557	.685	-.664	-.508	.245	-.468
52	.016	.137	-.368	-.346	.606	-.610	-.472	.179	-.588
53	-.617	-.534	.413	.680	-.244	.445	.359	-.641	.604
54	.643	.668	-.444	-.491	.174	-.343	-.227	.900	-.500
55	-.312	-.160	.310	.810	-.413	.558	.444	-.279	.710
56	.229	.108	-.469	-.577	.639	-.641	-.405	.328	-.492
57	.176	.186	-.639	-.631	.801	-.646	-.452	.250	-.452
58	-.434	-.563	.652	.653	-.430	.428	.289	-.689	.464
59	-.329	-.391	.473	.394	-.375	.277	.078	-.586	.332
60	-.405	-.540	.695	.464	-.415	.338	.152	-.568	.298
61	.783	.667	-.255	-.499	.072	-.363	-.153	.752	-.380
62	.093	.141	-.575	-.576	.872	-.568	-.380	.275	-.495
63	.156	.152	-.519	-.555	.682	-.474	-.269	.140	-.481
64	-.393	-.349	.368	.428	-.245	.455	.349	-.430	.497
65	-.473	-.510	.500	.659	-.488	.514	.379	-.657	.654
66	.406	.270	-.614	-.390	.686	-.665	-.397	.236	-.507
67	-.327	-.506	.476	.307	-.397	.297	.029	-.538	.208
68	.213	.377	-.653	-.510	.655	-.441	-.185	.281	-.416
69	.744	.746	-.531	-.475	.197	-.092	-.241	.764	-.359
70	.113	.224	-.566	-.620	.722	-.676	-.482	.358	-.512

tyksissä 1960-luvulla.

	10	11	12	13	14	15	16	17	18
11	.022								
12	-.450	-.488							
13	-.551	-.265							
14	-.398	-.644	-.234						
15	-.339	-.392	.182	-.398					
16	-.448	-.481	.743	.728	-.464				
17	.786	.041	-.399	.303	-.686	.233			
18	.040	.802	-.489	-.576	.432	-.235	-.638		
19	-.615	-.275	.448	-.410	.547	-.489	-.472	.108	
20	-.353	-.136	.553	.330	-.568	.360	.555	-.637	-.213
21	-.332	-.271	.725	.144	-.350	.004	.467	-.404	-.258
22	-.529	-.493	.524	.023	-.389	-.038	.500	-.241	-.282
23	.243	.461	-.560	.297	-.636	.309	.649	-.567	-.416
24	-.416	-.406	.719	-.275	.778	-.425	-.519	.297	.437
25	-.684	-.007	.324	.198	-.651	.163	.786	-.471	-.327
26	.685	-.081	-.372	.665	-.599	.449	.413	-.726	-.097
27	.722	-.151	-.250	-.523	.219	-.358	-.262	.622	.067
28	-.628	.020	.281	-.607	.118	-.486	-.135	.511	-.004
29	-.478	-.344	.453	.562	-.483	.417	.310	-.588	-.119
30	.676	-.104	-.419	.666	-.594	.616	.488	-.526	-.577
31	.230	.589	-.667	-.448	.307	-.211	-.496	.824	.140
32	.912	-.056	-.406	-.202	.888	-.382	-.637	.282	.537
33	-.605	.105	.196	-.593	.282	-.289	-.430	.802	.070
34	-.004	.779	-.409	.394	-.462	.316	-.326	-.550	.085
35	-.124	.766	-.406	-.348	.404	-.196	-.393	.159	.709
36	.675	-.236	-.208	-.160	.430	-.399	-.284	-.185	.757
37	.587	.229	-.398	-.576	.047	-.275	-.062	.518	-.170
38	-.524	-.234	.179	-.523	.513	-.522	-.405	.488	.365
39	.794	-.113	-.455	.773	-.352	.842	.264	-.423	-.393
40	.161	-.332	-.553	-.514	.298	-.255	-.443	.800	.128
41	-.571	-.503	.725	-.339	.657	-.345	-.484	.229	.461
42	-.515	-.575	.812	.519	-.725	.389	.730	-.647	-.581
43	-.025	.890	-.437	.200	-.638	.029	.691	-.448	-.420
44	-.355	-.190	.484	-.328	.628	-.417	-.362	.000	.817
45	-.398	-.387	.580	.126	-.392	.025	.537	-.465	-.349
46	-.259	-.482	.645	.345	-.517	.142	.580	-.570	-.515
47	.020	.744	-.380	.115	-.556	.060	.708	-.449	-.555
48	-.555	-.528	.703	-.266	.501	-.476	-.323	-.063	.799
49	-.545	-.514	.780	.287	-.645	.227	.559	-.482	-.468
50	-.520	-.328	.540	.398	-.704	.300	.554	-.487	-.595
51	.751	-.126	-.314	.222	-.491	-.056	.548	-.555	-.317
52	.721	-.034	-.368	-.480	.288	-.369	-.389	.727	.028
53	-.414	-.444	.424	-.640	.192	-.444	-.312	.623	.167
54	.228	-.492	-.590	.465	-.674	.621	-.347	-.443	-.525
55	-.592	-.243	.176	-.414	.810	-.385	-.624	.389	.600
56	.636	-.175	-.333	.848	-.393	.844	.250	-.480	-.345
57	.908	.038	-.405	-.374	.306	-.270	-.410	.742	-.018
58	-.551	-.432	.726	-.547	.423	-.324	-.494	.834	.057
59	-.320	-.414	.533	.477	-.728	.387	.653	-.594	-.522
60	-.488	-.417	.671	.317	-.561	.078	.522	-.580	-.415
61	.128	.529	-.485	-.337	-.575	.144	.305	-.462	-.566
62	.839	.002	-.389	-.298	.763	-.427	-.555	.221	.496
63	.793	-.150	-.348	-.606	.332	-.292	-.508	.869	.127
64	-.311	-.299	.266	-.478	.195	-.072	-.411	.808	-.026
65	-.567	-.421	.570	.487	-.354	.321	.145	-.350	-.274
66	.808	-.083	-.377	.541	-.618	.354	.603	-.646	-.444
67	-.410	-.207	.699	-.418	.292	-.146	-.370	.752	-.084
68	.823	-.010	-.522	-.218	-.543	.082	.660	-.475	-.263
69	.215	.546	-.628	-.402	.337	-.039	-.541	.835	.038
70	.857	.011	-.475	-.354	.858	-.385	-.529	.312	.483
				-.507	.394	-.359	-.484	.790	.153

	19	20	21	22	23	24	25	26	27
20	.310								
21	.241	.377							
22	.584	.442	.370						
23	-.418	-.415	-.344	-.457					
24	.528	.531	.494	.609	-.450				
25	.459	.294	.076	.387	-.516	.286			
26	-.371	-.241	-.217	-.326	.191	-.170	-.628		
27	-.341	-.229	-.203	-.293	.149	-.114	-.581	.787	
28	.362	.298	.139	.321	-.547	.137	.852	-.647	-.642
29	.437	.343	.223	.460	-.555	.402	.531	-.301	-.322
30	-.510	-.562	-.345	-.412	.402	-.380	-.642	.641	.617
31	-.523	-.386	-.499	-.579	.780	-.584	-.454	.176	.102
32	-.538	-.457	-.240	-.440	.187	-.365	-.662	.622	.658
33	.344	.233	.072	.328	-.426	.242	.848	-.588	-.588
34	-.170	-.206	-.316	-.357	.305	-.260	-.009	.036	-.030
35	-.169	-.184	-.225	-.375	.407	.342	.123	-.258	-.118
36	-.287	-.258	-.096	-.225	.127	-.147	-.585	.654	.830
37	-.494	-.274	-.218	-.403	.390	-.388	-.620	.549	.550
38	.327	.005	.016	.243	-.344	.154	.595	-.480	-.644
39	-.544	-.502	-.387	-.494	.276	-.340	-.612	.679	.715
40	-.309	-.483	-.280	-.334	.667	-.489	-.474	-.016	.064
41	.495	.448	.497	.584	-.585	.536	.556	-.449	-.291
42	.413	.568	.567	.671	-.496	.681	.323	-.261	-.183
43	-.164	-.175	-.257	-.369	.554	-.371	-.061	-.052	-.110
44	.450	.314	.315	.425	-.354	.440	.326	-.363	-.153
45	.506	.495	.369	.628	-.430	.428	.455	-.269	-.182
46	.367	.489	.326	.659	-.395	.612	.312	-.259	-.019
47	-.207	-.109	-.212	-.411	.361	-.404	.018	-.122	-.065
48	.675	.437	.428	.691	-.529	.484	.443	-.435	-.373
49	.427	.541	.549	.688	-.636	.521	.514	-.438	-.355
50	.537	.620	.424	.533	-.315	.577	.306	-.288	-.216
51	-.489	-.225	-.207	-.456	.254	-.226	-.664	.859	.730
52	-.357	-.223	-.187	-.271	.174	-.099	-.677	.834	.873
53	.557	.252	.319	.585	-.617	.477	.431	-.203	-.229
54	-.446	-.400	-.354	-.500	.773	-.516	-.547	-.173	.067
55	.450	.049	-.032	.318	-.257	.209	.589	-.562	-.651
56	-.509	-.385	-.231	-.477	.395	-.334	-.636	.739	.680
57	-.577	-.305	-.277	-.524	.265	-.361	-.720	.806	.684
58	.498	.474	.510	.579	-.643	.593	.563	-.525	-.342
59	.438	.534	.294	.556	-.541	.375	.533	-.274	-.110
60	.311	.616	.588	.608	-.452	.541	.369	-.373	-.289
61	-.209	-.277	-.267	-.532	.747	-.528	-.431	.065	-.007
62	-.523	-.370	-.209	-.467	.185	-.311	-.698	.772	.620
63	-.513	-.338	-.315	-.437	.078	-.348	-.541	.490	.529
64	.269	.186	.036	.455	-.337	.221	.407	-.477	-.390
65	.518	.315	.400	.454	-.596	.399	.579	-.409	-.325
66	-.541	-.427	-.300	-.453	.312	-.425	-.592	.493	.592
67	.345	.478	.494	.407	-.489	.571	.466	-.390	-.249
68	-.633	-.541	-.400	-.552	.184	-.506	-.553	.551	.543
69	-.425	-.288	-.326	-.512	.742	-.542	-.547	.241	.049
70	-.566	-.375	-.353	-.469	.367	-.350	-.715	.828	.708

	28	29	30	31	32	33	34	35	36
29	.521								
30	-.641	-.540							
31	-.403	-.493	.302						
32	-.605	-.509	.755	.112					
33	.824	.212	-.515	-.369	-.548				
34	-.046	-.236	.082	.421	.002	.138			
35	.152	-.338	-.143	.483	-.141	.228	.506		
36	-.576	-.260	.528	-.073	.640	-.540	-.105	-.183	
37	-.612	-.554	.528	.499	.482	-.535	.143	.128	.425
38	.562	.573	-.467	-.240	-.517	.465	-.122	-.272	-.458
39	-.684	-.573	.827	.263	.816	-.476	.068	-.129	.599
40	-.373	-.610	.284	.662	.246	-.247	.195	.535	.103
41	.560	.715	-.605	-.600	-.589	.338	-.412	-.276	.233
42	.267	.331	-.336	-.338	-.433	.265	-.523	-.334	-.250
43	-.019	-.394	-.033	.556	-.107	.110	.755	.755	-.151
44	.208	.248	-.448	-.359	-.358	.223	-.202	-.139	.108
45	.342	.451	-.508	-.542	-.454	.277	-.523	-.353	.132
46	.195	.302	-.392	-.596	-.278	.208	-.469	-.379	.043
47	.094	-.354	-.118	.412	-.022	.107	.506	.855	-.132
48	.402	.415	-.450	-.622	-.512	.363	-.410	-.422	.300
49	.459	.588	-.512	-.652	-.467	.315	-.486	-.445	.320
50	.297	.354	-.461	-.401	-.557	.274	-.356	-.147	.251
51	-.698	-.390	.709	.240	.652	-.645	-.033	-.287	.598
52	-.702	-.365	.652	.157	.714	-.615	.080	-.112	.693
53	.475	.780	-.377	-.632	-.333	.295	-.181	-.488	-.150
54	-.501	-.669	-.374	.832	.213	-.325	.457	.413	.009
55	.513	.520	-.364	-.179	-.515	-.447	-.189	-.155	.550
56	-.674	-.412	.851	.256	.603	-.600	-.091	-.216	.613
57	-.687	-.440	.723	.251	.813	-.670	.052	-.261	.633
58	.508	.691	-.611	-.662	-.471	.296	-.369	-.239	.302
59	.372	.449	-.553	-.589	-.344	.256	-.484	-.306	.179
60	.419	.521	-.505	-.534	-.462	.227	-.471	-.368	-.250
61	-.444	-.528	.169	.696	.038	-.358	.367	.439	.028
62	-.664	-.485	.769	.168	.893	-.601	.108	-.280	.567
63	-.439	-.475	.680	.056	.802	-.336	-.035	-.193	.597
64	-.430	.367	-.274	-.298	-.224	.216	-.449	-.193	-.422
65	.631	.681	-.635	-.522	-.550	.345	.515	-.126	.301
66	-.580	-.449	.712	.133	.774	-.501	-.079	-.071	.754
67	.416	.386	-.500	-.576	-.395	.369	-.218	-.070	-.217
68	-.467	-.404	.727	.249	.848	-.426	.127	-.156	.538
69	-.440	-.526	.185	.803	.121	-.364	.390	.410	.143
70	-.713	-.499	.813	.356	.765	-.632	.054	-.153	.586

	37	38	39	40	41	42	43	44	45
38	-.587								
39	.510	-.410							
40	.274	-.305	.304						
41	-.500	.461	-.590	-.519					
42	-.298	.046	-.374	-.390	.621				
43	.258	-.277	-.100	.394	-.454	-.498			
44	-.299	.145	-.411	-.330	.428	.442	-.255		
45	-.364	.177	-.544	-.453	.522	.623	-.364	.489	
46	-.366	.104	-.341	-.438	.582	.629	-.421	.592	.718
47	.202	-.355	-.049	.429	-.331	-.401	.793	-.291	-.402
48	-.406	.267	-.485	-.457	.666	.741	-.412	.577	.625
49	-.485	.314	-.547	-.531	.753	.794	-.586	.527	.728
50	-.305	-.030	-.550	-.373	.547	.689	-.252	.539	.492
51	.621	-.482	.746	.009	-.457	-.245	-.088	-.433	-.326
52	.597	-.665	.735	.127	-.481	-.247	-.049	-.312	-.346
53	-.532	.536	-.472	-.571	.636	.301	-.419	.217	.426
54	.455	-.296	.369	.754	-.658	-.467	.538	-.468	-.612
55	-.576	.827	-.434	-.145	.411	.149	-.307	.090	.220
56	.512	-.440	.758	.152	-.480	-.266	-.102	-.432	-.345
57	.626	-.487	.728	.027	-.615	-.473	-.010	-.384	-.350
58	-.601	.412	-.558	-.483	.879	.596	-.504	.487	.466
59	-.383	.158	-.412	-.507	.573	.590	-.426	.430	.803
60	-.453	.197	-.610	-.494	.695	.674	-.493	.414	.622
61	.346	-.304	.131	.578	-.549	-.497	.566	-.107	-.419
62	.546	-.470	.775	.091	-.654	-.414	-.076	-.408	-.440
63	.332	-.311	.800	.191	-.491	-.383	-.191	-.426	-.449
64	-.310	.299	-.386	-.234	.298	.370	.421	.206	.409
65	-.504	.477	-.556	-.376	.803	.583	-.406	.285	.545
66	.384	-.399	.742	.287	-.516	-.463	-.074	-.251	-.330
67	-.419	.121	-.465	-.460	.598	.577	-.191	.383	.453
68	.413	-.206	.844	.212	-.560	-.582	-.090	-.398	-.613
69	.404	-.228	.211	.707	-.625	-.553	.573	-.363	-.459
70	.721	-.549	.783	.137	-.607	-.395	.028	-.464	-.424

	46	47	48	49	50	51	52	53	54
47	-.436								
48	.595	-.386							
49	.670	-.503	.774						
50	.482	-.199	.694	.527					
51	-.280	-.161	-.384	-.426	-.279				
52	-.238	-.027	-.466	-.431	-.267	.745			
53	.341	-.484	.408	.493	.312	-.368	-.227		
54	-.561	.399	-.523	-.661	-.407	.250	.191	-.652	
55	.051	-.361	.248	.354	.060	-.552	-.628	.473	-.257
56	-.304	-.154	-.406	-.446	-.300	.846	.628	-.390	.272
57	-.297	-.105	-.517	-.505	-.481	.879	.724	-.369	.243
58	.589	-.311	.598	.805	.471	-.507	-.446	.584	-.694
59	.674	-.205	.600	.708	.451	-.289	-.267	.398	-.627
60	.689	-.436	.590	.826	.651	-.366	-.346	.495	-.563
61	-.467	.482	-.290	-.567	-.103	.160	.015	-.652	.718
62	-.354	-.126	-.489	-.449	-.534	.811	.745	-.311	.259
63	-.208	-.100	-.413	-.430	-.482	.560	.550	-.341	.246
64	.291	-.236	.381	.508	.197	-.427	-.319	.315	-.377
65	.407	-.186	.532	.643	.392	-.454	-.443	.530	-.613
66	-.175	-.040	-.474	-.469	-.493	.554	.519	-.452	.193
67	.537	-.061	.460	.553	.462	-.381	-.371	.317	-.553
68	-.420	-.044	-.569	-.526	-.692	.561	.597	-.297	.279
69	-.534	.444	-.559	-.666	-.377	.226	.125	-.596	.801
70	-.384	-.070	-.511	-.572	-.410	.901	.785	-.437	.359

64 65 66 67 68 69

65	.466					
66	-.357	-.544				
67	.189	.507	-.344			
68	-.292	-.557	.747	-.520		
69	-.495	-.539	.249	-.507	.200	
70	-.333	-.603	.665	-.501	.678	.276

Liitetaulu 15. Faktorimatriisi työeläkeäänestyksiä koskevasta äänestyskäyttäytymisestä.

	I	II	III	IV	V	h ²
1 Aalto, Lyyli	- 038	- 861	- 180	- 146	- 161	823
2 Ahonen, Arvo	- 321	- 795	- 318	- 070	- 067	845
3 Antila, Toivo	- 834	- 196	- 228	- 142	- 036	808
4 Asunta, Mikko	- 690	- 090	- 624	- 115	- 043	889
5 Backlund, Anders	- 887	- 404	- 056	- 078	- 012	957
6 Borg-Sundman, Margit	- 715	- 107	- 394	- 100	- 201	729
7 Ehrnrooth, Georg	- 746	- 107	- 300	- 245	- 252	833
8 Flinck, Anna	- 355	- 778	- 188	- 171	- 084	803
9 Forsius, Saara	- 566	- 169	- 659	- 129	- 034	802
10 Haapanen, Kaino	- 807	- 414	- 145	- 275	- 122	934
11 Haapasalo, Kalervo	- 482	- 661	- 099	- 090	- 137	908
12 Haininen, Syvä	- 757	- 253	- 405	- 070	- 111	818
13 Hara, Erkki	- 764	- 192	- 509	- 057	- 210	927
14 Helle, Veikko	- 335	- 818	- 046	- 088	- 013	792
15 Hietala, Toivo	- 621	- 133	- 621	- 137	- 046	878
16 Holopainen, Ale	- 676	- 264	- 207	- 105	- 164	728
17 Honkonen, Kuuno	- 813	- 409	- 098	- 107	- 240	906
18 Hostila, Sulo	- 275	- 899	- 010	- 002	- 039	889
19 Häppölä, Leo	- 822	- 221	- 290	- 196	- 121	862
20 Jussila, Mauno	- 858	- 281	- 281	- 196	- 118	712
21 Jämsén, Artturi	- 658	- 425	- 389	- 069	- 031	770
22 Kaasalainen, Nestori	- 723	- 050	- 329	- 014	- 172	663
23 Kalavainen, Meeri	- 287	- 815	- 112	- 260	- 182	860
24 Kekkonen, Matti	- 501	- 285	- 236	- 266	- 251	585
25 Kempainen, Jaakko	- 800	- 157	- 384	- 365	- 251	582
26 Kiviahjo, Aleksi	- 634	- 540	- 032	- 189	- 018	882
27 Koivunen, Matti	- 780	- 356	- 082	- 189	- 050	791
28 Korsbäck, Verner	- 173	- 408	- 050	- 056	- 050	755
29 Kosola, Niilo	- 758	- 082	- 353	- 072	- 210	402
30 Kuusinen, Hertta	- 831	- 353	- 285	- 049	- 054	755
31 Käkelä, Valde	- 370	- 626	- 130	- 029	- 197	586
32 Leinonen, Siiri	- 821	- 370	- 070	- 050	- 030	819
33 Leinonen, Armas	- 766	- 073	- 348	- 003	- 229	746
34 Leskinen, Väinö	- 131	- 626	- 179	- 068	- 202	486
35 Lindeman, Lars	- 104	- 791	- 110	- 281	- 190	763
36 Linna, Martti	- 747	- 525	- 197	- 200	- 038	914

37	Lukkarinen, Impi	Tpsl	755	203	067	418	268	861
38	Lähteenmäki, Olavi	Kok	965	080	588	057	209	869
39	Manninen, Hugo	Skdl	762	477	147	197	005	776
40	Mattilainen, Kalle	Sdp	494	645	170	228	185	868
41	Mattila, Matti	Kes	797	278	374	011	122	675
42	Niemelä, Esu	Kes	743	270	218	052	001	847
43	Paasio, Rafael	Sdp	419	791	036	164	134	907
44	Paaso, Johan	Kes	824	253	386	008	121	769
45	Pakkänen, Atte	Kes	755	013	294	178	285	732
46	Partanen, Juho	Kes	747	166	351	151	019	789
47	Partanen, Vilho	Sdp	513	679	167	082	175	829
48	Pekkarinen, Pentti	Kes	823	262	172	187	133	927
49	Pentti, Arvo	Kes	806	276	442	053	049	681
50	Ponjonen, Mauno	Kes	757	250	086	007	196	890
51	Punakka, Pauli	Skdl	770	487	086	007	223	839
52	Pulkkinen, Aarne	Skdl	857	297	121	046	019	838
53	Raipala, Matti	Kok	703	114	529	243	045	870
54	Raunio, Eino	Sdp	410	727	167	054	148	750
55	Rihtniemi, Juha	Kok	852	085	488	259	089	870
56	Rosnell, Irma	Skdl	741	342	030	192	221	821
57	Rytkönen, Vekko J.	Skdl	714	500	063	060	231	821
58	Rönkkö, Tahvo	Kes	865	197	252	245	055	635
59	Sarjala, Wiljam	Kes	926	088	319	368	288	812
60	Savela, Veikko	Kes	768	147	359	160	125	780
61	Siltanen, Sylvio	Sdp	092	725	477	070	110	778
62	Suonpää, Leo	Skdl	849	337	218	010	024	882
63	Tainio, Eino	Skdl	835	437	021	108	014	900
64	Tehr, Grels	Rkp	905	101	005	324	212	415
65	Tenhialä, Juho	Kes	376	113	097	390	280	396
66	Tiekso, Anna-Liisa	Skdl	838	455	042	140	008	931
67	Uusitalo, Eino	Kes	698	291	327	036	081	705
68	Virtanen, Rainer	Skdl	824	388	010	147	008	831
69	Virtanen, Viljo	Sdp	461	654	213	125	086	709
70	Virtanen, Väinö	Skdl	885	428	043	054	032	973
Ominaisarvot			32 132	13 789	5 758	1 937	1 765	55 381

Selityssaste %

- kokonaisvarianssista 79.1
- yhteisvarianssista 100.0

Liitetaulu 16. Faktorimatriisi kansaneläkeäänestyksiä koskevasta äänestyskäyttäytymisestä.

	I	II	III	IV	V	h ²
1	Sdp	592	-200	340	419	863
2	Sdp	219	066	205	211	759
3	Kes	703	323	121	226	801
4	Kok	784	353	174	133	699
5	Skdl	633	163	045	019	802
6	Backlund, Anders	637	312	330	063	454
7	Borg-Sundman, Margit	414	422	071	023	854
8	Finnrooth, Georg	725	152	315	106	738
9	Flinck, Anna	624	475	143	087	891
10	Kok	984	125	124	076	894
11	Forsius, Saara	768	104	124	216	852
12	Haapanen, Kaino	402	131	372	061	728
13	Haapasalo, Kalervo	716	330	058	028	779
14	Hallinen, Sylvi	650	496	261	005	865
15	Hara, Erkki	772	089	217	022	834
16	Helle, Veikko	498	743	174	054	665
17	Hietala, Toivo	727	261	002	037	809
18	Holopainen, Ale	750	184	034	017	809
19	Honkonen, Kuuno	492	207	415	190	858
20	Hostila, Sulo	679	080	025	231	523
21	Häppölä, Leo	536	413	069	061	476
22	Jussila, Mauno	454	389	010	062	405
23	Jämsén, Artturi	714	172	106	115	602
24	Kaasalainen, Nestori	668	169	371	040	776
25	Kalavainen, Meeri	908	162	023	145	652
26	Kekkonen, Matti	632	297	023	297	552
27	Kemppainen, Jaakko	773	207	323	309	843
28	Kiviahjo, Aleksi	626	024	105	309	790
29	Koivunen, Matti	568	213	153	034	754
30	Korsbäck, Verner	724	255	351	143	846
31	Kosola, Niilo	735	282	016	083	638
32	Kuusinen, Herrta	743	168	036	134	765
33	Käkelä, Valde	673	022	288	140	839
34	Leinonen, Siiri	725	139	144	207	865
35	Leinonen, Armas	591	373	412	040	672
36	Leskinen, Väinö	375	007	421	289	672
37	Lindeman, Lars	255	743	329	204	814
38	Linna, Martti	509	601	030	225	686

37	Iukkarinen, Impi	Tpsl	692	137	226	023	135	567
38	Lähteenmäki, Olavi	Kok	575	213	643	118	029	838
39	Manninen, Hugo	Skdl	703	436	163	040	050	803
40	Mattilainen, Kalle	Sdp	573	155	090	317	200	672
41	Mattila, Matti	Kes	845	155	064	056	106	757
42	Niemelä, Esu	Kes	686	316	427	120	097	777
43	Paasio, Rafael	Sdp	406	721	238	333	112	867
44	Paaso, Johan	Kes	528	086	332	108	421	421
45	Pakkanen, Ate	Kes	679	229	345	127	114	603
46	Pakkanen, Juho	Kes	606	369	351	084	235	692
47	Partanen, Vilho	Sdp	328	662	252	424	223	846
48	Pekkarinen, Pentti	Kes	746	188	241	134	062	672
49	Pentti, Arvo	Kes	821	274	150	119	086	793
50	Pohjonen, Mauno	Kes	624	088	512	106	198	709
51	Puhakka, Pauli	Kes	675	555	031	006	252	829
52	Pulkkinen, Aarne	Skdl	644	533	135	196	197	794
53	Raipala, Matti	Kok	688	238	305	070	210	672
54	Raunio, Eino	Sdp	716	465	101	277	149	839
55	Rihtniemi, Juha	Kok	588	250	589	294	088	850
56	Rosnell, Irma	Skdl	680	478	049	137	106	723
57	Rytkönen, Veikko J.	Skdl	767	515	088	066	077	871
58	Rönkkö, Tahvo	Kes	841	160	050	001	178	767
59	Sarjala, William	Kes	821	235	228	043	240	616
60	Savola, Veikko	Kes	729	227	257	146	050	974
61	Siltanen, Sivi	Sdp	576	506	265	322	020	763
62	Suonpää, Leo	Skdl	743	520	140	122	129	874
63	Tainio, Eino	Skdl	626	467	261	101	253	752
64	Teir, Grels	Rkp	518	036	199	079	091	324
65	Tenhiälä, Juho	Kes	792	053	063	009	135	653
66	Tiekso, Anna-Liisa	Skdl	684	421	142	058	391	821
67	Uusitalo, Eino	Kes	632	105	307	216	177	562
68	Virtanen, Rainer	Skdl	718	350	429	092	179	863
69	Virtanen, Viljo	Sdp	678	486	123	317	036	812
70	Virtanen, Väinö	Skdl	792	462	056	044	211	890
	Ominaisarvot		30 346	11 058	5 313	2 986	1 881	51 584

Selityssaste %

- kokonaisvarianssista	43.4	15.8	7.5	4.4	2.6	73.7
- yhteisvarianssista	58.8	21.4	10.3	5.9	3.6	100.0

Liittetäulu 17. Työeläkeäänestysten suuntaan transformoitu kansaneläkeäänestysten faktorumatriisi.

	I	II	III	IV	V
1 Aalto, Lylli	Sdp	170	295	283	438
2 Ahonen, Arvo	Sdp	401	697	196	243
3 Anttila, Toivo	Kes	702	219	394	011
4 Asunta, Mikko	Kok	260	723	284	153
5 Backlund, Anders	Skdl	590	532	087	034
6 Borg-Sundman, Margit	Kok	249	738	058	287
7 Ehnrooth, Georg	Ikpp	014	671	047	005
8 Flinck, Anna	Sdp	379	318	139	168
9 Forsius, Saara	Kok	120	760	186	163
10 Haapanen, Kaino	Skdl	597	632	342	010
11 Haapasalo, Kalervo	Sdp	118	072	189	428
12 Härttä, Sulo	Kes	699	055	142	072
13 Hara, Eikka	Kok	097	783	160	305
14 Helle, Veikko	Sdp	429	296	031	144
15 Hietala, Toivo	Kok	205	731	127	235
16 Holopainen, Ale	Kes	965	138	104	025
17 Honkonen, Kuuno	Skdl	701	547	110	033
18 Höpölä, Leo	Sdp	156	086	099	535
19 Häppölä, Leo	Kes	484	378	311	069
20 Jussila, Mauno	Kes	643	020	136	111
21 Jämsén, Artturi	Kes	597	083	127	046
22 Kaasalainen, Nestori	Kes	570	915	270	061
23 Kalavainen, Meeri	Sdp	322	521	118	253
24 Kekkonen, Matti	Kes	573	045	346	138
25 Kemppainen, Jaakko	Kok	419	757	150	214
26 Kivijaho, Aleks	Skdl	500	642	157	243
27 Koivunen, Matti	Skdl	274	764	136	141
28 Korsbäck, verner	Ikpp	374	776	227	209
29 Kosola, Niilo	Kok	278	559	157	042
30 Kuusinen, Hertta	Skdl	681	340	032	023
31 Käkälä, Valde	Sdp	433	159	147	141
32 Lehmonen, Siiri	Skdl	604	585	341	023
33 Leinonen, Armas	Ikpp	355	650	174	331
34 Leskinen, Väino	Sdp	241	070	015	555
35 Lindeman, Lars	Sdp	086	101	373	270

36	Linna, Martti	Skdl	275	281	682	246	071
37	Lukkarinen, Impi	Tpsl	343	219	615	039	131
38	Lähteenmäki, Olavi	Kok	060	229	837	137	268
39	Manninen, Hugo	Skdl	661	120	006	164	006
40	Matilainen, Kalle	Sdp	260	668	199	061	324
41	Matilla, Matti	Kes	524	451	377	081	134
42	Niemelä, Esu	Kes	723	408	002	285	038
43	Paasio, Rafael	Sdp	038	822	023	112	431
44	Paaso, Johan	Kes	603	179	054	059	139
45	Pakkänen, Atte	Kes	632	387	124	084	179
46	Partanen, Juho	Kes	668	452	058	039	191
47	Partanen, Vilho	Sdp	054	734	005	439	351
48	Pekkarinen, Pentti	Kes	649	377	191	247	104
49	Pentti, Arvo	Kes	693	311	246	116	177
50	Pohjonen, Mauno	Kes	745	162	006	158	023
51	Puhakka, Pauli	Skdl	525	191	693	154	118
52	Pulkkinen, Aarne	Skdl	411	173	717	026	286
53	Rainala, Matti	Kok	206	749	489	224	089
54	Rainio, Eino	Sdp	412	749	267	154	120
55	Riitniemi, Juha	Kok	021	168	827	225	302
56	Rosnell, Irma	Skdl	358	134	919	077	074
57	Rytönen, Veikko J.	Skdl	637	164	654	057	095
58	Rönkkö, Tahvo	Kes	625	465	383	031	119
59	Sarjala, William	Kes	640	412	131	113	088
60	Savela, Veikko	Kes	665	399	147	151	170
61	Siltanen, Syivi	Sdp	678	780	271	096	207
62	Suonpää, Leo	Skdl	664	199	604	039	163
63	Iainio, Eino	Skdl	605	239	445	359	051
64	Teir, Grels	Rkp	221	292	406	011	159
65	Tenhiala, Juho	Kes	513	388	479	018	096
66	Tiekso, Anna-Liisa	Skdl	539	125	545	403	242
67	Uusitalo, Eino	Kes	676	279	139	137	116
68	Virtanen, Rainer	Skdl	790	150	334	323	033
69	Virtanen, Viljo	Sdp	351	761	253	081	207
70	Virtanen, Väinö	Skdl	650	095	659	068	144

LÄHTEET

Artikkelit, teokset ja tutkimukset

ANCKAR, DAG 1971. Partiopinioner och utrikespolitik. Åbo.

ANTIKAINEN, ARI 1972. Tavoitteena tuottavuus. Julkaisematon lisen-
siaattitutkimus. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen
tiedekunta.

AUVINEN, RIITTA 1971. Tämän päivän sosiaalipolitiikka. Helsinki.

BERELSON, BERNARD 1952. Content Analysis in Communication Rese-
arch. Glencoe.

BORG, OLAVI 1965. Ideologian sisältö ja rakenne. Helsingin yliopiston
yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia 1965:6.

BORG, OLAVI 1970. Puolueiden ohjelmat 1970. Helsinki.

BORG, OLAVI 1963. Puolueittemme ohjelmallinen asennoituminen maan-
puolustukseen ja puolustuslaitokseen. Helsingin yliopiston yleisen
valtio-opin laitoksen tutkimuksia 1963:2.

BORG, OLAVI 1968. Sisältöanalyysin tavoitteista ja metodisista pulmista.
Tampereen yliopiston tutkimuslaitoksen monistesarja 1968:42.

BORG, OLAVI 1964. Suomen puolueideologiat. Helsinki.

BREMME, GABRIELE 1961. Freiheit und soziale Sicherheit. Stuttgart.

BUDD, RICHARD W. - THORP, ROBERT K. - DONOHEW, LEWIS 1967.
Content Analysis of Communications. New York.

BUTLER, DAVID E. 1958. The Study of Political Behaviour. London.

DEESE, JAMES 1969. Conceptual Categories in the Study of Content. The
Analysis of Communication Content (edited by George Gerbner, Ole
R. Holsti, Klaus Krippendorff, William J. Paisley, Philip J. Stone).
New York.

- EKLIN, MIKKO 1971. Oikeusnormin asettaminen yhteiskunnassa. Helsinki.
- ESKOLA, ANTTI 1962. Sisällönanalyysin uusista suuntauksista. *Politiikka* 1962:2. (1962 a).
- ESKOLA, ANTTI 1962. Sosiologian tutkimusmenetelmät I. Porvoo. (1962 b).
- ESKOLA, ANTTI 1967. Sosiologian tutkimusmenetelmät II. Porvoo.
- FORSS, SIMO U. 1970. Eläkeikäkysymyksen perusongelmia. Julkaisematon lisensiaattitutkimus. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- FRUCHTER, BENJAMIN 1954. *Introduction to Factor Analysis*. New York.
- HEINILÄ, KALEVI 1961. *The Preferences of Physical Activities in Finnish High Schools*. Publication No: 14 of the Institute of Sociology. Helsinki University.
- HELENIUS, RALF 1971. Valtio-opista politiikkatieteeksi. *Liiketaloudellinen Aikakauskirja* 1971:1.
- HELENIUS, YRJÖ 1971. *Omavastuu vai yhteisvastuu*. Helsinki.
- HEMANUS, PERTTI 1966. *Helsingin sanomalehtien rikosaineisto*. Keuruu.
- HETEMÄKI, EERO - NOPONEN, MARTTI 1963. *Eduskunta. Yhteiskuntatieteiden käsikirja I*. Keuruu.
- HJELT, AUGUST 1907. *Sosialistien rakentamia tuulentupia työväen waakuituksen alalla*. Helsinki.
- HUUHTANEN, TAINA 1970. Valtion tulo- ja menoarvion lähetekeskustelut eduskunnassa 1964-1967. Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen tutkimuksia 1970:13.
- HUUSKA, VÄINÖ 1968. *Etujärjestöjen painostuspolitiikka Suomessa*. Porvoo.
- JANIS, IRVING L. - FADNER, RAYMOND 1949. *The Coefficient of Imbalance. Language of Politics* (edited by Harold D. Lasswell, Nathan Leites and Associates). New York.

- JANSSON, JAN-MAGNUS 1970. *Politiikan teoria*. Helsinki.
- JANSSON, JAN-MAGNUS 1959. *Politiikan tutkiminen Suomessa*. *Politiikka* 1959:1-2.
- JUNNILA, TUURE 1962. *Noottikriisi tuoreeltaan tulkittuna*. Porvoo.
- KAIKKONEN, MARKKU 1971. *Työeläkejärjestelmämme synty ja kehitys*. *Työeläke* 1971:4.
- KATONA, GEORGE 1951. *Psychological Analysis of Economic Behavior*. New York.
- KOIVUNEN, MARTTI 1967. *Kansanvakuutus kaipaa korjauksia*. *Sosiaalivakuutus* 1967:9-10.
- KRIPPENDORFF, KLAUS 1969. *Introduction to Theories and Analytical Constructs. The Analysis of Communication Content* (edited by George Gerbner and Ass). New York.
- LAMPIKOSKI, KARI 1968. *Merimieseläkejärjestelmä merenkulkijain kokemana*. *Merimieseläkekassan julkaisu II*. Forssa.
- LASSWELL, HAROLD D. - LERNER, DANIEL - POOL, ITHEL de SOLA 1952. *The Comparative Study of Symbols*. Stanford.
- LINDBLOM, OLAVI 1969. *Punaista vai valkoista*. Helsinki.
- MACIVER, ROBERT 1963. *The Webb of Government*. New York.
- MALETZKE, GERHARD 1963. *Psychologie der Massenkommunikation*. Hamburg.
- MARIN, MARJATTA 1969. *Looginen vai tekninen analyysi*. *Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia* 1969:122.
- MARTIKAINEN, TUOMO 1970. *Kansanedustajien osallistuminen eduskunnan istuntojen äänestyksiin*. *Politiikka* 1970:1.
- MOLIN, BJÖRN 1967. *Tjänstepensionsfrågan*. Lund.

- MUSTONEN, SEPPO 1966. Symmetrinen transformaatioanalyysi. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste 24.
- MYRDAL, GUNNAR 1969. Objectivity in Social Research. New York.
- MÄNTYLÄ, J.E. 1964. Sosiaalivakuutus. Yhteiskuntatieteiden käsikirja II. Keuruu.
- NOUSIAINEN, JAAKKO 1961. Eduskunta aloitevallan käyttäjänä. Porvoo.
- NOUSIAINEN, JAAKKO 1970. Suomen poliittinen järjestelmä. Porvoo.
- NYHOLM, PEKKA 1970. Mångpartisystemet i ljuset av en mångdimensionell modell. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia 1970:20.
- NYHOLM, PEKKA 1961. Suomen eduskuntaryhmien koheesio vuosien 1948-1951 vaalikaudella ja vuoden 1954 valtiopäivillä. Helsinki.
- NYHOLM, PEKKA - HAGFORS, CARL 1968. Ryhmäyhtenäisyyden kehityksestä eduskunnassa 1930-1954. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia 1968:14.
- OSGOOD, CHARLES E. 1959. The Representational Model and Relevant Research Methods. Trends in Content Analysis (edited by Ithel de Sola Pool). Urbana.
- PAAVONSALO, MATTI 1969. Poliittinen pakina Suomen puoluelehdistössä. Julkaisematon lisensiaattitutkimus. Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta.
- PELTONEN, MATTI 1968. Faktorianalyysin soveltamisesta käyttäytymistieteissä. Turun yliopiston sosiologian laitoksen monisteita 18.
- PELTONEN, MATTI 1970. Johdatus käyttäytymistieteiden tilastollisiin menetelmiin. Porvoo.
- PENTIKÄINEN, TEIVO 1964. Sosiaalivakuutus. Vakuutusyhtiöiden Tiedotuskeskuksen julkaisu. Helsinki.

- PENTIKÄINEN, TEIVO 1967. Vakuutusoppi, Helsinki.
- PIETILÄ, VEIKKO 1969. Johdatusta sisällön erittelyyn I. Tampereen yliopiston tutkimuslaitoksen opetusmonisteita 1969:8.
- PIETILÄ, VEIKKO 1970. Johdatusta sisällön erittelyyn II. Tampereen yliopiston tutkimuslaitoksen opetusmonisteita 1970:13.
- POOL, ITHEL de SOLA 1959 (ed.): Trends in Content Analysis. Urbana.
- PULKKINEN, TERHO 1969. Eläkekysymys Suomessa. Maalaiskunta 1969:13. (1969 a).
- PULKKINEN, TERHO 1969. Eläketurva ja toimeentulo. Porvoo. (1969 b).
- PULKKINEN, TERHO 1966. Vanheneminen yhteisön ja yksilön ongelmana. Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen tutkielmia 1966: A 2.
- PUROLA, TAPANI. Vanhuuden eläketurva sukupolvien välisenä ongelmana. Kansaneläkelaitoksen julkaisusarja M, 1968:9.
- RICE, STUART A. 1928. Quantitative Methods in Politics. New York.
- SALMELA, ALPO 1967. Kansaneläkelaitos 1937-1967. Sosiaalivakuutus 1967:9-10.
- SEPPÄNEN, PAAVO 1964. Sosiaalitutkimus. Yhteiskuntatieteiden käsikirja II. Keuruu.
- SHAW, MARVIN E. - WRIGHT, JACK M. 1967. Scales for the Measurement of Attitudes. New York.
- SIEGEL, SIDNEY 1956. Nonparametric Statistics for the Behavioral Sciences. Tokyo.
- SIIPPI, JOUKO 1967. Ryysyrannasta hyvinvointivaltioon. Helsinki.
- SIPPONEN, KAUKO 1967. Päätöksenteko kansanvallassa. Helsinki.

SUHDONEN, PERTTI 1970. Puolueiden välisten etäisyyksien ilmeneminen äänestäjien poliittisissa preferensseissä. Tampereen yliopiston tutkimuslaitoksen tiedotteita 1970:28.

SÄNKIAHO, RISTO 1969. Eduskunnan äänestysdimensioista vaalikaudella 1962-1966. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia 1969:17.

TELJO, JUSSI 1949. Suomen valtioelämän murros 1905-1908. Porvoo.

TERVASMÄKI, VILHO 1964. Eduskuntaryhmät ja maanpuolustus valtiopäivillä 1917-1939. Helsinki.

VAROMA, PEKKA 1971. Työeläkekeskustelun rivejä ja välejä vuosikymmenen ajalta. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1971:1.

VEHMAS, RAINO 1964. Sanomalehtiemme ulkomaanaineisto. Turku.

VILJANEN, PEKKA 1967. Kansanedustajat ja sosiaalipolitiikka. Julkaisematon laudaturtutkimus. Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta.

VIROLAINEN, JOHANNES 1969. Pääministerinä Suomessa. Helsinki.

Muut lähteet

BORG, OLAVI 1962. Kirja-arvostelu (Nyholm: Suomen eduskuntaryhmien koheesio vuosien 1948-1951 vaalikaudella ja vuoden 1954 valtiopäivillä), *Politiikka* 1962:2.

EDUSKUNTA-ASIAKIRJAT.

Asiakirjat valtiopäivillä 1960-69

Liitteet valtiopäivillä 1960-69

Pöytäkirjat valtiopäivillä 1960-69

Työväenasiainvaliokunnan pöytäkirjat valtiopäivillä 1961

KANSANELÄKELAITOKSEN TILASTOLLINEN VUOSIKIRJA 1969.

KANSANELÄKELAITOS. Kuukausitilasto 1970:9.

KOMITEANMIETINNÖT.

Eläkejärjestelmäkomitean mietintö 1969: B 33

Eläkekomitean mietintö 1960: 11

Eläketurvakomitean mietintö 1967: B 2

Kehitysvammakomitean mietintö 1968: B 61

Sosiaalipoliittisen ohjelmatoimikunnan mietintö 1967: A 11

Sosiaalivakuutuskomitean mietintö 1921: 22

Sosiaalivakuutuskomitean mietintö 1954: 8

LKP:n sosiaalipoliittinen ohjelmajulistus "Sosiaaliturva" 1969.

POLITIIKKA 1969: 3.

RANTANEN, VIHTORI haastattelulausunto artikkelissa "Työeläkejärjestelmän syntyvaiheista". Työeläke 1971: 4.

SKDL:n sosiaalipoliittinen ohjelma 1970.

SUOMEN TILASTOLLINEN VUOSIKIRJA 1966.

VALTIONEUVOSTON PÖYTÄKIRJAT 1968.

OIKAISUJA

Sivu 15 rivi 14: 1960 - po. 1970

Sivu 26 rivi 19: vertailevan - po. vertailtavan

Sivu 49 rivi 6: raskasotteisena - po. raskassoutuisena

Sivu 67 sivun viimeinen rivi jäänyt pois, sen pitää olla:

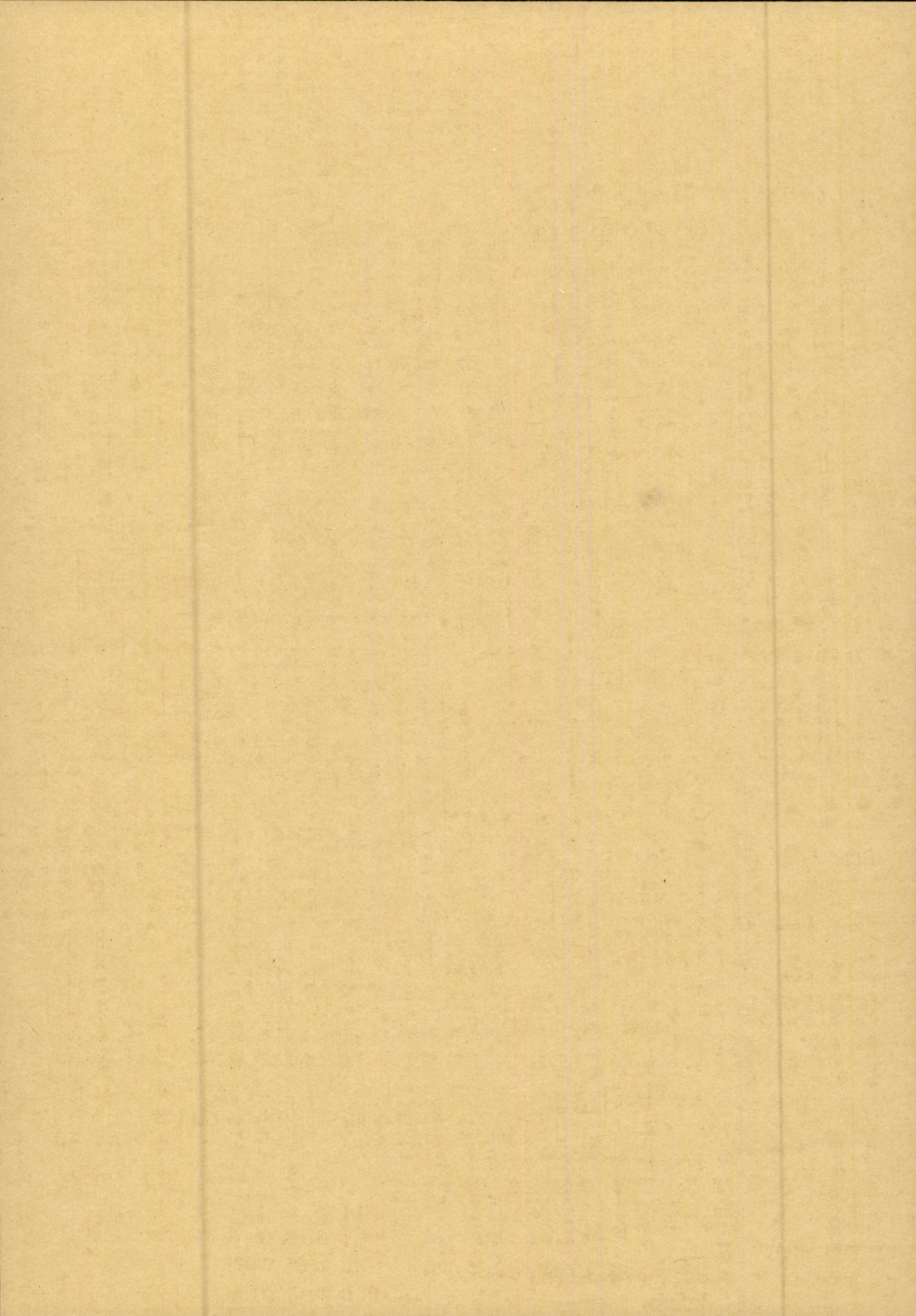
(tela = työeläkelausumat, kela = kansaneläkelausumat)

Sivu 102 tekstiosan viimeinen rivi jäänyt pois, sen pitää olla:

keskeisimmät huomion kohteet olivat eläkepolitiikka ja eläke-edut. Kun

Sivu 159 kuva 16: ryväs III - po. keskustapuolue

Sivu 329 rivi 9: Koivunen, Martti - po. Koivunen, Matti



ISBN
951 9043-04-7